

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการ
ใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

Happiness Community: Process of The Citizen Consciousness Learning
of The Community by Using Community as A Social Lab

โดย

พระครูสุนทรวัชรการ

พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761341

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการ
ใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

Happiness Community: Process of The Citizen Consciousness Learning
of The Community by Using Community as A Social Lab

โดย

พระครูสุนทรวัชรการ

พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761341

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Happiness Community: Process of The Citizen Consciousness Learning
of The Community by Using Community as A Social Lab

By

Phrakrusoontornwatcharakan

Phrakhruwiroonwatcharadham

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phetchaburi Buddhist College

B.E. 2561

Research Project Founded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761341

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

ผู้วิจัย: พระครูสุนทรวัชรการ
พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม

หน่วยงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๑

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (๒) วิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (๓) นำเสนอแนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม โดยการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน ๑๐ รูป/คน การสนทนากลุ่มเฉพาะโดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๘ รูป/คน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท และการสำรวจความคิดเห็นของประชากร/กลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสำรวจ จำนวน ๑๘๔ คน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา พบว่า (๑) ด้านเศรษฐกิจ มีการดำเนินการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข ๑๒ ประเด็น เช่น ส่งเสริมการทำเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง (๒) ด้านสังคม มีการดำเนินการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข ๑๔ ประเด็น เช่น ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (๓) ด้านการศึกษา มีการดำเนินการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข ๑๔ ประเด็น เช่น ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน และ (๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม มีการดำเนินการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข ๑๐ ประเด็น เช่น ส่งเสริมการทำงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

๒. ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า (๑) ด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ (๒) ด้านสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ (๓) ด้านการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ และ (๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการทำงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

๓. แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม พบว่า มีแนวทางในการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการ คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้สำนึกพลเมืองที่ดีโดยฐานะพลเมืองของประเทศไทย ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา โดยสอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ซึ่งมีต้นแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ชื่อว่า “ชะเย่โพลง ฟริกแสบสรรร ฝั้นชีวิต” (พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน) เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมได้อย่างสอดคล้องกับสภาพวิถีของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกรกรรม โดยเริ่มปลูกฝังสำนึกพลเมืองตั้งแต่ระดับเยาวชนให้สามารถพัฒนาพื้นฐานของตนเองให้ก้าวต่อไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพได้ ทั้งนี้ ได้อาศัยทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม พัฒนาการศึกษา และรักษาสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินงานในลักษณะกระบวนการ ๓ ประสาน หรือ ๓ เสา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมอย่างน้อย ๓ สถาบัน ได้แก่ บ้าน-วัด-ราชการ/โรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีความสำคัญและความหมายอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทย เป็นสามเสาหลักที่ยึดโยงค้ำจุนสัมพันธ์กันอย่างสมดุล โดยมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ

Research Title: Happiness Community: Process of The Citizen Consciousness Learning of The Community by Using Community as A Social Lab

Researcher: Phrakhrusoontornwatcharakan
Phrakhruwiroonwatcharadham

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phetchaburi Buddhist College

Fiscal Year: B.E. 2561

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purposes of this research are (1) to study the current state of promoting a happy community of Karen ethnic communities in Phetchaburi, (2) to analyze the level of happiness promotion of Karen ethnic community in Phetchaburi, and (3) to present ways to promote a happy community through the process of learning the consciousness of citizens by using the community as a social laboratory. This is a mixed methods research which is consisted of qualitative method such as In-depth interviews of key informants using structured interview forms with 10 people, Focus group discussions by using the specific group conversation model, consisting of 8 people which analyzed the data by using Content analysis techniques to complement the context and Survey of population opinions/sample by using surveys, consisting 184 people then analyzed the data by using software packages for social science research.

The research's results are following:

1. The current state of promoting a happy community of Karen ethnic communities in Phetchaburi covered 3 contexts which are the context of physical quality assurance, the context of mental peace and the context of cognitive knowledge found that (1) in the economy, there are 12 issues to promote the happy communities such as promoting a non-fraudulent living, (2) in the social, there are 14 issues to promote the happy communities such as promoting the operations of community development volunteers, (3) in the education, there are 14 issues in processing the promote of the happy communities such as promoting education and learning from community ways and (4) sanitation and environment, there are 10 issues in processing the promote of the happy communities such as promoting health and environmental work of community development volunteers.

2. The level of happiness promotion of Karen ethnic community in Phetchaburi found that the overall is in a high level with an average of 3.90, when considered each aspect found that (1) economic aspect is in a high level with an average of 3.94 and the issue that having the highest average value is to promote raising living with non-corruption with an average of 4.21, (2) social aspect is in a high level with an average of 3.87, with the highest average value is to promote the operations of community development volunteers with an average of 4.08, (3) educational aspect is also at a high level with an average of 3.85, promoting education and learning from community ways is the highest average value of 4.15 and, (4) sanitation and environment aspect is in a high level as well as it has an average of 3.94, promoting health and environmental work of community development volunteers becomes the highest average value which is 4.20.

3. Way of promoting a happy community through the process of learning the consciousness of citizens by using the community as a social laboratory revealed that there is a way of promoting a happy community through the process of learning the consciousness of citizens by using the community as a social lab which is the process of learning to realize good citizenship as citizens of Thailand under a democratic form of government with the King as Head of State, covered 3 contexts which are the context of physical quality assurance, the context of mental peace and the context of cognitive knowledge in accordance with the culture, local knowledge and capital social responsibility of Karen ethnic community, Phetchaburi. There is the prototype of the workshop activity called “Chayelong Priksapsan Funchivit” (Turning crisis into opportunity, follow the King's path to sustainable development), it is a social innovation that promote a happy community through the process of learning the consciousness of citizens by using the community as a social laboratory in accordance with Karen community way as the most of Korens are agriculture. Beginning to instill awareness citizens from the youth level that can develop their foundations to move forward into quality adults, however this relies on the traditional social capital of the community, focusing on economic promotion, social development, educational development and maintain hygiene and environment of the community can help to improve the quality of life. This is operating in the process called 3 coordinates or 3 lines which is a process that gives priority to the participation of at least 3 social institutions; home-temple-government/school. These are the social units that very important and meaningful for Thai society. They are compared as the three pillars that are interrelated balance by having a clear operational plan and emphasize the participation process of every sector as important.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ภายใต้แผนงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ขอขอบคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการและคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่พิจารณาให้การอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณคณะผู้เชี่ยวชาญของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อนุเคราะห์คำปรึกษา แนะนำ ในการปรับปรุง แก้ไข การวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จได้ด้วยดี

ทั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยครั้งนี้จะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษางานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา สืบไป

พระครูสุนทรวัชรการ

พระครูวิรุฬหวัชรธรรม

๒ มกราคม ๒๕๖๓

สารบัญ

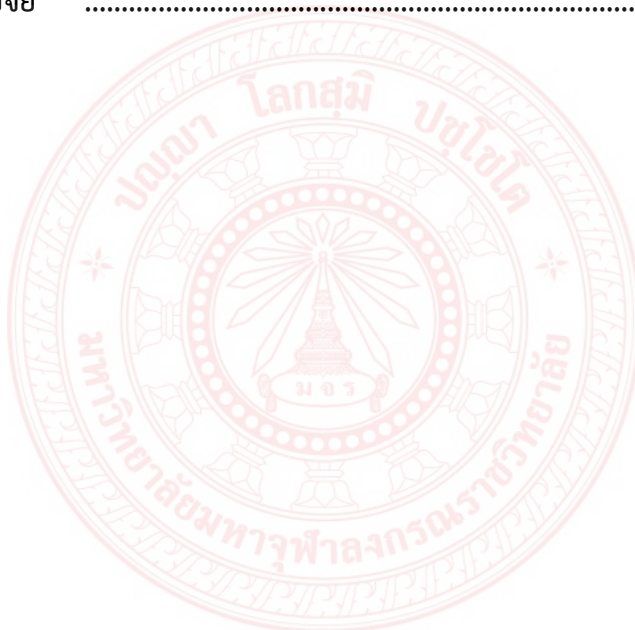
เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตและกรอบแนวคิด	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนา	๑๐
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแห่งความสุข	๔๑
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	๗๕
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักพลเมือง	๙๓
๒.๕ บริบทของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย: ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง	๑๐๙
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๓๖
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๓๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๔๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๑๔๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๔๙
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๕๑
๔.๑ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี	๑๕๒
๔.๒ ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี	๑๘๑
๔.๓ แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทาง สังคม	๑๙๓
๔.๔ ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการ เรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการ ใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม	๑๙๗
๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย	๒๐๓
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๒๐๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๐๙
๕.๒ อภิปรายผล	๒๑๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๑๗
บรรณานุกรม	๒๑๘
ภาคผนวก	๒๓๐
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย	๒๓๑
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย และอื่น ๆ	๒๔๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ	๒๔๕
ภาคผนวก ง การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์	๒๔๙
ภาคผนวก จ ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย	๒๕๑
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย	๒๕๔
ประวัติคณะผู้วิจัย	๒๖๐

สารบัญญัตินี้

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข	๕๒
๒.๒	ความแตกต่างระหว่างชุมชนนักปฏิบัติกับการรวมตัวของกลุ่มคนรูปแบบอื่นขององค์กร	๙๒
๒.๓	ข้อมูลประชากรตำบลยางน้ำกลัดเหนือ	๑๑๘
๒.๔	ขนาดพื้นที่ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ	๑๒๐
๓.๑	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง จำแนกตามเพศ	๑๓๘
๓.๒	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	๑๓๙
๓.๓	จำนวนผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)	๑๔๑
๓.๔	อาสาสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม	๑๔๒
๔.๑	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๑๘๒
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยภาพรวม	๑๘๓
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ	๑๘๔
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม	๑๘๖
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา	๑๘๘
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม	๑๙๐

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย ๗
๒.๑	องค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข ๔๗
๒.๒	การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัตร ๗๖
๒.๓	แผนที่ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ ๑๑๐
๒.๔	แผนที่วัดลิ้นช้าง ๑๑๑
๒.๕	ชุดชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ๑๑๓
๒.๖	ชุดกะเหรี่ยงสำหรับเด็ก ๒๒๒
๒.๗	การทอผ้ากะเหรี่ยง ๑๒๓
๔.๑	กิจกรรม “ชะเย่โพลง พริกแสบสรร ผืนชีวิต” (พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอย ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน) ๑๙๗
๔.๒	ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชน เป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม: ภาคทฤษฎี ๑๙๘
๔.๓	ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชน เป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม: ภาคปฏิบัติการ ๑ ๑๙๙
๔.๔	ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชน เป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม: ภาคปฏิบัติการ ๒ ๒๐๐
๔.๕	ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชน เป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม: ภาคปฏิบัติการ ๓ ๒๐๑
๔.๖	องค์ความรู้จากการวิจัย ๒๐๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๒/๑๙๙ หมายความว่า ระบุถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๕๒ หน้าที่ ๑๙๙ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
อง.อ.อ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อัฐนินิบาต	(ภาษาไทย)
ช.ธ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ชุตตนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ช.สุ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ชุตตนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี		(ภาษาไทย)
---------	---------	-------------	------------	--	-----------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ส.ส.อ.	(ไทย) =	สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี	สคาถวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ชา.เอกก.อ.	(ไทย) =	ชุตตนิกาย	เอกกนิบาตชาดก	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ชา.ปญจก.อ.	(ไทย) =	ชุตตนิกาย	ปัญจกนิบาตชาดก	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ม.อ.	(ไทย) =	ชุตตนิกาย	สัมมมปัชโชติกา	มหานิเทศอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.อ.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	สัมมมสังคณี	อัฐนินิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
-----------	---------	-------------	-------------	-------------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความสุขสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ในหลายวิธีการ ณ ระดับสังคม ระดับความสุขที่สูงขึ้นของประชาชนสามารถเกิดขึ้นได้จากนโยบายที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีในการทำงานทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการส่งเสริมมาตรฐานการครองชีพของประชาชน เป็นต้น ประชาชนที่มีความสุขความสบายใจจะมีความได้เปรียบหลายอย่าง เมื่อเทียบกับผู้ที่มีความทุกข์ คือ ประชาชนที่มีความสุขสร้างทุนทางสังคมได้มากกว่า ทำงานหนักกว่า มีสุขภาพที่ดีกว่า และพึ่งตนเองได้มากกว่า^๑ ทั้งนี้ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ร่วมกับ กรมสุขภาพจิต ดำเนินการสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) ของคนไทย ไตรมาสที่ ๓ ด้วยแบบสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทย ตามองค์ประกอบหลักของสุขภาพจิต ได้ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึที่ดี ด้านการมีความรู้สึกที่ไม่ดี ด้านสมรรถภาพจิตใจ ด้านคุณภาพของจิตใจ และด้านปัจจัยสนับสนุน พบว่า องค์ประกอบที่อ่อนแอที่สุด คือ สมรรถภาพของจิตใจ (ร้อยละ ๕๗.๖๐) เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น^๒

ปัญหาสำคัญ คือ แม้ว่าทางราชการไทยเองจะได้มีการกำหนดแผนประเทศที่มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน มีการจัดทำตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องมาแล้วบ้าง แต่ก็ยังไม่เกิดผลมากนักในทางปฏิบัติ รวมทั้งขาดความต่อเนื่อง และการให้ความสำคัญที่จะประกาศใช้เป็นนโยบายระดับชาติและกำหนดให้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง ในส่วนของการดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมการกินดีอยู่ดีบางอย่างของรัฐบาล (โดยเฉพาะนโยบายประชานิยม) ก็นำมาซึ่งปัญหาที่ยุงยากที่ต้องตามแก้ไขกันเป็นเวลานานและไม่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงอย่างยั่งยืนได้^๓

^๑Lyubomirsky S., King L., & Diener E. “The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Happiness Lead to Success”, *Psychological Bulletin*, Vol. 136 No. 1 (2005): pp. 803-855.

^๒สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทย พ.ศ. ๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๙), หน้า ง.

^๓กัลยาณี เสนาสุ, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสุขของคนไทย”, รายงานการวิจัย, (คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๕๙, หน้า ๘๙.

โดยแท้จริง ความสุขภายในใจของแต่ละคนมักได้รับผลกระทบมาจากปัจจัยภายนอก องค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งประกอบไปด้วย (๑) ความสุขภายนอก คือ ความสุขที่มักสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและปัจจัยทางสิ่งต่าง ๆ แบ่งออกได้เป็น การมีปัจจัยสี่พอเพียง มีความมั่นคงในชีวิต ครอบครัวอบอุ่น การมีชุมชนเข้มแข็ง และ (๒) ความสุขภายใน คือ ความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นกับการมีหรือไม่ปัจจัยภายนอกโดยตรง ความสุขภายในมักเป็นในระดับจิตและปัญญา แบ่งออกเป็นความสุขจากการมีอิสรภาพ ความภาคภูมิใจ การเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล) ความสงบ (สมาธิ) ความไม่ยึดมั่น (ปัญญา) ความสุขภายใน ซึ่งส่วนใหญ่สามารถเรียนรู้และเกิดขึ้นได้เฉพาะตน แต่จำเป็นต้องอาศัยกลไกการสนับสนุนจากระบบสังคม^๕

องค์ประกอบของ “ชุมชนแห่งความสุข” หรือชุมชนที่มีภาวะ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ต้องเป็นสถานะที่คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับ (๑) เศรษฐกิจ (๒) สังคม (๓) การศึกษา และ (๔) สิ่งแวดล้อม อย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กัน ได้ถูกต้องดีงาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ความสุขอาจเกิดจากการบูรณาการความเป็นอยู่ที่ดีทั้งสี่ด้านเข้าด้วยกัน ได้แก่ ด้านแรก คือ ทางการ รวมถึงสุขภาพอนามัยความพอเพียงทางเศรษฐกิจและระบบนิเวศที่ดี ด้านที่สอง ทางจิตใจ รวมถึงการมีความเครียดน้อย ความมีสติและสุขภาพจิตดี ด้านที่สาม ทางสังคม รวมถึงการอยู่ร่วมกันด้วยดีทั้งในครอบครัวในชุมชน ด้านที่สี่ สังคม รวมถึงการพัฒนาด้านวัฒนธรรมและสันติภาพ และด้านที่ห้า ทางจิตวิญญาณ รวมถึงความเมตตา สัมมาทิฐิและเอาตนเป็นศูนย์กลางให้น้อยลง^๕

หลักการดังกล่าวข้างต้นนี้ มีแนวความคิดการดำเนินงาน “การสร้างสำนึกพลเมือง” ซึ่งเป็นโครงการที่ประเทศสหรัฐอเมริกาดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว โดยมีกว่า ๗๐ ประเทศที่นำโครงการสร้างสำนึกพลเมืองนี้ไปดำเนินการในประเทศของตนและประสบความสำเร็จสามารถกระตุ้นให้นักเรียนและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจและมีจิตสาธารณะเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ^๖ ตามคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยฐานะพลเมืองของประเทศไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

^๕สำนักงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ, รายงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘, (นนทบุรี: สำนักงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๕.

^๖รุ่งรัตน์ หัตถกรรม, “การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวม”, วารสารสหวิทยาการจัดการ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

^๖จารุวรรณ แก้วมะโน, “การประเมินโครงการสร้างสำนึกพลเมือง”, รายงานการวิจัย, (สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า), ๒๕๕๕, หน้า ๑๑.

โดยนัยนี้ ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง เป็นชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงซึ่งตั้งอยู่ ณ หมู่ ๓ บ้านลั่นช้างตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ประชากรของหมู่บ้านเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (โพล์/โปว์) อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกรกรรม ได้แก่ การปลูกข้าว ปลูกพริก ปลูกมะละกอ ยาสูบ และพืชต่าง ๆ เช่น พักทอง น้ำเต้า โดยบริเวณที่ปลูกจะอยู่ในพื้นที่ไร่นอกหมู่บ้าน ซึ่งในอดีตคนหนุ่มสาวต้องไปนอนเร่ร่อนเพื่อดูแลพืชผลของตนเอง ในหมู่บ้านจะมีผู้สูงอายุและเด็กเป็นส่วนใหญ่ และการทำมาหากินอีกลักษณะหนึ่งของชาวบ้าน คือ การเก็บหาอาหารจากธรรมชาติ ได้แก่ การจับปลา กบหูด ตะพาบจากห้วยพงเพลิง และห้วยต่าง ๆ และจับสัตว์ด้วยเครื่องประมงพื้นบ้าน (เบ็ด, สวิง, ฉมวก) เป็นอาหารสำหรับครัวเรือน^๗

ในอดีตนั้น การทำไร่ของกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างเป็นการทำไร่หมุนเวียนเหมือนกับชุมชนกะเหรี่ยงทั่วไป โดยแต่ละครอบครัวจะมีพื้นที่ทำการเกษตรส่วนกลางของครอบครัวหมุนเวียนทำไร่ไปเรื่อย ๆ ไม่ซ้ำที่ แต่เป็นพื้นที่ที่เคยปลูกพืชไร่แล้วปล่อยให้คืนสภาพเป็นป่าประมาณ ๔-๕ ปี กะเหรี่ยงหนึ่งครอบครัวจะแบ่งเนื้อที่ออกเป็น ๔-๕ แปลง คัดเลือกพื้นที่ทำไร่ปีละหนึ่งแปลง เวียนทำกันจนครบทุกแปลง เพราะการรื้อไร่ของกะเหรี่ยงต้องฟันต้นไม่ออกให้หมดแล้วจุดไฟเผาวัชพืช จนทำให้คนทั่วไปคิดว่ากะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชนที่บุกรุกทำลายป่า แต่ที่จริงแล้วเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการพื้นที่ป่า นำมาประยุกต์ใช้ในการเพาะปลูกของกะเหรี่ยง ตามความเชื่อดั้งเดิมของกะเหรี่ยงจะไม่นิยมทำการเพาะปลูกซ้ำที่เดิม แต่จะย้ายไปแปลงถัดไป เพราะมีหลุมารกเต็มพื้นที่จึงทำให้พืชผลไม่ออกงามหรือได้ผลผลิตน้อยลง กะเหรี่ยงจึงปล่อยให้พื้นที่ทำการเพาะปลูกฟื้นคืนสภาพเองโดยธรรมชาติ ต้นไม้ที่แตกออกจากตอเดิมที่เกิดจากการรื้อไร่จะเจริญเติบโตปกคลุมหญ้าจนตาย จนกลายเป็นอินทรีย์วัตถุสร้างความอุดมสมบูรณ์พร้อมที่จะทำการเกษตรในฤดูถัดไป^๘

ดังกล่าวนี้ หากมีการนำชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมเพื่อศึกษากระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชน ก็จักสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้ และสามารถเป็นแนวทางในการสร้าง “ชุมชนแห่งความสุข” ที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

^๗โครงการชุมชนศึกษาโดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยลั่นช้าง และโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี, บ้านลั่นช้าง, (ม.ป.ท.: ม.ป.ป.), หน้า ๑.

^๘ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐, วนเกษตรในพื้นที่ป่า กรณีศึกษา: ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, (ราชบุรี: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐ (ราชบุรี) กรมป่าไม้, ๒๕๕๓), หน้า ๖-๗.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ ปัจจุบัน การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี มีสภาพเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม ควรเป็นอย่างไร

๑.๓.๔ ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่อง “ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสำรวจ (Survey) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ซึ่งได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี และวิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม และต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

๑. ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ ประชาชนชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เขตพื้นที่การปกครององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้) จำนวน ๓๓๙ คน^๙

๒. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยทำการสุ่มมาจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)^{๑๐} ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕ หรือ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๘๓.๙๔ หรือ ๑๘๔ คน

๓. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ ประชาชนชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เขตพื้นที่การปกครององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๑๐ คน

^๙องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้, แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๒), (เพชรบุรี: งานวิเคราะห์นโยบายและแผน องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้, ๒๕๖๐), หน้า ๓๗.

^{๑๐}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

๔. ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรของสถานศึกษา และ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เขตพื้นที่การปกครององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๘ รูป/คน

๕. กิจกรรม (ต้นแบบ) การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เขตพื้นที่การปกครององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้) โดยอาสาสมัครเยาวชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง จำนวน ๒๐ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

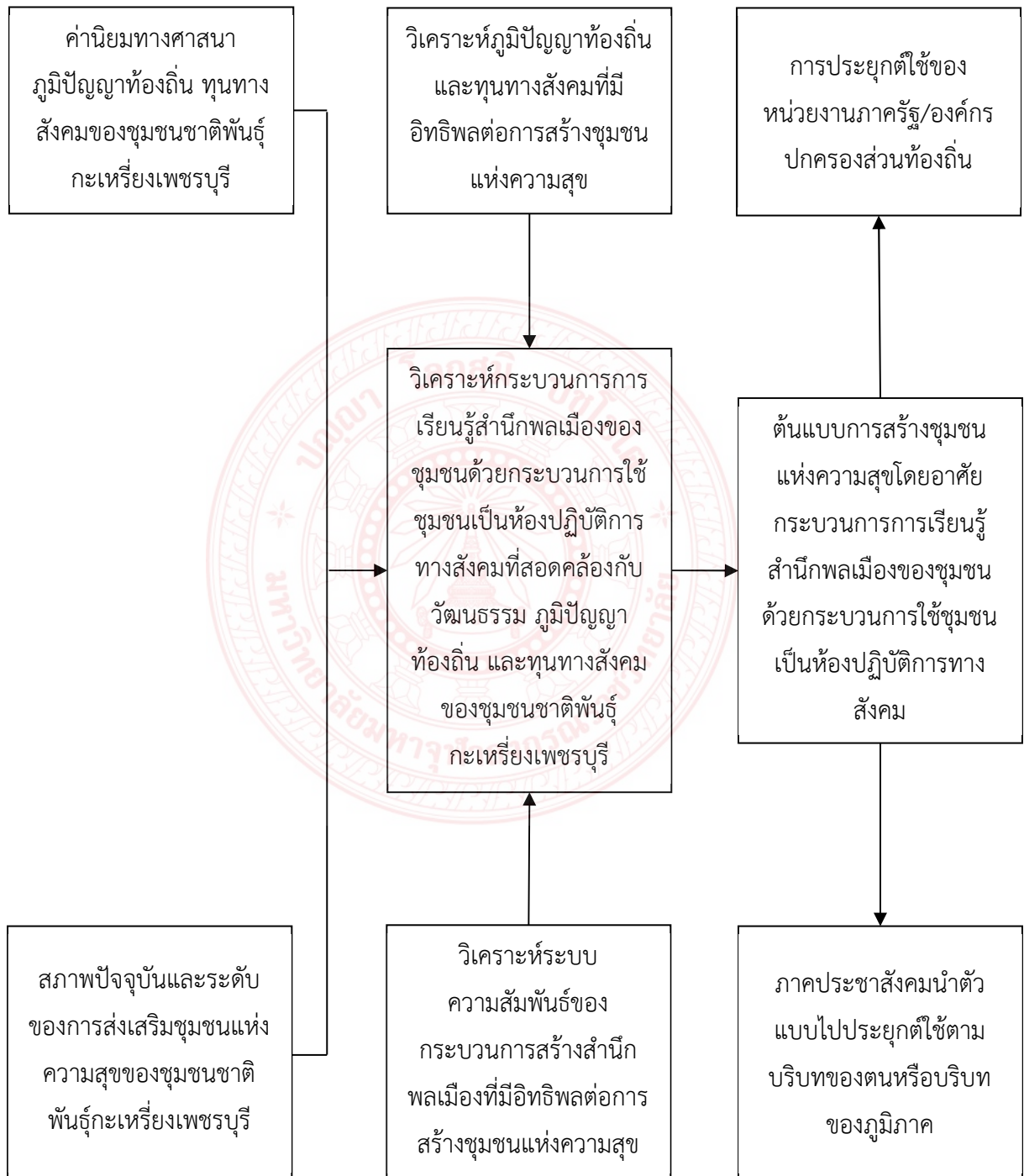
๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย รวมทั้งสิ้น ๑๒ เดือน

๑.๔.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดสำคัญในลักษณะของกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑
กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ชุมชนแห่งความสุข หมายถึง ชุมชนที่มีความสุขกายและสุขใจ จากสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งภาคครัวเรือน สินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ

๒. ด้านสังคม ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการปฏิบัติตน วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน

๓. ด้านการศึกษา ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งครอบคลุมการเล่าเรียน ฝึกฝน อบรม ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบและนอกระบบที่มุ่งจัดการความรู้ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

๔. ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมสุขภาวะทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

สำนึกพลเมือง หมายถึง คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยฐานะพลเมืองของประเทศไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ใน ๓ บริบท ประกอบด้วย

๑. บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย ได้แก่ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ

๒. บริบทของความสงบทางจิตใจ ได้แก่ การสร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท

๓. บริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา ได้แก่ การมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

การใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม หมายถึง ระบบปฏิบัติการทางสังคมตามรูปแบบการปฏิรูปการเรียนรู้สู่รูปแบบการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้เสมือนเป็นห้องเรียน ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ตลอดจนการจัดการความรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วนเพื่อก่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนแก่ชุมชน

กระเหรี่ยงเพชรบุรี หมายถึง ประชากรสัญชาติไทย ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง ที่มีภูมิลำเนา ณ ชุมชนชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ในปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เท่านั้น

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ทราบสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กระเหรี่ยงเพชรบุรี

๑.๖.๒ ได้ผลการวิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กระเหรี่ยงเพชรบุรี

๑.๖.๓ ได้ผลการสังเคราะห์แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

๑.๖.๔ ได้นำเสนอต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กระเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กระเหรี่ยงเพชรบุรี

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนา

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแห่งความสุข

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับสำนึกพลเมือง

๒.๕ บริบทของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย: ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนา

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนา โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของชุมชน

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของชุมชน จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า ชุมชน เป็นศัพท์ที่บัญญัติมาจากภาษาอังกฤษ คือคำว่า Community โดยมีรากศัพท์เดิมที่มาจาก Indo-European คือคำว่า Mei ซึ่งแปลว่าการเปลี่ยนแปลง (Change) หรือการแลกเปลี่ยน (Exchange) และเมื่อนำมาสนธิกับคำว่า Kom ซึ่งหมายถึง ด้วยกับ (With) จะได้คำว่า Kommein ซึ่งหมายถึง แบ่งปันโดยทั้งหมด (Share by All)^๑

^๑อนุชาติ พวงสาลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล, ประชาสังคม คำ ความคิด และความหมาย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

โดยแท้จริง คำว่า ชุมชน มาจากคำว่า Commune เป็นคำที่มาจากภาษาฝรั่งเศส ซึ่งหมายถึง การอยู่ร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่นที่หนึ่งเป็นเวลานาน จนทำให้ประชาชนเหล่านี้มีความรักและผูกพันกันจนเป็นหนึ่งเดียว จึงได้พยายามร่วมกันในการจัดระบบการปกครองตัวเองขึ้น เรียกว่า Self-Governing Community อันถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองท้องถิ่นในฝรั่งเศส เยอรมันและอีกหลายประเทศในทวีปยุโรป^๒

สำหรับในประเทศไทย คำว่า ชุมชน ได้มีการนำมาใช้อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยราชการที่มีการแยกส่วนพัฒนาการท้องถิ่นออกจากกรมมหาดไทย แล้วจัดตั้งเป็นกรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย^๓

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน นิยาม คำว่า “ชุม” หมายถึง การมารวมกัน^๔ และคำว่า “ชน” หมายถึง คน^๕ แล้วจึงนิยามคำว่า ชุมชน ให้หมายถึง หมู่ชน, กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน, ที่ที่มีคนอาศัยอยู่มาก^๖ หากพิจารณาจากความหมายโดยสามัญสำนึกและความหมายโดยรูปศัพท์และความหมายทางวิชาการ คำว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอื่นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน^๗

คำว่า ชุมชน ในภาษาอังกฤษ ตรงกับคำว่า “Community” ซึ่งบางครั้งให้เข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับ “การรวมตัวของคน” ถ้าพิจารณาจากภาษาอังกฤษคำว่า “Com” มีความหมายที่ลึกซึ้งโดยหมายถึง “Together” คือการ (เดินทาง) ร่วมกัน และจะเห็นว่าคำที่เกี่ยวข้องใกล้เคียงอีกหลายคำ เช่น

^๒Alan Norton, *A Comparative Analysis of Advanced Democracies*, (Birmingham: Elger, 1994), p. 158

^๓ตำราศักดิ์ แก้วเพ็ง, *ชุมชน*, (สงขลา: นำศิลป์โฆษณา, ๒๕๕๖), หน้า ๔.

^๔ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๓๕๘.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๖.

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๘.

^๗สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

Communal หมายถึง ของชุมชน, เพื่อชุมชน

Common หมายถึง ร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วย

Commune หมายถึง ความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด^๘

โดยนัยนี้ ชุมชน (Commune) หมายถึง กลุ่มคนหรือกลุ่มครอบครัวที่อยู่อาศัยร่วมกันในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด (Particular Area) โดยกลุ่มคนเหล่านี้ต่างก็ทำงานร่วมกัน ใช้สิทธิและเป็นเจ้าของพื้นที่และผลประโยชน์ต่าง ๆ ร่วมกัน จนทำให้เกิดพื้นฐานทางความคิด ความเชื่อ ตลอดจนมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมร่วมกัน ประหนึ่งว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นหนึ่งเดียวกัน (As a Unit) ทั้งชุมชน^๙

ชุมชน หมายถึง ถิ่นฐานอันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์และระบบความสัมพันธ์ในสังคม ซึ่งอิงอาศัยความเอื้ออาทร ความผูกพัน และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นเครื่องมือดำเนินการเพื่อให้มีชีวิตที่ดีร่วมกัน^{๑๐} ชุมชน คือ การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน^{๑๑} ชุมชนประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ การเมืองการปกครอง โครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้^{๑๒} โดยนัยนี้ ความหมายของชุมชนจึงแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง ที่มีความแตกต่างกันออกไปตามที่มาและความหมาย คือ

^๘ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

^๙Cambridge University, Cambridge Advanced Learner's Dictionary, (U.K.: Cambridge University Press, 2003), p. 53.

^{๑๐}ปรีชา วงศ์ทิพย์, การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดการบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๕๕), หน้า ๘.

^{๑๑}ประเวศ วะสี, ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๕๕.

^{๑๒}จิตติ มงคลชัยอรัญญา, การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

๑. ชุมชน หมายถึง การรวมตัวกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคม มีความผูกพัน มีความเป็นปึกแผ่น และอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์กันทั้งในมิติความสัมพันธ์แบบเครือข่ายและมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

๒. ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้งในด้านพื้นที่และความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน

๓. ชุมชน หมายถึง องค์กรและขบวนการทางสังคมที่มีวัตถุประสงค์แน่ชัดและรวมกันในช่วงเวลาที่นานพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์และความผูกพันกันเกิดขึ้น เช่น องค์กรชุมชน องค์กรในท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น^{๑๓}

อย่างไรก็ตาม ชุมชนที่แท้ (True Community) เป็นลักษณะของการที่ผู้คนหันหน้าเข้าหากัน เพื่อเผชิญกับปัญหา หรือแรงกดดันจากสังคมภายนอก หรือจากความตั้งใจในความปรารถนา ร่วมกันของคนในสังคม (Community by Design) ว่าต้องการให้ชุมชนของตนเป็นเช่นไร โดยความเป็นชุมชนที่แท้จริงนั้นย่อมดำเนินไปบนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร กระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รู้จักใจกว้างยอมรับความแตกต่างและความหลากหลาย ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของระบอบประชาธิปไตยและความเป็นพลเมือง^{๑๔}

โดยนัยนี้ ชุมชนจึงอาจมิได้หมายถึงหมู่บ้านที่มีอาณาเขตพื้นที่แน่นอนตายตัวอีกต่อไป หากแต่หมายถึงหน่วยทางสังคมที่สมาชิกมีการติดต่อสื่อสาร เสริมสร้างและสืบสานสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีทั้งความเคลื่อนไหว ปรับตัว ความขัดแย้งและการผสมผสานกลมกลืน ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ ชุมชนมิได้เป็นหน่วยทางสังคมที่เป็นอิสระหรืออยู่โดดเดี่ยวแยกตัวออกจากหน่วยทางสังคมอื่น ๆ ในทางตรงกันข้าม ชุมชนในรูปแบบใหม่ ๆ ดำรงอยู่ในความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ และความสัมพันธ์กับรัฐและตลาด ชุมชนรูปแบบใหม่เริ่มมีขอบเขตครอบคลุมเครือข่ายกว้างขวางเชื่อมโยงพื้นที่ในชนบทกับเมือง ปรับตัวและเปลี่ยนแปลง ขัดแย้งและเกิดใหม่อย่างรวดเร็ว^{๑๕}

^{๑๓}ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, **ชุมชน**, หน้า ๗-๘.

^{๑๔}อนุชาติ พวงสำลี, **ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙๔.

^{๑๕}อมรวิรัช นาคทรพรพ, “การศึกษาในวิถีชุมชน: การสงเคราะห์ประสบการณ์”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), ๒๕๔๘, หน้า ๑๔.

สรุปได้ว่า คำว่า ชุมชน หมายถึง การอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคน และหากพิจารณาในเชิงกระบวนการอย่างละเอียดก็จะสังเกตเห็นได้ว่า ชุมชน มีลักษณะเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อให้ก่อเกิดประโยชน์โดยรวม ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ที่ผ่านการติดต่อสื่อสาร สามารถเรียนรู้ร่วมกันภายใต้บรรทัดฐานจารีต ประเพณี และวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันหรือเป็นลักษณะเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นพรรคพวกเดียวกันในชุมชน และสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสงบสุข

๒.๑.๒ ลักษณะของชุมชน

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ลักษณะของชุมชน จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ความเป็นชุมชน คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนและเครือข่ายที่กว้างขวาง โดยมีกิจกรรมที่สร้างชุมชนขึ้นเพื่อสานต่อความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยุติธรรมและเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งอาจไม่มีความหมายที่ตายตัว แต่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง มีการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ทั้งกับภายในและภายนอกชุมชน ฉะนั้น ความเป็นชุมชนจึงมิได้เป็นเพียงหน่วยเดียว หากแต่เป็นสายใยของความสัมพันธ์ที่สานขึ้นจากความสัมพันธ์ต่าง ๆ และมีเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนกันอยู่ การสร้างใหม่ของความเป็นชุมชนจึงเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนอันเป็นการตอบโต้ของคนในชุมชนหรือสังคมและเป็นที่ช่วยให้ผู้คนยกระดับความรู้ ความสามารถ การรับรู้และความเข้มแข็งหรือพลังที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันผ่านการสานความสัมพันธ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน^{๑๖} ความเป็นชุมชนมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. การรวมตัวกันของกลุ่มคน (Group of People) กล่าวคือ เป็นการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปจนเป็นประชากรหรือพลเมืองของชุมชนที่มีความหลากหลาย ในด้านของกลุ่มคน เช่น โครงสร้างประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ เชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา อาชีพ รวมทั้งคนพิการและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ นอกจากนี้ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มคนอาจมีความแตกต่างกันออกไปตามระดับความพร้อมหรือลักษณะของกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน เช่น ด้านอาชีพ การเมือง สิ่งแวดล้อม การสร้างนวัตกรรม เป็นต้น ซึ่งเริ่มตั้งแต่การรวมเป็นกลุ่มเล็ก องค์กรชุมชน สถาบันมูลนิธิ สหกรณ์หรือเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นในเครือข่ายสังคมเสมือนจริง

^{๑๖} อริยา เศวตามาร์, เศรษฐศาสตร์การเมือง เอ็นจีโอ ๒,๐๐๐, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๔.

๒. มีอาณาเขตบริเวณทางภูมิศาสตร์สำหรับเป็นที่ตั้ง (Area) เป็นขอบเขตของการ รวมตัวกัน ซึ่งอาจจะเป็นขอบเขตเชิงนิเวศ เป็นพื้นที่ธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์หรือภูมิประเทศของชุมชนนั้น ๆ เช่น พื้นที่ริมฝั่งทะเล พื้นที่เชิงเขา พื้นที่ลุ่มน้ำหรืออาจจะเป็นพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร บ้านเรือน สถานที่ทำการ เป็นต้น หรืออาจจะเป็นขอบเขตพื้นที่ทางการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เขตและแม้กระทั่งเขตพื้นที่ลักษณะเฉพาะ เช่น เขตเศรษฐกิจ เขตการพัฒนา เขตอนุรักษ์และการท่องเที่ยว เป็นต้น

๓. มีปฏิสัมพันธ์หรือปฏิบัติต่อกัน (Relationship or Interaction) คือ การติดต่อสัมพันธ์กันมีความสนใจทางสังคมร่วมกัน มีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีความสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์แบบพบปะกันโดยตรง (Face to Face) ซึ่งการที่กลุ่มคนมาอยู่ร่วมกัน มีการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนย่อมจะมีการติดต่อสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อกันหรือการกระทำร่วมกันระหว่างญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การติดต่อสื่อสารกัน การร่วมแรงร่วมใจกัน การช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชน จะเป็นไปในลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)

๔. มีความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belongingness) โดยเป็นความรักและความห่วงใยในชุมชน คือ สมาชิกที่รวมกันอยู่ในชุมชนมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ และสมาชิกที่มีความหลากหลายนั้นย่อมจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานความรัก ความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน สามัคคีต่อกัน เพราะเงื่อนไขดังกล่าวจะทำให้เกิดความผูกพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลังและชุมชนเข้มแข็งต่อไป

๕. มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน (Goal and Target) การรวมตัวของกลุ่มคนในชุมชนจะเป็นการรวมตัวที่ไม่หละหลวมเพียงชั่วคราว แต่เป็นการรวมตัวที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนและปรารถนากระทำสำเร็จร่วมกัน ทั้งที่เป็นเป้าหมายส่วนตัวของสมาชิกและเป้าหมายของชุมชนที่จะต้องคำนึงถึงควบคู่กันไปและที่สำคัญจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของประเทศด้วย เช่น ชุมชนชนบทมีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นที่เน้นการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือชุมชนวิชาการ เป็นการรวมกลุ่มของนักวิชาการเพื่อคิด วิเคราะห์ วิพากษ์เรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายนั้นสมาชิกในชุมชนจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อันนำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขหรือทางเลือกใหม่ ๆ ตามทิศทางและเป้าหมายที่กำหนด

๖. มีจิตสำนึกร่วมกันและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชุมชน (Public Consciousness) สมาชิกที่รวมตัวกันจะมีความหลากหลายของกลุ่มในชุมชน การกระทำหรือกิจกรรมก็จะมีหลากหลายตามลักษณะการเกิดขึ้นของกลุ่มเหล่านั้น นอกจากนี้ ชุมชนยังมีกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลประโยชน์และเพื่อบริการสาธารณะและใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น บัณฑิตยโครงการพื้นฐาน บริการสาธารณสุข บริการด้านการศึกษา การแก้ปัญหาจราจร เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สมาชิกมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันหรือการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) จากการเข้าไปมีส่วนร่วมของสมาชิกในการรับรู้ ตัดสินใจและการปฏิบัติร่วมกันด้วยจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง สิ่งเหล่านี้หากสมาชิกรวมตัวกันนานจนนำไปสู่เป้าหมายและทำกิจกรรมบางสิ่งบางอย่างร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

๗. มีการจัดระเบียบของชุมชน (Organization) เป็นการจัดระเบียบความเรียบร้อยของชุมชน การควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) การจัดช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) สถาบันทางสังคม (Social Institution) และวัฒนธรรมของชุมชน (Culture) มีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สมาชิกได้ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนและวัฒนธรรมที่ได้สร้างไว้ ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๘. มีการติดต่อสื่อสารและมีเครือข่าย (Communication and Network) ในชุมชน สมาชิกจะมีระบบของการติดต่อสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะพูดคุย การประชุม การใช้สื่อพื้นบ้าน การใช้เทคโนโลยีสื่อสาร ระบบ Internet Social Network เป็นต้น ดังกล่าวนี้ คือ พื้นที่ปฏิบัติการจริงของสังคม^{๑๗}

ประการสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ ชุมชนท้องถิ่นในฐานะเป็นองค์กรหรือหน่วยทางสังคมที่มีองค์ประกอบเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กัน ๕ ประการ คือ

๑. ขนาดที่ไม่เกินความสามารถของมนุษย์ คือมีขนาดตั้งแต่พอประมาณจนถึงขนาดใหญ่ ไม่เป็นส่วนตัว มีโครงสร้างเหนียวแน่นที่ศูนย์กลาง เป็นระบบปฏิสัมพันธ์ของคนส่วนใหญ่ในหน่วย ซึ่งขนาดของหน่วยหรือชุมชนมักมีขอบเขตอยู่ในระดับที่สมาชิกคนหนึ่งสามารถทำความรู้จักมักคุ้นกับคนอื่น ๆ ได้เท่าที่ต้องการและก็เป็นขนาดที่ทุกคนในนั้นสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวมได้โดยไม่มีอุปสรรค โดยชุมชนท้องถิ่นต้องมีโครงสร้างไม่ใหญ่โตเกินกว่าที่คนที่เป็นสมาชิกจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีอำนาจควบคุมความเป็นไปในชุมชนได้

^{๑๗}สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๒๒-๒๓.

๒. ความเป็นตัวคนและความเป็นเจ้าของ ในความเป็นชุมชนโดยทั่วไปมักมีสาระเกี่ยวกับความรู้สึกที่เป็นเจ้าของแฝงอยู่หรือไม่ก็มีการยอมรับและเห็นคุณค่าร่วมกันภายในกลุ่ม อันเป็นที่มาของคำว่า “เป็นสมาชิกของชุมชน” ที่มีความหมายครอบคลุมคำว่า “ความเป็นเจ้าของ” การยอมรับจากคนอื่น ๆ ความจงรักภักดีและการยอมรับในความมุ่งหมายต่าง ๆ ของกลุ่มด้วยความเต็มใจ ซึ่งความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือเป็นสมาชิกของชุมชนนั้นแยกไม่ได้จากความรู้สึกในเรื่องความมีตัวตน ความเป็นชุมชนมักจะแทรกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นตัวตนในปัจจุบันบุคคลที่สร้างความรู้สึกว่าเขาว่าเป็นใครอยู่ที่ไหน ซึ่งมีความสำคัญมากในสังคมโลกในปัจจุบัน โดยฐานะเป็นแหล่งกำหนดสถานภาพและบทบาทของบุคคลอย่างเป็นทางการ

๓. มีพันธะหน้าที่ สมาชิกของชุมชนต้องมีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ที่ชัดเจนที่ต้องกระทำให้กับชุมชนที่สังกัด โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทุกอย่างของชุมชน เพื่อสร้างและดำรงวิถีชีวิตของชุมชน

๔. มีความใกล้ชิดสนิทสนมแบบสังคมชนบท ชุมชนต้องมีโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมของหมู่สมาชิก สมาชิกสามารถมีสัมพันธภาพต่อกันและกันได้หลาย ๆ บทบาทในสภาพที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน ไม่มีเงื่อนไขที่ส่อไปในทางขีดจำกัดเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะพวก ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลในการแสดงความสามารถในเรื่องต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มากและเป็นคุณแก่ชุมชนโดยตรง

๕. มีวัฒนธรรมร่วม ชุมชนเป็นแหล่งกำเนิดของระบบคุณค่า การสร้างสรรค์และการแสดงออกวิวัฒนาการของชุมชนท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งที่ต่างก็มีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่แนบแน่นกับชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็นกลไกเสริมสร้างให้สมาชิกของชุมชนเป็นผู้ผลิตวัฒนธรรมเพื่อใช้เองมากกว่าเป็นเพียงผู้บริโภควัฒนธรรมที่หยิบยืมมาจากชุมชนอื่นและมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดความแตกต่างหลากหลายระหว่างชุมชนต่าง ๆ และเกิดภาวะการณ์มีส่วนร่วมที่กว้างขวางมากขึ้น^{๑๘}

สรุปได้ว่า ชุมชนมีลักษณะของการอยู่ร่วมกันโดยการรวมตัวกันของกลุ่มคน มีอาณาเขตบริเวณทางภูมิศาสตร์สำหรับเป็นที่ตั้ง มีปฏิสัมพันธ์หรือปฏิบัติต่อกัน มีความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน มีจิตสำนึกร่วมกันและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มีการจัดระเบียบของชุมชน และมีการติดต่อสื่อสารและเครือข่าย โดยที่สมาชิกของชุมชนต้องมีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ที่ชัดเจนที่ต้องกระทำให้กับชุมชนที่สังกัด

^{๑๘}ife J.W., Community Development, Creating Community Alternatives Vision Analysis and Practice, (Australia: Longman. 1999), pp. 90-91.

๒.๑.๓ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของการพัฒนาชุมชน จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed Change) ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นย่อมต้องเป็นผลดีสำหรับกลุ่มชนหรือชุมชน การพัฒนาจึงอาจเรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา (Desired Change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ถูกพอกพูนด้วยค่านิยม (Value Loaded Change) ตามระบบค่านิยมของชุมชนซึ่งเป็นเครื่องกำหนดความมีคุณค่าหรือไร้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยนัยนี้ ความหมายของการพัฒนาชุมชน (Community Development) มี ๔ ลักษณะ คือ

๑. การพัฒนาชุมชน คือการสร้างสรรค์ความเจริญและยับยั้งความเสื่อมของชุมชน
๒. การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน
๓. การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งชักจูงและส่งเสริมประชาชนให้มีความกระตือรือร้นสนใจที่จะเข้าร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำมาหากิน และสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น
๔. การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนากำลังความคิด และความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกัน เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย^{๑๔}

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเอง ดังนี้

๑. การปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนหนึ่งดีขึ้นหรือมีวิวัฒนาการดีขึ้น
๒. การส่งเสริมให้ชุมชนนั้น ๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือ เจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
๓. การพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจ
 - ๓.๑ การพัฒนาด้านวัตถุ คือ การสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดมีหรือเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เห็นโดยแจ้งชัด เช่น การส่งเสริมด้านการผลิตผล การส่งเสริมระบบขนส่ง การคมนาคม การชลประทาน และด้านอื่น ๆ

^{๑๔}ทองคุณ หงษ์พันธ์, การศึกษากับการพัฒนา: แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑.

๓.๒ การพัฒนาด้านจิตใจ คือ การสร้างความเจริญ โดยมุ่งให้การศึกษาอบรมประชาชน ซึ่งรวมทั้งการให้การศึกษาตามโรงเรียน มหาวิทยาลัย ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

๔. การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้ โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเอง

การพัฒนาชุมชน คือ การรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่ตนเองต้องการ โดยอาศัยความร่วมมือกำลังของประชาชนในชุมชนนั้นในการช่วยเหลือตนเองและร่วมมือกันดำเนินงาน และต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยงานภายนอก

การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งประชาชนในชุมชนนั้น ร่วมกันจัดการวางแผนและลงมือกระทำเอง พิจารณาให้รู้ชัดว่า กลุ่มหรือเอกชนมีความต้องการหรือขาดแคลนอะไร มีปัญหาอะไรซึ่งเป็นปัญหาร่วมกัน แล้วจึงจัดทำแผนเพื่อขจัดความขาดแคลนหรือบำบัดความต้องการ หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยที่พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ให้มากที่สุดและถ้าจำเป็น อาจขอความช่วยเหลือจากภายนอก คือ รัฐ หรือองค์กรอื่น เพียงเท่าที่จำเป็น^{๒๐}

การพัฒนาชุมชน คือ การทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่การศึกษาศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่รวมกันได้อย่างราบรื่นมีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้^{๒๑} การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น สภาพถนนหนทางได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีระเบียบดีขึ้น สภาพแวดล้อมน่าอยู่อาศัยประชาชนมีความขยันขันแข็งขึ้น มีความร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน เพื่อชุมชนของตนมากขึ้นอันเป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงของคนและสภาพแวดล้อมจากสภาวะหนึ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม^{๒๒}

^{๒๐}กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, **คู่มือพัฒนากร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๑.

^{๒๑}เฉลียว บุรีภักดี, **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

^{๒๒}นำชัย ทนุผล, **พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี**, (เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ การดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจของคนในชุมชน โดยการทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่ การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นมีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้ โดยในการพัฒนาควรอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและอาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกได้

๒.๑.๔ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาเกี่ยวกับ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ความยากจนในชนบท เป็นปัญหาหลักที่ทุกหน่วยงานพยายามหาทางแก้ไข โดยการเพิ่มพูนรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้น (Increasing Income) แต่ในการพัฒนาที่ผ่านมา พบว่า ยังมี การพัฒนาซึ่งทำให้ประชาชนยากจนลง กล่าวคือ จากการมุ่งพัฒนาประเทศเพื่อให้ทัดเทียมนานาชาติ อารยประเทศ โดยเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ในขณะที่เดียวกัน ภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่นับว่าพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ในขณะที่เดียวกันภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง อันเป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างทางฐานะของบุคคลสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีจำนวนไม่มาก มีฐานะร่ำรวย มีอำนาจทางเศรษฐกิจ กับอีกกลุ่มหนึ่งเป็นคนส่วนมาก อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ซึ่งความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ กำลังกลายเป็นปัญหาที่สำคัญ ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทมีมากขึ้น ประชาชนในภาคอีสานมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำลงเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนในภาคอื่น ๆ

ดัชนีที่นักเศรษฐศาสตร์สร้างขึ้นมาเพื่อวัดการกระจายรายได้ของประเทศว่ามีความเท่าเทียมกันมากน้อยเพียงใด คือ Gini-coefficient (G-C) ค่าดัชนี G-C ๗ จะมีค่าระหว่าง ๐ ถึง ๑ ถ้า G-C มีค่าเข้าใกล้ ๑ มาเท่าใด แสดงว่า การกระจายรายได้จะเลวลง ในทางตรงข้ามถ้า G-C จะมีค่าเข้าใกล้ ๐ แสดงว่า การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น ในปี ๒๕๔๕ ค่า G-C = ๐.๕๔๖ ซึ่งนับว่ามีค่าสูงสุดในบรรดาค่า G-C ที่ได้มีการวัดขึ้นมาในอดีต คือ ปี ๒๕๑๘ ค่า G-C = ๐.๔๕๑ ปี ๒๕๒๔ ค่า G-C = ๐.๔๗๔ ปี ๒๕๔๔ ค่า G-C = ๐.๕๐๔

จากการกระจายรายได้ที่มีลักษณะตกต่ำลงเรื่อย ๆ เป็นสิ่งที่ยืนยันความเชื่อที่ว่า แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จอย่างสูงทางการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม แต่ความเจริญดังกล่าวไม่ได้กระจายไปสู่ประชาชนโดยทั่วหน้ากัน แต่หากกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น

บุคคลพึงพัฒนาจากภายในมาสู่ภายนอก คือ จะต้องพัฒนาในด้านพฤติกรรมให้มีระเบียบวินัยในตนเองก่อน หมายถึง จะต้องพัฒนาอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และจิตใจให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ความเป็นไปตามเหตุ และปัจจัยของธรรมดอันเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล ดังนั้น การพัฒนาจึงรวมไปถึง การพัฒนาด้านบุคลิกภาพที่แสดงออก คือ เป็นคนกินเป็น ใช้เป็น บริโภคเป็น ดูแลเป็น พึ่งเป็น เป็นต้น

การพัฒนาในด้านความประพฤติ คือ คบหาเสวนาเป็น สังคมเป็น พูดเป็น สื่อสารเป็นการพัฒนาด้านจิตใจ คือ วางท่าทีต่อเรื่องที่เหตุขึ้นเป็น ฉลาดและทำใจเป็น และมีปัญญาที่จะคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ตลอดจนรู้จักดับทุกข์เป็น^{๒๓}

ในการพัฒนาที่นักพัฒนาจะต้องระลึกอยู่เสมอ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานไปสู่จุดหมายและความสำคัญของการพัฒนาชุมชน ได้แก่

๑. เพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ
๒. ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง
๓. ส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกภาคภูมิใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในหมู่บ้านของตนเองอย่างสงบสุข
๔. ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น
๕. ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล ให้แต่ละคนนำเอาความสามารถในตัวเองออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์
๖. ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย
๗. เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสังคมให้ดีขึ้น
๘. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้
๙. เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ
๑๐. เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนในทุกรูปแบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น^{๒๔}

^{๒๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หมวดพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗-๖๘.

^{๒๔}จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๒.

การพัฒนา มี ๒ นัย ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ (Human development) และการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Sciences and Technology) ซึ่งเปลี่ยนแนวทางมาค้นหาความรู้เพื่อให้มนุษย์ได้ความรู้ที่จะมาจัดความสัมพันธ์ให้มนุษย์อยู่กับธรรมชาติได้อย่างดี โดยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเทคโนโลยีก็ผลิตและใช้บนฐานความคิดใหม่นั้น ด้วยแรงจูงใจใหม่ที่ต่างไปอีกแบบหนึ่งเราก็มีวิทยาศาสตร์ได้ ทีเทคโนโลยีได้ แต่มีด้วยฐานความคิดที่ต่างออกไป ทั้งนี้ การพัฒนาดังกล่าวมาเกิดขึ้นบนฐานที่ผิดพลาด ๓ ระดับ คือ (๑) เป็นไปตามกระแสการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน ซึ่งมีรากฐานความคิดที่ผิดพลาดตามอย่างประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย (๒) ดำเนินการพัฒนาด้วยการกระตุ้นแรงจูงใจที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจาก ผู้นำหรือผู้บริหารประเทศไม่เข้าใจเพียงพอต่อปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาในประเทศที่พัฒนานำหน้ามาก่อน จับเหตุปัจจัยมาผิดพลาด และ (๓) ประชาชนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนา โดยไม่มีการศึกษาที่จะเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเป็นปัจจัยที่ดีในกระบวนการพัฒนานั้น^{๒๕}

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน คือ เพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง ส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกภาคภูมิใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในหมู่บ้านของตนอย่างสงบสุข ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล ให้แต่ละคนนำเอาความสามารถในตัวเองออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสังคมให้ดีขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ และเพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนในทุกรูปแบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น

๒.๑.๕ ดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนา จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

เป็นการยากที่จะจัดลำดับว่า ชุมชนใดหรือสังคมใดมีความเจริญก้าวหน้า มีความทันสมัยหรือมีการพัฒนาสูงกว่าหรือต่ำกว่ากัน ทั้งนี้ เพราะบางชุมชนหรือบางสังคมมีความก้าวหน้าในด้านหนึ่งในระดับสูง แต่มีความด้อยหรือก้าวหน้าน้อยกว่าอีกด้านหนึ่ง ดังนั้น ปัญหาสังคมจึงอยู่ที่ว่าจะเลือก เครื่องชี้วัดอันใด จึงจะเหมาะสมกับสภาพชุมชนสังคมนั้น ๆ เป็นเครื่องชี้ที่แม่นยำเที่ยงตรงและเชื่อถือได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ในเชิงวิชาการได้จำแนกเครื่องชี้วัดหรือดัชนีการพัฒนานั้นมี ๒ ระดับ คือ ระดับจุลภาคและระดับมหภาค

^{๒๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หมวดสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๖-๗.

ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาค ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและบ่งชี้ระดับของการพัฒนาได้ คือ ดัชนีสร้างสัญลักษณ์ (Symbolic Structures) ของ ศาสตราจารย์ Frank W. Young สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลสหรัฐอเมริกา ได้อธิบายว่า ในสังคมหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยระบบย่อย ๆ แต่ละระบบจะมีลักษณะโครงสร้างที่แตกต่างกัน ความแตกต่างของโครงสร้างนี้สามารถวิเคราะห์ได้จากสิ่งต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมและสัญลักษณ์ทางสังคมเหล่านี้จะเป็นเครื่องชี้แต่ละระบบที่ประกอบขึ้นเป็นระบบใหญ่ขึ้น จะมีปริมาณของสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันแตกต่างกัน ระบบใดมีปริมาณสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันน้อย ถือได้ว่ามีระดับทางโครงสร้างต่ำ ระบบใดมีปริมาณหรือจำนวนสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันมาก ถือว่า มีระดับความแตกต่างจากโครงสร้างสูง

ดัชนีของการพัฒนาจึงมีอยู่ที่ระดับความแตกต่างทางโครงสร้างของชุมชนหรือสังคมเป็นสำคัญ ส่วนปัจจัยที่ทำให้ลักษณะโครงสร้างในระบบย่อยเหล่านี้แตกต่างกัน หรือมีปริมาณสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันไม่เท่ากัน ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์และการเข้าถึงบริการจากศูนย์กลางหรือระบบใหม่ (Relative Centrality) ของระบบย่อยเหล่านั้น การใช้ดัชนีการพัฒนาระดับมหภาคชี้วัดการพัฒนา มีความสำคัญและสามารถบ่งบอกถึงภาพรวมของการพัฒนาในระดับกว้างได้ว่าการพัฒนาไปได้มากน้อยแค่ไหนและถ้าใช้ดัชนีการพัฒนาระดับจุลภาคควบคู่ไปด้วย จะทำให้มองเห็นภาพของการพัฒนามีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น พิจารณาดัชนีการพัฒนาระดับมหภาค^{๒๖} ดังนี้

๑. การใช้ผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อหัวเป็นดัชนี (GNP Per Capita) ซึ่งได้ถูกนำมาใช้จัดลำดับการพัฒนาประเทศ โดยมีความเชื่อว่าประเทศไทยจะมีความทันสมัยหรือมีการพัฒนาในระดับใดนั้น วัดจากรายได้ต่อบุคคลของประชากร ประเทศใดมีรายได้ต่อหัวสูงกว่าอีกประเทศหนึ่ง แสดงว่าประเทศนั้นมีการพัฒนาในระดับสูงกว่า ซึ่งรายได้ต่อหัว คิดคำนวณจากผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (Gross National Product) หารด้วยจำนวนประชากรทั้งหมด ประเทศไทยใช้คำว่า GNP Per Capita

๒. การใช้ระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นดัชนี โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งหมายถึง คุณภาพของมนุษย์ ได้แก่ พลังงาน ทักษะ พรสวรรค์ และความรู้ของประชาชน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการให้เป็นประโยชน์ ประเทศใดมีการสะสมทรัพยากรมนุษย์ไว้มาก ประเทศนั้นก็จะมีโอกาสเจริญก้าวหน้าสูง ทั้งนี้ ทรัพยากรมนุษย์นั้นจะต้องมีคุณภาพด้วย โดยการคำนวณจาก

^{๒๖}พิภพ กาญจนะ, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗๖.

๒.๑ จำนวนผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละของประชากรในกลุ่มอายุ ๑๕-๑๙ ปี คุณด้วยระยะเวลาของการเรียน คือ ๕ ปี

๒.๒ จำนวนผู้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละของประชากรในกลุ่มอายุที่ควรศึกษาในระดับอุดมศึกษา คือ ๒๐-๒๔ ปี คุณด้วยระยะเวลาของการเรียน คือ ๕ ปี

๓. การใช้ดัชนีคุณภาพทางกายภาพของชีวิต (The Physical Quality of Life Index; PQLI) การใช้ดัชนีรายได้ต่อบุคคล บ่งชี้ระดับการพัฒนาประเทศนั้น เป็นสิ่งที่สรุปได้ยาก ในการที่จะจัดลำดับว่าประเทศพัฒนาหรือไม่ เพราะเป็นการวัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ดัชนี PQLI จะวัดในด้านการอ่านออกเขียนได้ การมีชีวิตรอดของทารกแรกเกิด และอายุขัยของชีวิต ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึง คุณภาพชีวิตของประชากรแต่ละประเทศ ประเทศใดประชากรมีคุณภาพชีวิตในระดับสูง ก็ย่อมเจริญกว่าประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำกว่า^{๒๗}

ดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนาที่ประเทศไทยใช้วัดระดับของการพัฒนาในระดับหมู่บ้าน ตำบล หรือในชุมชนเมือง ซึ่งถือว่าเป็นดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาในระดับจุลภาคอย่างหนึ่ง คือ เครื่องชี้วัด ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด ๙ หมวด ๕๐ ตัวชี้วัด ดังนี้

หมวดที่ ๑ ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

๑. หญิงตั้งครรภ์ได้กินอาหารอย่างเพียงพอ ซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักตั้งแต่ ๔,๐๐๐ กรัมขึ้นไป

๒. เด็กแรกเกิด-๕ ปี ได้รับการเฝ้าระวังการโภชนาการและไม่ขาดสารอาหารในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

๓. เด็กอายุ ๕-๑๔ ปี ได้กินอาหารถูกต้องครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย

๔. ครอบครัวไม่กินอาหารหรือเนื้อสัตว์ที่ดิบหรือสุก ๆ ดิบ ๆ

๕. ครอบครัวกินอาหารควบคุมที่มีฉลาก อ.ย. ๒/๒๕๔๕

หมวดที่ ๒ ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

๖. ครอบครัวมีที่อยู่อาศัยที่มีสภาพคงทนถาวร สามารถอยู่อาศัยต่อไปได้อีกอย่างน้อย ๕ ปี

๗. ครอบครัวมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านถูกสุขลักษณะ

๘. ครอบครัวมีและใช้สวมถุงเท้าสุขภาพ

^{๒๗} อ่างแล้ว, พิภพ กาญจนนะ, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, หน้า ๗๗.

๙. ครอบครัวมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มเพียงพอตลอดปี (๕ ลิตร/คน/วัน)
 ๑๐. ครอบครัวมีน้ำสะอาดสำหรับใช้เพียงพอตลอดปี
 ๑๑. ครอบครัวไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรำคาญที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ
 ๑๒. ครอบครัวมีทางเดินเท้าหลักที่เพียงพอต่อการเดินสัญจรไปมา มีไฟฟ้าแสงสว่างใช้ได้
อย่างปลอดภัย
 ๑๔. ครอบครัวในชุมชนมีไฟฟ้าใช้
 ๑๔. ครอบครัวมีทางระบายน้ำหลักที่เพียงพอต่อการป้องกันน้ำท่วมขัง
 ๑๕. ครอบครัวตั้งอยู่ใกล้สถานที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ
- หมวดที่ ๓ ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและ
การประกอบอาชีพ
๑๖. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด
 ๑๗. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการบริการทำคลอดและดูแลหลังคลอดภายใน ๖ สัปดาห์จาก
แพทย์หรือพยาบาลหรือผดุงครรภ์แผนโบราณที่ผ่านการอบรมแล้ว
 ๑๘. เด็กอายุต่ำกว่า ๑ ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันวัณโรค ไอกรน บาดทะยัก โปлио หัด
ตับอักเสบบี ครบตามเกณฑ์อายุ
 ๑๙. เด็กแรกเกิด-๑๔ ปี มีสูติบัตรหรือใบรับรองการเกิด
 ๒๐. เด็กวัยประถมศึกษา (๗ - ๑๔ ปี) และได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการ
 ๒๑. ครอบครัวมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ครบทุกข้อ
 ๒๒. ครอบครัวรู้จักวิธีการป้องกันโรคเอดส์ครบทุกวิธี
 ๒๓. เด็กอายุแรกเกิด-๖ ปี ได้รับการบริการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม
 ๒๔. เด็กวัยประถมศึกษา (๗-๑๔ ปี) และได้รับการศึกษาภาคบังคับ
 ๒๕. เด็กที่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับและไม่ได้ศึกษาต่อ ได้รับฝึกอบรมด้านอาชีพ
 ๒๖. เด็กวัยประถมศึกษา (๕-๑๔ ปี) ไม่ถูกใช้แรงงานจนเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาและ
สุขภาพอนามัย
 ๒๗. ประชาชนที่มีอายุ ๑๕-๕๙ ปี มีบัตรประจำตัวประชาชนและอ่านออกเขียนได้

๒๘. ผู้ทุพพลภาพหรือพิการได้รับการดูแลช่วยเหลือและไม่ถูกทอดทิ้ง
๒๙. ผู้มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปช่วยเหลือตนเองไม่ได้มีผู้ดูแล
๓๐. ครอบครัวได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพและการประกอบอาชีพ อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง
- หมวดที่ ๔ ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
๓๑. ครอบครัวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
๓๒. ครอบครัวมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ
๓๓. ครอบครัวมีสมาชิกที่มีความรู้เรื่องการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
๓๔. ครอบครัวมีอุปกรณ์ดับเพลิง
- หมวดที่ ๕ ประชาชนมีอาชีพมั่นคงและมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต
๓๕. ประชาชนที่มีอายุ ๑๕-๒๔ ปี ที่ไม่ได้เรียนหนังสือต่อ ได้รับการฝึกอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้
๓๖. ประชาชนวัยทำงาน (๑๕-๕๙ ปี) ที่ไม่อยู่ในระหว่างเรียนต่อ มีอาชีพและมีรายได้
๓๗. ครอบครัวมีอาชีพและรายได้เพียงพอกับการใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีวิต
๓๘. ครอบครัวมีอาชีพและรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท/ปี/คน
- หมวดที่ ๖ ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนการมีบุตรไปตามต้องการ
๓๙. คู่สมรสที่อยู่กินด้วยกันและภรรยาอายุ ๑๕-๔๔ ปี ใช้บริการคุมกำเนิด
- หมวดที่ ๗ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชน
๔๐. ครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในชุมชนอย่างน้อย ๑ กลุ่ม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
๔๑. ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง
๔๒. ครอบครัวร่วมกันบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ
- หมวดที่ ๘ ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจตนเองให้ดีขึ้น
๔๓. ครอบครัวร่วมกันบำรุงรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ
๔๔. ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

๔๕. ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยครั้งสุดท้าย

๔๖. สมาชิกในครอบครัวมีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

๔๗. สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

๔๘. ประชาชนที่มีอายุ ๑๔ ปีขึ้นไป ไม่ติดสิ่งเสพติดจนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเอง และชุมชน

๔๙. ผู้สูงอายุ (๖๐ ปีขึ้นไป) ได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัวและชุมชน

หมวดที่ ๙ ประชาชนมีสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

๕๐. ครอบครัวมีการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ส่วนการวิเคราะห์ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาค ใช้ตัวแปรดังต่อไปนี้

๑. ความแตกต่างทางโครงสร้าง (Structural Differentiation) หมายถึง ระดับหรือปริมาณหมู่บ้านที่เป็นระบบย่อย เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันที่ปรากฏในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด สถานีนอนามัย ร้านค้า เป็นต้น

๒. การติดต่อกับศูนย์กลางหรือระบบใหญ่ (Relative Centrality) หมายถึง ระดับหรือปริมาณของหมู่บ้านที่เป็นระบบย่อย ได้มีการติดต่อหรือรับบริการจากสถาบันหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนภายนอกมากน้อยเพียงใด สิ่งที่เป็นเครื่องชี้วัด คือ โทรศัพท์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ถนน ยานพาหนะ และผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

๓. ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (Solidarity) หมายถึง ระดับหรือปริมาณการแพร่กระจายของสื่อที่กำหนดให้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบัน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงปริมาณทักษะ ความรู้ความสามารถของชุมชน เช่น กิจกรรมการรวมกลุ่ม การร่วมประกอบกิจกรรม กลุ่มสหกรณ์ พิธีกรรมชุมชน รวมทั้งจำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมด้วย^{๒๘}

สรุปได้ว่า ดัชนีของการพัฒนาจึงมีอยู่ที่ระดับความแตกต่างทางโครงสร้างของชุมชนหรือสังคมเป็นสำคัญ ส่วนปัจจัยที่ทำให้ลักษณะโครงสร้างในระบบย่อยเหล่านี้แตกต่างกัน หรือมีปริมาณสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันไม่เท่ากัน การใช้ดัชนีการพัฒนาในระดับมหภาคซึ่งสามารถบ่งบอกถึงภาพรวมของการพัฒนาในระดับกว้าง และถ้าใช้ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาคควบคู่ไปด้วย จะทำให้มองเห็นภาพของการพัฒนาที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

^{๒๘}พระมหาสุภา อุทโท, พระสงฆ์ไทยในสองทศวรรษหน้า พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๖๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๖๑.

๒.๑.๖ พัฒนาการงานพัฒนาชุมชนในประเทศไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ พัฒนาการงานพัฒนาชุมชนในประเทศไทย จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ความสับสนบางประการเกี่ยวกับการ “พัฒนา” และ “การพัฒนาชุมชน” ก็คือ การที่มิ นักวิชาการจำนวนไม่น้อยที่เข้าใจว่า การพัฒนาสังคมและการพัฒนาชุมชนนั้น มีความหมายรวมทั้ง ความเป็นมาอย่างเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น ยังแสดงออกถึงความไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ที่พยายามตีความ ความหมายว่า ชุมชน กับ สังคม นั้นมีความหมายเช่นเดียวกัน^{๒๙} โดยข้อเท็จจริงแล้ว การพัฒนา การ พัฒนาสังคม และการพัฒนาชุมชน มีความแตกต่างกัน อย่างน้อยที่สุด ๗ ประเด็น คือ ปรัชญาและ ความเชื่อ ความหมาย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิธีการ เป้าหมาย ลักษณะ และการตัดสินใจดำเนินการตามแผน

การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยมีมานานแล้ว แต่มิได้มีการจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐานอย่างเป็นระบบ จากการศึกษาค้นคว้าเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า การพัฒนาชุมชนได้มีปรากฏให้เห็นในสมัย สุโขทัย เมื่อประมาณ ปีพ.ศ. ๑๗๘๐ คนไทยในชุมชนสมัยนั้นได้มีการร่วมมือร่วมใจกันสร้างความ เจริญก้าวหน้าให้กับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เช่น การสร้างถนน สะพาน เหมืองฝาย ขุดลอกคูคลองส่งน้ำ การร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ว่านี้ ถือว่าเป็นการพัฒนาชุมชนในระดับหนึ่ง

ก. สมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ. ๑๗๘๐-๑๙๙๔)

จากหลักฐานที่ค้นพบแสดงให้เห็นว่า งานพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการมาแล้วอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. ๑๘๒๐-๑๙๖๐) เชื่อได้ว่า เป็นยุคทองของงานพัฒนาในสมัยนั้น อาจจำแนกแต่ละประเภทกิจกรรม ได้ดังนี้

การพัฒนาด้านวัตถุ มีการสร้างบ้านเรือน สร้างค่ายคูประตูหอรบ และสร้างวัด การพัฒนาด้านจิตใจมีการส่งเสริม เร่งเร้า สนับสนุนให้ประชาชนมีความอดทนขยันขันแข็งในการทำงาน มีความรอบรู้เฉลียวฉลาดทันต่อเหตุการณ์ จัดให้มีการอบรมศีลธรรมเป็นประจำ และสร้างพระพุทธรูปปางลีลาให้เห็นสัญลักษณ์เตือนจิตใจประชาชนให้รักความก้าวหน้า เป็นต้น

การพัฒนาด้านคมนาคม ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการตัดถนนหนทางเชื่อมระหว่างเมือง ขุดลอกคูคลอง เพื่อการไปมาติดต่อค้าขาย

การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ส่งเสริมการทำอุตสาหกรรม โดยได้เชิญชาวจีนมาสอนการปั้นถ้วยชามและประกอบเป็นอุตสาหกรรมส่งขายทั้งภายในและต่างประเทศด้วย

^{๒๙}กิติ ตยัคคานนท์, เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เปลวอักษร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

การพัฒนาด้านการพาณิชย์ สนับสนุนส่งเสริมการค้าอย่างเสรี โดยประชาชนทำการค้าภายใน ส่วนรัฐทำการค้ากับต่างประเทศ เช่น จีน ฆา อินเดีย เป็นต้น และหากประชาชนใดทำการค้ากับต่างประเทศด้วยก็ไม่เก็บภาษี

การพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม การศึกษา และสาธารณสุข ส่งเสริมประเพณีไทย เช่น ประเพณีการลอยกระทง ประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบกระทงต่าง ๆ จนกระทั่งสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีการประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้เอง มีการส่งเสริมกิจการด้านสาธารณสุขให้ประชาชนมีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง การพัฒนาด้านการเกษตร การชลประทาน และการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมให้ประชาชนทำนา โดยจัดระบบชลประทานด้วยการฝังท่อระบายน้ำเข้านา ส่งเสริมให้ปลูกป่าหมาก ป่าพลู โดยให้ความมั่นใจว่า สิ่งที่ได้ปลูกสร้างไว้จะเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลาน

ข. สมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๙๔-๒๔๑๐)

การดำเนินงานพัฒนาชุมชนในสมัยกรุงศรีอยุธยา นอกเหนือจากการสร้างบ้านแปลงเมืองในรูปของการขึ้นำโดยรัฐ และโดยการเสียสละรวมทั้งการอาสาสมัครทำกันเองในแต่ละชุมชนแล้ว จุดเด่นสำคัญซึ่งมองเห็นได้อย่างเด่นชัด ในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๔๑) ก็คือ พระองค์ได้ทรงแบ่งส่วนราชการบริหารงานแผ่นดินออกเป็นสัดส่วน เรียกว่า จตุสดมภ์ มีกรมเวียง (เมือง) กรมวัง กรมคลัง และกรมนา อีกทั้งพระองค์ได้ทรงกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบกันคนละด้าน โดยเฉพาะกรมเวียง (เมือง) ให้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองและพัฒนาท้องถิ่น บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปในพระราชอาณาเขต

ค. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๔๒๕-ปัจจุบัน)

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๗๕) นับว่า เป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของการดำเนินงานพัฒนาในช่วงต่อ ๆ มา นอกเหนือจากการสร้างและทำนุบำรุงบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว จุดเด่นสำคัญเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชน ก็คือ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระองค์ได้ทรงปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินใหม่ตามแบบอารยประเทศ (พ.ศ. ๒๔๔๕) โดยจัดแบ่งงานราชการออกเป็น กระทรวง ทบวง กรม ให้รับผิดชอบงานเป็นสัดส่วนไม่ซ้ำซ้อนกัน พระบรมมหาราชวังเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาท้องถิ่นบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนสมัยนั้น และได้ออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ให้บังคับใช้ แต่ส่วนใหญ่จะขอความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้ช่วยกันเสียสละแรงงาน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนการดูแลเอาใจใส่ต่อกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ ซึ่งได้ร่วมกันจัดสร้างขึ้นในชุมชนของตน อันเป็นการปลูกความคิดให้มีจิตสำนึกว่าท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นของประชาชนเอง การดำเนินงานในระยะแรก ๆ ยังไม่ได้กำหนดออกเป็นรูปแบบแผนงานหรือโครงการของรัฐ จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนรูปการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยนั้น ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ โดยกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้กำหนดแผนการบูรณะชนบทขึ้น แผนการบูรณะชนบท (พ.ศ. ๒๔๘๕ และ ๒๔๙๔) มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ

๑. สร้างสรรค์ชีวิตจิตใจของประชาชนในชนบทให้เหมาะสมที่จะเป็นพลเมืองดี อันเป็นวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทางด้านจิตใจ ดังจะเห็นได้จากมีการกำหนดเรื่องการปกครองหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๘๖ มีการเลือกตั้งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีแผนการบูรณะชนบท ๒๔๘๕ ที่ต้องการฝึกฝนประชาชนให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี ยั่วยุให้ประชาชนมีความสนใจและกระตือรือร้นในกิจกรรมของท้องถิ่นและชุมชนของตน

๒. ส่งเสริมให้ประชาชนมีการครองชีพดีขึ้น อันเป็นวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาทางด้านวัตถุ โดยกรรมการหมู่บ้าน นอกจากจะมีหน้าที่ตามที่คณะกรรมการอำเภอกำหนดมอบหมายแล้ว ยังมีหน้าที่จะช่วยเป็นหน่วยส่งเสริมเกี่ยวกับอาชีพ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยการดำเนิน งานตามโครงการนี้ นอกจากจะมีคณะกรรมการดังกล่าวแล้ว ยังได้คัดเลือกบุคคลภายนอกเข้ามาร่วมงาน เรียกว่า ปลัดอำเภอประจำตำบลหรือปลัดตำบล ปลัดตำบลต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับข้าราชการพลเรือนจัตวา และมีคุณสมบัติพิเศษที่กำหนดไว้อีก คือ ต้องเป็นผู้ที่รักที่จะทำงานให้หมู่บ้านและเป็นผู้ที่เข้ากับประชาชนได้ดี

แผนการบูรณะชนบทนี้ดำเนินไปได้เพียง ๒ ปี ก็ต้องยุบเลิกด้วยเหตุผลบางประการ ดังนี้

๑. มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่ รัฐบาลใหม่ไม่ส่งเสริมแผนบูรณะชนบท เพราะขณะนั้นกำลังเกิดสงคราม

๒. คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของหลักการและวิธีการปฏิบัติงานอย่างดีพอ

๓. การเร่งรัดในโครงการ ทำให้ประชาชนเดือดร้อน

๔. รัฐบาลไม่ให้เงินอุดหนุนในการทำงาน ประชาชนต้องออกเงินเอง

๕. มีลักษณะเป็นการบังคับต่อประชาชน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๑ กรมประชาสงเคราะห์และกรมมหาดไทย ต่างก็มีการเคลื่อนไหวในการดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ กรมมหาดไทยได้ทำโครงการพัฒนาการท้องถิ่นทดลองขึ้น โดยได้คัดเลือกปลัดอำเภอเข้ามารับการอบรมเพื่อเป็นปลัดอำเภอพัฒนาการ โดยได้ส่งปลัดอำเภอพัฒนาการ ๔๗ คนไปดำเนินงานพัฒนาอีก ๒๙ จังหวัด^{๓๐}

^{๓๐}อ้างแล้ว, กิติ ตยัคคานนท์, เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ, หน้า ๖๖.

ในระหว่างที่กรมมหาดไทยกับกรมประชาสงเคราะห์กำลังดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น โดยส่งปลัดอำเภอพัฒนาการออกไปปฏิบัติงานในเขตพัฒนานั้น ทางกระทรวงศึกษาธิการก็ได้วางโครงการมูลสารศึกษา (Fundamental Education) เพื่อใช้ในการฝึกอบรมนักศึกษาผู้ใหญ่ที่จังหวัดอุบลราชธานี ณ ศูนย์ฝึกอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี เรียกโดยย่อว่า ศ.อ.ศ.อ. ทำการผลิตนักศึกษา เรียกว่า สารนิเทศ ใช้หลักสูตรฝึกอบรม ๒ ปี ดังนั้น ระยะเวลาปี พ.ศ. ๒๔๙๙-๒๕๐๒ ก็เริ่มมีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการและของกระทรวงมหาดไทยดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น ต่างคนต่างทำไปพร้อมกัน มีจุดหมายปลายทางอย่างเดียวกัน แต่มีเขตดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น ต่างคนมีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการและของกระทรวงมหาดไทยดำเนินงานแตกต่างกัน เพราะการนิเทศ ทำงานเป็นทีม ทีมละ ๖ คน ส่วนปลัดอำเภอพัฒนาการทำงานคนเดียว

ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดการสัมมนาระหว่างประเทศ ว่าด้วยการวางแผนและบริหารงานพัฒนาการท้องถิ่นด้วยความอนุเคราะห์จากองค์การสหประชาชาติ ผลของการสัมมนาได้เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ๔ ประการ ดังนี้

๑. ให้กรมมหาดไทยรับนโยบายไปปฏิบัติ
๒. เห็นควรโอนสำนักงานคณะกรรมการกลางพัฒนาการท้องถิ่นจากกระทรวง มหาดไทย ไปขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อทำหน้าที่วางนโยบาย
๓. กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการฝึกอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่
๔. ให้องค์การอิสระเป็นผู้วิจัยและประเมินผล

จากข้อเสนอดังกล่าวนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กรมมหาดไทยรับโอนสารนิเทศและงานจากกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดทั้งเป็นเจ้าของเรื่องการดำเนินงานไม่เพียงพอ สำหรับการผลิตสารนิเทศ ดังนั้น จึงให้กระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าของเรื่องดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น

เมื่อกระทรวงมหาดไทยรับหน้าที่ดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น ก็ได้ปรับปรุงโครงการพัฒนาการท้องถิ่นแห่งใหม่ และคณะรัฐมนตรีก็ได้รับเอาโครงการพัฒนาการท้องถิ่นแห่งชาติเข้าบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ โดยระเบียบวิธีดำเนินงานที่สำคัญไว้ ๔ ประการ คือ

๑. ให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง โดยจะใช้วิธีแนะนำกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเป็นฝ่ายริเริ่มก่อนเพื่อช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
๒. อบรมผู้นำท้องถิ่นให้ถูกต้องทาง เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงท้องถิ่นและนำประชาชนให้ทำงานร่วมกันกับพัฒนาการและเจ้าหน้าที่วิชาการ

๓. รัฐจะให้ความช่วยเหลือ โดยการสนับสนุนทางวิชาการ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ หรือเงินเท่าที่จำเป็นมาสมทบกับแรงงานที่ประชาชนอุทิศให้

๔. ใช้หลักการประสานงานในการดำเนินงาน โดยการดำเนินงานตามโครงการต้องอาศัยความร่วมมือและประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่วิชาการต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคกับพัฒนาการซึ่งเป็นผู้ดำเนินงานและเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการร่วมงานกับผู้นำท้องถิ่นจัดตั้งส่วนพัฒนาการท้องถิ่น (พ.ศ. ๒๕๐๔)

พ.ศ. ๒๕๐๔ สำนักงานพัฒนาการท้องถิ่น ได้ยกฐานะเป็นส่วนพัฒนาการท้องถิ่น ซึ่งขึ้นกับกรมมหาดไทย ในขณะเดียวกัน กระทรวงมหาดไทยโดยกรมมหาดไทยได้ฝึกอบรมปลัดอำเภอพัฒนาการเพิ่มเติมร่วมกับ ศ.อ.ศ.อ. ซึ่งผลิตสารนิเทศให้ทำหน้าที่พัฒนาการเพื่อจะให้เพียงพอในการเข้าปฏิบัติงานตามเขตพัฒนาที่เปิดดำเนินการ ในเวลาเดียวกัน สำนักงาน ก.พ. ได้มี กฎ ก.พ. ออกมาตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๙๗ เทียบตำแหน่งเรียกชื่ออย่างอื่นในกรมมหาดไทย รวมเรียกปลัดอำเภอพัฒนาการและสารนิเทศว่า “พัฒนาการ” (C.D. Worker หรือเรียก C.D. Organizer) ดำเนินงานใน ๑๑ จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและ ๔ จังหวัดภาคใต้รวมเป็น ๑๕ จังหวัด และในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๐๕ แยกงานพัฒนาชุมชนออกจากกรมมหาดไทย ตั้งขึ้นเป็นกรมใหม่จากส่วนพัฒนาการท้องถิ่น เรียกว่า กรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งก็ได้ดำเนินงานพัฒนาชุมชนมาจนถึงปัจจุบันนี้ และได้มีการเปลี่ยนชื่อกรมมหาดไทย เป็นกรมการปกครอง ให้มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านการปกครอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคมซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามามวนวกัน ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ^{๓๐}

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมและการพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างกันในด้านปรัชญาและความเชื่อ ความหมาย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิธีการ เป้าหมาย ลักษณะ และการตัดสินใจดำเนินการตามแผน โดยการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยนี้มีมานานแล้ว แต่มิได้มีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน จากการศึกษาค้นคว้าเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า การพัฒนาชุมชนได้มีปรากฏให้เห็นในสมัยสุโขทัย เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๑๗๘๐ เป็นต้นมา กระทั่งปัจจุบัน รัฐบาลได้ตั้งกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ให้ได้ดำเนินงานพัฒนาชุมชนมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามามวนวกัน ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ

^{๓๐}ประเวศ วะสี, **บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖-๓๗.

๒.๑.๗ ทฤษฎีและหลักการสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ทฤษฎีและหลักการสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ทฤษฎีและหลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนิน งานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุด และการที่จะสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๓๒} ประเทศไทยมีทฤษฎีและหลักการในการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้

๑. พิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นหลักในการเริ่มงาน (Context) บริบทของชุมชน หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งในการพิจารณานั้น นักพัฒนาควรพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งสภาพความเป็นอยู่ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การที่นักพัฒนาทราบสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนก็สามารถที่จะวางแผนและดำเนินงานพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. การดึงประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม (Participation) การจัดกิจกรรมการพัฒนาอะไรก็ตาม จะต้องดึงหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่ศึกษาชุมชน วางแผนวางโครงการ ปฏิบัติการตามโครงการ และการประเมินผล ซึ่งจะทำให้ได้มากที่สุดแค่นั้นนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรม แต่ยึดหลักการสำคัญว่าต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ เนื่องจากกว่าผลของการดำเนินงานพัฒนานั้นส่งผลกระทบต่อตัวประชาชน ดังนั้น ควรที่จะให้ประชาชนเลือกแนวทางในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง

๓. การทำงานต้องค่อยเป็นค่อยไป (Gradualness) ความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น เพราะการเร่งรีบทำงานให้เสร็จเร็วเกินไป ก่อนที่จะรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาที่แท้จริงของชุมชนหรือก่อนที่ประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในตนเองหรือก่อนที่มีทรัพยากรเพียงพอ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักพัฒนาต้องการให้มีผลงานออกมาโดยเร็ว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการของบประมาณมาใช้ในการดำเนินงาน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนไม่ควรเร่งรีบจนเกินไป ควรดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไป ควรคิดถึงผลกระทบในการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

^{๓๒}สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๘.

๔. การให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลัก (Man-Center Development) มีความจริงอยู่ประการหนึ่งว่า การช่วยคนไม่อาจสำเร็จได้ ถ้าผู้นั้นไม่ต้องการจะช่วยตนเอง โดยหลักการนี้ การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มด้วยการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยให้คนในชุมชนค้นหาความต้องการและปัญหา (Identify Need and Problem) ของตนเองให้พบไม่ว่าจะด้วยวิธีการกระตุ้น ยั่วยุ หรือชักจูงก็ตาม

๕. การใช้วิธีดำเนินงานแบบประชาธิปไตย (Democracy) การพัฒนาชุมชนต้องนำแบบประชาธิปไตยมาใช้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักคิดด้วยตนเอง รู้จักอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนร่วมกันทำงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ยึดถือในเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย (Rule of Majority, Right of Minority)

๖. การดำเนินงานต้องยืดหยุ่นได้ (Flexible) เนื่องจากสังคมมีความเคลื่อนไหว (Dynamic) ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องเลือกวิธีดำเนินงานให้กว้างและเข้ากับสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นไปเฉพาะวิธีดำเนินงานเท่านั้น โดยยึดมั่นในหลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายเสมอ

๗. สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน (Culture) วัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูปัญหาเพื่อเข้าถึงประชาชน การพัฒนาชุมชนจะสำเร็จหรือล้มเหลว ล้วนเกิดจากความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะในแต่ละชุมชน สังคมมีวิถีชีวิต (Way of Life) ที่แตกต่างกัน จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมและงานพัฒนาว่า การเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนได้มากเท่าใด ก็จะเข้าใจงานพัฒนาชุมชนได้มากเท่านั้น

๘. ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น (Local Leader) การทำงานกับผู้นำท้องถิ่นเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญอย่างหนึ่ง การพัฒนาชุมชนจะขยายตัวกว้างออกไปและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งจะมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการ คือ มีบทบาทตำแหน่งหน้าที่ ตามที่ได้รับแต่งตั้งจากราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผสส. อสม. ครูในหมู่บ้าน หรือตำบล และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและมีบทบาทในการชี้แนะการพัฒนา เช่น แก้วแกวโรงสี แก้วแกวไร้อ้อย คนเฒ่าคนแก่ พระสงฆ์ เป็นต้น

๙. ทำงานกับองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน (Community Organization) ในชุมชนใดที่มีสมาคม สถาบัน สโมสร หรือองค์กรอื่น ๆ อยู่ย่อมมีผู้นำขององค์กรนั้น ๆ อยู่ด้วยหลักการพัฒนาชุมชนต้องพยายามใช้องค์กรเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ โดยดึงเอาสมาชิกหรือตัวแทนขององค์กร เข้ามา ร่วมทำงานเพราะองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดึงเอากำลังของกลุ่มมาใช้ในการพัฒนา แต่ถ้าหากไม่มีองค์กรอยู่ในชุมชนก็ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มตั้งเป็นองค์กรขึ้นโดยการให้การศึกษาตลอดจนการฝึกอบรม

๑๐. ทำการประเมินผลตลอดเวลา (Evaluation) การประเมินผลมิใช่เป็นแค่เพียงการเปรียบเทียบผลงานในอดีต เพื่อให้รู้ว่ามีควมก้าวหน้าเพียงใด เท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ถึงข้อดี ข้อเสีย ความผิดพลาด และความสำเร็จ ในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานครั้งต่อไปได้ ซึ่งในการประเมินผลนั้นสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานและเมื่อโครงการเสร็จสิ้นไปแล้ว

๑๑. สอดคล้องกับนโยบายของชาติ (Policy) ไม่มีองค์การใดที่จะเกิดขึ้นถูกต้องตามกฎหมาย ถ้าองค์การนั้นไม่ดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ และก็จะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ดำเนินงาน ถ้าหากองค์การนั้นขัดกับนโยบายของชาติ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ผลการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นจะมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงในระดับชาติเสมอ ฉะนั้น จึงต้องสอดคล้องเป็นแนวเดียวกันนโยบายของชาติ

๑๒. การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม (Grouping Process) การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นหลักการที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำงานพัฒนาชุมชน ประชาชนต้องได้รับการกระตุ้นให้ทำงานผ่านกระบวนการกลุ่ม เพราะพลังกลุ่มมีอิทธิพลเข้มแข็งและมั่นคงมากกว่าคน ๆ เดียวจนมีคำกล่าวเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนว่า “ไม่มีกลุ่มก็ไม่มีการพัฒนาชุมชน”

๑๓. การพัฒนาชุมชนต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuity) โครงการใดโครงการหนึ่งที่ทำเนิการตามกระบวนการพัฒนาชุมชนและสำเร็จไปแล้ว ไม่ได้หมายความว่า งานพัฒนาชุมชนเสร็จสิ้นตามไปด้วย จะต้องมีการเริ่มทำโครงการใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด หรือเรียกได้ว่า เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง โครงการใหม่นี้ อาจใหญ่กว่าเดิมหรือยากกว่าเดิมก็ได้ ซึ่งก็ย่อมแล้วแต่ประชาชนจะเป็นผู้กำหนด สำหรับขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนาชุมชนที่จะใช้สำหรับทำโครงการใหม่นั้น ก็ไม่จำเป็นที่ต้องเริ่มจากขั้นตอนแรก คือ ขั้นการศึกษาชุมชน แต่อาจเริ่มจากขั้นตอนอื่นได้เลย เช่น เริ่มจากขั้นตอนวางแผนทันทีก็ได้^{๓๓}

โดยความเป็นจริง การพัฒนาชุมชน คือ การทำงานกับประชาชนมิใช่ทำให้ประชาชน เพราะฉะนั้นกิจกรรมใดที่จะดำเนินงานในชุมชนนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่มาจากกรริเริ่มของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของบทบาทของผู้ปฏิบัติงานพัฒนานั้นเป็นผู้กระตุ้น ชี้นำ ให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหาหรือหาทางสนองความต้องการของตนแล้วร่วมกันทำงานตามที่คิดขึ้นมาแล้วนั้น การเข้าไปทำงานกับประชาชนในลักษณะนี้ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะต้องเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ กระทำตนให้เป็นที่เชื่อถือของประชาชนในชุมชนและต้องทำงานอย่างมีหลักงานจึงจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๓๓} สุวิทย์ ยิงวรพันธ์, พัฒนาการชนบทในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: อักษรสาสน์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๓.

โดยทั่วไปแล้ว ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะยึดหลักการการพัฒนาชุมชนตามที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. ต้องพัฒนาชุมชนทุก ๆ ด้านไปพร้อมกัน ถ้าพิจารณาอย่างกว้าง ๆ จะเห็นว่า สิ่งที่จะต้องทำการพัฒนาในชุมชนนั้นมีเพียง ๒ ประการ คือ ด้านวัตถุและจิตใจ ด้านวัตถุนั้น หมายถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุทุก ๆ ด้าน เช่น ถนนหนทาง ที่อยู่อาศัย สถานศึกษา สถานรักษาพยาบาล ไฟฟ้า วิทยุ เป็นต้น เมื่อสภาพแวดล้อมทางวัตถุเจริญก้าวหน้าดีแล้ว ไม่ได้หมายความว่า สภาพจิตใจของประชาชนจะเจริญก้าวหน้าตามไปด้วยเสมอไป จึงจำเป็นต้องส่งเสริมสภาพจิตใจให้แปรเปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้องด้วย เช่น การให้การศึกษา ส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมพร้อมกันไปด้วย

๒. ยึดประชาชนเป็นหลักในการพัฒนา การทำงานกับประชาชนนั้นจะต้องคำนึง ถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ ประชาชนกำลังประสบปัญหาอะไร กำลังมีความต้องการอะไร อะไรเป็นปัญหาที่รีบด่วน เป็นความต้องการที่รีบด่วนที่จะต้องรีบแก้ไข อะไรเป็นปัญหาความต้องการที่รองลงมา สิ่งเหล่านี้จะต้องคำนึงถึงตัวประชาชนเป็นที่ตั้ง การแก้ปัญหาจึงจะตรงจุด มิใช่แก้ปัญหาจากปัญหาและความต้องการของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาเอง

๓. การดำเนินงานจะต้องค่อยเป็นค่อยไป จุดมุ่งหมายของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ก็คือ ต้องการแปรเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในชุมชนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน ฉะนั้น การดำเนินงานตามกิจกรรมจึงไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปจนประชาชนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร การมุ่งผลงานตามกิจกรรมอย่างเดียวนั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลการพัฒนาอย่างแท้จริง การดำเนินงานจึงต้องค่อยเป็นค่อยไป โดยเลือกทำในชุมชนที่พร้อมกว่าก่อน

๔. ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีลักษณะสนับสนุนการพัฒนาแล้ว จึงควรส่งเสริมให้วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่นให้ได้มีบทบาทในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น สิ่งใดที่เป็นการขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมควรหลีกเลี่ยง หรือถ้าเห็นว่าประเพณีบางอย่างไม่ถูกไม่ควรก็ไม่ควรจะไปดำเนินทีเดียวตรง ๆ แต่ควรชี้แนะเสนอแนะให้ประชาชนเห็นว่าดีและไม่ดีอย่างไรด้วยเหตุผลแล้วช่วยกันหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น

๕. ต้องพยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด ผลงานพัฒนาชุมชนนั้น ควรจะเริ่มจากการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาดัดแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยชี้แนะ สอน แนะนำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน และนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูปเป็นวัสดุเครื่องใช้ในครัวเรือนให้ได้ คำว่า ทรัพยากรในที่นี้ หมายถึง ทุกสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ตัวคน วัตถุ สถาบันทางสังคม และกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

๖. ต้องยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือกัน ร่วมกันคิดว่าทำอะไร เมื่อตกลงกันแล้วก็จะร่วมกันทำโดยมอบหมายงานให้แต่ละคนได้รับผิดชอบร่วมกัน งานจะมาจากเบื้องล่าง คือ ตัวประชาชนในชุมชนเอง ไม่ได้มาจากถูกสั่งให้กระทำ ในการเข้าไปแก้ปัญหาของประชาชนนั้น ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะไม่ใช้วิธีออกคำสั่ง แต่จะให้การศึกษา ชักชวน ชี้แนะให้ประชาชนได้เห็นปัญหา และร่วมกันหาทางแก้ไขโดยความสมัครใจ

๗. ต้องใช้หลักการประสานงาน งานพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับที่การประสานงาน เพราะงานพัฒนาชุมชนนั้นมีหน่วยงานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นงานที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบทุกหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานพัฒนาก็มีใช้ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทุก ๆ ด้าน จึงต้องอาศัยการประสานงานเป็นหลักในการดำเนินงาน

๘. เริ่มต้นทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อน ผู้นำในท้องถิ่นเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพเชื่อถือ ประชาชนส่วนใหญ่จะยอมรับและคล้อยตาม การจะกระทำกิจกรรมพัฒนาในชุมชน หากผู้นำเห็นชอบด้วย ปัญหาการขัดแย้งและการให้ความร่วมมือก็จะน้อยลงหรือหมดไป

๙. การดำเนินงานต้องให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ ดังนั้น การจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมใด ๆ จะต้องให้เป็นไปตามแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสมอ

๑๐. ปลุกฝังความเชื่อมั่นในตนเองให้กับประชาชน ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลงได้ แม้งานนั้นจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม หากมีความมั่นใจและเชื่อในพลังงานที่ตนมีอยู่แล้ว การดำเนินงานก็จะสำเร็จลงได้โดยไม่ยากนัก^{๓๔}

ดังกล่าวนี้ กรมการพัฒนาชุมชนได้ประยุกต์หลักการดำเนินงานพัฒนาโดยทั่วไปข้างต้นให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนยึดถือและนำไปเป็นหลักปฏิบัติ ๔ ประการ เรียกว่า หลัก ๔ ป. คือ ประชาชน ประชาธิปไตย ประสานงาน และประหยัด

๑. ประชาชน (People oriented) ในการปฏิบัติงาน

๑.๑ ทำงานกับประชาชนไม่ได้ทำให้ประชาชน

๑.๒ พัฒนาทัศนคติของประชาชนทุกเพศทุกวัยโดยการเพิ่มพูนทักษะ

๑.๓ พิจารณาสถาบันการณของชุมชนและให้ประชาชนเป็นหลักในเรื่องงาน

^{๓๔}ทองคุณ หงษ์พันธ์, การศึกษากับการพัฒนา: แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ, หน้า ๓๑.

๒. ประชาธิปไตย (Democracy oriented) ในการปฏิบัติงาน

๒.๑ ทำงานในรูปคณะกรรมการ ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นในระดับหมู่บ้าน

๒.๒ สนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มกันริเริ่มกิจกรรมเพื่อปรับปรุงท้องถิ่นด้วยตนเอง

๒.๓ อาศัยหลักการเข้าถึงประชาชนในการทำงานและร่วมงานกับผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในรูปกลุ่ม

๓. ประสานงาน (Co-ordination oriented) ในการปฏิบัติงาน

๓.๑ ร่วมมือประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรทั้งของรัฐบาลและเอกชน

๓.๒ ชักนำบริการของนักวิชาการไปสู่ประชาชนและกระตุ้นให้ประชาชนไปหานักวิชาการเพื่อรับบริการตามความต้องการโดยเหมาะสม

๓.๓ พัฒนาการจะเป็นผู้เชื่อมประสานงานระหว่างนักวิชาการกับประชาชน

๔. ประหยัด (Economy oriented) ในการปฏิบัติงาน

๔.๑ ให้ประชาชนช่วยเหลือตัวเองเป็นหลัก รัฐบาลช่วยเหลือในสิ่งซึ่งเกินความสามารถของประชาชนเท่านั้น

๔.๒ ในการจัดทำกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ พยายามนำทรัพยากรในชุมชนทั้งในด้านกำลังคนและวัสดุมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

๔.๓ ทุกฝ่ายร่วมกันคิดและวางแผนการปฏิบัติงานตามกิจกรรมไว้ล่วงหน้าจึงจะทำให้ประหยัดแรงงาน เวลา วัสดุอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

ปัจจุบัน รัฐบาลได้มีนโยบายให้ ๕ กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงอุตสาหกรรม ร่วมมือประสานงานกันอย่างใกล้ชิดในการปฏิบัติงานพัฒนาชนบท ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานของกรมการพัฒนชนบทเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสนองตอบนโยบายของรัฐบาลและกระทรวง มหาดไทยอย่างแท้จริง และขณะเดียวกัน สามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบให้สอดคล้องกับแผนและโครงการของ ๕ กระทรวงหลักในการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนชุมชนจึงปรับแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน โดยแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนประกอบไปด้วย จุดมุ่งหมาย วิธีการ และแนวทางปฏิบัติ^{๓๕} ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

^{๓๕}พวงเพชร สุรัตน์วิกุล และคณะ, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๕.

๑. จุดมุ่งหมาย เพื่อมุ่งพัฒนาให้หมู่บ้านในชนบทเป็นที่อยู่ร่วมกันของประชาชนที่ต้องการอยู่ด้วยความผาสุกตลอดไป

๒. วิธีการ เพื่อนำไปสู่จุดหมายดังกล่าว กรมการพัฒนาชุมชนได้ใช้วิธีการสร้างพลังของหมู่บ้าน เพื่อนำพลังดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาชุมชน พลังที่สำคัญที่มุ่งให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านชนบท ได้แก่ พลังความคิดของประชาชน พลังการทำงานของประชาชน และพลังการรวมตัวของประชาชน พลังดังกล่าว มีวิธีการสร้าง ดังนี้

๒.๑ การสร้างพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชนมนุษย์ในทางที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนานั้น ย่อมมาจากพลังความคิดของประชาชน ในชุมชนนั้นเป็นผู้กำหนดขึ้น อันจะนำไปสู่ความมั่นคงแข็งแรงของชุมชนในที่สุด พลังความคิดของมวลชนประการสำคัญเกิดขึ้นจากกระบวนการรับรู้ และเนื่องจากพลังความคิดของประชาชนหรือของมวลชนย่อมไม่เหมือนกัน ที่เป็นเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากความสามารถในการสัมผัสและการรับรู้ของประชาชนไม่เท่ากันและประสบการณ์ของบุคคลซึ่งเจริญเติบโตมาในสิ่งแวดล้อมของชุมชนยังแตกต่างกันอีกด้วย ฉะนั้น การส่งเสริมให้ประชาชนได้มีพลังความคิดของตนเองจึงมีความสำคัญมาก

การส่งเสริมพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชนจะช่วยทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาคน การที่ทำอะไรให้ผู้อื่นตลอดเวลา โดยที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้นั้นได้ทดลองคิด ลองปฏิบัติเอง จะไม่ช่วยให้ผู้นั้นเจริญขึ้น และไม่สามารถคุ้มครองตัวเองหรือเป็นตัวของตัวเองได้ ดังนั้น การสร้างความเข้าใจและการช่วยให้ประชาชนมองเห็น มีความคิด และมีทัศนคติที่ถูกต้อง โดยเสริมสร้างให้ประชาชนใช้ความคิดของตัวเอง จึงมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาชุมชนอย่างมาก

การสร้างแนวความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชนหรือกลุ่มชนในการที่จะเข้ามาเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการในการพัฒนาชุมชน จึงถือหลักการนำความคิดมวลชนในทิศทางที่ถูกต้อง ๔ ทางด้วยกัน คือ

ถูกต้องตามนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งหมายถึง แนวความคิดทางการเมืองย่อมเป็นข้อกำหนดทิศทางในการพัฒนาให้เหมาะสมตามสภาพของท้องที่หรือสถานการณ์ของบ้านเมือง กลุ่มชน หรือชุมชน ในฐานะเป็นส่วนประกอบของประเทศชาติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจแนวนโยบายของรัฐ เพื่อการเปลี่ยนแปลงจะได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ถูกต้องตามทฤษฎีและวิชาการ ซึ่งหมายถึง การนำทฤษฎีและวิชาการปรับใช้เข้ากับสภาพความเป็นจริงหรือสภาพของสิ่งแวดล้อมจะแปลงรูปออกมาเป็นการปฏิบัติที่ดีที่สุด

ถูกต้องตามสาเหตุ ซึ่งหมายถึง การดำเนินการแก้ไขต่าง ๆ จะต้องแสวงหาสาเหตุแห่งปัญหาให้ถูกต้อง ถ้าหากค้นหาสาเหตุที่ถูกต้องใหม่ไม่ได้ ย่อมไม่สามารถจะแก้ปัญหานั้นได้ทั้งหมดหรือเป็นการก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้น เพราะฉะนั้น ความคิดในการดำเนินการทั้งปวงย่อมจะต้องศึกษาและค้นคว้าถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา เพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไข

ถูกต้องตามขีดความสามารถ ความคิดที่ถูกต้องนั้น จะมีขึ้นได้เมื่อผู้ปฏิบัติรู้ขีดความสามารถของตนเอง ขีดความสามารถของตัวเองนี้ รวมทั้งแต่ละบุคคล กลุ่มชน ตำบล หมู่บ้าน คณะกรรมการ หรือเมือง หรือรัฐ หรือประเทศ การคิดทำอะไรเกินขีดความสามารถหรือยังไม่รู้ขีดความสามารถของตัวเอง ถ้าไปคิดอะไรเข้าก็ย่อมไม่ถูกต้อง ไม่สำเร็จ จะขยายให้กว้างออกไปก็ไม่ได้ การปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามขีดความสามารถของตัวเอง นับได้ว่าเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง

ด้วยเหตุทั้ง ๔ ประการ จะทำให้การวินิจฉัยตัดสินว่า กลุ่มคนมีความคิดที่ถูกต้องหรือไม่ และทำอย่างไรความรู้ความคิดที่เกิดขึ้นจะเป็นความคิดที่ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนให้สำเร็จต่อไป

๒.๒ การสร้างพลังการทำงานของประชาชน เมื่อประชาชนได้เกิดศรัทธา ความเชื่อมั่นในตัวเองว่า มีความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ด้วยตัวเองได้สำเร็จ ประชาชนก็ย่อมมีความรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ๆ เพราะบุคคลทุกคนย่อมมีความรับผิดชอบในตัวเองและในสิ่งอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับขีดความสามารถของตัวเอง ซึ่งความรับผิดชอบของบุคคลสามารถจะรวมเป็นพลังในการที่จะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในขีดความสามารถให้ประสบผลสำเร็จได้ เมื่อใดที่เกิดปัญหาอุปสรรคขึ้น ก็สามารถรวมพลังกันแก้ไขปัญหานั้นได้ และเมื่อผลจากการรวมพลังทำให้กระทำการใด ๆ ได้สำเร็จ ความคิดที่จะกระทำการอื่น ๆ ก็จะติดตามขึ้นมาอีก

๒.๓ การสร้างพลังการรวมตัวของประชาชน การส่งเสริมหรือการรวมตัวของประชาชนภายในหมู่บ้าน ในรูปของการรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นมาเองหรือในรูปขององค์กรประชาชน จะก่อให้เกิดพลังความคิดที่จะนำไปสู่พลังการกระทำกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งสามารถสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน หมู่บ้าน หรือตำบลต่อไปได้

พลังทั้งสามนี้ จะเป็นระบบที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิดกิจกรรมพัฒนาขึ้นภายในชุมชนและสามารถสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติได้ในที่สุด

๓. แนวทางปฏิบัติ สำหรับแนวทางปฏิบัติของกรมการพัฒนาชุมชน ได้ดำเนิน งานตามแผนการดำเนินงานพัฒนาชุมชนระดับตำบล ๙ แผนงาน คือ แผนงานพัฒนาเด็ก แผนงานพัฒนาเยาวชน แผนงานพัฒนาสตรี แผนงานสร้างเสริมรายได้ แผนงานส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต แผนงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม แผนงานอาสาพัฒนาชุมชน แผนงานพัฒนาจิตใจ และแผนงานพัฒนาองค์กร

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนให้ได้ผลบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ นักพัฒนาจำเป็นต้องมีวิธีการพัฒนาที่ถูกต้อง โดยยึดปรัชญาแนวความคิด หลักการ เป้าหมาย เทคนิค และวิธีการในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชนที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไป ทั้งการพัฒนาคนและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การดำเนินการพัฒนาจะได้ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการพัฒนาชุมชน^{๓๖}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีและหลักการสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเน้นกระบวนการที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม พัฒนาให้ชุมชนเป็นชุมชนที่ดี สร้างให้คนในชุมชนความรู้สึกรักและผูกพันต่อชุมชน โดยทฤษฎีและหลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุด อย่างไรก็ตาม การดำเนินการพัฒนาจะได้ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแห่งความสุข

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแห่งความสุข โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ นิยามของความสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ นิยามของความสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า ความสุข (Happiness) ได้มีการใช้ในหลายแนวทางด้วยกัน ในความหมายที่กว้างที่สุดคือเป็นคำที่ครอบคลุมถึงทุกสิ่งอย่างที่ดี ตามคำจำกัดความนี้ จะมีความหมายคล้ายกับคำว่า การเป็นอยู่ที่ดี หรือ คุณภาพชีวิต และมีความหมายถึงทั้งระดับบุคคลและสวัสดิการสังคม คำว่า ความสุข ยังใช้เฉพาะเจาะจงมากกว่านั้นโดยแสดงถึงการชื่นชมเชิงอัตวิสัยในชีวิต ซึ่งหมายถึง ระดับที่บุคคลวินิจฉัยคุณภาพของชีวิตที่ตนเองชื่นชอบโดยรวม ตามคำจำกัดความนี้ เป็นทัศนคติต่อชีวิตของคน ๆ หนึ่งที่มีความเสถียรและเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและความเชื่อซึ่งเป็นองค์ประกอบของความสุข

ความสุข หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุขอันเป็นผลงานจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจภายใต้สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป^{๓๗}

^{๓๖}อุบล เสถียรปกรณกรณ์, **บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ใจการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕.

^{๓๗}อภิชัย มงคล และคณะ, “ความสุขและสุขภาพจิตในบริบทของสังคมไทย”, **วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย**, ปีที่ ๔๖ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๒๒๙.

ความเป็นสุขเป็นสิ่งที่นำไปสู่การมีสุขภาวะ (Well-being) และการมีคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ที่ดีเป็นความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งความสุขนั้น ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ ความพึงพอใจในชีวิต ระดับของอารมณ์ทางบวกหรือความเบิกบานใจ และระดับของอารมณ์ทางลบในขณะนั้นเช่นความซึมเศร้าและความวิตกกังวล การมีความสุขหมายถึงรู้สึกชอบหรือพึงพอใจกับชีวิต คนที่มีความสุขนั้นเป็นคนที่แทบจะไม่รู้สึกวิตกกังวลกับชีวิตตนเอง ชอบสนุกสนานอยู่กับเพื่อนฝูง และชอบประสบการณ์ใหม่ ๆ มีอารมณ์มั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงง่ายและมักจะหวังว่าตนจะพบเจอสิ่งดี ๆ ในอนาคต^{๓๘}

หากพิจารณาในทัศนะของศาสนา คำว่า ความสุข ทางด้านศาสนาของแต่ละศาสนา แม้จะมีความแตกต่างกัน แต่ก็มีทิศทางไปในทางเดียวกัน คือ เป็นไปในทางที่มีประโยชน์ ไม่ก่อโทษแก่ผู้อื่น ดังนี้

ศาสนาพุทธ – ความสุข หมายถึง การดำเนินชีวิตอย่างมีสติรู้เท่าทันความคิดของตนที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

ศาสนาคริสต์ – ความสุข หมายถึง การดำเนินชีวิตที่มีความรักต่อพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ที่ก่อให้เกิดสันติภาพ

ศาสนาอิสลาม – ความสุข หมายถึง การดำเนินชีวิตด้วยการทำความดีที่มีหลักศรัทธาและหลักการปฏิบัติต่อพระเป็นเจ้าที่ก่อให้เกิดสันติสุข^{๓๙}

ความสุขระดับบุคคล เกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีความรู้สึกรักในผู้อื่น มีความพึงพอใจในตนเองและเข้าใจตนเอง ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสุขมักจะตั้งคำถามว่า อะไรบ้างที่ช่วยให้คนเรามีชีวิตที่ดีงาม ความสุขดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องหาคำตอบด้วยตนเองจึงมักใช้คำว่า ความสุขส่วนบุคคล หรือความสุขตามอัตวิสัย (Subjective Well-being) ความสุขดังกล่าว มีความสำคัญต่อชีวิตทั้งในแง่ของการพัฒนาตนเองให้มีความสุขและการช่วยพัฒนาผู้อื่นให้มีความสุขด้วย ความสุขเป็นมิติด้านจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาด้านการคิด และพัฒนาการด้านอื่น ๆ ซึ่งเริ่มต้นมาจากความรัก ความผูกพัน (Attachment)^{๔๐}

^{๓๘} คัดนางค์ มณีศรี และวัชรภรณ์ เฟ่งจิตต์, *จิตวิทยาเพื่อคุณบทธสารคดีทางวิทยา เล่มที่ ๑*, (กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

^{๓๙} สุริยัญ ชูช่วย, “การแสวงหาความสุขและคุณค่าของชีวิต: กรณีศึกษาทัศนคติกลุ่มคนต่างวัยในกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๙, หน้า ๓.

^{๔๐} ฉันทนา ภาคบงกช, “การอบรมเลี้ยงดูเพื่อเสริมสร้างความสุข”, *พฤติกรรมศาสตร์*, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (พฤษภาคม ๒๕๔๔): หน้า ๒๗-๓๔.

ประโยชน์สุขระดับที่ ๑ ด้านรูปธรรมที่ตามองเห็นหรือเห็นได้กับตา คือ การมีสุขภาพดี การมีทรัพย์สินเงินทอง การมีอาชีพการงานเป็นหลักเป็นฐาน การมียศ ฐานะ ตำแหน่ง การเป็นที่ยอมรับในสังคม การมีมิตรสหายบริวารและการมีชีวิตครอบครัวที่ดี

ประโยชน์สุขระดับที่ ๒ ด้านนามธรรมที่ลึกลับ เลยจากตามองเห็น คือ เรื่องของคุณธรรม ความดีงาม การมีความสุขที่เกิดจากความมั่นใจในคุณค่าของชีวิต การได้บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ความมีศรัทธาในสิ่งที่ดีงามที่เป็นหลักของจิตใจ และการมีปัญญาที่ทำให้รู้จักการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้อง และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ชีวิตเป็นอยู่ด้วยดี

ประโยชน์สุขระดับที่ ๓ ด้านนามธรรมชั้นโลกุตตระที่อยู่เหนือกระแสความไหลเวียนของโลกธรรม คือ ความเป็นผู้มีจิตใจเป็นอิสระด้วยความเท่าทันต่อสิ่งทั้งหลาย รู้โลกและชีวิตตามความเป็นจริง จนกระทั่งว่าโลกธรรมเกิดขึ้นมากระทบกระทั่งก็ไม่หวั่นไหว วางใจและปฏิบัติได้ถูกต้องตามเหตุปัจจัยปล่อยให้กฎธรรมชาติทั้งหลายก็เป็นกฎธรรมชาติอยู่ตามธรรมชาติ ความทุกข์ที่มีอยู่ในธรรมชาติก็คงเป็นทุกข์ของธรรมชาติไป ไม่เข้ามากระทบกระทั่งบีบคั้นจิตใจของเราได้ เป็นผู้มีสุขอยู่กับตนเองตลอดเวลา ชีวิตก็สมบูรณ์แล้ว^{๔๑}

บุคคลจะประเมินความสุขจาก ๒ องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Components) และองค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Components) ดังกล่าวนี้ องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Components, Hedonic Level) เป็นการประเมินความสุขโดยการใช้ความคิดในการตัดสินหรือประเมินในรูปของความพึงพอใจในชีวิต ซึ่งเป็นการประเมินแบบสรุปรวมของบุคคล (Global Assessment) ทั้งเหตุการณ์ในชีวิต กิจกรรมและสภาพแวดล้อม แล้วตัดสินว่ามีความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Components, Hedonic Level) เป็นการประเมินความสุขโดยใช้ประสบการณ์ทางความรู้สึก คือ การประเมินความสุขในแง่ของอารมณ์ทางบวก และอารมณ์ทางลบ กล่าวคือ ในสถานการณ์แต่ละสถานการณ์ บุคคลจะมีปฏิกริยาทางอารมณ์ ความรู้สึกตอบสนองออกมาอย่างไร โดยนัยนี้ ความสุขเป็นสิ่งที่นำไปสู่การมีสุขภาพ (Well-being) และการมีคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ที่ดี เป็นความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งความสุขนั้น ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๓ ด้านคือ

๑. ความพึงพอใจในชีวิต

๒. ระดับอารมณ์ทางบวก หรือความเบิกบานใจ

^{๔๑}สุชาติ ศรีรักษา, “ระดับความสุขของครอบครัวประชาชนในตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๐, หน้า ๑๑.

๓. ระดับของอารมณ์ทางลบในขณะนั้น เช่น ความซึมเศร้า วิตกกังวล^{๔๒}

ประการสำคัญ คือ ความสุขภายในใจของแต่ละคนมักได้รับผลกระทบมาจากปัจจัยภายนอก องค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุขจึงประกอบไปด้วย

๑. ความสุขภายนอก คือ ความสุขที่มักสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและปัจจัยทางสิ่งต่าง ๆ แบ่งออกได้เป็น การมีปัจจัยสี่พอเพียง มีความมั่นคงในชีวิต ครอบครัวอบอุ่น การมีชุมชนเข้มแข็ง

๒. ความสุขภายใน คือ ความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นกับการมีหรือไม่ปัจจัยภายนอกโดยตรง ความสุขภายในมักเป็นในระดับจิตและปัญญา แบ่งออกเป็นความสุขจากการมีอิสรภาพ ความภาคภูมิใจ การเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล) ความสงบ (สมาธิ) ความไม่ยึดมั่น (ปัญญา) ความสุขภายใน ซึ่งส่วนใหญ่สามารถเรียนรู้และเกิดขึ้นได้เฉพาะตน แต่จำเป็นต้องอาศัยกลไกการสนับสนุนจากระบบสังคม^{๔๓}

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีทางจิตวิทยาเชื่อว่าระดับของความสุขของแต่ละบุคคลเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรมและเป็นคุณลักษณะที่เปลี่ยนไม่ได้ตลอดชีวิต ดังที่ในเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงต่าง ๆ ก็จะไปเพิ่มหรือลดระดับ ความสุขที่คงที่อยู่แล้ว อยู่ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อระยะเวลาผ่านไประดับความสุขก็จะกลับไปเท่าเดิม^{๔๔}

ความสุขในทางจิตวิทยา เป็นความรู้สึก ทางอารมณ์ ที่แต่ละบุคคลตัดสินว่ามีความสุขมากหรือน้อย ซึ่งขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตที่กำลังดำเนินอยู่ ประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต^{๔๕}

^{๔๒}กัญจิกา ชัยสวัสดิ์, ภาวะความสุขและปัจจัยเกี่ยวข้องของหญิงตั้งครรภ์ที่มีฝากครรภ์ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

^{๔๓}สำนักงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ, รายงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๘, (นนทบุรี: สำนักงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^{๔๔}Kahneman and et.al., Experienced Utility and Objective Happiness: A Moment-Based Approach, in Daniel Kahneman and Amos Tversky, eds., Choices, Values, and Frames, (New York: Cambridge University Press, 1999), p. 21.

^{๔๕}Anna Alexandrova, "Subjective Well-Being and Kahneman's Objective Happiness," Journal of Happiness Studies, vol. 6 No. 2, (2005): 301.

สรุปได้ว่า ความสุข ในเชิงอัตวิสัย หมายถึง ระดับที่บุคคลวินิจฉัยคุณภาพของชีวิตที่บุคคล ชื่นชอบโดยรวม อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในเชิงศาสนา ความสุข อาจจำแนกออกเป็น ๒ ด้าน คือ ความสุขภายนอก และความสุขภายใน กล่าวคือ ความสุขภายนอก ได้แก่ ความสุขทางกายที่มัก สัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ส่วนความสุขภายใน ได้แก่ ความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ มักเป็นในระดับจิตและปัญญา แบ่งออกเป็นความสุขจากการมีอิสรภาพ ความภาคภูมิใจ การเข้าถึง หลักศาสนา (ศีล) ความสงบ (สมาธิ) ความไม่ยึดมั่น (ปัญญา) ซึ่งส่วนใหญ่สามารถเรียนรู้และเกิดขึ้นได้ เฉพาะตน แต่จำเป็นต้องอาศัยกลไกการสนับสนุนจากระบบสังคมเป็นสำคัญ

๒.๒.๒ ความหมายของชุมชนแห่งความสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของชุมชนแห่งความสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

กรอบแนวคิด “ความอยู่ดีมีสุข” อาจถือได้ว่าพัฒนามาจากกรอบแนวคิดการพัฒนา ประเทศของศาสตราจารย์ อมาตยา เซน ซึ่งได้ระบุไว้ว่า “ผลกระทบขั้นสุดท้ายของการพัฒนาก็คือ การทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ และปัจเจกบุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพในการเลือกวิถีการไปสู่ความสำเร็จด้วยตัวของเขาเอง ส่วนการมีรายได้จะเป็นเพียงเครื่องมือหรือ ทางผ่านไปสู่วิถีการไปสู่ความสำเร็จเท่านั้น”^{๔๖} ความอยู่ดีมีสุข (Well-Being) หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดี ทั้งร่างกายและจิตใจมีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่น มั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ^{๔๗}

ชุมชนแห่งความสุข จึงหมายถึง ชุมชนที่อยู่เย็นเป็นสุข ตามแนวคิด “ความสุข” จาก ความอยู่เย็นเป็นสุข คือ สภาวะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่ เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม และสัมพันธ์กันได้อย่างต้องตั้งตาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม^{๔๘}

^{๔๖}สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมของประเทศ; ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย: เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ๒๕๔๕ “ความอยู่ดีมีสุข ของคนไทย ๕ ปี หลังวิกฤตเศรษฐกิจ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

^{๔๗}นิตยา สุภาภรณ์, “การรับรู้ของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางไผ่”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม), ๒๕๕๒, หน้า ๑๔.

^{๔๘}กรมการพัฒนาชุมชน, ดัชนีชีวิตความ “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนหรือความสุขมวลรวมชุมชน (Gross Village Happiness), (กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

ความสุขของชุมชน แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับบุคคล ชุมชน และสภาพแวดล้อม ด้วยแนวคิดที่ว่าบุคคลสามารถมีความสุขได้ในระดับปัจเจก สามารถสร้างสุข ปล่อยวางความทุกข์ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง โดยที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสิ่งสร้างความสุขจากภายนอก แต่การที่คนต้องอยู่รวมกันเป็นสังคม คนในชุมชนหนึ่งมักจะได้รับอิทธิพลความสุข/ทุกข์จากสังคมนั้น ๆ เสมอ จะเห็นได้จากเมื่อมีสถานการณ์อันเลวร้ายเกิดขึ้น คนที่อยู่ในชุมชนจะได้รับผลกระทบอย่างน้อยก็ทางด้านจิตใจ หรือมีเหตุการณ์ดีที่ทำให้ชุมชนเกิดความสุข บุคคลในชุมชนก็มักจะได้รับผลทางบวกนั้นไปด้วย แม้ว่าไม่ใช่ผลประโยชน์โดยตรงก็ตาม และมุมมองระดับกว้าง คือ สภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบชุมชน บางครั้งก่อให้เกิดวิถีชีวิตและการปรับตัว บางพื้นที่สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงยังเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต ความรู้สึกความมั่นคงทั้งทางร่างกายและจิตใจ จึงสามารถตั้งสมมติฐานได้ว่าคนและชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมและลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างจะมีระดับความสุข ความทุกข์ที่แตกต่างกัน^{๔๙}

สรุปได้ว่า ชุมชนแห่งความสุข หมายถึง ชุมชนที่มีสุข ทั้งจากความสุขภายนอกหรือสุขภายในที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมและจากความสุขภายในหรือสุขใจที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ต่างเกื้อหนุนและมีอิทธิพลต่อกันโดยตรง โดยที่สุขกาย ได้แก่ สภาวะทางกายของมนุษย์ที่มีความสุขจากการมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมวัย ฯลฯ ส่วนสุขใจ ได้แก่ สภาวะทางจิตใจของมนุษย์ที่มีความสุข ปราศจากความทุกข์ในจิตใจ

๒.๒.๓ องค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุข

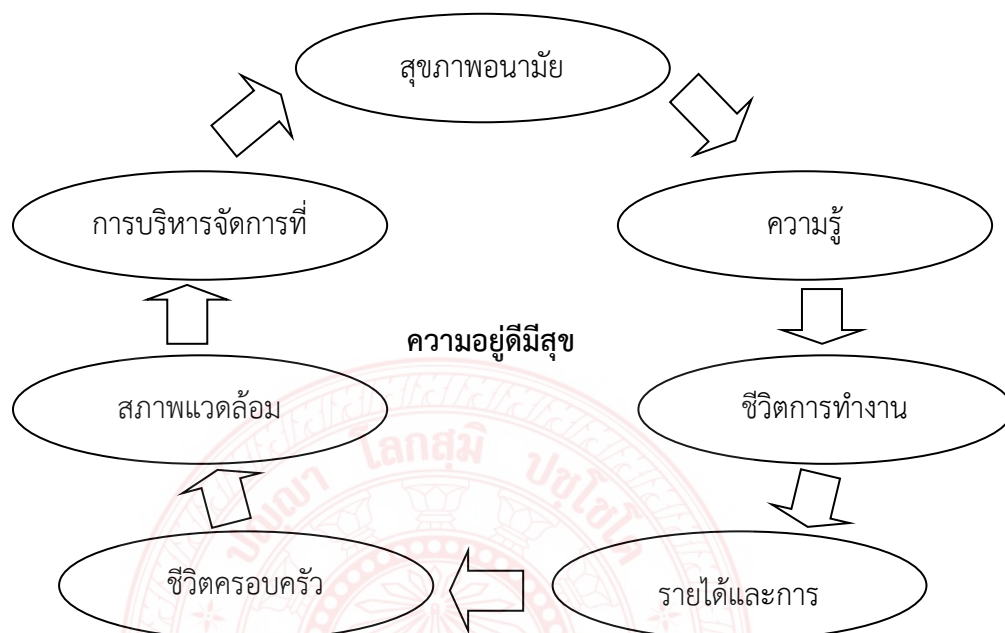
จากการศึกษาเกี่ยวกับ องค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จำแนกองค์ประกอบของความสุขเป็น ๗ ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขได้อย่างแท้จริง

^{๔๙}กัมปนาท ปิยะธำรงชัย, “แผนที่ความสุขชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดพิจิตรและพิษณุโลก”, วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๕): หน้า ๓๔.

ภาพที่ ๒.๑

องค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข^{๕๐}

๑. สุขภาพอนามัย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการแรกของความอยู่ดีมีสุข การมีสุขภาพอนามัยที่ดี หมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากการสร้างสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมถึงการมีภาวะโภชนาการที่ดี การรู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเอง และสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุข ซึ่งจะ使人มีอายุยืนยาว สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพการประเมินความสำเร็จในการพัฒนาสุขภาพ จะให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบสุดท้าย และกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่นำไปสู่ผลกระทบสุดท้ายต่อสุขภาพอนามัย ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เมื่อพิจารณาจากสถานะทางสุขภาพอนามัยทั้งร่างกายและจิตใจ มีปัจจัยสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑.๑ การมีชีวิตยืนยาว เป็นดัชนีชี้วัดผลกระทบขั้นสุดท้ายที่แสดงถึงผลสำเร็จของการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชนโดยรวม พิจารณาจาก “อายุขัยของคนไทย” ที่เป็นผลมาจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงสถานะการตายของคนในกลุ่มอายุต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นโอกาสหรือจำนวนปีที่บุคคลจะสามารถมีอายุยืนยาวได้ โดยไม่เสียชีวิตก่อนวัยอันควร จากความสำเร็จของการพัฒนาสุขภาพอนามัยที่ผ่านมา ส่งผลให้คนไทยมีอายุยืนยาวขึ้น

^{๕๐}นิตยา สุภาภรณ์, “การรับรู้ของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางไผ่”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ), ๒๕๕๒, หน้า ๑๕.

๑.๒ การมีสุขภาพอนามัยดี การมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ เป็นความปรารถนาของมนุษย์ทุกคนไปกับการมีชีวิตอยู่อย่างยืนยาว เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งสะท้อนได้จากการมีสุขภาพที่ไม่เจ็บป่วย การมีภาวะโภชนาการที่ดีซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตของทั้งร่างกายและสติปัญญา รวมถึงการรู้จักดูแลรักษาตนเอง หลีกเลียงจากพฤติกรรมเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อการทำลายสุขภาพ และการมีสภาพจิตใจสดชื่น แจ่มใส ไม่วิตกกังวลซึมเศร้า ผู้ที่มีสุขภาพที่ดีกว่าจะมีความสุขมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพไม่ดี

๑.๓ การเข้าถึงและได้รับโอกาสด้านบริการสาธารณสุขของประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะจัดบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขแก่ประชาชนอย่างเพียงพอและทั่วถึง รวมถึงการจัดให้มีหลักประกันสุขภาพประเภทต่าง ๆ แก่คนไทยอย่างถ้วนหน้า เพื่อโอกาสที่ประชาชนจะสามารถเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขของภาครัฐอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อจำกัดด้านฐานะหรือความแตกต่างด้านรายได้ การดำเนินนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างทั่วถึง ร้อยละ ๙๖.๓ ในปี ๒๕๔๘ ส่งผลให้อัตราการเจ็บป่วยลดลง

๒. ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทยเพราะความรู้ ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคน ให้มีทักษะความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทัน ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่คนเราจะมีความรู้ได้นั้น จะต้องได้รับการศึกษา การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างโอกาส และพัฒนาสติปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของคนให้สามารถ “คิด เป็น ทำเป็น” เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองและใช้ประสบการณ์ ศักยภาพ และทักษะของตนให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติภารกิจในสังคมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ การประเมินภาพรวมของความสำเร็จด้านการศึกษาของคนไทย พิจารณาจากปัจจัยหลัก ๓ ประการ คือ

๒.๑ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ที่เกิดจากการลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษา เป็นการประเมินระดับความรู้และทักษะในระดับสูงสุดของประชาชนในประเทศ โดยใช้ตัวชี้วัดสำคัญ คือ จำนวนปี เฉลี่ยที่ประชากรวัยแรงงานระหว่าง ๑๕-๕๙ ปี ได้รับการศึกษาในทุกระบบ

๒.๒ โอกาสทางการศึกษาของคนไทย ใช้ตัวชี้วัดด้านอัตราการเข้าเรียนสุทธิของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เพื่อประเมินขีดความสามารถและความครอบคลุมในการจัดบริการศึกษาของรัฐที่มุ่งขยายโอกาสการศึกษาภาคบังคับเป็น ๙ ปี และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี

๒.๓ คุณภาพการศึกษา ใช้ตัวชี้วัดด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ คะแนนผลทดสอบเพื่อประเมินผลด้านคุณภาพการศึกษาทั่วประเทศ จำแนกตามวิชาหลักตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีการดำเนินการทุกระยะ ๒ ปี

๓. ชีวิตการทำงาน เป็นปัจจัยกำหนดความอยู่ดีมีสุขของคน นอกจากจะต้องมีสุขภาพอนามัยที่ดี ได้รับการศึกษาแล้ว การทำงานจะเป็นที่มาของรายได้และอำนาจซื้อ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความสำเร็จและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การมีงานทำ ที่ดี มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน มีรายได้อย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้คนเราสามารถดูแลความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้ และยังประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมการประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตการทำงาน ให้ความสำคัญกับภาวะการมีงานทำ การมีรายได้จากการทำงาน สภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี และความมั่นคงในการทำงาน

๔. รายได้และการกระจายรายได้ ความขัดสนในด้านรายได้ในการยังชีพ การมีปัญหาความยากจนที่รุนแรงและความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในระดับสูง ย่อมสะท้อนการอยู่อย่างเป็นทุกข์ในสังคม ดังนั้น ความอยู่ดีมีสุขที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอำนาจซื้อเพียงพอต่อการดำรงชีวิตที่ได้มาตรฐาน และหลุดพ้นจากปัญหาความยากจนและมีการกระจายรายได้ในกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง รายได้ที่สูงเพิ่มมากขึ้นมีผลทำให้ความสุขเพิ่มมากขึ้นด้วย ผู้ที่รู้สึกว่าตนเองไม่ยากจนเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้าน มีความสุขมากกว่าผู้ที่ตนยากจนพอ ๆ กับเพื่อนบ้าน และยากจนมากกว่าเพื่อนบ้าน ซึ่งการประเมินภาวะการเติบโตของรายได้ การกระจายรายได้และความยากจนที่มีผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เป็นการวัดที่อิงกับระดับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจที่คนสามารถดำรงชีวิตได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ ที่จำเป็นต่อการยังชีพ ซึ่งมี ๒ ตัวชี้วัดหลัก คือ

๔.๑ การวัดการกระจายรายได้ เป็นการสะท้อนถึงโอกาสของคนไทยทั้งสังคมที่จะมีความอยู่ดีมีสุขที่เท่าเทียมกัน หากมีความแตกต่างกันมากก็แสดงถึงความเหลื่อมล้ำ ทางด้านการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาที่นำไปสู่ปัญหาความยากจน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชน และมีผลกระทบต่อการลดความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

๔.๒ การวัดความยากจน เป็นการวัดผลกระทบขั้นสุดท้ายที่แสดงว่าบุคคลมีระดับรายได้เพียงพอที่จะสามารถสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานของตนเองหรือไม่ โดยพัฒนาเส้นความยากจนสมบูรณ์ขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดเกณฑ์ความต้องการขั้นพื้นฐานขั้นต่ำของบุคคล ถ้าบุคคลใดมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนก็พิจารณาได้ว่าบุคคลนั้นเป็นคนจน และเทียบสัดส่วนคนยากจนที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงก่อนวิกฤต ระหว่างวิกฤต และหลังวิกฤต

๗. การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับ การบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ มีการดูแลคนในสังคมให้มีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิต มีส่วนร่วม ในการพัฒนาและตรวจสอบภาครัฐ ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย และรัฐกับประชาชน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นำไปสู่สังคมที่คนในสังคมจะอยู่ดีมีสุขตลอดไป การประเมินความอยู่ดีมีสุข ในด้านการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ พิจารณาใน ๔ องค์ประกอบ คือ หลักคุณธรรม การมีส่วนร่วม การคุ้มค่า และความโปร่งใส

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของความสุข ตามนิยามของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี มี ๗ ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน และต้องคำนึงถึงผลการพัฒนาทั้งในเชิง ปริมาณควบคู่ไปกับเชิงคุณภาพ เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในทุกชุมชนได้อย่าง แท้จริง

๒.๒.๔ ดัชนีชี้วัดความสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ดัชนีชี้วัดความสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) ที่มีนายแพทย์ บรรลุ สิริพานิช เป็น ประธาน ได้เห็นชอบให้กำหนดประเด็นหลักในการจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๘ ว่าด้วย “ความอยู่เย็นเป็นสุข” เพื่อสร้างกระบวนการให้ผู้คนจากทุกฝ่ายในสังคมได้เข้ามาร่วมกันคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้และประสบการณ์อย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อช่วยกันพัฒนานโยบาย สาธารณะและขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข^{๕๑}

^{๕๑}สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.), รวมตัวชี้วัดเกี่ยวกับความอยู่เย็นเป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า คำนำ.

ตารางที่ ๒.๑
ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข^{๕๒}

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
สุขภาพอนามัย	๑. การมีชีวิตยืนยาว ๒. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี ๓. การสร้างความเป็นธรรม ในระบบสาธารณสุข	๑. อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ๒. สัดส่วนประชากรที่ไม่ เจ็บป่วยในแต่ละปี ๓. สัดส่วนประชากรที่มี หลักประกันคุณภาพ
ความรู้	๑. การได้รับการศึกษาของ คนไทยอย่างทั่วถึงเท่าเทียม กัน ๒. คุณภาพการศึกษา	๑. จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับ การศึกษาของประชาชน ๒. อัตราการเข้าเรียนหนังสือ ของเด็กชั้นมัธยมต้นและมัธยม ปลาย ๓. ผลคะแนนการสอบวิชา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์
ชีวิตการทำงาน	๑. การมีงานทำอย่างทั่วถึง ๒. ความมั่นคงในการทำงาน	๑. สัดส่วนผู้ว่างงาน ๒. สัดส่วนแรงงานที่มีบริการ สวัสดิการและอยู่ในข่าย ครอบคลุมของกองทุน ประกันสังคม
รายได้และการกระจายรายได้	๑. รายได้ ๒. การกระจายรายได้	๑. สัดส่วนของคนยากจนด้าน รายได้ ๒. สัมประสิทธิ์การกระจาย รายได้

^{๕๒}นิติยา สุภาภรณ์, “การรับรู้ของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางไผ่”, รายงานการวิจัย,
 (สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ), ๒๕๕๒, หน้า ๒๓-๒๔.

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
สภาพแวดล้อม	๑. ที่อยู่อาศัยและได้รับบริการสาธารณสุข ๒. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ๓. สิ่งแวดล้อม	๑. สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านและที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ๒. สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ ๓. สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากร ๔. สัดส่วนคดียาเสพติดต่อประชากร ๕. ดัชนีคุณภาพแหล่งน้ำ ๖. สัดส่วนขยะต่อประชากรต่อปี ๗. สัดส่วนป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมด
ด้านชีวิตครอบครัว	๑. สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว ๒. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ	๑. อัตราการหย่าร้าง ๒. อัตราการจดทะเบียนสมรส ๓. ความอบอุ่นของครอบครัว ๔. ร้อยละครอบครัวที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายร้อยละ ๑๐
การบริหารจัดการที่ดี	๑. หลักคุณธรรม ๒. การมีส่วนร่วม ๓. การคุ้มค่า ๔. ความโปร่งใส	๑. สัดส่วนจำนวนข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัย ๒. สัดส่วนของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง ๓. สัดส่วนใช้จ่ายของรัฐต่อ GDP ๔. ดัชนีการรู้เรื่องคอร์ปชั่นขององค์กร

สรุปได้ว่า ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข มี ๗ ดัชนี ได้แก่ การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวอบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ซึ่งจำแนกเป็น ๑๘ องค์ประกอบ และ ๒๕ ค่าตัวชี้วัด

๒.๒.๕ ธรรมะสำหรับสร้างชุมชนแห่งความสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ธรรมะสำหรับสร้างชุมชนแห่งความสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ธรรมะสำหรับสร้างชุมชนแห่งความสุข ได้แก่ เบญจศีลหรือศีล ๕ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ (๑) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นสาเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล (๒) กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมฟุ้งขจรไปไกล นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล (๓) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นชัตติยะบริษัทก็ตาม พรหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณะบริษัทก็ตาม ย่อมแก่กล้าไม่เก้อเขินเข้าไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล (๔) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล และ (๕) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล^{๕๓} โดยนัยนี้ ศีล ๕ หรือเบญจศีล ประกอบด้วย

ก. เบญจศีล ข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือใช้ให้ฆ่า หรือเบียดเบียนข่มเหงรังแกผู้อื่น

ปาณาติปาตา เวรมณี ได้แก่ การละเว้นการฆ่า การสังหาร การบีบคั้นเบียดเบียน มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน ได้แก่ การตั้งใจงดเว้น จากการทำลายชีวิตสัตว์อื่น ความมุ่งหมายของหลักจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทข้อนี้ ก็คือเพื่อให้มนุษย์อบรมจิตใจของตนให้คลายความโหดเหี้ยม มีเมตตากรุณาต่อกันและกัน และเผื่อแผ่แก่สัตว์ทั้งปวงด้วย เห็นชีวิตของผู้อื่นเสมอกับชีวิตของตนและปลูกไมตรีจิตในสัตว์ทุกจำพวก โดยมีความเข้าใจที่ถูกต้องว่า

๑. การฆ่า คือ การทำให้ตายด้วยตนเอง หรือใช้ผู้อื่นทำ หรือร่วมกับคนอื่น

การฆ่า หมายถึง การทำให้ตาย ไม่ว่าจะเป็มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็ตาม รวมไปถึงการฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ตาม ถ้าวัวผัดศีลทั้งสิ้นและมีโทษทางบ้านเมืองด้วย จะบาปมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและชนิดของมนุษย์และสัตว์ที่ฆ่า ถ้าหากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณมากก็จะมีบาปมาก หากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณน้อยก็มีบาปน้อย แต่ทั้งนี้แล้วแต่เจตนาของผู้กระทำด้วย และการฆ่ามี ๒ ประเภท คือ ฆ่าโดยจงใจ และฆ่าโดยไม่จงใจ ฆ่าโดยจงใจ หมายความว่า คิดไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า จะฆ่า ส่วนฆ่าโดยไม่จงใจ หมายความว่า ไม่ได้คิดไว้ก่อน เช่น ฆ่าเพราะเกิดบันดาลโทสะ เป็นต้น

^{๕๓}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕.

๒. การทำร้ายร่างกาย คือ การทำให้บาดเจ็บอย่างสาหัส

การทำร้ายร่างกาย คือ การทำให้มนุษย์หรือสัตว์ได้รับความเจ็บปวดย้งทุกข์ให้ เกิดแก่ผู้ถูกทำร้ายทุรกรรม หมายถึง การประพฤติดอย่างเหี้ยมโหดแก่สัตว์เดรัจฉานอย่างไม่มีปราณีให้ได้รับความทุกข์ยากลำบาก

๓. การทรมาน คือ การใช้งานเกินกำลัง

การทรมาน คือ การใช้งานเกินกำลัง เช่น ใช้สัตว์เลี้ยงทำงานโดยไม่ให้พักผ่อน หรือกักขังจนสัตว์นั้นได้รับความทุกข์ หรือนำเอาสัตว์นั้นไปด้วยวิธีการที่ทรมานเช่นมัดเท้ามัดปีก เป็นต้น รวมไปถึงการนำสัตว์ไปทรมานเพื่อความสนุกสนาน เช่นชนโค ชนกระบือ ตีไก่ กัดปลา กัดจิ้งหรีด เป็นต้น

องค์ประกอบของปาณาติบาต มีอยู่ ๕ ประการ ได้แก่ สัตว์มีชีวิต, มีความสำคัญหรือรู้ว่า สัตว์มีชีวิต, มีจิตคิดจะฆ่าให้ตายเสีย, ตั้งใจฆ่าหรือพยายามฆ่า และสัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

เมื่อองค์ประกอบครบทั้งองค์ ๕ นี้ จึงถือได้ว่าศีลขาด ถ้าไม่ครบเพียงแต่ ต่างพร้อย ทำเอง หรือใช้ให้คนอื่นทำศีลย่อมขาดได้เหมือนกัน การทำปาณาติบาตจะมีโทษมากหรือโทษน้อยนั้น มีเกณฑ์การพิจารณาอย่างนี้

เกณฑ์ที่ ๑ กำหนดด้วยวัตถุ คือ ถ้าเป็นมนุษย์ ฆ่าผู้มีคุณมาก ก็มีโทษมาก ฆ่าผู้มีคุณน้อย ก็มีโทษน้อย เช่น กระทำอนันตริยกรรม ๕ ได้แก่ ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้า เพียงแต่ทำให้ห้อพระโลหิตและทำสงฆ์หรือสังคัมส่วนรวมให้แตกแยกกัน ส่วนคนที่ไม่มีความดีก็มีโทษน้อยลดหลั่นกันลงไป ถ้าเป็นสัตว์ก็กำหนดด้วยคุณ ถ้าไม่มีคุณเหมือนกันกำหนดด้วยรูปร่างใหญ่เล็กกว่ากัน ถ้ารูปร่างใหญ่มีโทษมาก ถ้ารูปร่างเล็กมีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๒ กำหนดด้วยเจตนา คือ การตั้งใจฆ่า มีโทษมากหรือน้อยกว่ากัน ถ้าโทษมาก โทษมาก โทษน้อย โทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๓ กำหนดด้วยประโยชน์ คือ ความพยายามที่จะฆ่าให้ตาย ใช้ความพยายามมาก โทษมาก ใช้ความพยายามน้อย มีโทษน้อย^{๕๔}

^{๕๔}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๕-๙๖.

ข. เบญจศีล ข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือการใช้ให้ลัก หรือการถือเอา หรือการฉกฉวยสิ่งของผู้อื่น

อทินนาทานา เวรมณี ได้แก่ การละเว้นการแย่งชิง ลักขโมย และการเอารัดเอาเปรียบ เคารพในสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริตประกอบอาชีพในทางมิชอบอาชีพ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการเลี้ยงชีพอทินนาทานานั้น โดยอทินนาทานมีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่ พัสตุอันผู้อื่นหวงแหน, ความเป็นผู้มีมีความสำคัญว่าเป็นของอันผู้อื่นหวงแหน, จิตคิดจะลัก, มีความพยายาม และลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น^{๕๕}

เมื่อพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ นี้คือขาด ถ้าไม่ครบองค์ศีลไม่ขาดเป็นเพียงแต่ต่างพร้อย ไม่บริสุทธิ์ ทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำ ศีลขาด ข้อห้ามหรือขอบเขตของสิกขาบทนี้มีทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งผู้รักษาศีลจะต้องเว้นเพื่อรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ได้แก่

๑. โจรกรรม มี ๑๔ อย่าง ดังนี้

- ๑.๑ ลัก ถือเอาทรัพย์เมื่อเจ้าของไม่เห็น ที่เรียกว่า ขโมย และตัดช่องย่องเบา
- ๑.๒ ฉก ฉิงเอาทรัพย์ต่อหน้าเจ้าของ ที่เรียกว่า ตีชิง วิ่งราว
- ๑.๓ กรรโชก ชูให้เขากลับแล้วให้ทรัพย์ ที่เรียกว่า จี้ ในปัจจุบันนี้
- ๑.๔ ปล้น รวมหัวกันหลายคน มีสัตว์ราวอาวุธเข้าแย่งทรัพย์
- ๑.๕ ตู้อ้างหลักฐานพยานเท็จ หักล้างกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เช่น ที่ดิน
- ๑.๖ ฉ้อ โกงเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่ตนปกครอง เช่น โกงของฝาก โกงที่ดิน เป็นต้น
- ๑.๗ หลอก บั่นเรื่องให้เขาเชื่อแล้วให้ทรัพย์
- ๑.๘ ลวง ใช้เล่ห์เอาทรัพย์ด้วยเครื่องมือลวง เช่น โกงตาชั่ง เป็นต้น
- ๑.๙ ปลอม ทำหรือใช้ของปลอม เช่น ธนบัตรปลอม ยาปลอม เป็นต้น
- ๑.๑๐ ตระบัด ยืมของคนอื่นมาใช้แล้ว ยึดเอาเสียกุ้หนี้แล้วไม่ใช้ดอกและต้น
- ๑.๑๑ เบียดบัง กินเศษกินเลย เช่น เลี้ยงสัตว์ กินค่าอาหารสัตว์ เป็นต้น
- ๑.๑๒ สับเปลี่ยน แอบสลับเอาของผู้อื่น ซึ่งมีค่าสูงกว่า
- ๑.๑๓ ลักลอบหลบหนีภาษี หรือนำสิ่งที่ต้องห้าม เช่น เหล้า บุหรี่เถื่อน เป็นต้น

^{๕๕}อ้างแล้ว, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนี แพล เล่ม ๒, หน้า ๙๙.

๑.๑๔ ยักยอก ยักเอาทรัพย์สินของคนที่ถูกจับไว้ ยักยอกภาษี^{๕๖}

๒. อนุโลมโจรกรรม คือ กิริยาที่แสวงหาทรัพย์สินพัสดุในทางไม่บริสุทธิ์ แม้ไม่นับเข้าในอาการเป็นโจร ๑๔ อย่างแต่ทำงานคล้ายโจรกรรมพออนุโลมเข้ากับโจรกรรม เรียกว่าอนุโลมโจรกรรม มี ๓ อย่าง ได้แก่

๒.๑ สมโจร สนับสนุนโจร เช่น ให้ที่พักและอาหารและรับซื้อของโจร เป็นต้น

๒.๒ ปอกลอก คบเขาเพื่อปอกลอกเอาทรัพย์สิน

๒.๓ รับสินบน รับสินจ้างแล้วทำผิดหน้าที่ เพราะเกรงใจเขา

ทั้ง ๓ อย่างนี้ ศीलไม่ขาด แต่ต่างพร้อย เฉพาะการรับสินบนนี้ ถ้าผู้รับมีเจตนาาร่วม กับผู้ให้ในการทำลายกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ก็เป็นการร่วมโจรกรรมโดยตรง และศีลก็ย่อมขาด

๓. ฉายาโจรกรรม คือ การกระทำที่ไม่ทำอนุโลมโจรกรรม แต่ทำพัสดุของผู้อื่นให้สูญเสีย และเป็นสินใช้ตกอยู่กับตน เรียกว่าฉายาโจรกรรม มี ๒ อย่าง ได้แก่

๓.๑ ผลาญ ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นให้เสียหาย เช่น เผาบ้านเรือน เป็นต้น

๓.๒ หนีบฉวย ถี้อวิสาสะเกินขอบเขต เช่น ลูกหลานเอาของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย โดยไม่ได้รับอนุญาต อย่างนี้ ศीलไม่ขาด แต่ทำให้ต่างพร้อย

อทินนาทานจะมีโทษมากหรือมีโทษน้อยนั้น อาศัยเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

เกณฑ์ที่ ๑ กำหนดด้วยวัตถุ คือ ของมีค่ามาก มีโทษมาก มีค่าน้อย มีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๒ กำหนดด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจที่เจ็ด้วยกิเลสมาก มีโทษมาก ที่เจ็ด้วยกิเลสน้อย มีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๓ กำหนดด้วยประโยค คือ ความพยายามที่จะได้ของนั้นมา ถ้าพยายามมากมีโทษ มาก พยายามน้อยมีโทษน้อย^{๕๗}

^{๕๖}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗-๒๐.

^{๕๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑-๒๔.

ค. เบญจศีล ข้อที่ ๓ กาเมสุมิจจาจารา เวมณี หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการประพฤติดีตททางกาม หรือนอกใจคู่ครอง

กาเมสุมิจจาจารา เวมณี ได้แก่ การละเว้นการประพฤติดีตทล่วงละเมิดในของรักของหวงแหนของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจหรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกันและกัน การงดเว้นจากการประพฤติดีตทในกามทั้งหลาย (การมีเพศสัมพันธ์) นี้ เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกแยกกัน ไม่ส่ำสอนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน ส่วนองค์ประกอบของกาเมสุมิจจาจารีนีมีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ วัตถุอันไม่ควรถึง ได้แก่ หญิงหรือชายนั้นเป็นผู้ต้องห้าม มิให้ล่วงละเมิด, จิตคิดจะเสพในวัตถุ (หญิงหรือชายนั้น) ที่ไม่ควรถึงนั้น, ความพยายามในอันเสพ คือ การพยายามประกอบกามกิจกับหญิงหรือชายนั้น และยังมีบรรทัดให้ถึงมรรคหยุดอยู่ ได้แก่ อวัยวะเพศล่วงล้ำเข้าไปอวัยวะเพศตรงข้าม เมื่อประกอบพร้อมด้วยองค์ครบทั้ง ๔ นี้ ศีลขาด ถ้าไม่ครบองค์ไม่ขาด ใช้ให้คนอื่นทำกับคนอื่นศีลไม่ขาด^{๕๘}

แม้ว่าหญิงที่อยู่ในข่ายต้องห้ามสำหรับผู้ชาย ตามนัยแห่งมังคลัตถทีปนีจะมีอยู่ถึง ๒๐ จำพวกหรือ ๒๐ ประเภทก็ตาม แต่สรุปตามนัยแห่งพระพุทธพจน์แสดงให้เห็นว่า หญิง ๑๑ จำพวกที่ชายไม่ควรล่วงเกิน ได้แก่

จำพวกที่ ๑ มาตารักขิตา หญิงที่มารดารักษา

จำพวกที่ ๒ ปิตุรักขิตา หญิงที่บิดารักษา

จำพวกที่ ๓ มาตاپิตุรักขิตา หญิงที่มารดาบิดารักษา

จำพวกที่ ๔ ภาตุรักขิตา หญิงที่พี่น้องชายรักษา

จำพวกที่ ๕ ภคินีรักขิตา หญิงที่พี่น้องหญิงรักษา

จำพวกที่ ๖ ญาตริรักขิตา หญิงที่เหล่าญาติรักษา

จำพวกที่ ๗ โคตตริรักขิตา หญิงที่โคตรรักษา

จำพวกที่ ๘ ธัมมรักขิตา หญิงที่ธรรมรักษา

จำพวกที่ ๙ สสามิกา หญิงที่มีสามี

จำพวกที่ ๑๐ สปริทัณหา หญิงที่อาชญาครอบ มีอิสระชนหวงห้ามไว้

จำพวกที่ ๑๑ มาลาคุลปริกขิตตา หญิงที่เขาคล้องพวงมาลัยไว้แล้ว (ชายได้หมั้นไว้แล้ว)^{๕๙}

^{๕๘}อ้างแล้ว, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, เบญจศีลและเบญจธรรม, หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

^{๕๙}ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๘๓/๓๖๔-๓๖๕.

ส่วนหญิงและชายที่ถือว่าเป็นคนต้องห้ามในเรื่องนี้ แบ่งออกเป็น ๒ จำพวก ดังนี้

๑. หญิงที่ต้องห้ามสำหรับชาย มี ๓ จำพวก ได้แก่

๑.๑ หญิงมีสามี โดยที่สุตแม่แต่ภรรยาเข้าชั่วคืนก็ถือว่าเป็นเจ้าของ

๑.๒ หญิงมีผู้พิทักษ์รักษา เช่น บิดามารดา หรือญาติ เป็นต้น รักษา

๑.๓ หญิงที่จารีตห้าม เช่น แม่ ย่า ทวด ลูก หลาน แม่ชี

หญิงทั้ง ๓ จำพวกนี้ เมื่อชายประพฤติก่อล่วงเกินจะโดยยินยอมหรือไม่ยินยอมก็ตาม ศีลย่อมขาดโดยสิ้นเชิง ดังพระพุทธพจน์ว่า “บุคคลไม่สันโดษด้วยภริยาของตน มักเที่ยวช้องโสเภณี หรือประพฤติก่อล่วงเกินภริยาของคนอื่น ความเสื่อมย่อมเกิดมีแก่เขาอย่างแน่นอน”^{๖๐}

๒. ชายที่ต้องห้ามสำหรับหญิงมี ๒ จำพวก ได้แก่

๒.๑ ชายอื่นทุกคน นอกจากสามีของตน สำหรับหญิงมีสามี

๒.๒ ชายที่จารีตห้าม เช่น พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาท และนักพรต นักบวชในลัทธิอื่น ๆ

ชาย ๒ จำพวกนี้ เป็นวัตถุแห่งกาเมสุมิจฉาจารของหญิง คือ ผิดศีล เว้นไว้แต่ถูกข่มขืน ไม่เต็มใจ ส่วนการเคล้าคลึงหรือพูดเกี้ยว แม้ศีลจะไม่ขาด ย่อมทำให้ต่างพร้อยได้

ดังนั้น ในการพิจารณาโทษว่ามีโทษมากหรือน้อยมีกฎเกณฑ์การพิจารณาค้นคว้าหลักจริยธรรมของพระพุทธ ศาสนาเถรวาทข้ออื่น ๆ ดังนี้

เกณฑ์ที่ ๑ กำหนดด้วยบุคคล คือ ผู้มีคุณมาก บาบมาก เช่น ประพฤติต่อนักบวช บาบมาก คนธรรมดาบาปน้อย แม่ ย่า ยาย และทวดบาปมาก คนอื่นบาปน้อย

เกณฑ์ที่ ๒ กำหนดเจตนา คือ มีเจตนาประกอบด้วยราคะแรงกล้า มีโทษมาก หากราคะไม่แรงกล้า มีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๓ กำหนดด้วยประโยค คือ ความพยายามประกอบกามกิจ ถ้าข่มขืนไม่ยินยอม มีโทษมาก ยินยอมมีโทษน้อย^{๖๑}

^{๖๐}ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๐๔/๒๖๘-๒๖๙.

^{๖๑}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, เบญจศีลและเบญจธรรม, หน้า ๒๕-๒๗.

ง. เบญจศีล ข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการพูดเท็จ หรือการพูดโกหกหลอกลวง

หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการพูดเท็จ หรือการพูดโกหกหลอกลวง ในข้อ มุสาวาทา เวรมณี มี ๔ ประการ ประกอบด้วย

๑. เว้นจากการพูดเท็จ คือ ดำรงคำสัตย์ เพราะสืบทอดคำสัตย์ไว้ด้วยความจริง กล่าวคือ ไม่พูดเท็จในระหว่าง เพราะบางครั้งพูดเท็จ บางครั้งพูดจริง คำสัตย์ของบุคคลนั้นไม่สืบทอดด้วยความสัตย์ เพราะเขาพูดเท็จในระหว่าง เพราะฉะนั้นคนนั้นได้ชื่อว่าไม่ดำรงคำสัตย์ บุคคลไม่พูดเท็จแม้ เพราะเหตุความเป็นอยู่ ย่อมดำรงความสัตย์ไว้ด้วยความสัตย์เหมือนกัน มีความมั่นคงคือมีถ้อยคำ มั่นคง เหมือนสีย้อมผ้า เหมือนหลักปักที่กองแกลบและเหมือนฟีกวางบนหลังม้าฉะนั้น คนหนึ่งมี ถ้อยคำมั่นคงเหมือนรอยจารึกบนแผ่นดิน และเหมือนเสาเขื่อนฉะนั้นแม้จะเอาดาบตัดศีรษะก็ไม่ยอม พูดเป็นคำสอง เรียกบุคคลนี้ว่าผู้มีวาจามั่นคง เชื่อถือได้ มั่นอยู่ในคำสัตย์ คนบางคนเชื่อถือไม่ได้ เช่น เมื่อเขากล่าวว่า คนโน้นพูดเรื่องอะไร ก็พูดว่า พวกท่านอย่าเชื่อคำของเขาเลย คนหนึ่งเชื่อถือได้ เมื่อ เขากล่าวว่า คนโน้นพูดเรื่องอะไรก็พูดว่า ถ้าว่า คนนั้นพูดถือเป็นประมาณได้ ไม่ต้องสอบสวน นี่ต้อง เป็นอย่างนั้นดังนี้ บุคคลนี้ท่านกล่าวว่า เป็นบุคคลเชื่อถือได้ พูดจริงคือไม่พูดให้เคลื่อนคลาดแก่โลก คือไม่พูดให้ชาวโลกเข้าใจผิด ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

ครั้งนั้นลาภสักการะเป็นอันมากเกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าและภิกษุสงฆ์ ทำให้พวกอัญญ เดียรถีย์พลอยเสื่อมลาภสักการะลง จึงร่วมมือกับนางจิญจมาณวิกา หากลอบยัดดลาภสักการะ เหล่านั้น ทำที่เดินเข้าออกจากเขตวันมหาวิหารในเวลาเช้าตรู่ และเวลาเย็น ล่วงให้มหาชนสงฆ์ เข้าใจว่า อยู่ในพระคันธกุฎีเดียวกันกับพระศาสดาผ่านไปสามสี่เดือน ก็ทำตนเป็นผู้มีศรัทธาตั้งขึ้น โดยเอาผ้าพันท้อง พอแปดเก้าเดือน ก็ผูกไม้กลมห่มผ้าทับไว้ที่ท้องแสดงตนว่ามีศรัทธากับพระ ศาสดา ต่ำพระตถาคตด้วยคำที่ไม่จริงท่ามกลางบริษัทในระหว่างที่ทรงแสดงธรรม พระศาสดา ตรัสว่า เรื่องนี้จะจริงหรือไม่ มีเราและเจ้าเท่านั้นที่รู้ ขณะนั้นเท้าสักกะพร้อมเทพบุตรทั้ง ๔ แปลงเป็นลูกหนูกัดเชือกผูกไม้กลมตกลงมาที่หลังเท้า ปลายเท้าทั้งสองของนางแตก มหาชนถ่ม น้ำลายลงบนศีรษะของนาง ขว้างปาด้วยก้อนดินและไม้ ฉุดลากออกจากพระ เขตวันมหาวิหาร แผ่นดินใหญ่แตกแยกเป็นช่องสูบนางจิญจมาณวิกา^{๖๒}

^{๖๒}ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๓๖/๘๘.

หากบุคคลกล่าววจีทุจริตก็จะเป็นการทำความชั่วความผิดทางวาจา คือ ด้วยปากด้วยการพูด จัดเป็นบาปมิใช่บุญ ก่อทุกข์โทษให้ทั้งในปัจจุบันและภพชาติต่อไป การพูดมุสวาท ได้แก่ วจีประโยค หรือกายประโยค ที่ทำลายประโยชน์ของบุคคลผู้ฟังจะกล่าวให้มีความหมายคลาดเคลื่อน กล่าวคือ เจตนาที่ให้เกิดกายประโยคและวจีประโยค ซึ่งพูดให้ผู้อื่นคลาดเคลื่อนของบุคคลของผู้ฟังจะกล่าวให้ คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เรื่องที่พูดนั้นไม่จริง ไม่แท้ มีองค์ ๔ คือ

องค์ที่ ๑ เรื่องไม่จริง

องค์ที่ ๒ จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน

องค์ที่ ๓ มีความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น

องค์ที่ ๔ ผู้อื่นเข้าใจความที่พูดนั้น^{๖๓}

องค์ประกอบมุสวาทนั้น คือ การกล่าวมุสวาท จะถึงความเป็นกรรมบถ คือ เป็นกรรม มีผลตอบสนองต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

องค์ที่ ๑ เรื่องไม่จริง

องค์ที่ ๒ มีจิตคิดจะพูดไม่จริง

องค์ที่ ๓ พูดเรื่องไม่จริงออกไป

องค์ที่ ๔ คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น^{๖๔}

คำว่า พูดเท็จหรือมุสวาท การพูดโกหก พูดไม่จริง ต้องมีเจตนาที่เป็นเหตุแห่งการกล่าว เรื่องราวที่ไม่เป็นจริงนั้นจึงชื่อว่ามุสวาท มุสวาท ได้แก่ การกล่าวโกหกมดเท็จเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความ เชื่อถือ โดยเจตนาที่เป็นอกุศลหลอกลวงให้เกิดความเชื่อถือ บุคคลผู้ทำอกุศลมุสวาทนี้ใช้วาจาเป็น เครื่องกระทำเสียเป็นส่วนมาก แต่บุคคลผู้มุ่งหวังจะโกหกหลอกลวงผู้อื่นโดยใช้อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายที่ไม่เกี่ยวกับวาจา หากเมื่อผู้อื่นเกิดความเชื่อถือแล้ว ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำมุสวาท เช่นเดียวกัน

^{๖๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๗๗๒.

^{๖๔}อภิ.สง. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๙๒.

มุสาวาทที่ทำให้เกิดความเสียหายนั้น ถ้าผู้เชื่อเกิดความเสียหายน้อย มุสาวาทนั้นก็เป็นการอับปสาวิชชะ คือ มีโทษน้อย ถ้าผู้เชื่อเกิดความเสียหายมาก มุสาวาทนั้นก็เป็นการมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมาก มุสาวาทของบุคคลผู้ที่เป็นพยานเท็จกล่าวยืนยันให้ผิดไปจากความเป็นจริง ทำให้เสียประโยชน์ของบุคคลซึ่งไม่ควรเสีย มุสาวาทเช่นนี้ จัดเป็นการมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมาก โดยนัยนี้โวหารของอรรถพาลบุคคล เรียกว่า อนริยโวหาร มีอยู่ ๘ โวหาร คือ

โวหารที่ ๑ การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น

โวหารที่ ๒ การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง

โวหารที่ ๓ การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ

โวหารที่ ๔ การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้

โวหารที่ ๕ การกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น

โวหารที่ ๖ การกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง

โวหารที่ ๗ การกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ

โวหารที่ ๘ การกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าไม่ได้^{๖๕}

มุสาวาทของบุคคลผู้กล่าวอนริยโวหารทั้ง ๘ ประการนี้ จัดเป็นการมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมาก มุสาวาทของบุคคลผู้มีใจบาปหยาบเข้า กล่าวยุยงพระสงฆ์ผู้สามัคคีดีพร้อมเพรียงกันให้แตกแยกจากกันไป จัดว่าเป็นมหาสาวิชชะครุกรรม คือ มีโทษมากและเป็นกรรมหนักที่สุด สำหรับมุสาวาทที่เป็นอับปสาวิชชะ คือ มีโทษน้อย ก็ได้แก่มุสาวาทที่บุคคลกล่าวไปโดยไม่ก่อเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด อาทิ “ถ้ามุสาวาทนั้นเป็นไปเพื่อป้องกันทรัพย์ของตน เช่น มีคนมาขอวัตถุสิ่งของบางอย่างที่ตนมีอยู่ แต่ผู้เป็นเจ้าของไม่ปรารถนาจะให้ จึงสร้างตอบไปว่าไม่มี ดังนี้ ก็เป็นมุสาวาทที่เป็นอับปสาวิชชะ คือ มีโทษน้อย”^{๖๖}

วิบากกรรมของมุสาวาท คือ ผลของการกล่าวคำเท็จนั้น ผู้ที่มีการกล่าวคำเท็จนั้นจะต้องมีการประสบกับวิบากกรรมดังนี้ คือ

วิบากกรรมที่ ๑ พุดไม่ซัด

วิบากกรรมที่ ๒ ฟันไม่เป็นระเบียบ

^{๖๕} อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๖๗/๓๖๙-๓๗๐.

^{๖๖} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, มงคลคถาปิณี แพล เล่ม ๒, หน้า ๑๐๖.

วิบากกรรมที่ ๓ ปากเหม็นมาก

วิบากกรรมที่ ๔ ใจตัวร้อนจัด

วิบากกรรมที่ ๕ ตาไม่อยู่ในระดับปกติ

วิบากกรรมที่ ๖ กล่าววาจาด้วยปลายลิ้นและปลายปาก

วิบากกรรมที่ ๗ ทำทางไม่สง่าผ่าเผย

วิบากกรรมที่ ๘ ใจไม่เที่ยงคล้ายวิกลจริต

วิบากกรรมที่ ๙ ร่างกายไม่สมประกอบ

วิบากกรรมที่ ๑๐ มากไปด้วยความวิตกกังวล

ในทางพระพุทธศาสนามีทัศนะว่า สรรพสิ่งที่เกิดมีแต่เหตุ เมื่อมีเหตุเกิดผลจึงเกิดตามมา เมื่อเหตุดับผลจึงดับตาม ผลเกิดแต่เหตุหากเหตุไม่ดับผลก็ไม่ดับ มุสาวาทก็เช่นนั้น หากไม่มีเหตุให้เกิดผลของมุสาวาทก็ไม่เกิด คำว่า มูลเหตุ หมายถึง ต้นเรื่องที่ทำให้เกิดผล รากเหง้าของผลหรือต้นกำเนิดของผล “ตามนัยของความหมายคำว่า มุสา ซึ่งหมายถึง เท็จ”^{๖๗}

๔.๒ เว้นจากการพูดส่อเสียด ได้แก่ การพูดคำที่ทำให้เกิดความสามัคคี พูดสมานคนที่แตกต่างกัน เช่น เมื่อมิตรสองคนหรือผู้ที่ร่วมอุปชฌาย์กันเป็นต้น แตกกันด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งเข้าไปหาคนทั้งสองแล้วกล่าวคำมีเป็นต้นว่า การแตกกันนี้ไม่สมควรแก่ท่านทั้งหลายผู้เกิดในตระกูลเช่นผู้เป็นพหูสูตอย่างนี้ พูดส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกัน คือส่งเสริมคนที่สมานกัน เช่น เห็นคนสองคนพร้อมเพรียงกันแล้วกล่าวคำมีเป็นต้นว่า การกระทำเช่นนี้สมควรแก่พวกท่านผู้เกิดในตระกูลเห็นปานนี้ ประกอบด้วยคุณเห็นปานนี้ แล้วทำให้หนักแน่นยิ่งขึ้น เพราะมีความพร้อมเพรียงเป็นที่น่ายินดี กล่าวคือ ความพร้อมเพรียงไม่มีในที่ไหน ไม่ควรแม้จะอยู่ในที่นั้น ไม่พูดส่อเสียด คือ กล่าววาจาทำให้เขาพร้อมเพรียงกัน กล่าวคือ กล่าววาจาที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายพร้อมเพรียงกันอันแสดงถึงคุณของความสามัคคี^{๖๘} ดังที่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

^{๖๗}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๙๑๖.

^{๖๘}จุ.ม.อ. (ไทย) ๕/-/๖๔๗-๖๕๑.

สมัยหนึ่ง พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานเถระ คิดพอกพูนการอยู่ป่าตลอดพรรษา^{๖๘} จึงทูลลาพระศาสดาและจากหมู่คณะ ถือบาตรจีวรด้วยตนเองออกจากพระเชตวันมหาวิหาร อาศัยปัจฉิมตคามแห่งหนึ่งอยู่ในป่าบุรุษกินเดินคนหนึ่ง มาทำการอุปฐากพระเถระทั้งสองอยู่ แล้วคิดว่าพระเถระทั้งสองนี้อยู่พร้อมเพรียงกันเหลือเกินเราอาจไหมหนอ ที่จะทำลายพระเถระเหล่านี้ให้แตกกัน แล้วพยายามพุดยุยงให้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะแตกความสามัคคีกันแต่ทำไม่สำเร็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าว่า ครั้งเมื่อพระโพธิสัตว์เป็นรุกขเทวดาอยู่ในป่าครั้งนั้นราชสีห์กับเสือโคร่งอยู่ในถ้ำแห่งภูเขาในป่า สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งอุปฐากสัตว์ทั้งสองนั้น กินเดินของสัตว์ทั้งสองจนมีร่างกายใหญ่โต วันหนึ่งคิดว่า เราไม่เคยกินเนื้อของราชสีห์และเสือโคร่ง เราควรทำให้สัตว์นั้นตายเพราะทะเลาะกัน แล้วจึงพุดยุยงให้แตกกัน แต่ด้วยความเป็นผู้มีใจคอกหนักแน่นของทั้งราชสีห์และเสือโคร่ง สุนัขจิ้งจอกจึงทำไม่สำเร็จ^{๖๙}

พุดส่อเสียด ได้แก่ วาจาที่เป็นเหตุทำตนเป็นที่รักในใจของผู้ที่ตนพุดด้วย และเป็นเหตุส่อเสียดผู้อื่น กล่าวคือ เจตนาของบุคคลผู้มีจิตเศร้าหมองทำให้เกิดความพยายามทางกาย และทางวาจาเพื่อให้คนอื่นแตกกันก็ดี เพื่อต้องการทำตนให้เป็นที่รักก็ดี การพุดส่อเสียด มีองค์ ๔ คือ

องค์ที่ ๑ ผู้อื่นที่ฟังให้แตกกัน

องค์ที่ ๒ มุ่งให้เขาแตกกันด้วยประสงค์ว่าคนเหล่านี้จักเป็นผู้แตกกัน

องค์ที่ ๓ ความพยายามที่เกิดแต่ความมุ่งมั่นให้เขาแตกกันนั้น

องค์ที่ ๔ ผู้ที่รู้เรื่องนั้น

ปิสุณวาจา การพุดส่อเสียด หมายถึง วาจาส่อเสียด พุดส่อเสียด พุดยุยงให้เขาแตก แยกกัน ข้อ ๖ ในกุศลกรรมบถ ๑๐ คำว่า ปิสุณาย วาจาเย เวรมณี หมายถึง เว้นจากการพุดส่อเสียด เว้นจากการพุดยุยงให้เขาแตกกัน แยกร้างกัน ข้อ ๖ ในอกุศลกรรมบถ ๑๐^{๗๐} การกล่าวคำส่อเสียด คือ การที่บุคคลสืบเข้าไป ทำให้มากขึ้น เจริญขึ้น ย่อมอำนวยให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิกิกรรมแห่งการพุดส่อเสียดอย่างเบาที่สุดคือ ย่อมอำนวยผลให้แตกจากมิตรสหายแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์ การกล่าวส่อเสียด ย่อมบดความสามัคคี คือ ทำความสามัคคีให้กระจัดกระจายแตกละเอียดไป วาจาที่ชื่อว่า ปิสุณวาจา^{๗๑}

^{๖๘}ช.ชา.ปญจก.อ. (ไทย) ๓/๔/๗๙๓-๗๙๔.

^{๗๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๐.

^{๗๑}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลคถาปิณี แบล เล่ม ๒, หน้า ๑๐๒.

การกล่าวคำส่อเสียด จะมีโทษมากหรือน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ที่กล่าวว่ามีคุณมากน้อยเพียงใด และมีโทษหนักเบาตามเหตุ เช่น ถ้าผู้ที่ถูกส่อเสียดนั้นเป็นผู้มีศีลธรรม เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมสูง การพูดส่อเสียดของบุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมหรือเจ้าของ ก็ย่อมจะเป็นมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมาก มีโทษใหญ่ หากว่าผู้ที่ถูกส่อเสียดให้เกิดจากการแตกแยกกัน เป็นคนอันธพาลเป็นผู้ไร้ศีลธรรมการพูดส่อเสียดของบุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรม ก็ย่อมจะเป็นอัปสาวิชชะ คือมีโทษน้อย มีโทษเบา เป็นธรรมดา ธรรมเนียมข้อพูดส่อเสียดมีองค์ ๔ คือ

องค์ที่ ๑ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้

องค์ที่ ๒ ฟังความฝ่ายโน้นไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น

องค์ที่ ๓ ทำให้คนที่ปรองดองแตกแยก

องค์ที่ ๔ พูดแต่ถ้อยคำที่ทำให้แตกแยกความสามัคคี^{๗๒}

การกล่าวคำส่อเสียด ที่บุคคลเสพเข้าไป ทำให้มากขึ้น เจริญขึ้น ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากกรรมแห่งการพูดส่อเสียดอย่างเบาที่สุดคือยอมอำนวยผลให้แตกจากมิตรสหายแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์^{๗๓}

การกล่าววาจาส่อเสียดดุยงเหล่าชนที่กำลังมีความสามัคคีคืออยู่ให้แตกความสามัคคีกัน ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า มิตตาสถูญาจาแปลว่า วาจาที่กล่าวเพื่อทำลายมิตรภาพโดยเจตนาที่ชั่วช้าเศร้าหมอง ไม่บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นเจตนาร้ายทำให้เกิดความเร่าร้อน การกล่าววาจาส่อเสียดดุยงให้เกิดความแตกสามัคคีของหมู่คณะ ซึ่งอาจจะกระทำได้ด้วยกายและวาจาคือ ทำความสามัคคีให้กระจัดกระจายแตกละเอียดไป^{๗๔}

๔.๓ เว้นจากการพูดคำหยาบ ได้แก่ การกล่าววาจาที่ไม่มีโทษ ไพเราะโสมม คือ วาจาสบายหู เพราะไพเราะด้วยพยัญชนะ ไม่เกิดแสงหลุมดูจเข้มแทงหู เพราะไม่ทำให้เกิดความโกรธ ให้เกิดความรักไปทั่วเพราะไพเราะ เป็นวาจาหยั่งลงถึงหทัย เพราะไม่มีอะไรกระทบไปถึงหทัยเข้าไปสู่จิตโดยสะดวก เป็นคำของชาวเมือง บริบูรณ์ด้วยคุณ อธิบายว่า เป็นคำพูดของชาวเมือง เพราะชาวเมืองเป็นผู้พูดเหมาะสมยอมเรียกคนปูนบิดาว่าบิดา คนปูนพี่ว่าพี่ วาจาเป็นที่พอใจของชนหมู่มาก เพราะเป็นที่ชอบใจของชนหมู่มาก ทำความงดงามให้แก่ใจ ด้วยเป็นวาจาที่พอใจ^{๗๕} ดังปรากฏ ความว่า

^{๗๒}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙๒/๒๒๒-๒๒๔.

^{๗๓}อ.อ.จ. (ไทย) ๒๒/๔๐/๓๐๒.

^{๗๔}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนี แบล เล่ม ๒, หน้า ๑๐๗.

^{๗๕}ช.ม.อ. (ไทย) ๕/-/๖๔๗-๖๕๑.

เมื่อมหาชนกำลังสร้างพระเจดีย์ของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ พระชีนาสพองค์หนึ่งไป
ยังเจดีย์ ทราบว่า ทองไม่พอในการก่อสร้างมุขทางทิศอุดรแห่งเจดีย์ พระชีนาสพจึงเข้าไป
ภายในหมู่บ้าน แล้วชักชวนมหาชนสร้างเจดีย์ เมื่อไปสู่ตระกูลนายช่างทอง ซึ่งกำลังนั่งทะเลาะ
กับภรรยาอยู่ในขณะนั้นเอง พระเถระจึงกล่าวเชิญชวน แต่ด้วยความโกรธต่อภรรยานายช่างจึง
กล่าวว่า จงโยนพระศาสดาของท่านลงน้ำไปเสีย ภรรยาของนายช่างได้ให้สติว่าท่านทำกรรม
อย่างสาหัสยิ่ง ท่านโกรธดิฉันควรจะตำหรือควรจะเยียนดิฉันเท่านั้น เหตุไฉนท่านจึงทำเวรใน
พระพุทเจ้าทั้งหลาย ทันใดนั้นเอง นายช่างทองเกิดความสลดใจกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ขอท่านจง
อดโทษแก่กระผม แล้วหมอบลงแทบเท้าของพระเถระ พระเถระกล่าวว่า โยม ฉันทหาถูกท่านว่า
กล่าวอะไร ๆ ไม่ ท่านจงยังพระศาสดาให้อดโทษเถิดแล้วให้นายช่างทำหม้อดอกไม้ทองคำ ๓
หม้อ บรรจุเข้าไว้ภายในที่บรรจุพระธาตุ นายช่างทองชวนลูกชาย ๓ คนมาร่วมทำ ลูกชายคน
ใหญ่ และคนกลางไม่ปรารถนาที่จะทำด้วย เขาจึงเรียกลูกชายคนเล็กมา และกล่าวเชิญชวนให้
ร่วมทำ ลูกชายคนเล็กนั้นคิดว่า ธรรมดาว่า กิจที่เกิดขึ้นแก่บิดา ย่อมเป็นภาระของบุตร จึงทำ
ดอกไม้ทั้งหมดด้วยกรรมที่กล่าวต่อพระศาสดา ทำให้นายช่างทองถูกโยนลงน้ำตั้งแต่เกิดถึง ๗
ครั้ง จนถึงชาติสุดท้าย ส่วนบุตรของเขาทั้งสองคน ไม่ปรารถนาจะเป็นสหายในเวลาทำดอกไม้
ทองคำ เพราะเหตุนี้ ภูเขาทองจึงไม่เกิดสำหรับบุตรทั้งสองนั้น แต่เกิดสำหรับลูกชายคนเล็ก
เพราะความที่เขาทำดอกไม้ทองคำร่วมกันกับบิดา^{๗๖}

การพูดคำหยาบ หมายถึง วาจาหยาบคาย คำพูดเผ็ดร้อน คำหยาบคลาย ข้อ ๖ ใน
อกุศลกรรมบถ ๑๐ คำว่า ผรุสวาเย วาจาเย เวรมณี หมายถึง เว้นจากการพูดคำหยาบข้อ ๖ ในกุศล
กรรมบถ ๑๐^{๗๗} ผรุสวาจา หรือคำหยาบมีหลายลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ ๑ คำด่า หมายถึง กัดให้เขาต่ำกว่าที่เป็นจริง เช่น ว่าเป็นหมา เป็นวัว เป็น
ควาย คือการพูดกัดให้ตกต่ำลง เช่น ว่าเป็นคนแต่ว่าเขาเป็นสัตว์

ลักษณะที่ ๒ คำประชด หมายถึง ยกให้สูงกว่าที่เป็นจริง เช่น เรียกคนสามัญธรรมด่าว่า
พ่อเทวดาแม่คุณหญิง แม่คุณนาย พ่อมหาเศรษฐี

ลักษณะที่ ๓ คำกระทบ หมายถึง ตั้งใจจะว่าให้เจ็บและไม่พูดตรง ๆ พูดไปเสียทางโน้น
ให้มันมากกระทบทางนี้ เช่น จะว่าคนสูงโย่ง ก็พูดถึงเสาชิงช้า จะว่าคนเตี้ยก็พูดถึงไถกระเทียม คำพูด
ที่ว่ากันด้วยคำหวาน ก็จัดเข้าประเภทคำกระทบด้วยเช่นกัน เพราะคนถูกว่า จะรู้สึกเจ็บใจที่หลัง
ต่อเมื่อคิด การพูดให้กระเทือนไปหาผู้อื่น ที่มีความหมายตรงกับสำนวนไทยว่า ตีวัวกระทบคราด

^{๗๖} พ.ร.บ. (ไทย) ๒๕/๔๑๖/๑๖๔.

^{๗๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๐.

ลักษณะที่ ๔ คำแตกต้น เป็นคำธรรมดา แต่คนพูด พูดด้วยเจตนาแตกต้นให้คนฟังไม่สบายใจ เช่น จะบอกให้กินข้าว ก็บอกว่าแตกเข้าไปสียะ และคำอื่นๆอีกมาก คำพูดแตกต้นนี้จะยกมาแสดงเป็นคำ ๆ ไม่ได้ เพราะคำไหนก็ใช้ได้ แตกต้นได้ในเมื่อผู้พูดเจตนาจะแตกต้นเพียงแต่พูดกระแทกเสียงเข้าปากให้ผิดปกติชนิดน้อยเท่านั้น คือการพูดด้วยเจตนาจะแตกต้น ให้เขาเกิดความไม่สบายใจ เช่น บอกให้กินข้าว ก็บอกว่า เขมยัดเข้าไปเสียให้พอ

ลักษณะที่ ๕ คำสบล หมายถึง คำแข่งซึกหักกระดูกต่าง ๆ เช่น เรียกแห่มากิน เรียกผีมาลง และคำพูดแข่งให้อีกฝ่ายหนึ่งมีอันเป็นต่าง ๆ เช่น ให้ตายโหง ตายห่า ให้ฉิบหายวายวอด ให้ตกนรก เหวงใจให้คอหอยพอก หรือให้มีอันเป็นไปอย่างไร อย่างหนึ่ง คือการพูดสาปแข่งต่าง ๆ นา ๆ ให้เขามีอันเป็นไปต่าง ๆ

ลักษณะที่ ๖ คำแสดงใจอื่น ๆ เช่น คำหยาบโหล เช่นพูดเกี่ยวกับอวัยวะที่ลับ และการเสพเมณฑุภาพ เช่นไม่นิยมพูดโดยเปิดแม้จำเป็นจะต้องพูดถึงก็เลี่ยงใช้คำ หรือความพ้อที่จะเข้าใจความหมายกัน แต่คนที่มึนใจไม่ละเอียดพ้อก็พูดอย่างไม่กระดากปาก เรียกว่าพูดคำหยาบโหล เช่น คำที่เกี่ยวกับอวัยวะเพศ คำอาฆาตเกิดความแค้นและพูดออกมา เช่น เดียวกู่พันให้คอขาดเสียนี้เป็นต้น

การกล่าวคำหยาบใด ย่อมกระทำให้เป็นอย่างหยาบ วาจานั้น ชื่อว่า ผรุสวาจา ได้แก่ การด่า การแข่ง โทษเจตนา คือ เจตนาที่จะทำลายหรือประทุษร้าย การกล่าวคำหยาบ การด่า การแข่งด้วยโทษะ ก็ชื่อว่า ผรุสวาจา^{๗๘} โดยที่ คำหยาบหรือที่เรียกว่า อักโกสวัตถุ คือวัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งการด่า การแข่งทั้งหลายซึ่งจัดเป็นผรุสวาจานั้น มีทั้งหมด ๑๐ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ขาดิ คือ คำด่าที่เกี่ยวกับเชื้อชาติต่ำทราม และคำที่เกี่ยวกับเชื้อชาติสูงส่ง จัดเข้าในอักโกสวัตถุชื่อ ขาดิ หมายความว่า ยกเอาชาติขึ้นมาด่าในด้านที่ต่ำทราม เช่น ด่าทอด้วยคำหยาบคาย ว่าเจ้าชาติไพร่ หรือยกเอาชาติขึ้นมาด่าในด้านสูงส่ง เช่น ประสงค์จะกล่าวคำแตกต้นให้เจ็บใจ จึงกล่าวคำหยาบคายออกมาว่า เจ้าผู้ตีแปดสาแหรก เป็นต้น

ประการที่ ๒ นามะ คือ คำด่าที่เกี่ยวกับชื่อ ต่ำทราม และคำด่าที่เกี่ยวกับชื่ออันสูงส่ง จัดเข้าในอักโกสวัตถุชื่อ นามะ หมายความว่า ยกเอาชื่อขึ้นมาด่าในด้านที่ต่ำทราม ซึ่งผิดไปจากความเป็นจริง เช่น เขาเป็นชื่อนี้ชื่อนั้นอยู่ในมนุษย์ภูมินี้แท้ ๆ แต่ด่าโดยตั้งชื่อใหม่ให้เขากลายเป็นสัตว์ในอบายภูมิ ซึ่งเป็นภูมิที่ต่ำทราม เช่น ด่าทอเขาด้วยคำที่หยาบคายว่า เจ้าสัตว์นรก เจ้าสัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น

^{๗๘}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลคดทีปนี แบล เล่ม ๒, หน้า ๑๐๙.

ประการที่ ๓ โคตรระ คือ คำดำที่เกี่ยวกับโคตรคือสกุลวงศ์อันต่ำทราม และคำดำที่เกี่ยวกับสกุลวงศ์อันสูงส่ง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ โคตรระ หมายความว่า ยกเอาสกุลวงศ์ขึ้นมาดำในด้านที่ต่ำทราม เช่น ดำทอดด้วยถ้อยคำหยาบคายว่า เจ้าเป็นสกุลซี้ซ่า เจ้าเป็นสกุลโจร หรือยกเอาสกุลวงศ์ขึ้นมาดำในด้านสูงส่ง เช่น ตนก็รู้ว่าเขาเป็นคนธรรมดา แต่ประสงค์จะดำทำให้เจ็บใจ จึงดำประชดออกมาว่า เจ้าเป็นคนสกุลเจ้านาย เจ้าเป็นคนสกุลคนดี เจ้าเป็นคนสกุลเศรษฐี เป็นต้น

ประการที่ ๔ กรรม คือ คำดำที่เกี่ยวกับอาชีพการงานต่ำ และคำดำที่เกี่ยวกับอาชีพการงานตำแหน่งสูง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ กรรม หมายความว่า ยกเอาอาชีพการงานที่ต่ำของเขาขึ้นมาดำทำให้เจ็บใจ เช่น ดำทอดด้วยถ้อยคำว่า เจ้ากรรมกร เจ้าคนขอทาน หรือยกตำแหน่งหน้าที่การงานในด้านสูงส่งขึ้นมาดำ เช่น ตนผู้รู้แล้วว่าเขาเป็นคนธรรมดา แต่ประสงค์จะดำทำให้เจ็บใจ จึงดำประชดประชันว่าเจ้าเป็นคนชั้นเสนาบดี เจ้าเป็นคนชั้นเจ้านาย เป็นต้น

ประการที่ ๕ ลิปปะ คือ คำดำที่เกี่ยวกับศิลปะวิทยาการต่ำ และคำดำที่เกี่ยวกับศิลปะวิทยาการอันสูง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ ลิปปะ หมายความว่า ยกเอาศิลปะวิทยาการหรือความรู้อันต่ำของเขาขึ้นมาดำทำให้เจ็บใจ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่า เจ้ามีความรู้เพียงแค่ว่าหัง อัง เจ้ามีความรู้เพียงแค่ว่า ขนมวย เจ้ามีความรู้เพียงแค่ว่าแจวเรือจ้าง หรือยกเอาศิลปะวิทยาการและความรู้ในด้านสูงส่งขึ้นมาดำ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่าเจ้าเป็นอาจารย์ถ้อย เจ้าเป็นครูที่ซู้ซ่า เจ้าเป็นนายที่ต่ำทราม เป็นต้น

ประการที่ ๖ อาพาธ คือ คำดำที่เกี่ยวกับ โรคภัยไข้เจ็บต่ำทราม และคำดำที่เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บเบื้องสูง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ อาพาธ หมายความว่า ยกเอาโรคภัยไข้เจ็บที่ต่ำทรามน่ารังเกียจขึ้นมาดำ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่าเจ้าซี้เรื้อน เจ้าถ้อย เจ้าบอด หรือยกเอาโรคภัยไข้เจ็บของเขาซึ่งเป็นโรคชั้นสูงมักเกิดขึ้นกับอวัยวะเบื้องสูงขึ้นมาดำทำให้ซ้าใจ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่าเจ้าหัวล้าน เป็นต้น

ประการที่ ๗ ลิงคิกะ คือ คำดำที่เกี่ยวกับเพศหรือรูปพรรณสัณฐานอันต่ำทรามและคำดำที่เกี่ยวกับเพศหรือรูปพรรณสัณฐานอันสูงส่ง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ ลิงคิกะ หมายความว่า ยกเอาเพศหรือรูปพรรณสัณฐานขึ้นมาดำให้เจ็บใจในด้านต่ำ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่าเจ้าอ้วน เจ้าเตี้ย ตัวเจ้าเป็นชายแต่ใจเป็นหญิง (เจ้ากระเทย) หรือยกเอาเพศหรือรูปพรรณสัณฐานอันสูงส่งของเขาขึ้นมาดำว่าเพื่อให้ได้รับความเจ็บใจ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่า รูปร่างเจ้าเหมือนเทวดา แต่ว่าใจร้ายเหมือนคนปารูปร่างเจ้าปานนางฟ้าแต่หัวใจซู้ซ่าเหมือนแม่มด เป็นต้น

ประการที่ ๘ กิเลส คือ คำดำที่เกี่ยวกับกิเลส จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ กิเลส หมายความว่า ยกเอากิเลสขึ้นมาเพื่อให้เจ็บใจ เช่น ดำด้วยถ้อยคำที่หยาบคายว่า เจ้าคนบ้าตถุหา เจ้าคนมีทิฐิมานะ ในกรณีนี้ ขอให้ท่านผู้มีปัญญาพึงตั้งข้อสังเกตว่าคำดำที่เกี่ยวกับกิเลสนี้ปรากฏว่ามีแต่คำดำในด้านต่ำอย่างเดียว ไม่มีคำดำในด้านสูงเหมือนอักษโกสวัตถุข้ออื่น ๆ ที่เป็นเช่นนี้ ก็โดยมีเหตุผลที่ท่านแสดงไว้ว่า ธรรมดาสิ่งทั้งหลายย่อมมีทั้งสูงทั้งต่ำ แต่ธรรมที่มีชื่อว่ากิเลสย่อมมีแต่ฝ่ายต่ำอย่างเดียวเท่านั้น เป็นต้น

ประการที่ ๙ อาบัติ คือคำที่เกี่ยวกับอาบัติอันแสดงถึงความอันต่ำทราม และคำค่าที่เกี่ยวกับอาบัติอันแสดงถึงความไม่ต่ำทรามเท่าใด จัดเข้าในอักษุสวัตถุข้อ อาบัติ หมายความว่า ความผิดกัน คือ ความผิดกันขึ้นมามาก ในด้านต่ำก็ยกเอาอาบัติหนักขึ้นมาต่ำเช่น ค่าด้วยถ้อยคำว่า เจ้าปราชิก เจ้าสมิ เจ้าคนบาปหนา หรือยกเอาอาบัติที่แสดงถึงความไม่ต่ำทรามเท่าใด อันได้แก่ ความผิดกันที่มีโทษเบาว่าอาบัติปราชิกและสังฆาติเสสขึ้นมาต่ำกัน ซึ่งจัดเป็นการต่ำในด้านสูงสำหรับกรณีแห่งอักษุสวัตถุข้ออาปัตตินี้ เช่นค่าเพื่อให้เจ็บใจด้วยคำว่าเจ้าคนต้องปาจิตตีย์ เจ้าคนมีความผิด เป็นต้น

ประการที่ ๑๐ อักษุสวัตถุ คือคำค่าที่เกี่ยวกับสาธารณภัย อันเป็นไปในทั้งในด้านต่ำและด้านสูง ซึ่งเป็นคำค่าที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในโลกของคนต่ำทั้งหลาย เช่น คำที่พาดพิงไปถึงพ่อแม่หรือสันดานของเขา เป็นต้น อันเป็นคำค่าที่ก่อความเจ็บช้ำให้เกิดแก่ผู้ที่ถูกค่าทั้งหลาย ย่อมจัดเข้าในอักษุสวัตถุข้อว่า อักษุสวัตถุนี้ ทั้งสิ้น^{๗๙}

พูดคำหยาบ ได้แก่ เจตนาหยาบโดยส่วนเดียวที่ทำให้เกิดความพยายามทางกายและความพยายามทางวาจาที่เป็นเหตุตัดความรักของผู้อื่น ชื่อว่า การพูดคำหยาบมีมีองค์ ๓ คือ

องค์ที่ ๑ คนอื่นที่ตนต่ำ

องค์ที่ ๒ โกรธ

องค์ที่ ๓ การต่ำ^{๘๐}

การกล่าวคำหยาบ ที่พูดออกไปนั้น ย่อมมีโทษแก่ผู้พูด คือ ทำให้ผู้พูดเป็นคนหยาบคาย ตกอยู่ในอำนาจของความโกรธ สร้างความเจ็บช้ำใจแก่ผู้อื่น การพูดคำหยาบนี้มีโทษมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

องค์ที่ ๑ เจตนา คือความแรงกล้าหรืออ่อนของกิเลสในใจของผู้พูด

องค์ที่ ๒ วัตถุ คือบุคคลที่ถูกค่า

องค์ที่ ๓ ประโยค คือความพยายามในการค่า

การกล่าวคำหยาบหรือผรุสวาจาของพระภิกษุ^{๗๙} นั้น มีโทษมากเพราะสาเหตุ ๓ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ผรุสวาจานั้น ถึงความเป็นกรรมบถ

ประการที่ ๒ คนที่ถูกค่า เป็นคนมีคุณธรรมมาก

ประการที่ ๓ ผู้พูดมีกิเลสแรงกล้า

^{๗๙} ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๒/๒๐๕.

^{๘๐} อภ.สง.อ. (ไทย) ๑/๑/๒๙๔.

การกล่าวคำหยาบหรือผรุสวาทนี้ สำคัญอยู่ที่เจตนา ถ้ามีเจตนาร้ายกล่าวผรุสวาทออกไปเพื่อให้ผู้ฟังเสียประโยชน์ แม้จะเป็นวาจาที่อ่อนหวานก็ตาม หากการกล่าวนั้น มีความมุ่งหมายด้วยเจตนาร้ายแล้ว ย่อมเป็นผรุสวาททั้งสิ้น โดยนัยตรงกันข้าม คือ ผู้ที่กล่าวด้วยเจตนาดีต้องการให้ผู้ฟังได้ประโยชน์ ถึงหากวาจานั้นจะไม่อ่อนหวาน ไม่ไพเราะ ไม่น่าฟัง หรือแม้จะเจือปนด้วยคำหยาบอยู่บ้าง การกล่าวเช่นนั้นก็ไม่จัดเป็นผรุสวาท “ตามนัยของความหมายคำว่า หยาบ ซึ่งหมายถึง ต่ำช้า เลวทราม”^{๘๑}

๔.๔ เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ ได้แก่ พูดถูกกาล เพราะพูดถูกกาลอันควร คือ พูดตามกำหนดกาลที่ควรพูด เพราะพูดจริงแท้ตามความจริง เพราะพูดอิงประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ในภายหน้า เพราะพูดอิงโลกุตรธรรม ๙ เพราะพูดอิงสังวรวินัยอันประกอบด้วยประโยชน์ คือ กล่าววาจาประกอบด้วยประโยชน์ กล่าววาจาปราศจากโทษ^{๘๒} ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

พระศาสดาทรงปรารภภิกษุโกกาลิกะว่า มิใช่ฆ่าตัวเองด้วยวาจาในบัดนี้เท่านั้น แม้เมื่อก่อนก็ฆ่าตัวตายด้วยวาจาเหมือนกัน จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าว่า ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์อุบัติในตระกูลอำมาตย์ เจริญวัยแล้วได้เป็นผู้สอนอรรถและธรรมของพระราชา แต่พระราชาทรงช่างรับสั่ง เมื่อพระราชาตรัสอยู่คนอื่นไม่มีโอกาสพูดได้เลย พระโพธิสัตว์ประสงค์จะปรามความพูดมากของพระราชา จึงคิดตรองหาอุบาย ในกาลนั้น มีเต่าตัวหนึ่งอาศัยในสระแห่งหนึ่ง ในหิมวันตประเทศ มีลูกหงส์สองตัวหากินจนสนิทสนมกับเต่า และชวนเต่าไปเที่ยวถ้ำทองที่ภูเขาจิตรภูฏในป่าหิมพานต์โดยบอกว่าขอให้ท่านรักษาปากไว้ ท่านจะไม่พูดอะไรกับใคร ๆ เลย เต่าตอบว่า ได้ ลูกหงส์จึงให้เต่าคาบไม้อันหนึ่ง ส่วนลูกหงส์ทั้งสองคาบปลายไม้ทั้งสองข้างบินไปในอากาศ พวกเด็กชาวบ้านเห็นหงส์นำเต่าไป จึงตะโกนขึ้นว่า หงส์สองตัวนำเต่าไปด้วยท่อนไม้ เต่าอยากจะพูดว่า ถึงสหายของเราจะพาเราไป เจ้าเด็กถ้อยมันเรื่องอะไรของเจ้าเล่า จึงปล่อยท่อนไม้ที่คาบไว้ด้วยเหตุที่หงส์พาไปเร็วมากจึงตกลงพื้น กระดองแตกเป็นสองเสี่ยง พระราชาทรงเห็น จึงตรัสถามพระโพธิสัตว์ว่าทำไมเต่าจึงตกลงมา พระโพธิสัตว์จึงเล่าเรื่องของเต่าทั้งหมดถวายพระราชา และกล่าวว่า เพราะอยากจะพูดตอบ (ไม่รักษาปาก) จึงปล่อย^{๘๓}

^{๘๑}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๙๑๖.

^{๘๒}จุ.ม.อ. (ไทย) ๕/-/๖๔๗-๖๕๑.

^{๘๓}จุ.ชา.เอก.อ. (ไทย) ๓/๓/๓๔๓-๓๔๗.

การกล่าวสัพปลาปะ คือ การกล่าวคำเพื่อเจ้อ คือ การกล่าวคำที่ไม่มีสารประโยชน์ ได้แก่ อกุศลเจตนาที่ให้เกิดความพยายามทางกายและทางวาจาที่เป็นเหตุให้เข้าใจเรื่องที่ไม่มีประโยชน์ การพูดเพื่อเจ้อมีองค์ ๒ คือ

องค์ที่ ๑ มุ่งกล่าวถ้อยคำที่ไร้ประโยชน์

องค์ที่ ๒ กล่าวเรื่องเช่นนั้น^{๘๔}

การกล่าวคำเพื่อเจ้อ คือ การกล่าวแบบมีโมหะเป็นมูล ต้นเหตุ มุ่งแต่จะพูดอย่างเดียวไม่มีสติไตร่ตรองพิจารณาควรพูดหรือไม่ควรพูด ถูกกาลเทศะหรือไม่อย่างไร เหมาะแก่บุคคลหรือไม่อย่างไร ท่านว่าคนที่ฉลาดชอบคิดชอบพูดไปพร้อมกัน ส่วนคนโง่ชอบแต่พูดอย่างเดียว ไม่มีความคิด มีแต่พูดไร้สารประโยชน์ไม่มีสารประโยชน์แก่ผู้ฟัง ซ้ำยังอวดตนว่ารู้ดีกว่า รู้ก่อน รอบรู้ลึกกว่าบุคคลอื่น ๆ เข้าใจว่าตนรู้ในสิ่งที่ผู้อื่นไม่รู้ ถ้าพูดไปแล้วถูกค่านหรือมีการทักท้วงก็กลับหาว่าเขาโง่ไม่รู้จริง

การกล่าวคำเพื่อเจ้อ ที่บุคคลนำเสพเข้าไป เจริญเข้าไป ทำให้มากขึ้น ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิกาภแห่งการพูดเพื่อเจ้ออย่างเบาที่สุดคือ ย่อมอำนวยผลให้มีวาจาที่ไม่น่าเชื่อถือแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

การพูดคำเพื่อเจ้อนั้น เป็นการพูดที่ไร้สาระ ไม่มีประโยชน์ จะถึงความเป็นกรรมภได้ต้องประกอบด้วยองค์ ๒ คือ

องค์ที่ ๑ ผู้พูดมีเจตนามุ่งพูดเรื่องที่ไร้สาระให้เป็นสาระ

องค์ที่ ๒ พูดเรื่องนั้นออกไป^{๘๕}

การประกอบอกุศลกรรมเพื่อก้าวล่วงซึ่งองค์แห่งสัมผัสปลาปะวาหนี่ ย่อมต้องมี ปโยคะ คือ ความพยายามอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ภายปโยคะ หมายถึง ทำการเพื่อเจ้อพุ่งชานไปตามอารมณ์ ให้คนอื่นได้รับฟังได้รับรู้ ด้วยความพยายามทางกาย เช่นเขียนหนังสือหรือประพันธ์เรื่องราวถึงดำบรรพ์ หรือนิยายต่าง ๆ ไปตามจินตนาการโดยปราศจากหลักฐานและปราศจากคติธรรม ไม่ว่าจะการเขียนหรือการประพันธ์นั้น จะเป็นบทร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ตามที่

^{๘๔}อง.อฎฐก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๓๐๒.

^{๘๕}อภิ.สง.อ. (ไทย) ๑/๑/๒๙๕.

ประการที่ ๒ วลีปิยยะ หมายถึง เปิดปากพยายามทำการพูดเพื่อเจ้าผู้ฟังขึ้นไปตามอารมณ์ให้คนอื่นได้รับฟังได้รับรู้ด้วยความพยายามทางวาจา เช่นพูดตลกคะนองสนุกสนานเฮฮา พูดไปตามจินตนาการ พูดไปตามอารมณ์พูดไปด้วยความงาย ไม่มีหลักไม่มีฐาน เพราะเหตุที่ตนเป็นพาลชน ไม่รู้จักลักษณะแห่งธรรมะคือมรรคผลนิพพาน

การพูดเพื่อเจ้ามีโทษแบ่งเป็นประเภทมหาสาวิชชะ คือ มีโทษหนัก และอัปสาวิชชะ คือ มีโทษน้อยมีโทษเบา กล่าวคือ การกล่าวสัพปลาวาทของบุคคลทั้งหลายนั้น ถ้ามีการคบหาสมาคมกับบุคคลอื่นมากหรือมีสื่อมวลชนเป็นอุปกรณ์ทำให้คนทั้งหลายได้ยินได้ฟังคำพูดอันเพื่อเจ้า ก็เป็นมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมากมีโทษหนัก แต่ถ้ามีการสมาคมคบหากับบุคคลอื่นน้อยคนทั้งหลายที่จะมีโอกาสได้ยินได้ฟังคำพูดอันเพื่อเจ้าเหลวไหลไร้สาระ แห่งตนมีอยู่เป็นจำนวนน้อย ทั้งตนก็มีโอกาสที่จะกล่าวสัพปลาวาทนั้นน้อยมาก เช่นนี้ก็เป็นอัปสาวิชชะคือมีโทษน้อยมีโทษเบา นั่นเอง

การกล่าวคำเพื่อเจ้าที่จะถึงความเป็นกรรมภณนั้น ย่อมมีโทษแก่ผู้พูด แต่ว่าจะมีโทษหนักหรือเบาประกอบด้วยองค์เหล่านี้ ๒ ประการ คือ มีโทษน้อยเพราะอาเสวาน้อย มีโทษมากเพราะอาเสวานามาก และผู้ฟังเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง

จ. สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวมณี หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งดเว้นจากการดื่มของมึนเมา หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ

เมื่อมองดูหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว จะพบว่า หลักคำสอนทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะคำสอนเรื่องยาเสพติดโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตามคำสอนทั้งหมดล้วน แต่ไม่ส่งเสริมเรื่องยาเสพติดหรือสิ่งเสพติด ให้ละเว้นสิ่งเหล่านั้น ยาเสพติดนี้ พระพุทธศาสนาถือว่าเป็น “อบายมุข หมายถึง ทางแห่งความฉิบหาย”^{๘๖} หรือสิ่งอื่นที่นำไปสู่การเสพยาเสพติด พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นอบายมุขทั้งนั้น เพราะถือว่าเป็นทางแห่งความเสื่อมไม่เป็นไปเพื่อความงอกงามหรือพัฒนาให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์คำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับยาเสพติดแล้วพอจะอนุเคราะห์คำสอนของพระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาเสพติดออกเป็น ๓ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ หลักธรรมป้องกัน

ประเด็นที่เป็นสาเหตุให้เสพยาเสพติดหรือให้ห่างไกลจากยาเสพติด สาเหตุ นั้น คือ สิ่งแวดล้อม หมายถึง ปัจจัยทางบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม พระพุทธศาสนาถือว่า สิ่งแวดล้อม เป็นทั้งสาเหตุหล่อหลอมให้คนเป็นคนดี และหล่อหลอมให้คนเป็นคนชั่วดังพุทธภาษิตที่ว่า คบคนเช่นใดก็เป็นเหมือนคนเช่นนั้น ทั้งนี้ สิ่งแวดล้อมอาจจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

^{๘๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๓๗๒.

ประเภทที่ ๑ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

สิ่งแวดล้อมเป็นพิษหมายถึง อบายมุข ๖ ประการ มีทั้งคบคนชั่วเป็นมิตร และเมื่อคบคนชั่วเป็นมิตรแล้ว คนชั่วก็จะแนะนำหรือชักจูงหรือบังคับให้ทำชั่วต่าง ๆ ไปกับเขาที่เป็นคนชั่ว ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ดูก่อน คฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร ๖ ประการ เหล่านี้คือ นำให้เป็น นักเลงพนัน ๑ นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้ ๑ นำให้เป็นนักเลงเหล้า ๑ นำให้เป็นคนหลงคนอื่น ด้วยของปลอม ๑ นำให้เป็นคนโกงเขาซึ่งหน้า ๑ นำให้เป็นคนหัวไม้ ๑ ดูก่อน คฤหบดี บุตร เหล่านี้แลคือโทษ ๖ ประการในการประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร”^{๘๗}

การคบคนชั่วและมีโทษ ๖ ประการดังพุทธพจน์ข้างต้น ถือว่าคบคนชั่ว คือ สิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ เป็นทางแห่งความเสื่อม พระพุทธศาสนาไม่ส่งเสริมให้คบคนชั่ว เพราะจะนำความเสียหายมาให้ อย่างไรก็ตามหนึ่งอย่างไม่ต้องสงสัย โดยเฉพาะยาเสพติดที่กำลังระบาดอยู่ในสังคมปัจจุบัน จะนำมาให้เสพหรือชักชวนให้เสพอย่างแนบเนียน เพราะคนชั่วมักขายยาเสพติดจะมาคู่กันเสมอ ไม่มาแยกกันเด็ดขาด

ประเภทที่ ๒ สิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณ

สิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณ หมายถึง การคบค้าสมาคมหรือสังคมกับบัณฑิต โดยคำว่า บัณฑิต ตามนัยของพระพุทธศาสนา หมายถึง พระอริยเจ้า นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าลงไปจนถึงพระอริยสาวกทั้งหลาย ชื่อว่า บัณฑิต บุคคลอื่น ๆ แม้เรียนจบปริญญาต่าง ๆ ระดับไหนก็ตาม ไม่ถือว่าเป็นบัณฑิต พระอริยสาวกทั้งหลายเท่านั้น จึงชื่อว่าเป็นบัณฑิต เพราะท่านเหล่านี้เป็นผู้ไม่มีกิเลส ไม่มีอาสวะ ไม่มีกิเลสตัณหาหมักต้องอยู่ในจิตใจเลย จิตใจของท่านสะอาดบริสุทธิ์และเต็มเปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม มีความรอบรู้ในสังขารธรรมตามความเป็นจริงเห็นหรือรู้ทุกอย่างด้วยปัญญาญาณวางตกปลงตกทุกอย่าง มีจิตใจตั้งมั่นอยู่อุเบกขาธรรม บุคคลผู้มีปัญญาญาณและสภาพจิตอุดมอยู่ในพรหมวิหารอย่างนี้เรียกว่า บัณฑิต

ในพระพุทธศาสนา และท่านเหล่านี้เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า กัลยาณมิตร หมายถึง “มิตรดี มิตรแท้ มิตรผู้ตั้งอยู่ในธรรม”^{๘๘} พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงมิตรหรือมิตรที่ดีเอาไว้ถึง ๔ ประเภทด้วยกัน

ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อน คฤหบดีบุตร มิตร ๔ จำพวกเหล่านี้ คือ มิตรมีอุปการะ ๑ มิตรร่วมสุข ร่วมทุกข์ ๑ มิตรแนะนำประโยชน์ ๑ มิตรรักใคร่ ๑ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรมีน้ำใจดี”^{๘๙} มิตรทั้ง ๔ ประเภทที่พระพุทธองค์ตรัสไว้แล้วนี้ แต่ละประเภทมีลักษณะอย่างนี้ กล่าวคือ

^{๘๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๒/๑๙๙.

^{๘๘}ช.สุ. (ไทย) ๒๕/๒๖๑/๔๗๙.

^{๘๙}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๑/๒๐๓.

มิตรมีอุปการะ มี ๔ ลักษณะ ได้แก่

มิตรมีอุปการะ ซึ่งมีลักษณะ ๔ อย่าง คือ รักษาเพื่อผู้ประมาทแล้ว ๑ รักษาทรัพย์สมบัติของผู้ประมาทแล้ว ๑ เมื่อมีภัยเอาเป็นที่พึ่งได้ ๑ เมื่อมีกิจที่จำต้องทำเกิดขึ้นเพิ่มทรัพย์ให้สองเท่า ๑ นี้คือมิตรที่มีอุปการะ ทำตัวเหมือนบุพการีที่คอยดูแลเพื่อนทุกอย่าง ปกป้องรักษาเพื่อนมิให้เพื่อนตกในภาวะอันตรายใด ๆ

มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ บอกความลับของตนแก่เพื่อน ๑ ปิดความลับของเพื่อน ๑ ไม่ละทิ้งในเหตุอันตราย ๑ แม้ชีวิตก็อาจสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ ๑ นี้คือเพื่อนที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ ยอมสละตัวเองเพื่อเพื่อนเพื่อนสุขก็สุขด้วย เพื่อนทุกข์ก็ทุกข์ด้วย

มิตรแนะนำประโยชน์ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ ห้ามเพื่อนจากความชั่ว ๑ ให้เพื่อนตั้งอยู่ในความดี ๑ ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ บอกทางสวรรค์ให้ ๑ มิตรแนะนำประโยชน์มีความสำคัญมาก และคำว่า ประโยชน์ ในที่นี้ หมายถึง ประโยชน์ที่เป็นคุณธรรมอันจะนำไปสู่การดับทุกข์ได้ มิใช่ประโยชน์ที่เป็นทรัพย์สินเงินทองซึ่งเป็นประโยชน์ในโลกปัจจุบันนี้ เท่านั้น

มิตรมีความรักใคร่ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ ไม่ยินดีด้วยความเสื่อมของเพื่อน ๑ ยินดีความเจริญของเพื่อน ๑ ห้ามคนที่กล่าวโทษเพื่อน ๑ สรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน ๑ มิตรในประเด็นนี้ คือ เป็นเพื่อนที่รักเพื่อนเหมือนรักตัวเอง ใครจะมาแตะต้องเพื่อนไม่ได้ และมีใครมารักเพื่อนของเขา เขาก็จะชื่นชมคนนั้นด้วย

มิตรหรือเพื่อนที่กล่าวมาแล้วข้างบนนี้ คือ สิ่งแวดล้อมที่ดีจะเป็นตัวหล่อหลอมไม่ให้เพื่อนที่คบค้าสมาคมกับเขากระทำการที่ไม่ดี เขาจะพยายามกันเพื่อนออกไปให้ห่างจากความชั่วหรือสิ่งที่ไม่ดี ประโยชน์ทั้งหมด แม้แต่ตัวเขาเองก็ยอมสละชีวิตเพื่อเพื่อนได้ ดังนั้นเมื่อมีสิ่งแวดล้อม คือ บุคคลอย่างน้อยอยู่เป็นเพื่อนโอกาสที่จะทำความชั่วหรือไปเสพสิ่งมีนเมา ทั้งสุราหรือยาเสพติดนั้นแทบจะไม่มีโอกาสเลย เพราะ “มิตรมีอุปการะคอยป้องกันเพื่อนทุกอย่างที่เป็นความชั่ว”^{๙๐}

สรุปได้ว่า เบญจศีล หรือศีล ๕ เป็นข้อปฏิบัติในชีวิตประจำให้ถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยถือเจตนา เป็นความไม่ก้าวล่วงทางกาย และวาจา ให้พ้นจากความชั่วทั้งปวง ย่อมมีความสงบสันติสุขในชีวิตปัจจุบันและอนาคตเป็นอนานิสงส์ และในตรงกันข้าม โทษของการละเมิดศีล เป็นเหตุให้ประมาทเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่าง ๆ ย่อมประสบทุกข์ทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ บั่นทอนความก้าวหน้าความเจริญ และความสงบสันติสุขในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมต่าง ๆ

^{๙๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๑-๒๖๔/๒๐๓.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ แนวคิดหลักของการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ แนวคิดหลักของการมีส่วนร่วม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า ส่วนร่วม หมายถึง ส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น เช่น มีส่วนร่วมในการบำเพ็ญกุศล มีส่วนร่วมในการทุจริต มีส่วนร่วมในการลงทุนบริษัท^{๙๑} การมีส่วนร่วมจึงเป็นสถานการณ์ที่คนส่วนหนึ่งมารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ด้วยการมีสำนึกร่วมกัน มีอัตลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อแสดงความคิดเห็นและความห่วงใย ความสนใจและการกระทำต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน กตัตัน เรียกร้อง และตรวจสอบภาครัฐและภาคธุรกิจให้ทำงานด้วยความโปร่งใส และมีประสิทธิภาพ เพื่อการอยู่ดีกินดี และการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๙๒} การมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรหรือผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงผู้รับบริการ ได้มีส่วนในการร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน รวมทั้งร่วมติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติงาน^{๙๓}

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่างร่วมกับผู้อื่น^{๙๔} มี ๒ ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นการพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันคิดค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการโดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน และอีกลักษณะหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมทางการเมือง^{๙๕}

^{๙๑}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๘๓.

^{๙๒}ชาติชาย ฦ เชียงใหม่, การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สมดุล, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔.

^{๙๓}สถาบันพระปกเกล้า, วัตถุประสงค์การบริหารจัดการที่ดี, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗๙.

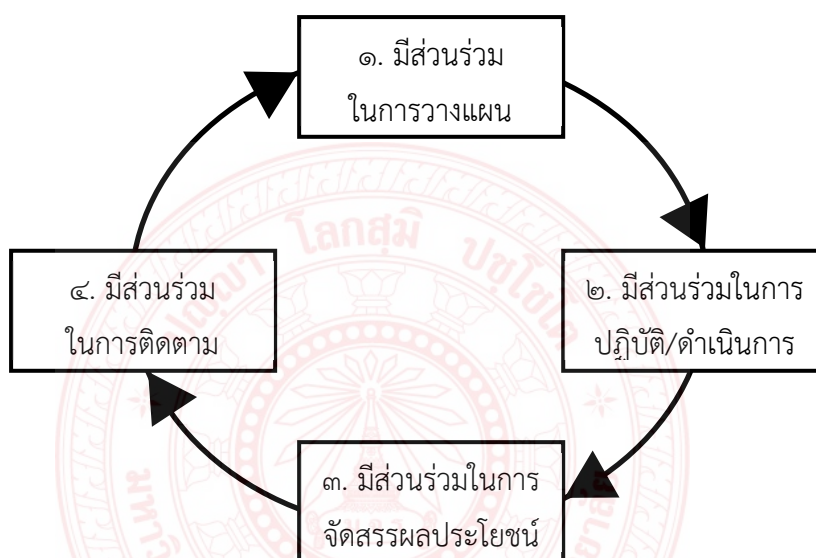
^{๙๔}ปิยะนุช เงินคล้าย และคนอื่น ๆ, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^{๙๕}ปาริชาติ วลัยเสถียร, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๘.

การมีส่วนร่วมมีขั้นตอนต่าง ๆ ตามลำดับ คือ การมีส่วนร่วมในการระบุถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในแต่ละท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุม และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล^{๙๖}

ภาพที่ ๒.๒

การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัตร^{๙๗}

การปฏิบัติงานในรูปแบบของกลุ่มหรือองค์การ ล้วนเป็นรูปแบบของการทำงานแบบการมีส่วนร่วมของพนักงาน สมาชิก หรือบุคลากร เป็นการประสานงานร่วมมือกันเพื่อความสำเร็จของงาน โดยทั่วไป ขั้นตอนในการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

^{๙๖}สุวิทย์ ชันษาโรจน์, การประเมินแบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๓.

^{๙๗}สถาบันพระปกเกล้า, วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๘๔.

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือโดยการบริหารการประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำเป็นระยะ ๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด^{๙๘}

กระแสหลักของการมีส่วนร่วม อิงอาศัยทฤษฎีสำคัญอย่างน้อย ๓ ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory) ทฤษฎีการพิจารณาทางสังคม (Social Judgment Involvement) และ ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ดังนี้

๑. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory) ทฤษฎีนี้เสนอโดยจอห์น ทิเบอท์ (John Thibaut) ศาสตราจารย์ด้าน จิตวิทยาของมหาวิทยาลัยนอร์ธ คาโรไลน่า และฮาโรลด์ เคลลี (Harold Kelly) แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ทฤษฎีดังกล่าวมีสาระสำคัญคือ คนเราจะกระทำการใด ๆ ก็เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนสูงสุด และเสียต้นทุนน้อยที่สุด ความพึงพอใจในความสัมพันธ์ต่อกันขึ้นอยู่กับความคาดหวัง ความคงอยู่ของความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับผลตอบแทนที่ได้รับ ความขัดแย้ง สามารถแก้ไขได้ดีที่สุด โดยการควบคุมพฤติกรรมร่วมกัน และเปลี่ยนแปลงผลที่ได้รับเพื่อให้เกิดความร่วมมือกัน^{๙๙}

๒. ทฤษฎีการพิจารณาทางสังคม (Social Judgment Involvement) ทฤษฎีนี้เสนอโดยมุซาเฟอ เซอริฟ (Muzaffer Sherif) นักจิตวิทยาของมหาวิทยาลัยโอคลาโฮมา สาระสำคัญของทฤษฎีนี้คือ การรับรู้เรื่องการจูงใจ คือ การให้ความแตกต่างหรือความไม่ตรงกันระหว่างจุดยืนของผู้พูดกับทัศนคติของผู้ฟังมากเกินไป ย่อมทำให้ผู้ฟังต้องปรับเปลี่ยนเจตคติมากขึ้นเท่าที่เนื้อหา (เหตุผล) อยู่ในขอบเขตที่ผู้ฟังยอมรับได้คนที่ให้ความสำคัญต่อชีวิตตนเองสูง (High Ego Involvement) ปกติจะมีขอบเขตของการไม่ยอมรับกว้าง เนื้อหาที่ตกอยู่ในขอบเขตดังกล่าว อาจก่อให้เกิดปฏิกิริยาย้อนกลับ^{๑๐๐}

^{๙๘}สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบจรรยาบรรณ, **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

^{๙๙}วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์, **ทฤษฎีการสื่อสาร**, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

^{๑๐๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

๓. ทฤษฎีการขัดเกลาทงสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการของการเข้าสู่กลุ่ม ถูกหล่อหลอมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระบวนการขัดเกลาทงสังคม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ แบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ แบบเป็นทางการ เป็นการเรียนรู้จากแหล่งการศึกษาโดยตรง จากการประชุมอบรมหรือการฝึกปฏิบัติงาน แบบไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้จากบิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อน สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว สังคมไทยปัจจุบัน สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการขัดเกลาทงสังคมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สื่อมวลชนจึงเปรียบเสมือนเสียงที่มีอิทธิพลเป็นหนึ่งในตัวแทนทางสังคมที่มีความสำคัญในกระบวนการขัดเกลาทงสังคม^{๑๑}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมการณ์ร่วมกันของบุคคลในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะการร่วมมือร่วมใจ ตามระดับการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนปฏิบัติงาน คือ การมีส่วนร่วมในการระบุถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในแต่ละท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุม และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะที่เป็นพลวัตร อย่งไรก็ตาม กระแสหลักของการมีส่วนร่วม อิงอาศัยทฤษฎีสำคัญอย่างน้อย ๓ ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม ทฤษฎีการพิจารณาทางสังคม และทฤษฎีการขัดเกลาทงสังคม

๒.๓.๒ การเรียนรู้ของชุมชน

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การเรียนรู้ของชุมชน จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ปัจจุบัน ความรู้ ข่าวสารล่งไหลเข้ามาอย่างท่วมท้น ผ่านทางวิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว หนังสือพิมพ์ ล้วนแล้วแต่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนแม้แต่ในชุมชนทั้งสิ้น หากเรายังยึดมั่นกับวิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิม คือ ต้องให้ครู เจ้าหน้าที่อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. หรือผู้นำชุมชนอื่น ๆ มาสั่ง บอก หรือสอน ย่อมล่าช้าเกินไป และงานไม่เป็นประโยชน์กับเรา ถ้าคอยให้คนอื่นมาสอน ความรู้ที่ได้อาจไม่ตรงใจ เพราะธรรมชาติของคนแต่ละคนก็มีความแตกต่างกันไป ทั้งชีวิต ความคิด และความถนัด ถ้าอยากรู้ก็ต้องเรียนรู้ อยากรู้ให้คนในชุมชนรู้ ก็ต้องส่งเสริมการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้มีมากมาย บางคนชอบฟัง บางคนชอบพูดคุย บางคนชอบทดลองลงมือทำ บางคนชอบเห็นของจริง ใครจะมาใส่ใจแยกแยะว่าคนในชุมชนเราชอบแบบไหน ถ้าให้เรียนรู้แบบที่ไม่ตรงกับวิธีที่เขาชอบ เขาเรียนไปแล้วก็ไม่รู้ หากชุมชนทำเองย่อมมีความเข้าใจและจัดได้ตรง^{๑๒}

^{๑๑} พัทณี เขยจรธยา และคณะ, แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^{๑๒} กรมการพัฒนาชุมชน, คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.), หน้า ๓.

เมื่อก้าวถึงการเรียนรู้ของชุมชน ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ การจัดการความรู้ (Knowledge Management) ซึ่งโดยทั่วไป ความรู้ คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ^{๑๐๓} แต่ในศาสตร์การจัดการสมัยใหม่ ความรู้ (Knowledge) มิได้เป็นความรู้ที่เป็นทางการตามที่ได้รับความรู้จากสถาบันการศึกษา การฝึกอบรมหรือการสัมมนา การได้รับความรู้จากการรับรู้สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา หรือจากการบอกเล่าของบุคคลที่อยู่รอบข้าง หรือจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น^{๑๐๔} การจัดการความรู้ให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องประกอบไปด้วยหลากหลายองค์ประกอบซึ่งจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับทุกคน^{๑๐๕}

ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๙๖ หลักการจัดการความรู้ได้แยกความแตกต่างระหว่างความรู้และข้อมูลเอาไว้ โดยระบุว่าข้อมูลไม่ถือว่าเป็นความรู้เสมอไป และไม่ใช่ว่าความรู้ทุกอย่างจะมีค่า ทั้งนี้ ที่ปรึกษาบางคนได้ระบุความแตกต่างระหว่างความรู้ชัดแจ้ง (Explicit) และความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit) เอาไว้^{๑๐๖} ดังนี้

ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) คือ ความรู้ที่เป็นทางการ มีโครงสร้างและมีการบันทึกไว้ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องไม่ยากนักในการสื่อสารในรูปแบบของข้อมูล หรือสารที่จะถูกพบได้ในรูปแบบของการจดบันทึกหรือการเขียนหรือการบันทึกเสียง ความรู้ที่ชัดแจ้งเป็นความรู้ที่แลกเปลี่ยนและแบ่งปันได้ง่ายระหว่างบุคคลและกลุ่ม และเป็นเรื่องไม่ยากนักสำหรับผู้บริหารในการสร้างความรู้ขององค์กรขึ้นโดยการสนับสนุนให้เกิดความรู้ที่ชัดแจ้งขึ้นในองค์กร

ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) คือ ความรู้ที่อยู่ลึกลงไปในจิตใจของบุคคล และยากที่จะสื่อสารทางวาจาหรือแสดงออกมา เพราะว่าความรู้นี้จะแสดงออกมาผ่านทักษะพื้นฐานของการกระทำ ความรู้ที่เป็นนัยจะฝังรากลึกลงในทักษะ ความเชื่อ อารมณ์ ค่านิยม ประสบการณ์ การกระทำ และความเข้าใจของแต่ละบุคคล ซึ่งยากที่จะสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ความรู้ที่เป็นนัยรวมถึงความสัมพันธ์ บรรทัดฐาน และค่านิยม สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ องค์กรมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญหรือชำนาญที่ไม่ได้ถูกเขียนหรือแสดงออกอย่างเป็นทางการต่อการปฏิบัติงานอย่างมี

^{๑๐๓}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๒๔๓.

^{๑๐๔}นิรมิต เทียมทัน, ยุทธศิลป์การบริหารจัดการ: ศาสตร์และศิลป์สำหรับผู้สร้างอนาคตใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ส.เอเซียเพรส, ๒๕๔๘), หน้า ๕๙.

^{๑๐๕}พิชิต เทพวรรณ, A-Z เครื่องมือการจัดการทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซี เอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๙๕.

^{๑๐๖}รัสเซล วอลลิง เอตเวิร์ด, MBA 50 หลักบริหาร, แปลโดย ณิชญา สินตระกูลผล, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑๔.

ประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ยากจะถ่ายทอดและลอกเลียน ดังนั้น ผู้บริหารอาจพิจารณาความรู้ที่
 เหมือนแหล่งของความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืนก็เป็นได้ มีคนจำนวนไม่น้อยใช้ความรู้ประเภท
 นี้ในชีวิตประจำวัน แต่ความรู้ประเภทนี้ไม่สามารถสั่งสอนหรือสื่อสารหรือแสดงออกได้ เพราะเป็น
 ความรู้ที่อยู่ลึกภายในบุคคล อย่างไรก็ตามความรู้ประเภทนี้อาจกลายเป็นความรู้ที่ชัดเจนได้ถ้า
 สามารถสื่อสารได้ โดยที่องค์การพยายามอย่างหนักในการสร้างความสัมพันธ์และการสนทนารวมถึง
 การแลกเปลี่ยนความรู้ที่ช่วยให้ก้าวข้ามอุปสรรคทางวัฒนธรรมและความเชื่อได้^{๑๐๗}

อย่างไรก็ตาม Tacit Knowledge กับ Explicit Knowledge สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบ
 ของความสัมพันธ์ได้โดย ๔ วิธีการ ได้แก่

วิธีการที่ ๑ การสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Socialization) เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้
 และประสบการณ์ สร้างความรู้ที่อยู่ในรูปแบบที่เรียกว่า “ความรู้เฉพาะตัว” เช่น ทักษะหรือความคิด
 เพื่อให้เกิดกระบวนการคิดหรือทักษะใหม่ ๆ ขึ้น

วิธีการที่ ๒ การปรับเปลี่ยนสู่ภายนอก (Externalization) เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ใน
 รูปแบบของความรู้เฉพาะตัว ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถถ่ายทอดให้เข้าใจได้ง่าย รวมทั้ง สามารถเก็บ
 เป็นความรู้สาธารณะได้

วิธีการที่ ๓ การปรับเปลี่ยนสู่ภายใน (Internalization) เป็นการเรียนรู้ซึ่งเกิดจากการ
 กระทำ เป็นการเปลี่ยนความรู้ให้อยู่ในรูปของเอกสารหรือทักษะหรือความสามารถของบุคคล

วิธีการที่ ๔ การผสมผสาน (Combination) เป็นกระบวนการรวบรวมความรู้ในแขนงต่าง ๆ
 เข้าด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดการสร้างความรู้ใหม่^{๑๐๘}

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและเพิ่มการหมุนเวียนความรู้
 มากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนี้

๑. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) คือ การแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์
 และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก

๒. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) การแสวงหาความรู้เป็นการปรับใช้
 ความรู้โดยทั่วไป แต่การสร้างความรู้เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (Generative) การสร้างความรู้ใหม่
 เกี่ยวข้องกับแรงผลักดัน การหยั่งรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล

^{๑๐๗}ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, คู่มือสู่องค์การแห่งความเป็นเลิศ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๔.

^{๑๐๘}พิชิต เทพวรรณ, A-Z เครื่องมือการจัดการทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่, หน้า ๘๙.

๓. การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) ในการจัดการความรู้ องค์การต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษา และการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ในองค์การ

๔. การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization) ความรู้ควรกระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสม โดยการถ่ายโอนความรู้อย่างตั้งใจมีวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การสื่อสารกันด้วยการเขียน เช่น บันทึก รายงาน จดหมาย ข่าวประกาศ ฯลฯ และลำดับที่สำคัญถัดไป คือ ความรู้ได้ถูกนำไปใช้ในกระบวนการทำงานขององค์การ ซึ่งถือว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักในการจัดการความรู้ ซึ่งการถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลไกด้านการสื่อสาร^{๑๐๙} กระบวนการจัดการความรู้จะมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยในบางกระบวนการ เช่น การจัดเก็บ การถ่ายทอด และการใช้/เผยแพร่ความรู้ เพื่อให้การจัดการความรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จ^{๑๑๐}

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงชุมชนแห่งการเรียนรู้ ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ การจัดการความรู้ (Knowledge Management) ซึ่งเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ จากตัวบุคคล เอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและนำความรู้ไปใช้พัฒนางานได้ ดังกล่าวนี้ มีทฤษฎีสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของชุมชน คือ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นหลัก (Brain Based Learning: BBL) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ คือ สมองรับความรู้จากประสาทสัมผัสต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กันได้ แก่ ตาทำให้มองเห็น หูทำให้ได้ยิน จมูกทำให้ได้กลิ่น ลิ้นทำให้ได้รับรส และผิวหนังทำให้เกิดการสัมผัส การเรียนรู้เกิดที่สมอง เกิดจากลงมือปฏิบัติด้วยตนเองหรือเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรง ผ่านการเข้าร่วมหลากหลายรูปแบบตามความสนใจและแตกต่างระหว่างบุคคลในการนี้สมองมีหน้าที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ ทั้งการรับรู้ การคิด การเรียนรู้และการจำ ควบคุมการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย รวมทั้งควบคุมความรู้สึกและพฤติกรรม และการเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจสามารถรับรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๑๑}

^{๑๐๙} พยัต วุฒิรงค์, **สุดยอดการบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๐๘.

^{๑๑๐} ธีรยุทธพนธ์ เขจรนันท์, **พฤติกรรมองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยุคทัศน์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘๓-๒๘๔.

^{๑๑๑} กรองทิพย์ นาควิเชตร, “ชุมชนแห่งการเรียนรู้: คนอุดมศึกษาสุจริตคิดชอบ”, **วารสารสมาคมสถาบัน อุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): หน้า ๗๐.

สรุปได้ว่า สภาพการณ์ปัจจุบัน ความรู้ ข่าวสารหลังไหลเข้ามาอย่างท่วมท้น ผ่านช่องทางต่าง ๆ ซึ่งล้นแล้วแต่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนแม้แต่ในชุมชนทั้งสิ้น ความรู้ดังกล่าว อาจจำแนกออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) คือ ความรู้ที่เป็นทางการ มีโครงสร้างและมีการบันทึกไว้ และความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) คือ ความรู้ที่อยู่ลึกลงไปในจิตใจของบุคคล

๒.๓.๓ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ตามที่โครงการชุมชนเป็นสุขภาคเหนือตอนบน ได้ร่วมกันทำงานเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมในพื้นที่ ทั้งในระดับชุมชนและในระดับกลุ่มชุมชนและเครือข่าย ผลประการหนึ่งที่ได้รับก็คือ การได้เรียนรู้อย่างมากว่า งานสร้างสุขภาวะแบบองค์กรรวม เป็นเรื่องที่ทำหายและยากมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องการปรับเปลี่ยน วิธีคิด หรือ กระบวนทัศน์ในเรื่องความสุข ซึ่งทุกคนได้ยอมรับและเชื่อมั่นในพลังของการเรียนรู้ และต้องเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพตนเองตลอดเวลา เพื่อให้สามารถทำบทบาทของตนได้อย่างมีคุณภาพ” ซึ่งมีหลักสำคัญๆ ได้แก่

๑. ไม่ครอบงำชุมชน
๒. คำนึงความเชื่อมั่นและความมั่นใจให้แก่ชุมชน ได้ “คิด”- “ทำ” และ “จัดการกับทุกข์/ปัญหา” ด้วยคุณค่าศักดิ์ศรี ศักยภาพ องค์กรความรู้และกระบวนการของชุมชน
๓. สร้างเงื่อนไข/ให้โอกาส ชุมชนได้เรียนรู้และแสดงศักยภาพตนเองอย่างสร้างสรรค์และอิสระ
๔. แม่นยำ/ชัดเจนในเรื่อง “วิธีคิด” และ “การมีส่วนร่วม” โดยเฉพาะ “คุณภาพ” ของการมีส่วนร่วม ทั้งในเชิงเนื้อหาและกระบวนการ
๕. ระลึกเสมอว่า “ชาวบ้านทำงานโดยมีชีวิตเป็นเดิมพัน” แต่เราใช้อะไรเดิมพัน ดังนั้นงานชาวบ้านต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต หรือ ระบบนิเวศน์วัฒนธรรม
๖. วิธีการทำงานมีหลากหลาย เลือกสรรเอาที่เหมาะสมกับเรา ที่สำคัญเทคนิคและความรู้แบบสำเร็จรูป ไม่ใช่คำตอบแทน เพราะ “เราทำงานกับคนและชุมชนที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา”^{๑๑๒}

^{๑๑๒}สำนักงานวิจัยและพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชน (สพช.), เครื่องมือสร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน: เอกสารประกอบการประชุมมหกรรมสุขภาพชุมชน ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวิจัยและพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชน (สพช.), ๒๕๕๕), หน้า ๗.

การสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในงานพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการในการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย^{๑๑๓} ดังนี้

๑. พิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นหลักในการเริ่มงาน (Context) บริบทของชุมชน หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งในการพิจารณานั้น นักพัฒนาควรพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งสภาพความเป็นอยู่ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง เพื่อให้สามารถวางแผนและดำเนินงานพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. การดึงประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม (Participation) โดยในการจัดกิจกรรมการพัฒนาอะไรก็ตาม จะต้องดึงหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมด้วย ตั้งแต่ศึกษาชุมชน วางแผนวางโครงการ ปฏิบัติการตามโครงการ และการประเมินผล ซึ่งจะทำให้มากขึ้นน้อยแค่นั้นขึ้นขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรม แต่ยึดหลักการที่สำคัญว่าต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ เนื่องจากกว่าผลของการดำเนินงานพัฒนานั้นส่งผลกระทบต่อตัวประชาชน นั่นเอง

๓. การทำงานต้องค่อยเป็นค่อยไป (Gradualness) ความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น เพราะการเร่งรีบทำงานให้เสร็จเร็วเกินไป ก่อนที่จะรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาที่แท้จริงของชุมชนหรือก่อนที่ประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในตนเองหรือก่อนที่จะมีทรัพยากรเพียงพอ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักพัฒนาต้องการให้มีผลงานออกมาโดยเร็ว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ การของงบประมาณมาใช้ในการดำเนินงาน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนไม่ควรเร่งรีบจนเกินไป ควรดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไป ควรคิดถึงผลกระทบในการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

๔. การให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลัก (Man-Center Development) มีความจริงอยู่ประการหนึ่งว่า การช่วยคนไม่อาจสำเร็จได้ ถ้าผู้นั้นไม่ต้องการจะช่วยตนเอง โดยหลักการนี้ การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มด้วยการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยให้คนในชุมชนค้นหาความต้องการและปัญหา (Identify Need and Problem) ของตนเองให้พบไม่ว่าจะด้วยวิธีกระตุ้น ยั่วยุ หรือชักจูงก็ตาม

๕. การใช้วิธีดำเนินงานแบบประชาธิปไตย (Democracy) การพัฒนาชุมชนจะต้องนำแบบประชาธิปไตยมาใช้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักคิดด้วยตนเอง รู้จักอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนร่วมกันทำงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ยึดถือในเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย (Rule of Majority, Right of Minority)

^{๑๑๓} สุวิทย์ ยิงวรพันธ์, พัฒนาชนบทในประเทศไทย, หน้า ๕๓.

๖. การดำเนินงานต้องยืดหยุ่นได้ (Flexible) เนื่องจากสังคมมีความเคลื่อนไหว (Dynamic) ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องเลือกวิธีดำเนินงานให้กว้างและเข้ากับสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นไปเฉพาะวิธีดำเนินงานเท่านั้น โดยยึดมั่นในหลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายเสมอ

๗. สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน (Culture) วัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูปัญหาเพื่อเข้าถึงประชาชน การพัฒนาชุมชนจะสำเร็จหรือล้มเหลว เกิดจากความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะในแต่ละชุมชน สังคมมีวิถีชีวิต (Way of Life) ที่แตกต่างกัน จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมและงานพัฒนาว่า การเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนได้มากเท่าใด ก็จะเข้าใจงานพัฒนาชุมชนได้มากเท่านั้น

๘. ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น (Local Leader) การทำงานกับผู้นำท้องถิ่นเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญอย่างหนึ่ง การพัฒนาชุมชนจะขยายตัวกว้างออกไปและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งจะมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการ คือ มีบทบาทตำแหน่งหน้าที่ ตามที่ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผสส. อสม. ครูในหมู่บ้าน หรือตำบล และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและมีบทบาทในการชี้้นำการพัฒนา เช่น แก้วแก่วัด แก้วแก่วัดน้อย คนเฒ่าคนแก่ พระสงฆ์ เป็นต้น

๙. ทำงานกับองค์การที่มีอยู่ในชุมชน (Community Organization) ในชุมชนใดที่มีสมาคม สถาบัน สโมสร หรือองค์กรอื่น ๆ อยู่ย่อมมีผู้นำขององค์กรนั้น ๆ อยู่ด้วยหลักการพัฒนาชุมชนต้องพยายามใช้องค์กรเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ โดยดึงเอาสมาชิกหรือตัวแทนขององค์กร เข้ามาร่วมทำงานเพราะองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดึงเอากำลังของกลุ่มมาใช้ในการพัฒนา

๑๐. ทำการประเมินผลตลอดเวลา (Evaluation) การประเมินผลมิใช่เป็นแค่เพียงการเปรียบเทียบผลงานในอดีต เพื่อให้รู้ว่ามีปัญหาเพียงใด เท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ถึงข้อดี ข้อเสีย ความผิดพลาด และความสำเร็จ ในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานครั้งต่อไปได้ ซึ่งในการประเมินผลนั้นสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานและเมื่อโครงการเสร็จสิ้นไปแล้ว

๑๑. สอดคล้องกับนโยบายของชาติ (Policy) ไม่มีองค์กรใดที่จะเกิดขึ้นถูกต้องตามกฎหมาย ถ้าองค์กรนั้นไม่ดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ และเช่นเดียวกัน ไม่มีองค์กรใดจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ดำเนินงาน ถ้าหากองค์กรนั้นขัดกับนโยบายของชาติ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ผลการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นจะมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงในระดับชาติเสมอ ฉะนั้น จึงต้องสอดคล้องเป็นแนวเดียวกันนโยบายของชาติ

๑๒. การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม (Grouping Process) การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นหลักการที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำงานพัฒนาชุมชน ประชาชนต้องได้รับการกระตุ้นให้ทำงานผ่านกระบวนการกลุ่ม เพราะพลังกลุ่มมีอิทธิพลเข้มแข็งและมั่นคงมากกว่าคน ๆ เดียว จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนว่า “ไม่มีกลุ่มก็ไม่มีการพัฒนาชุมชน”

๑๓. การพัฒนาชุมชนต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuity) โครงการใดโครงการหนึ่งที่ทำเนิกรตามกระบวนการพัฒนาชุมชนและสำเร็จไปแล้ว ไม่ได้หมายความว่า งานพัฒนาชุมชนเสร็จสิ้นตามไปด้วย จะต้องมีการเริ่มทำโครงการใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด หรือเรียกได้ว่า เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง โครงการใหม่นี้ อาจใหญ่กว่าเดิมหรือยากกว่าเดิมก็ได้ ซึ่งก็ย่อมแล้วแต่ประชาชนจะเป็นผู้กำหนด สำหรับขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนาชุมชนที่จะใช้สำหรับทำโครงการใหม่นั้น ก็ไม่จำเป็นที่ต้องเริ่มจากขั้นตอนแรก คือ ขั้นตอนศึกษาชุมชน แต่อาจเริ่มจากขั้นตอนอื่นได้เลย เช่น เริ่มจากขั้นตอนวางแผนพื้นที่ก็ได้

ทั้งนี้ ในการบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ นักพัฒนาจำเป็นต้องมีวิธีการพัฒนาที่ถูกต้อง โดยยึดปรัชญาแนวความคิด หลักการ เป้าหมาย เทคนิค และวิธีการในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชนที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไป ทั้งการพัฒนาคนและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การดำเนินการพัฒนาจะได้ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการพัฒนาชุมชน^{๑๑๔}

อย่างไรก็ตาม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้เริ่มต้นพัฒนามาจากชุมชนในความหมายที่เป็นหน่วยงานสังคมและได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และต่อมาเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่หลากหลายประเภท ดังนั้น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข มีแนวทางปฏิบัติ ๓ ทาง ตามผลลัพธ์ของการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

- ชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ (Community-Based Learning)
- ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC)
- ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP: Community of Practice)

^{๑๑๔}อุบล เสถียรปภิรณกรณ์, บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา, หน้า ๓๕.

ก. ชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ (Community-Based Learning)

การจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีแนวความคิดต่อประเด็นพัฒนาการของการจัดการศึกษาในระบบของไทยว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคคนและพัฒนาประเทศให้ก้าวทันโลก การศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทัน ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าและในสังคมแข่งขัน คนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้น แต่ในทางกลับกัน แบบแผนการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาได้แยกคนออกจากชุมชน สังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่น จนลืมหากเหง้า วิถีชีวิตและความเป็นตัวตนเกือบสิ้นเชิง แยกการศึกษาออกจากครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัด ศาสนสถาน ที่มีบรรพบุรุษ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณธรรมศีลธรรมเป็นกลไกเชื่อมโยงคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๑๕} หากมองในภาพกว้างเกี่ยวกับอนาคตด้านสังคมกับการศึกษา กลุ่มคนที่เข้าไม่ถึงการศึกษาและการเรียนรู้ จะถูกละเลยและทอดทิ้งโดยระบบการแข่งขัน คุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมของคนจะลดลง เด็กและเยาวชนให้ความสำคัญในโลกของตนเอง จะห่างเหินและละเลยบุพการี บรรพชนและความเป็นไปของสังคม^{๑๖} ทั้งนี้ รูปแบบการให้การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา มี ๒ แนวทาง ประกอบด้วย การให้การศึกษาแบบทางตรง (Directive Approach) หมายถึง วิธีการให้การศึกษาในรูปของการบอกเล่า หรือ อธิบายให้ผู้เรียนได้รู้อะไรตรง ๆ ฝ่ายผู้สอนจะเป็นผู้บอก หรือ อธิบายให้รู้ข้อมูล หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตามความเป็นจริงตามที่น่าจะเป็น ส่วนผู้เรียนจะทำหน้าที่เป็นผู้จดจำและทำความเข้าใจ และอีกแนวทางหนึ่ง คือ การให้การศึกษาทางอ้อม (Non-Directive Approach) หมายถึง การให้การศึกษาที่ไม่ใช้วิธีบอกกล่าวให้ความรู้โดยตรง จะเป็น การให้ข้อมูลข่าวสาร กระตุ้นให้ผู้ศึกษาหรือฝึกรอบมได้เรียนรู้โดยวิธีการคิด วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลเหล่านั้นด้วยตนเอง เป็นการพัฒนาความคิดความสามารถของผู้เรียนได้มากกว่าวิธีแรก ดังกล่าวนี้ การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนเป็นรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

รูปแบบที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิตทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานและร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

^{๑๕}พิณสุดา สิริธรรังศรี, การกระจายอำนาจทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

^{๑๖}สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๖๑), (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

รูปแบบที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้

รูปแบบที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงินทุนหรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

รูปแบบที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

รูปแบบที่ ๕ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที^{๑๑๗}

โดยนัยนี้ จึงมีกระบวนการเกิดและการดำเนินความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนไว้เป็นลำดับ ดังนี้

๑. แสวงหาระบบหรือกลไกในการสร้างหรือพัฒนาบุคลากรให้มีทัศนคติและวิสัยทัศน์ที่เอื้อต่อการเกิดความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือแสวงหาช่องทางที่นำมาซึ่งการปรึกษาหารืออย่างจริงจัง

๒. เมื่อผ่านการปรึกษาหารือและมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้วขยายไปสู่การร่วมคิดวิเคราะห์กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและวางแผนกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การร่วมมือกันจัดกิจกรรม การพัฒนาต่าง ๆ ที่ช่วยแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่และพัฒนาทัศนคติ ความสามารถ สติปัญญาของบุคคล เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและเกิดบูรณาการในการศึกษาของชุมชน

๓. จัดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการจัดการตามกิจกรรมที่กำหนดในข้อ ๒ โดยมีการสรุปประเมินผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อมาพัฒนากิจกรรมและการเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

๔. แสวงหาแนวทางการขยายความคิด กิจกรรมการเรียนรู้ไปสู่ประชาชนในชุมชนและภาคีต่าง ๆ เพื่อขยายการมีส่วนร่วมให้ทั่วถึงและผลักดันให้เกิดโครงสร้างของกิจกรรมแบบแนวราบอย่างต่อเนื่อง

^{๑๑๗}ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, หน้า

๕. สสำรวจหารูปแบบและระบบของความร่วมมือและความสัมพันธ์กับภาคอื่น ๆ ภายนอกชุมชนที่จะพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อความเข้มแข็งของบุคคล โรงเรียน และชุมชน เช่น เครือข่ายงานพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นบูรณาการ^{๑๓๘}

ขณะเดียวกัน ชุมชนก็มีบทบาทในกระบวนการเกิดและการดำเนินความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนด้วย ดังนี้

๑. บทบาทและรูปแบบในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การจัดการศึกษาในลักษณะนี้เกิดขึ้นจากศักยภาพของชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนให้เต็มศักยภาพอันนำไปสู่การแก้ปัญหาและลดข้อจำกัดภายในชุมชน การจัดการศึกษาที่ชุมชนจัดขึ้นนี้มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและตอบสนองความต้องการของสมาชิกหรือคนที่อยู่ในบริบททางวัฒนธรรมสังคมเดียวกันโดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้เรียนในที่มีความรู้ การเรียนรู้จึงไม่ถูกจำกัดด้วยเวลา สถานที่ เพศและวัย และเป็นโอกาสให้คนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างแท้จริง ในที่นี้จึงเรียกรูปแบบการศึกษานี้อีกชื่อหนึ่งว่า “การศึกษาในวิถีชุมชน”

๒. บทบาทและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน บทบาทของชุมชนในด้านนี้เกิดจากกระแสการศึกษาของรัฐหรือจากภายนอกเป็นสำคัญภายใต้แนวคิดหรือเหตุผลและความจำเป็นในแต่ละยุคแต่ละสมัยในช่วงที่ประเทศกำลังเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับมาตรฐานการครองชีพของคนทั้งมวล การศึกษาได้ถูกให้ความหมายในฐานะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายดังกล่าว สถานศึกษาจึงมีบทบาทนำในการสร้างกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนนับตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์

๓. บทบาทของชุมชนและรูปแบบการเชื่อมประสานการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การจัดการศึกษาในลักษณะนี้เป็นผลมาจากความพยายามของชุมชนในการเชื่อมโยงและประสานศักยภาพหรือจุดแข็งของชุมชนและโรงเรียนเข้าด้วยกัน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เฉพาะชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้เข้มแข็งมีองค์กรชุมชนเพื่อจัดการทรัพยากรและการเรียนรู้ร่วมกันจนอาจถึงขั้นการเข้าร่วมเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น สำหรับรูปแบบของการจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นพอแบ่งออกได้เป็น ๒ รูปแบบคือ

๓.๑ การเชื่อมประสานจากชุมชนเข้าสู่โรงเรียน เกิดขึ้นจากการขยายผลการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องของชุมชนเข้าสู่การเรียนรู้ของเด็กในโรงเรียน

^{๑๓๘}อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๐), หน้า ๙๓-๙๔.

๓.๒ การเชื่อมประสานจากโรงเรียนสู่ชุมชนเกิดจากการขยายผลการเรียนรู้ที่โรงเรียนได้จัดให้แก่ักเรียนออกไปสู่ชาวบ้านในชุมชนจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษา^{๑๑๙}

ข. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC)

ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นการรวมกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายเดียวกัน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นที่แต่ละคนให้ความสนใจเกี่ยวกับ การพัฒนาทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการสืบเสาะแสวงหาความรู้ และพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) นั้น นอกจากจะต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลดังที่กล่าวไปแล้ว การรวมตัวกันของสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพยังต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะสำคัญที่จะทำให้เกิด PLC ไว้อย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตามสามารถสรุปคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้เกิด PLC ได้ ๕ ประการ คือ

ประการที่ ๑ การมีบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน (Shared Values and Vision)

ประการที่ ๒ การร่วมกันรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน (Collective Responsibility for Students Learning)

ประการที่ ๓ การสืบสอบเพื่อสะท้อนผลเชิงวิชาชีพ (Reflective Professional Inquiry)

ประการที่ ๔ การร่วมมือรวมพลัง (Collaboration)

ประการที่ ๕ การสนับสนุนการจัดลำดับโครงสร้างและความสัมพันธ์ของบุคลากร (Supportive Conditions Structural Arrangements and Collegial Relationships)

แนวคิดของ PLC คือ การนำคนมาอยู่ร่วมกัน เกิดการเรียนรู้และแบ่งปันความรู้กันระหว่างผู้เข้าร่วมอบรม จนกระทั่งเกิดการสะท้อนความคิดในด้านต่าง ๆ ที่จะเป็นแนวทางการพัฒนา^{๑๒๐}

^{๑๑๙} วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ, **บทบาทของชุมชนกับการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗-๕๑.

^{๑๒๐} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๗, **แนวทางการขับเคลื่อน PLC สู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน Thailand 4.0**, (จันทบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๗, ม.ป.ป.), หน้า ๒-๓.

โดยแท้จริง แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC: Professional Learning Community) มีพื้นฐานแนวคิดมาจากภาคธุรกิจเกี่ยวกับความสามารถขององค์กรในการเรียนรู้ เป็นการนำแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้มาประยุกต์โดยอธิบายว่า การอุปมาที่เปรียบเทียบให้โรงเรียนเป็น “องค์กร” นั้น น่าจะไม่เหมาะสมและถูกต้อง แท้จริงแล้วโรงเรียน มีความเป็น “ชุมชน” มากกว่าความเป็นองค์กร ซึ่งความเป็น “องค์กร” กับ “ชุมชน” มีความแตกต่างกันที่ความเป็นชุมชน จะยึดโยงภายในต่อกันด้วยค่านิยม แนวคิด และความผูกพันร่วมกันของทุกคนที่เป็นสมาชิก ซึ่งเป็นแนวคิดตรงกันข้ามกับ “ความเป็นองค์กร” ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในลักษณะที่ยึดตามระดับลดหลั่นกันลงมา มีกลไกการควบคุมและมีโครงสร้างแบบตึງตัวที่เต็มไปด้วยกฎระเบียบและวัฒนธรรมของการใช้อำนาจเป็นหลัก ในขณะที่ “ชุมชน” จะใช้อิทธิพลที่เกิดจากการมีค่านิยม และวัตถุประสงค์ร่วมกันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเชิงวิชาชีพ มีความเป็นกัลยาณมิตรเชิงวิชาการ และยึดหลักต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบพินิจกำลังกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งสู่พัฒนาการเรียนรู้อันสำคัญของผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ “องค์กร” ยังทำให้เกิดคุณลักษณะบางอย่างขึ้น เช่น ลดความเป็นกันเองต่อกันลงมีความเป็นราชการมากขึ้น และถูกควบคุมจากภายนอก ให้ต้องรักษาสถานภาพเดิมของหน่วยงานไว้ จึงเห็นว่าถ้ามองโรงเรียนในฐานะแบบองค์กรดังกล่าวแล้ว ก็จะทำให้โรงเรียนมีความเป็นแบบทางการที่สร้างความรู้สึกระหว่างบุคคลมากยิ่งขึ้นมีกลไกที่บังคับควบคุมมากมายและมักมีจุดเน้นในเรื่องที่เป็นงานด้านเทคนิคเป็นหลักในทางตรงข้ามถ้ายอมรับว่า โรงเรียนมีฐานะแบบที่เป็นชุมชนแล้วบรรยากาศที่ตามมาคือสมาชิกมีความผูกพันต่อกันด้วยวัตถุประสงค์ร่วม มีการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ใกล้ชิดสนิทสนม และเกิดการร่วมสร้างบรรยากาศที่ทุกคนแสดงออกถึง ความห่วงหาอาทรต่อกันและช่วยดูแลสวัสดิภาพร่วมกัน โดยที่ใส่ใจร่วมกันถึงการเรียนรู้และความรับผิดชอบหลักร่วมกันของชุมชนนั้นคือพัฒนาการเรียนรู้อันสำคัญของผู้เรียน^{๑๒๑}

อย่างไรก็ตาม การรวมตัว การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ เป็นไปได้ยากที่จะทำเพียงลำพังหรือเพียงนโยบาย เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทั้งระบบโรงเรียน จึงจำเป็นต้องสร้างความเป็น PLC ที่สอดคล้องกับธรรมชาติทางวิชาชีพร่วมในโรงเรียน ย่อมมีความเป็นชุมชนที่สัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิชาชีพได้นั้นจึงจำเป็นต้องมีอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทางวิชาชีพ มีฉันทะและศรัทธาในการทำงาน “ครูเพื่อศิษย์ร่วมกัน” บรรยากาศการอยู่ร่วมกันจึงเป็นบรรยากาศ “ชุมชนกัลยาณมิตรทางวิชาการ” ที่มีลักษณะความเป็นชุมชนแห่งความเอื้ออาทรอยู่บนพื้นฐาน^{๑๒๒}

^{๑๒๑} อ่างแล้ว, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๗, แนวทางการขับเคลื่อน PLC สู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน Thailand 4.0, หน้า ๑๐.

^{๑๒๒} วารลัทธิ ชูกำเนิด และเอกรินทร์ สังข์ทอง, “โรงเรียนแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครูที่เน้นผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ”, วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): หน้า ๙๕.

ค. ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP: Community of Practice)

ชุมชนนักปฏิบัติ คือ กลุ่มของคนทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายบางอย่างผ่านการสร้าง แลกเปลี่ยน เก็บเกี่ยวและนำความรู้ไปใช้ ซึ่งเป็นลักษณะกลุ่มของคนที่มาวมกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความสนใจร่วมกันในองค์การ กลุ่มคนในชุมชนนักปฏิบัติได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้กันอย่างอิสระในแนวทางที่สร้างสรรค์เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาในแนวทางใหม่ ๆ หรือเป็นกลุ่มคนที่มีความชอบ ใฝ่ใจ มีความสนใจในสาระหรือมีปัญหา ร่วมกัน สมาชิกในชุมชนจะเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลา^{๑๒๓}

ชุมชนนักปฏิบัติมีคุณลักษณะที่สำคัญใน ๓ มิติ ได้แก่ ความผูกพันร่วม การเป็นเจ้าของ กิจกรรมร่วมกัน และการแบ่งปันความรู้ โดยในมิติความผูกพันร่วมนั้น คือ การมองว่าชุมชนนักปฏิบัติมีความแตกต่างจากชุมชนปกติในแง่ของระดับความสัมพันธ์ของสมาชิก ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นอันเกิดจากความผูกพันในการที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จ การเป็นสมาชิกตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติที่จะทำให้เกิดผลงานร่วมกัน ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจของกันและกัน การวิจารณ์ การร่วมแสดงความคิดเห็นจะเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมองค์ความรู้ของชุมชนและแน่นอนว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้ของสมาชิกแต่ละคน ส่วนในมิติของการเป็นเจ้าของกิจกรรมร่วมกันนั้นเป็นลักษณะที่ว่าชุมชนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมและสร้างวิปฏิบัติกันขึ้นมาเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ ซึ่งไม่จำเป็นที่สมาชิกทุกคนนั้นจะต้องเห็นด้วย แต่สิ่งที่สำคัญคือการมองว่าการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเรื่องของการเจรจาตกลงร่วม การปฏิบัติที่เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งที่สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ในขณะที่มิติการแบ่งปันความรู้ คือ การที่ชุมชนนักปฏิบัติมีการพัฒนาคลังความรู้เพื่อแบ่งปันกันใช้ประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นเรื่องราว สัญลักษณ์ ภาษา วิธีการทำงาน หรือแนวคิดต่าง ๆ ที่ชุมชนได้พัฒนาขึ้นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับ คลังความรู้กลายเป็นทรัพยากรที่สร้างความหมายความเข้าใจร่วมกัน และประโยชน์ในการสร้างผลงาน

^{๑๒๓}จิระพงศ์ เรืองกุล, “ชุมชนนักปฏิบัติ: แนวทางการจัดการความรู้เพื่อสร้างความรู้ได้เปรียบในการแข่งขัน”, วารสาร FEU Academic Review, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม ๒๕๕๖-พฤษภาคม ๒๕๕๗): หน้า ๑๘.

ตารางที่ ๒.๒

ความแตกต่างระหว่างชุมชนนักปฏิบัติกับการรวมตัวของกลุ่มคนรูปแบบอื่นขององค์การ^{๑๒๔}

รูปแบบของการรวมกลุ่ม	วัตถุประสงค์	ใครบ้างที่อยู่ในสังกัด	สิ่งที่รวบรวมคนไว้ด้วยกัน	ระยะเวลาของการรวมกลุ่ม
ชุมชนนักปฏิบัติ	พัฒนาความสามารถของสมาชิก สร้างและแลกเปลี่ยนความรู้	กลุ่มคนผู้ซึ่งคัดเลือกตัวเอง	ความชอบ ความผูกพันและความมีตัวตนที่ยึดโยงอยู่กับความชำนาญของกลุ่ม	นานเท่าที่ความสนใจร่วมกันของกลุ่มยังคงอยู่
กลุ่มทำงานที่ไม่เป็นทางการ	ส่งมอบสินค้าหรือบริการ	ทุกคนที่ต้องรายงานต่อหัวหน้ากลุ่ม	เป้าหมายและความต้องการในงาน	จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่
ทีมโครงการ	เพื่อให้สามารถบรรลุงานบางอย่างเฉพาะ	พนักงานที่ได้รับมอบหมายงานจากหัวหน้า	เป้าหมายของโครงการ	จนกระทั่งโครงการนั้นเสร็จสิ้น
เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ	รวบรวมและกระจายข้อมูลข่าวสารทางธุรกิจ	เพื่อนหรือคนรู้จักในธุรกิจ	ความจำเป็นร่วมกัน	นานเท่าที่กลุ่มคนมีเหตุผลที่จะติดต่อกัน

องค์ประกอบของชุมชนนักปฏิบัติ (CoP: Community of Practice) สามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่

๑. หัวข้อความรู้ (Domain) คือ เนื้อหาหรือปัญหาที่สมาชิกมีความสนใจร่วมกันทำให้เกิดความรับผิดชอบในองค์ความรู้และพัฒนาวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ขึ้นมา สมาชิกอาจมีความรู้เกี่ยวกับหัวข้อความรู้ไม่เท่ากัน แต่ทั้งหมดมีความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับหัวข้อความรู้ นั้น ซึ่งช่วยให้สมาชิกตัดสินใจได้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่สำคัญ ความเข้าใจร่วมกันครอบคลุมวัตถุประสงค์ ประเด็นปัญหาที่ได้รับการแก้ไขไปแล้วและที่ยังไม่ได้แก้ไข ช่วยให้สมาชิกทราบว่าอะไรที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจึงจะทำให้เกิดประโยชน์

^{๑๒๔}Wenger, E. C. & Snyder, W.M., “Communities of Practice: The Organizational Frontier”, Harvard Business Review, Vol. 78 No 1 (January-February 2000): pp. 139-145.

๒. ชุมชน (Community) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของสมาชิกโดยมีความผูกพันทางสังคม ความเชื่อมั่นในความสามารถและความชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันเป็นสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวให้สมาชิก แลกเปลี่ยนความรู้ นั้นหมายความว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนนั้นมีความเชื่อมโยงกันและ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ

๓. วิธีปฏิบัติ (Practice) เป็นผลลัพธ์จากการรวมตัวกันของสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่ คือ ความรู้ ในรูปแบบต่าง ๆ ที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นมานำไปใช้เป็นแนวทางในการทำงานประจำวันของตน รวมทั้งเป็นความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในงานของแต่ละคนมาป้อนกลับให้กับสมาชิกอื่นในชุมชน^{๑๒๕}

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข เกิดจากแนวคิดของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเริ่มต้นพัฒนาการศึกษาจากชุมชนในความหมายที่เป็นหน่วยทางสังคมและได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งต่อมาก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้หลากหลายประเภท โดยที่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข มีแนวทางปฏิบัติ ๓ ทาง ตามผลลัพธ์ของการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และชุมชนนักปฏิบัติ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักพลเมือง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดเกี่ยวกับสำนักพลเมือง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ บริบทของจิตสำนึก

จากการศึกษาเกี่ยวกับ บริบทของจิตสำนึก จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

จิตสำนึก หมายถึง ลักษณะของจิตที่มีทั้งความตระหนักรู้ (Awareness) และความรับผิดชอบ (Responsibility)^{๑๒๖} นักจิตวิทยาการศึกษา เห็นพ้องต้องกันว่าจิตสำนึกเป็นคุณลักษณะทางจิตพิสัยที่ปรากฏหรือก่อรูปขึ้นในจิตใจของมนุษย์แต่ละคนภายหลังได้รับรู้ปรากฏการณ์หรือได้รับสิ่งเร้าจากภายนอกในเชิงสะสม การก่อรูปที่มีความต่อเนื่องกันจึงยากที่จะกำหนดแยกแยะหรือทำการจัดลำดับขั้นเพื่อบ่งชี้ว่าบุคคลมีความรู้สึกอยู่ที่ใดได้ชัดเจนแน่นอน การก่อรูปของจิตสำนึกยังเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทางด้านสติปัญญาและการกระทำของมนุษย์อีกด้วย

^{๑๒๕} จิระพงศ์ เรืองกุล, “ชุมชนนักปฏิบัติ: แนวทางการจัดการความรู้เพื่อสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน”, วารสาร FEU Academic Review, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม ๒๕๕๖-พฤษภาคม ๒๕๕๗): หน้า ๑๙.

^{๑๒๖} วราพร ศรีสุพรรณ, *สิ่งแวดล้อมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโลกสีเขียว, ม.ป.ป.), หน้า ๗๙.

อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าจิตสำนึกเป็นผลลัพธ์เชิงคุณลักษณะทางจิตใจของมนุษย์ที่ก่อรูปขึ้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ของคุณคน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นี้มีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน ได้แก่

ส่วนแรก คือ คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย หมายถึง การได้รับรู้ (Cognition) หรือการมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้บุคคลรู้จักหรือระลึกถึงมีความเข้าใจสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินคุณค่าของสิ่งดังกล่าวได้ และนำไปสู่การก่อรูปของจิตสำนึก

ส่วนที่สอง คุณลักษณะด้านจิตพิสัย หมายถึง ความรู้สึกทางจิตใจ (Affection) อันได้แก่การมีความสนใจ หรือใส่ใจในสิ่งดังกล่าว โดยมีปฏิกริยาสนองตอบการเห็นหรือให้คุณค่าการจัดระบบของคุณค่าและสร้างเป็นคุณลักษณะนิสัยที่นำไปสู่จิตสำนึก

ส่วนที่สาม คุณลักษณะทางด้านทักษะพิสัย ที่หมายถึง พฤติกรรม (Behavior) หรือการแสดงออกที่สามารถจะสังเกตรูปแบบความประพฤติได้อย่างชัดเจนที่เรียกว่า บุคลิกภาพ

โดยนัยนี้ จิตสำนึก จึงมีองค์ประกอบหลัก ๓ องค์ประกอบ คือ

องค์ประกอบด้านความคิด (Cognition) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรู้หรือเกิดความรับรู้ของความเป็นหลัก เช่น การรับรู้ (Perception) ความทรงจำ (Memory) ความรู้เหตุผล (Reasoning) และการใช้ปัญญา (Intellect) เป็นต้น

องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affection) เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นความคิดอีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรู้สึกทางใจของสำนึกที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ

องค์ประกอบทางด้านการปฏิบัติหรือการกระทำ (Behavior) เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิกริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน

ทั้งนี้ จิตสำนึก อาจจำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. จิตสำนึกแบบจิตวิทยา (Psychological Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลที่เกิดจากการรับรู้โดยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ทำให้เกิดการรับรู้และตอบสนอง เป็นจิตสำนึกที่เกิดขึ้นได้เองอย่างอัตโนมัติ และเป็นไปตามธรรมชาติ

๒. จิตสำนึกทางชนชั้นหรือทางการเมือง (Imputed, Political, Class Consciousness) จิตสำนึกประเภทนี้เกิดขึ้นได้ด้วยการปฏิบัติการที่มีความตั้งใจของมนุษย์เท่านั้น ซึ่งจิตสำนึกประเภทนี้สามารถแบ่งย่อยได้อีก ๓ ประเภท คือ

๒.๑ จิตสำนึกเฉพาะหน้า (Immediate Consciousness) เป็นจิตสำนึกเกี่ยวกับความต้องการที่เกิดขึ้นในสภาพปัจจุบัน เช่น ความต้องการทางเศรษฐกิจ

๒.๒ จิตสำนึกในชนชั้น (Class Consciousness) เป็นจิตสำนึกทางการเมือง การมองเห็นภารกิจทางประวัติศาสตร์ของชนชั้นตน

๒.๓ จิตสำนึกทางทฤษฎี (Theoretical Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ทำให้เกิดความเข้าใจว่า การเปลี่ยนแปลงทั่วทั้งสังคมทำเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ทุกกลุ่มและจิตสำนึกประเภทนี้จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นอุดมการณ์ ซึ่งเป็นความรู้สึกและความพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติการมีส่วนร่วมกับสังคม

นักปรัชญาการศึกษา ได้แบ่งระดับของจิตสำนึกออกเป็น ๔ ระดับ จากผลการของปลุกระดมจิตสำนึกของคนยากจนให้ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อความยุติธรรมในสังคม ดังนี้

ระดับที่ ๑ จิตสำนึกที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง (Intransitive Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนมีความเชื่อในเรื่องโชคกลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และโชคชะตา

ระดับที่ ๒ จิตสำนึกกึ่งเปลี่ยนแปลง (Semi-Intransitive Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนยอมลดค่าตนเอง มีความคิดที่เชื่อมั่นตนเอง รับค่านิยมที่มีการถ่ายทอดมาอย่างเต็มที่ จะมีการใช้ความรุนแรง และอารมณ์ในการตัดสินปัญหา

ระดับที่ ๓ จิตสำนึกเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา (Naive-Intransitive Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เริ่มตระหนักเห็นปัญหาสังคมของตน เริ่มมีการประท้วง วิพากษ์วิจารณ์ แต่มักจะถูกปลุกระดมให้เป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นเช่นนี้ เพราะบุคคลยังไม่เข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคมและยังไม่ชัดเจนในการวิเคราะห์สังเคราะห์ปรากฏการณ์นั้น

ระดับที่ ๔ จิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนมีความคิดใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมอย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อมั่นในตนเองยอมรับฟังผู้อื่น และไม่หลีกเลี่ยงภาระหน้าที่ของตนเอง^{๑๒๗}

^{๑๒๗}Friere p., *Society in Transition: Education for Critical Consciousness*, (London: Sheed and Ward, 1973), pp. 18-19

อย่างไรก็ตาม การโน้มนำใจของบุคคลให้เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นจำเป็นต้องอาศัยสถาบันทางสังคมหลายส่วนเข้ามาร่วมมือกัน อาทิเช่น

๑. สถาบันการศึกษา การศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาเป็นสิ่งที่ปฏิเสธกันไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในรูปแบบใดก็ตามต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษาจนมีการศึกษามากพอแก่สถานะแห่งตนที่จะสามารถปฏิบัติงานหรือดำเนินชีวิตไปสู่ทิศทางที่ประสงค์ การกำหนดเป้าหมายของการศึกษาให้ถูกต้องโดยธรรมชาติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่มีผู้มีอำนาจในการบริหารการศึกษาพึงพิจารณาให้ลึกซึ้ง ให้ถ่องแท้ให้รอบคอบ ให้ถูกต้องด้วยทัศนะที่กว้างไกล โดยมีจุดหมายรวบยอดว่า ต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีจิตสำนึกเป็นมนุษย์ที่เต็มที การจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นที่การสร้างจิตสำนึกภายใน คือ การพัฒนาจิตใจที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์ไม่ควรเน้นที่การพัฒนาเพื่อความสำเร็จในวิชาชีพที่ปราศจากพื้นฐานทางจริยธรรม เพราะอาจเป็นการส่งเสริมให้บุคคลออกไปประกอบวิชาชีพด้วยจิตสำนึกผิดพลาดแล้วก็ไปสร้างระบบการทำงานที่ผิดด้วย

๒. สถาบันศาสนา สถาบันทางศาสนาต้องเป็นผู้นำในการสร้างจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เกิดขึ้น ต้องนำประชาชนกลับไปสู่คำสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงเน้นให้เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมเป็นใหญ่ ไม่บริโภคนิยมความจำเป็น หรือเพราะความอยาก มีความสันโดษ พอใจที่จะมีกินมีอยู่ มีใช้เท่าที่จำเป็นรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจานแก่ผู้อื่น มีความเมตตาอาทรต่อกัน เห็นแก่ผู้อื่นเสมือนเห็นแก่ตนเอง รู้จักหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง สถาบันทางศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันที่ได้รับการเคารพบูชาแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบัน เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อจิตใจของประชาชน เพราะต่างได้ยึดถือสถาบันนี้เป็นที่พึ่งทางใจมาอย่างเนิ่นนาน ฉะนั้น สถาบันทางศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่จะช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาจิตใจของคนในสังคมให้หันเข้ามาอยู่กับความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

๓. สถาบันครอบครัว ความอบอุ่นของสถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้ทารกเกิดจิตสำนึกเห็นความสำคัญของส่วนรวม ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูกจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเลี้ยงดูอบรมลูก เพราะความใกล้ชิดจะเป็นสื่อที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเกิดกลายเป็นความเห็นใจซึ่งกันและกัน สถาบันครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวมีแต่ความคลอนแคลนสังคมก็พลอยคลอนแคลนไปด้วย และเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่คลอนแคลนจะมีจิตสำนึกที่คลาดเคลื่อน การสอนและการอบรมของสถาบันการศึกษาและสถาบันทางศาสนา เพื่อปูพื้นฐาน หรือฝังรากให้เด็กมีจิตสำนึกที่เป็นสัมมาทิฐิเสียตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อที่เด็กจะได้เป็นกำลังในการสร้างสรรค์สังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุข

๔. สื่อมวลชน สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในการกระจายความคิดความรู้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสู่การรับรู้ของประชาชน ความร่วมมือจากสื่อมวลชนจะช่วยสร้างความเข้าใจช่วย สร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่คนในสังคม เนื่องจากสื่อมวลชนนั้นมีบทบาทและอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการ เสริมสร้างการรับรู้ที่จะสั่งสมกลายเป็นจิตสำนึกของคนในสังคม การจัดการศึกษาเพื่อความเป็น พลเมือง จึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะช่วยให้คนในสังคมมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ที่จะนำไปสู่การก่อตัว ของประชาสังคม การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองนี้ไม่ได้หมายถึงกระบวนการจัดการเรียนการ สอนในห้องเรียนสำหรับประชากรวัยเรียนหรือการจัดการการศึกษาแบบเป็นทางการในรูปแบบอื่น ๆ แต่ยังหมายถึงกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ทางตรงอย่างไม่เป็นทางการในชีวิตประจำวันด้วย^{๑๒๘}

สรุปได้ว่า จิตสำนึก หมายถึง ลักษณะของจิตที่มีทั้งความตระหนักและความรับผิดชอบ ของบุคคลซึ่งเกิดจากการรับรู้ปรากฏการณ์ โดยเกิดความสนใจ ใฝ่ใจในสิ่งต่าง ๆ ผ่านประสาทสัมผัสที่เป็น รูปธรรมและนามธรรม ซึ่งอาจมีคุณลักษณะเกี่ยวกับสติปัญญาและการกระทำของบุคคลที่ ก่อให้เกิดพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพทั้งทางด้านดีและไม่ดีตามระดับจิตสำนึกของแต่ละบุคคลด้วย

๒.๔.๒ บริบทของพลเมืองไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ บริบทของพลเมืองไทย จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า “พลเมือง” มาจากภาษาละตินว่า Cives^{๑๒๙} ซึ่งอาจจะเป็นคำที่ไม่คุ้นหูมากนัก สำหรับคนส่วนใหญ่ ต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ซึ่งมาจากคำว่า Citizen ในภาษาอังกฤษ หรือ Citoyen หรือ Bourgeois ในภาษาฝรั่งเศส หรือ Bürger ในภาษาเยอรมัน พลเมืองมีความหมายและความเป็นมายาวนานตามที่เข้าใจกันมาในยุโรปตั้งแต่สมัยกลาง ที่มักจะใช้หรือได้ยิน กันโดยทั่วไป ในความเป็นจริงแล้วคำว่าพลเมืองใช้เพื่อสื่อให้เห็นถึงสมาชิกของชุมชน ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกชุมชนการเมือง ที่มีสำนึกไปกว่าการเป็นเพียงประชาชนผู้รอรับประโยชน์จาก ภาครัฐเท่านั้น ดังนั้นความหมายที่แท้จริงของ คำว่า “ประชาชน” (People) “ราษฎร” (Subject) และ “พลเมือง” (Citizen)^{๑๓๐}

^{๑๒๘}พระมหาชำนาญ กตธมโม, “การศึกษาจิตสาธารณะในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕, หน้า ๓๗.

^{๑๒๙}สถาบันพระปกเกล้า, สรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๓ เรื่อง ความเป็น พลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕), หน้า ๒๙๒.

^{๑๓๐}เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การเมืองของพลเมือง: สู่สหธรรมใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรนิยามว่า “พลเมือง” (Citizen) หมายถึง หมู่คนที่ เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง คำว่า พลเมือง แปลว่า กำลังของเมือง หมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็น กำลังของประเทศ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น^{๑๓๑} โดยพลเมือง จะมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ มีอิสรภาพในการเลือกวิถีชีวิต มีสิทธิ เสรีภาพอย่างเสมอภาคกัน แต่ ต้องคำนึงถึงสิทธิของเจ้าของประเทศคนอื่นด้วย ควบคู่กับความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และ สังคม^{๑๓๒} ขณะที่คำว่า ประชาชน (People) จะหมายถึง พลเมือง สามัญชนทั่ว ๆ ไป หรือคนของ ประเทศ^{๑๓๓} คนที่รวมกันในฐานะเป็นชาติ เป็นเจ้าของอำนาจ หรือคนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (Non-Ruler)^{๑๓๔} ส่วนคำว่าราษฎร (Subject) จะแปลว่า คนของรัฐ ที่เป็นพลเมืองของประเทศ^{๑๓๕} คนที่ยอมสยบต่อ อำนาจ ตามความหมายเดิม หมายถึง สามัญชน คือคนที่ไม่ใช่ขุนนาง เช่น สังคมไทยสมัยโบราณ ประชาชนจะเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด พอมาถึงช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการ บริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ มีการเลิกทาส จึงทำให้ประชาชนกลายเป็นราษฎรที่ไม่ต้องรับใช้เจ้า ขุนมูลนาย และมีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากัน ในความหมายคือ “ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและ ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดียวเหมือนกันหมด^{๑๓๖}

ความหมายของพลเมืองตามแนวคิดสมัยกรีกเอเธนส์โบราณ พิจารณาได้จาก ๔ ประเด็น คือ

ประเด็นแรก คำว่า พลเมือง มิใช่คำที่อยู่อย่างโดด ๆ แต่เป็นคำที่คู่กับคำว่า ชุมชน การเมือง กรีกเรียกว่า Polis และปัจจุบันเรียกว่า รัฐ (State) พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมือง หรือรัฐ ซึ่งหมายความว่าที่ได้ก็ตามที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน มีการใช้อำนาจจัดการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ภายใน การเป็นคนจึงเท่ากับเป็นเรื่องการเมือง (To be Human is to be Political) หรืออีกอย่าง หนึ่งก็คือ คนเป็นสัตว์การเมือง (Man is Political Animal) ความเป็นพลเมืองก็คือการเข้าร่วมส่วนใน ชุมชนการเมือง (Citizenship is Participation in the Affairs of Polis) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือถ้าไม่มี พลเมืองก็ไม่มีชุมชนการเมืองหรือไม่มีรัฐ

^{๑๓๑}สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐.

^{๑๓๒}ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: Civic Education**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

^{๑๓๓}ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, หน้า ๗๐๓.

^{๑๓๔}เอนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองของพลเมือง: คู่สหัสวรรษใหม่**, หน้า ๑๑.

^{๑๓๕}อ้างแล้ว, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, หน้า ๑,๐๐๑.

^{๑๓๖}อ้างแล้ว, **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**, หน้า ๙-๑๐.

ประเด็นที่สอง ว่าด้วยการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ ในสมัยกรีกยุคที่ประชาธิปไตยรุ่งเรืองในนครเอเธนส์ พลเมืองมีสิทธิ (Rights) และภาระหน้าที่ หรือความรับผิดชอบ (Obligations) มีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมกำหนดนโยบายและโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตน ออกกฎหมาย หรือข้อบังคับให้ทุก ๆ คนปฏิบัติตาม เลือกผู้แทนเข้าไปทำงานแทนในด้านนิติบัญญัติ และบริหารและ มีสิทธิที่จะออกความเห็นในเรื่องเหล่านั้น รวมทั้งเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งที่เคยตกลงกันไปแล้ว ส่วน ภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ ได้แก่ การเข้าประชุมเพื่อออกความเห็นในกิจการต่าง ๆ ของรัฐ การ เสียภาษี การเป็นทหารป้องกันประเทศ การเป็นสมาชิกของคณะลูกขุนเพื่อตัดสินคดีความ ตลอดจน การส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน เป็นต้น การใช้สิทธิปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมใน กิจการสาธารณะ (Participation in public affairs) นั่นคือ พลเมืองเป็นผู้ที่ใช้สิทธิและปฏิบัติ ภาระหน้าที่เหล่านั้น

ประเด็นที่สาม ความเป็นพลเมืองตามแนวคิดของเพลโต จะต้องมีความชอบธรรม นั่นคือมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ (Having a Keen Desire to Become a Perfect Citizen) การเป็นพลเมืองที่เอาการเอางานไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นอัตโนมัติ แต่เป็นเรื่องของการปลูกฝัง หรือเกิดขึ้นจากการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณธรรมในใจ ได้แก่ ความต้องการที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์

ประเด็นที่สี่ การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จำต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง (Ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (Ruled) นั่นหมายความว่าไม่มีผู้ใดยึดครองตำแหน่งหนึ่งตลอดชีวิต แต่จะต้องมีการ ผลัดเปลี่ยนกัน เนื่องจากทุกคนเข้ามีส่วนร่วม ทุกคนตัดสินใจร่วมกัน^{๑๓๗}

อย่างไรก็ตาม ในแง่การเมือง พลเมืองมีสิทธิออกเสียงและรับตำแหน่งสาธารณะ ในแง่ สังคม พลเมืองได้รับความคุ้มครองจากปัญหาเศรษฐกิจด้วยระบบสวัสดิการจากรัฐ สำหรับหน้าที่ พลเมืองประกอบด้วยความเป็นทหาร การจ่ายภาษีและการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น^{๑๓๘} สอดคล้อง กับแนวคิดของศาสตร์ตะวันตกส่วนใหญ่ ที่ระบุว่า พลเมือง คือ บุคคลที่มีสิทธิทางการเมืองในการมี ส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตนเอง ซึ่งรวมถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การมีบทบาทต่อ หน่วยงานภาครัฐ การเข้าเป็นหนึ่งในขณะลูกขุน และการมีส่วนร่วมในการอภิปรายทางการเมืองใน ฐานะสมาชิกคนหนึ่งของคนในชุมชน ในโลกสมัยใหม่พูดถึงความเป็นพลเมืองในแง่ที่เกี่ยวกับสถานะทาง กฎหมาย โดยพลเมือง หมายถึง คนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสมาชิกตามกฎหมาย มีอำนาจทาง การเมืองในชุมชน มีสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลท้องถิ่นไม่ว่าสิทธินั้นจะรวมไปถึงสิทธิทาง

^{๑๓๗} ธีเรนส์เวิร์ท เจริญเมือง, *แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คลังวิชา, ๒๕๔๘), หน้า, ๔-๖,

^{๑๓๘} Banks J.A., *Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives*, (San Francisco, CA: John Wiley & Sons, 2004), p. 3.

การเมืองด้วยหรือไม่ก็ตาม และพลเมืองในปัจจุบัน หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสมาคมใด ๆ ไม่ว่าจะ เป็นชุมชนทางการเมืองหรือกลุ่มในลักษณะอื่น ๆ เช่น เป็นพลเมืองของกลุ่มเพื่อนบ้าน ของสโมสร หรือของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ในปัจจุบันเราใช้คำว่า ความเป็นพลเมือง ว่าไม่ได้หมายถึงเพียงแต่การ ได้รับสมาชิกภาพในทางสังคมเท่านั้น แต่จะต้องมีการดำเนินการบางอย่างในระดับที่เหมาะสม เช่น การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้แก่ชุมชน ศาสนา ชุมชน หรือสมาคมใด ๆ โดยกระทำอย่าง ต่อเนื่องมีคุณค่า และบางส่วนก็เป็นทุนตนเอง

ในบริบทของนั้น ความเป็นพลเมืองในประวัติศาสตร์ไทยที่มีบันทึกไว้ล้วนแต่พูดถึง ความสัมพันธ์แบบจารีตดั้งเดิมของสังคมไทย หรือที่เรียกกันว่าระบบไพร่ ระบบขุนนาง ระบบศักดินา หรือระบบเจ้าขุนมูลนาย ดังนั้น ความเป็นพลเมืองในระบบอบการปกครองโบราณของไทยจึงไม่มีจินต ภาพ (Concept) เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคทางกฎหมาย แต่เป็นความสัมพันธ์ทางอำนาจ ในระบบไพร่ที่จำแนกระดับสูงต่ำ (Hierarchy) แบบเจ้านายกับลูกน้อง หรือผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งต่างฝ่าย ต่างมีพันธะต่อกัน ทั้งนี้โดยถูกกำกับจากศีลธรรมคุณธรรมทางศาสนา และจารีตประเพณีต่างๆ ซึ่งมี อยู่หลายระดับ และโยงใยกันตั้งแต่ระดับเจ้าหมื่นนายกองไปจนถึงองค์พระมหากษัตริย์^{๑๓๙} อย่างไรก็ตาม ความเป็นพลเมืองในประวัติศาสตร์ไทย มีพัฒนาการมาโดยลำดับ ดังนี้

ก. พลเมืองในสมัยสุโขทัย

กำเนิดความเป็นพลเมืองในประวัติศาสตร์ไทย ได้เริ่มต้นขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ใน สมัยที่สุโขทัยเป็นอาณาจักรแห่งแรกของชาติไทย และเนื่องจากสุโขทัยเป็นอาณาจักรที่ไม่ใหญ่โตมาก นักและมีจำนวนประชาน้อย แนวคิดความเป็นพลเมืองในสมัยนี้ จึงเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ ใกล้ชิดระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองอันเป็นพื้นฐานมาจากรูปแบบของการปกครองระบบเครือ ญาติเป็นกรอบพื้นฐานหรือการปกครองแบบพ่อปกครองลูก (Paternalism)^{๑๔๐} ความเป็นพลเมืองใน ยุคสมัยสุโขทัยถือว่ามีความเป็นอิสระในการอยู่ร่วมกันในสังคม กล่าวคือ พลเมืองมีสิทธิเสรีภาพ ความ เสมอภาคทั้งด้านเศรษฐกิจ กฎหมาย ตลอดจนการส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นพลเมืองดีตามหลัก พุทธศาสนา และสำนึกหน้าที่ของความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมต่อประเทศชาติ ดังระบุไว้ชัดเจน ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ดังนี้

^{๑๓๙}เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชนในระบบประชาธิปไตยไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา, ๒๕๕๓), หน้า ๔-๕.

^{๑๔๐}จักษ์ พันธุ์เพชร, การเมืองการปกครองไทย: จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ- มหานคร: บริษัท มายด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐-๒๑.

๑. พลเมืองมีเสรีภาพทางด้านเศรษฐกิจ ดังปรากฏในศิลาจารึกความว่า “...ใครจักใคร่ค้า ช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า” และไม่เก็บภาษีจังกอบ “... เจ้าเมืองบ่เอาจังกอบ ในไพร่ลู่ทาง..”

๒. ความเสมอภาคด้านกฎหมายด้วยการตัดสินคดีความกรณีเกิดข้อขัดแย้ง ให้มีการสืบสวนข้อเท็จจริงกับทั้งสองฝ่ายจนแน่ชัด ก่อนที่จะมีการตัดสินอย่างยุติธรรม ดังความว่า “...ลูกเจ้า ลูกขุนผู้ดีแลผิแผกแสกกว้างกัน สวนดูแท้แลจึงแล่งความแก่ข้าด้วย ชื่อ บ่เข้าผู้ลัก มักผู้ซ่อน...”

๓. หากพลเมืองเกิดความเดือดร้อน ก็มีช่องทางร้องทุกข์และเมื่อพ่อขุนรับทราบการร้องทุกข์ ก็จะมาแก้ไขเยียวยาอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ดังความว่า “...ไพร่ฟ้าหน้าปก...มีถ้อยมีความ ความเจ็บท้องข้องใจ...บ่ไว้ไปสิ้นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยื่นเรียกเมื่อถาม สวนความแก่มันด้วยชื่อ...”

๔. ส่งเสริมให้พลเมืองอยู่ในศีลธรรม และมีพฤติกรรมที่ติงามตามหลักพุทธศาสนา ดังความว่า “...คนในเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอบทาน พ่อขุนรามคำแหงทั้งชาวแม่ ชาวเจ้าท่วยบัว ท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน...ทั้งผู้หญิง ผู้ชาย...มีศรัทธาในพระพุทศาสนา...”^{๑๔๑}

ความเป็นพลเมืองในสมัยสุโขทัย แม้พลเมืองจะมีอิสระเสรีภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และความเสมอภาคทางกฎหมายในการเป็นพลเมืองของรัฐก็ตาม แต่ในขณะเดียวกัน พลเมืองก็ต้องมอบความเคารพเชื่อฟังและสิทธิอำนาจที่ได้คชาดแก่พ่อขุน เพื่อเป็นการตอบแทนด้วยเช่นกัน นั่นหมายความว่า การมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐของพลเมืองยังคงอยู่ในกรอบจำกัด เพราะความเป็นพลเมืองยังคงเป็นของชนชั้นปกครอง^{๑๔๒}

ข. พลเมืองในสมัยอยุธยา

หลังจากยุคของสุโขทัยล่มสลาย ความเป็นพลเมืองได้ถูกลดความสำคัญอย่างเห็นได้ชัด ด้วยการเข้าสู่ระบอบการปกครองระบบฐานันดร (Feudal System) หรือระบบศักดินา (Estate System)^{๑๔๓} หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) ที่มีรูปแบบนายปกครองบ่าว ประกอบกับความเชื่อที่ได้รับมาจากอาณาจักรขอมที่เชื่อว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเสมือนสมมติเทพ หรือเทวราชา (Divine King) จึงเป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับประชาชนถูกแยกออกจากกันอย่างมา และทรงอยู่ในฐานะที่เป็นทั้ง เจ้าเหนือหัว เจ้าชีวิต เจ้าแผ่นดิน และธรรมราชา^{๑๔๔}

^{๑๔๑}อ้างแล้ว, จักษ์ พันธุ์ชูเพชร, การเมืองการปกครองไทย: จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ, หน้า ๒๓.

^{๑๔๒}ลิขิต ธีรเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

^{๑๔๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

^{๑๔๔}อ้างแล้ว, การเมืองการปกครองไทย: จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ, หน้า ๓๙.

พลเมืองในสมัยนี้จึงเน้นความจงรักภักดีต่อกษัตริย์เท่านั้น ที่สำคัญคือพลเมืองส่วนใหญ่เป็นไพร่ มิได้อยู่ในฐานะพลเมืองของรัฐ โดยอาจจะเป็นไพร่หลวง ไพร่สม ไพร่ส่วย คนเหล่านี้ล้วนมีมูลนายสังกัดซึ่งอาจเป็นพระยา พระ หลวง ขุน เป็นต้น และมีความสัมพันธ์กับมูลนายด้วยระบบอุปถัมภ์ หรือเรียกว่าวัฒนธรรมอุปถัมภ์ค้ำจุน (Patron & Client Relationship) ซึ่งเน้นพันธะหน้าที่ระหว่างผู้มีฐานะต่างกันความสัมพันธ์ทางอำนาจเป็นเกณฑ์ทางการเมือง มากกว่าเน้นการใช้เสรีภาพของบุคคล^{๑๔๕}

ค. พลเมืองในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ความเป็นพลเมืองในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ก็มีลักษณะคล้ายกับยุคสมัยอยุธยา เพราะเป็นช่วงรอยต่อของการเสียกรุงศรีอยุธยา และการสร้างเมืองใหม่คือกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ คนส่วนใหญ่ในสมัยนี้ยังคงเป็นไพร่ซึ่งเป็นชนชั้นล่าง ผู้ที่ทำหน้าที่พลเมืองยังคงเป็นของชนชั้นสูง หรือระบบศักดินา พลเมืองที่เป็นชนชั้นล่างหรือไพร่ยังคงเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งของการปกครอง และการควบคุมผู้คน ที่สำคัญคือมีการใช้วิธีการสีกเลกไพร่ เพื่อเป็นการควบคุมไพร่ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งคนเหล่านี้ไม่มีสิทธิ เสรีภาพในการทำหน้าที่พลเมืองของตนเลย^{๑๔๖}

ความเป็นพลเมืองในสังคมไทยสมัยนี้ได้เริ่มปรากฏขึ้น เมื่อมีการยกเลิกพันธนาการโบราณ เช่น ระบบไพร่ระบบทาส ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศของปัจเจกบุคคลไปโดยนิตินัย และทำให้รัฐไทยต้องดำเนินแนวทางปฏิบัติใหม่ด้วยการดำเนินความสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับปัจเจกบุคคลที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านี้ และด้วยบริบททางสังคมดังกล่าวจึงเป็นจุดเริ่มต้นของฐานะพลเมืองที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสังคมไทย ซึ่งระยะแรกเริ่มของการเป็นพลเมืองก็แทบไม่ต่างอะไรจากพลเมืองในประเทศอาณานิคมเท่าใดนัก^{๑๔๗}

ง. พลเมืองในยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง-ปัจจุบัน

เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ แนวคิดความเป็นพลเมืองในประเทศไทย ก็มีลักษณะเดียวกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกที่เห็นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์พลเมืองให้แก่สังคม โดย “ความเป็นพลเมือง” ได้เริ่มปรากฏชัดเจนมากขึ้น นับตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ที่อำนาจสูงสุดของประเทศหรืออำนาจอธิปไตย ได้เป็นของประชาชน เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕^{๑๔๘}

^{๑๔๕} เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การเมืองของพลเมือง: คู่สหัสวรรษใหม่, หน้า ๑๑.

^{๑๔๖} จักร์ พันธุ์เพชร, การเมืองการปกครองไทย: จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ, หน้า ๑๐๗.

^{๑๔๗} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชนในระบบประชาธิปไตยไทย, หน้า ๕๓.

^{๑๔๘} ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: Civic Education, หน้า ๒๒.

ความเป็นพลเมืองในยุคเริ่มต้นประชาธิปไตย ยังคงสะท้อนถึงความจริงบางประการที่ถูกกำหนดเป็นเส้นระดับของความเป็นพลเมืองไทยที่ต่างกันในฐานะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม สังคมไทยปัจจุบัน มีคตินิยมคิดรวบยอดเรื่องความเป็นพลเมืองได้เปลี่ยนไปจากเดิม โดยคำว่า “พลเมือง” ถูกใช้ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความมั่นคง ความสุขสมบูรณ์ของรัฐ แต่ในยุคปัจจุบัน คำว่า “พลเมือง” ได้รับการนำมาใช้ในฐานะที่เป็นคนไทยคนหนึ่งที่มีลักษณะต่าง ๆ ตามควรแก่ความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลก^{๑๔๙}

สรุปได้ว่า พลเมือง ซึ่งได้แก่ หมู่ชนของประเทศตามกฎหมาย และในบริบทของสังคมไทย ตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน มีพัฒนาการมาตามลำดับ ซึ่งแม้ในอดีตนั้น พลเมือง อาจมีฐานะและอิสรภาพจำกัดตามระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่เมื่อผ่านกาลเวลามากกระทั่งปัจจุบันที่เป็นสังคมประชาธิปไตย พลเมือง จึงมีฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความมั่นคง ความสุขสมบูรณ์ของรัฐตามควรแก่ความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยฐานะพลเมืองของประเทศและสังคมโลกปัจจุบัน

๒.๔.๓ สำนักที่ดีของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ สำนักที่ดีของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

“พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ (Liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาคด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ และมีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อหรือร่วมขับเคลื่อนสังคม และแก้ปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก^{๑๕๐}

^{๑๔๙} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๗-๘.

^{๑๕๐} คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔-๑๖.

แนวคิดของสาธารณนิยมที่เน้นบทบาทของพลเมือง (civic republicanism) โดยหลักคิดสำคัญสองสามประการของนักคิดกลุ่มนี้ คือ ความคิดเรื่องพลเมือง (citizens) ซึ่งย้ำว่าสมาชิกของระบอบประชาธิปไตย (สาธารณรัฐ) ต้องภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง (citizenship) ของตน พลเมืองคือผู้มีศักดิ์ศรี คือผู้ที่เท่าเทียมหรือค่อนข้างเท่าเทียมกับผู้อื่น เป็นผู้ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำ บงการ หรืออุปถัมภ์ค้ำจุนตน ที่สำคัญคือพลเมืองไม่ใช่ไพร่พลเมืองไม่ใช่ราษฎร ไพร่ คือผู้ที่ยอมรับสถานภาพสูง-ต่ำ บงการ-รับใช้ ส่วนราษฎร คือ ผู้ที่ยอมรับอำนาจและกฎหมายของผู้ปกครองแต่ไม่สนใจการปกครองตนเอง หรือการมีส่วนร่วมในทางการเมือง การปกครอง และประชาชน (people) มีมาทุกยุคทุกสมัย หมายถึง คนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (Non-Ruler)^{๑๕๑}

การเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะต้องเป็นพลเมืองที่มีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่สันติสุขด้วยวิถีประชาธิปไตย ซึ่งรวมถึงการมีอิสรภาพ การพึ่งตัวเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพกติกาบ้านเมือง ไม่ใช่ความรุนแรง มีจิตสาธารณะ เป็นต้น การที่ประเทศใดจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าไปได้ด้วยดี^{๑๕๒} โดยนัยนี้ ความเป็นพลเมืองที่ดี มี ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

ในความหมายเก่า คือ การเป็นผู้รับ คอยแบมือรับทั้งผลบวกและลบจากนโยบายรัฐบาล การเป็นพลเมืองจึงเป็นเพียงผู้ตาม ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งและกฎหมายอย่างเคร่งครัด เป็นพลเมืองที่ยอมรับอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นทางการ คือ เป็นผู้อยู่ใต้การปกครอง

ในความหมายใหม่ คือ พลเมืองมีส่วนเป็นผู้กระทำ มีจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนรวม มีความรับผิดชอบ และพร้อมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ อันเป็นความหมายของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ที่พลเมืองต้องเข้าร่วมรับผิดชอบ^{๑๕๓}

การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาในสังคมของตนเอง คือ คุณสมบัติของพลเมือง กล่าวคือพลเมืองจำเป็นต้องมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองขั้นพื้นฐานใน ๖ ประการ ได้แก่

^{๑๕๑}เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การเมืองของพลเมือง: สู่สหสวรรคใหม่, หน้า ๑๗-๑๘.

^{๑๕๒}สถาบันพระปกเกล้า, สรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๓ เรื่อง ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตย, หน้า ๒๙๑.

^{๑๕๓}ทิพย์พาพร ดันตีสุนทร, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๕-๖.

๑. รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้
๒. เคารพสิทธิผู้อื่น
๓. เคารพความแตกต่าง
๔. เคารพหลักความเสมอภาค
๕. เคารพกติกา
๖. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม^{๑๕๔}

คุณสมบัติที่สำคัญของพลเมืองที่ดีในฐานะที่เป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีคุณสมบัติพื้นฐานอันประกอบด้วยคุณสมบัติสำคัญ ๔ ประการ กล่าวคือ

๑. พลเมืองต้องมีจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง หมายถึง การยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และคุณงามความดี มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อชุมชน และสาธารณะ
๒. พลเมืองในสังคมประชาธิปไตยต้องรู้จัก เข้าใจ ตระหนัก และห่วงใยในสิทธิของตนเอง รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง เคารพในสิทธิของผู้อื่น
๓. ตระหนักและให้ความสำคัญกับกระบวนการของการมีส่วนร่วมของผู้อื่น โดยในกระบวนการของการมีส่วนร่วมของผู้อื่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่พลเมืองต้องให้ความสำคัญกับการเคารพและรับฟังความคิดหรือความเห็นที่แตกต่างหลากหลายอย่างมีเหตุผลที่เหมาะสม
๔. พลเมืองในสังคมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีหลักการสำคัญคือ หลักนิติรัฐ อันหมายถึงการปกครองโดยกฎหมาย ดังนั้น พลเมืองจึงต้องมีคุณสมบัติของการเคารพในกฎหมาย โดยต้องยึดมั่นในความยุติธรรมและความเป็นธรรม

สาระสำคัญของแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับพลเมือง ซึ่งไม่อาจปฏิเสธเป็นอื่นได้ก็คือ พลเมืองนั้นย่อมหมายถึงมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในเมือง หากพลเมืองมีความมั่นคงปลอดภัย หลักประกันในการได้รับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพ ตลอดจน มีคุณภาพชีวิตและคุณภาพในการดำเนินชีวิตที่ดีย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาสังคมในท้ายที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาความรู้ และ ความสามารถเพื่อทำให้พลเมือง มีทักษะหรือความสามารถในการเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

^{๑๕๔}ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: Civic Education, หน้า ๓๐-๓๑.

ดังนั้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพให้กับพลเมืองจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนา “ทักษะพื้นฐานของพลเมือง” ให้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาพลเมือง ซึ่งทักษะพื้นฐานดังกล่าวประกอบด้วย ๓ ทักษะสำคัญ กล่าวคือ

๑. ทักษะในการจัดการข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

๑.๑ ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยไม่ถูกปิดกั้น

๑.๒ ความสามารถในการจำแนกข้อมูล

๑.๓ การกำหนดประเด็นเพื่อนำไปสู่การจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๔ ความสามารถในการใช้เครื่องมือในการค้นหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประกอบ การพิจารณาในแต่ละประเด็นได้

๑.๕ ความสามารถในการพิจารณาและตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของข้อมูล ที่ค้นหาหรือได้รับมา

๑.๖ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล

๑.๗ ความสามารถในการการประยุกต์ใช้ข้อมูล และความสามารถในการสรุป สังเคราะห์ผลลัพธ์จากข้อมูลที่ได้รับมา

๒. ทักษะในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

๒.๑ ความสามารถในการกำหนดหรือออกแบบกระบวนการในการทำงานที่ตอบสนอง ต่อการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒ ทักษะในการบริหารจัดการเพื่อสร้างความร่วมมือในการทำงานระหว่างเครือข่าย ทางสังคมต่าง ๆ

๒.๓ ทักษะในการประเมินจุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค โอกาส รวมทั้ง

๒.๔ ความสามารถในการประเมินความเสี่ยงและการบริหารจัดการความเสี่ยง

๓. ทักษะในการสื่อสาร หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และความเข้าใจในการใช้สื่อเพื่อ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม ประกอบด้วย ทักษะรู้เท่าทันสื่อ และ ทักษะหรือ ความสามารถในการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

๓.๑ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งจะต้องมีทักษะรู้เท่าทันใน ๓ ด้าน กล่าวคือ

- ทักษะรู้เท่าทันข้อมูลหรือสารสนเทศ (Information Literacy)
- ทักษะรู้เท่าทันการสื่อสาร (Communication Literacy) เช่น เทคนิคการตลาด กลยุทธ์ในการโฆษณา เป็นต้น
- ทักษะรู้เท่าทันเทคโนโลยี (Technology Literacy) เช่น การรู้เท่าทันเทคนิคการผลิต การตัดต่อ รวมไปถึง การรู้เท่าทันเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร

๓.๒ ความสามารถในการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ใน ๕ ด้าน กล่าวคือ

- การใช้สื่อเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้
- การใช้สื่อเพื่อการพัฒนาและขับเคลื่อนสังคม
- การใช้สื่อในการสื่อสารสังคม
- การใช้สื่อในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์
- การพัฒนาซอฟต์แวร์เพื่อตอบสนองต่อการทำงานในด้านต่าง ๆ

ดังนั้น เพื่อให้บรรลุถึงกระบวนการของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่ตอบสนองและเป็นไปตามหลักการสำคัญของการปกครองในระบบประชาธิปไตย จำเป็นที่จะต้องพิจารณาเกี่ยวกับวิถีในการดำเนินชีวิตและการใช้ชีวิตของพลเมืองควบคู่ไปกับคุณสมบัติพื้นฐานของพลเมืองและทักษะพื้นฐานของพลเมือง โดยในส่วนของวิถีในการดำเนินชีวิตและการใช้ชีวิตของพลเมืองหรือ “วิถีพลเมือง” นั้นเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินชีวิตของพลเมืองซึ่งจะพิจารณาจากหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นสำคัญ

วิถีพลเมืองจึงสามารถกำหนดระดับความเข้มข้นของวิถีพลเมืองซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่าพลเมืองนั้นมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตหรือการใช้ชีวิตอย่างไร สอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับหลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของพลเมืองหรือไม่ โดยการมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นเองโดยมีพื้นฐานของ จิตสำนึกของพลเมือง เป็นพื้นฐานสำคัญในการทำให้พลเมืองกระตือรือร้น (Active Citizen) โดยเห็นความสำคัญ อยากเข้ามามีส่วนร่วม และ การเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาของชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งระดับความเข้มข้นของวิถีพลเมืองได้เป็น ๔ ระดับ กล่าวคือ

ระดับที่ ๑ พลเมืองมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทของตนเองต่อผู้อื่นและชุมชน และมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อส่วนรวม

ระดับที่ ๒ พลเมืองมีความสนใจ มีความเข้าใจ มีความตระหนักในปัญหาของชุมชนและของสังคม โดยกระตือรือร้นในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการปัญหา

ระดับที่ ๓ พลเมืองที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของการทำงาน หรือการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นใดประเด็นหนึ่งหรือในหลายประเด็นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะเพื่อนำไปสู่การจัดการปัญหาในชุมชนหรือสังคม ได้กลายเป็นกลไกหลักหรือส่วนสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในส่วนของการพัฒนาองค์ความรู้ในการทำงาน การพัฒนาเครือข่ายในการทำงาน ตลอดจนการพัฒนากระบวนการหรือวิธีการในการทำงานเพื่อนำไปสู่การจัดการปัญหา

ระดับที่ ๔ พลเมืองที่มีส่วนสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลง ได้มีการดำเนินการเพื่อยกระดับของกระบวนการหรือมาตรการต่าง ๆ เป็นระดับกลไกหรือระบบที่มีความยั่งยืนในการทำงาน รวมไปถึง การยกระดับค่านิยมหรือแนวคิดของคนในสังคมได้ เช่น การมีบทบาทในการพัฒนากฎหมายที่ใช้ในการจัดการปัญหาที่มาจากความร่วมมือของสังคม เป็นต้น

กล่าวโดยย่อ คือ พลเมืองที่ดีก็คือบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมและเป็นตัวอย่างของสมาชิกอื่น ๆ การที่จะปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีได้นั้นจะต้องรู้จักหลักการอยู่ร่วมกัน รู้จักกฎกติกาของสังคม ตลอดจนเข้าใจวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อันเป็นคุณลักษณะของพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย^{๑๕๕}

สรุปได้ว่า สำนึกที่ดีของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย คือ ข้อบ่งบอกถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของประชาชนที่เป็นพลเมืองของสังคมหรือของประเทศที่ปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสมาชิกของสังคมระบอบประชาธิปไตยต้องมีความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองของตน คือพลเมืองเป็นผู้ที่มีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกับผู้อื่น เป็นผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครมาบงการตน ประการสำคัญ คือ พลเมืองที่ดีต้องมีคุณธรรมของความเป็นพลเมือง ซึ่งหมายรวมถึง คุณธรรมที่มีในตน และคุณธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม คือการมีกิจกรรมเพื่อส่วนรวมมิใช่เรื่องของการแบ่งผลประโยชน์หรือการแย่งกันใช้ แย่งกันหาอำนาจเพื่อเอาไปหาประโยชน์ส่วนตัว แต่พลเมืองดีต้องมีการปลูกฝังบ่มเพาะคุณธรรมของความเป็นพลเมืองต่อการเมืองและส่วนรวม นั่นเอง

^{๑๕๕} กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ, *แบบเรียนหน้าที่พลเมือง*, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑๔.

๒.๕ บริบทของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย: ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย บริบทของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย: ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๕.๑ ภูมิศาสตร์

ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง เป็นชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงซึ่งตั้งอยู่ ณ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

อำเภอหนองหญ้าปล้อง มีลักษณะเป็นที่ราบสูงและภูเขาสูงชัน แบ่งเป็น ๔ เขตพื้นที่การปกครอง ได้แก่ ตำบลหนองหญ้าปล้อง (Nong Ya Plong) ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ (Yang Nam Klat Nuea) ตำบลยางน้ำกลัดใต้ (Yang Nam Klat Tai) และตำบลท่าตะคร้อ (Tha Takhro)^{๑๕๖}

ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ เดิมขึ้นอยู่กับ อำเภอบ้านลาด ต่อมาได้ตั้งกิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ สาเหตุที่ชื่อตำบลยางน้ำกลัดเหนือ เนื่องจากมีสายน้ำธรรมชาติไหลย้อนกลับขึ้นไปทางเหนือ ราษฎรได้เรียกชื่อ “ยางน้ำกลับเหนือ” ต่อมาราษฎรได้เรียกชื่อใหม่ว่า “ยางน้ำกลัดเหนือ” จนกระทั่งทุกวันนี้

ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ ประกอบด้วย ๕ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ ๑ บ้านทุ่งกระต่าย หมู่ ๒ บ้านห้วยเกษม (ห้วยแห้ง) หมู่ ๓ บ้านล้นช้าง หมู่ ๔ บ้านท่าเสลา และหมู่ ๕ บ้านพุน้ำร้อน

ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่เป็นที่ราบสูง ประกอบด้วยป่าเขาสูงชันสลับซับซ้อน มีอ่างเก็บน้ำบางหมู่บ้าน การคมนาคมเป็นถนนลูกรังใช้ในการสัญจรไปมา มีพื้นที่ประมาณ ๔๒๓,๕๙๓ ไร่ โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ จรด จังหวัดราชบุรี

ทิศใต้ จรด ตำบลยางน้ำกลัดใต้ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

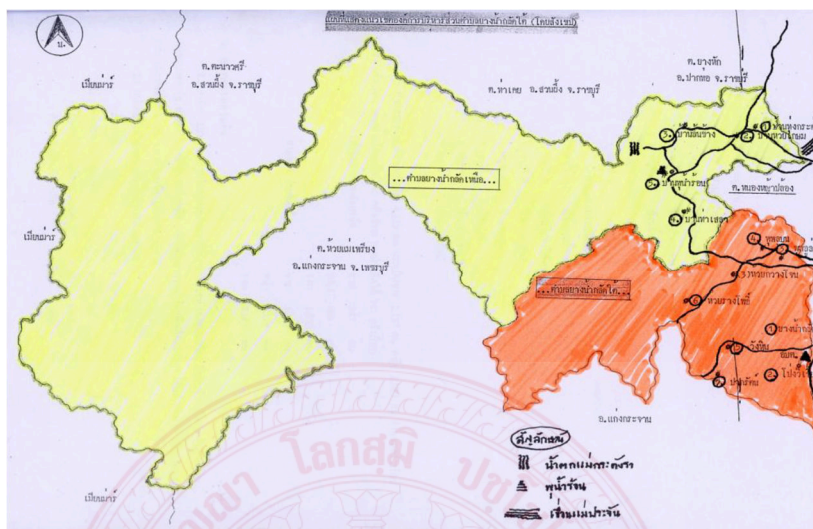
ทิศตะวันออก จรด ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันตก จรด อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และประเทศพม่า

ภูมิอากาศ เป็นลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมมี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน มีนาคม ถึงเดือน มิถุนายน ฤดูฝน ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน กรกฎาคม ถึงเดือน ตุลาคม และฤดูหนาว ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ถึงเดือน กุมภาพันธ์

^{๑๕๖}กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔), (เพชรบุรี: สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

ภาพที่ ๒.๓
แผนที่ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ^{๑๕๗}

ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง เป็นชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงซึ่งตั้งอยู่ ณ หมู่ ๓ บ้านลิ้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ประชากรของหมู่บ้านเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (โพล์/โปว์) อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกรกรรม ได้แก่ การปลูกข้าว ปลูกพริก ปลูกมะละกอ ยาสูบ และพืชต่าง ๆ เช่น ฟักทอง น้ำเต้า โดยบริเวณที่ปลูกจะอยู่ในพื้นที่ไร่นอกหมู่บ้าน ซึ่งในอดีตคนหนุ่มสาวต้องไปนอนเร่ร่อนเพื่อดูแลพืชผลของตนเอง ในหมู่บ้านจะมีผู้สูงอายุและเด็กเป็นส่วนใหญ่ และการทำมาหากินอีกลักษณะหนึ่งของชาวบ้าน คือ การเก็บหาอาหารจากธรรมชาติ ได้แก่ การจับปลา กบหูด ตะพาบจากห้วยพิงเพลิน และห้วยต่าง ๆ และจับสัตว์ด้วยเครื่องประมงพื้นบ้าน (เบ็ด, สวิง, ฉมวก) เป็นอาหารสำหรับครัวเรือน^{๑๕๘}

สรุปได้ว่า ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง เป็นชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงซึ่งตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี โดยภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบสูง ประกอบด้วยป่าเขาสูงชันสลับซับซ้อน มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า มีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม ๓ ฤดู ชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม ประชาชนในพื้นที่ปลูกพืชและเก็บของป่า/อาหารจากธรรมชาติ

^{๑๕๗} สำนักงานเกษตรอำเภอหนองหญ้าปล้อง, “ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ”, <<http://nongyaplomg-phetchaburi.doae.go.th/sites/tumbon.html>>, สิงหาคม ๒๕๖๑.

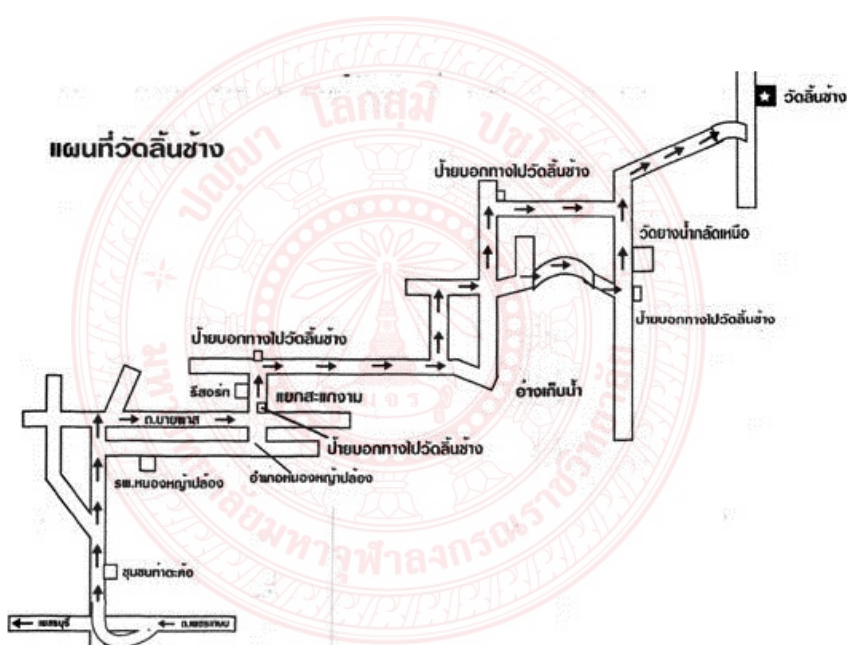
^{๑๕๘} โครงการชุมชนศึกษาโดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยศิลปากร วัดลิ้นช้าง และโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี, บ้านลิ้นช้าง, (ม.ป.ท.: ม.ป.ป.), หน้า ๑.

๒.๕.๒ ประวัติศาสตร์

บ้านลื่นข้างเป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลยางน้ำกัลลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ประชากรของหมู่บ้านเป็นชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (โพล์/โปว์) โดยชื่อ “ลื่นข้าง” เป็นชื่อที่เพี้ยนมาจาก “หินรูปข้าง” ซึ่งเป็นหินก้อนหนึ่งบนภูเขาห่างตัวหมู่บ้านออกไป เป็นหินก้อนใหญ่ ชาวบ้านรุ่นเก่าไปเก็บหาอาหาร พบหินก้อนนี้แล้วคิดว่าเป็นข้าง เพราะมีลักษณะเหมือนข้าง จึงเรียกว่า “หมู่บ้านหินข้าง” ต่อมา จึงเพี้ยนเป็น “ลื่นข้าง” ^{๑๕๙}

ภาพที่ ๒.๔

แผนที่วัดลื่นข้าง^{๑๖๐}

จากข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า คำว่า “กะเหรี่ยง” เป็นคำที่มอญใช้เรียกคนกลุ่มนี้ว่า “กะเรียง” ที่อาจหมายถึง “เรียบ เฉย” เนื่องจากในอดีตชนเผ่ากะเหรี่ยงถือเป็นพลเมืองของอาณาจักรมอญ บางคนให้ความหมายว่า ผู้มีชีวิตเรียบง่าย สมถะ ขณะที่พม่าเรียก “กะยีน” ขณะที่ล้านนาเรียกว่า “ยาง” โดยมีนิยายปรัมปราของกะเหรี่ยงระบุว่า กะเหรี่ยงสืบเชื้อสายมาจาก Swa ซึ่งเป็นทั้งเทพเจ้าและมนุษย์คนแรกที่เกิดมาในโลก โดยกะเหรี่ยงเป็นบุตรคนโตของ Swa

^{๑๕๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^{๑๖๐}ฐานข้อมูลพระพุทธศาสนาประเทศไทย, “วัดลื่นข้าง”, <<https://www.buddhismdata.org/index.bphp?url=temple&id=204>>, สิงหาคม ๒๕๖๑.

กะเหรี่ยง เป็นชนชาติเก่าแก่ชาติหนึ่ง มีความเป็นมาที่ยาวนานในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มากกว่าชนเผ่าไต เป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมและภาษาเฉพาะของตนเอง และมักถูกเรียกว่าเป็นชาวไทยภูเขาในกลุ่มหนึ่ง เพราะโดยทั่วไปชาวกะเหรี่ยงชอบตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เขตภูเขาสูงที่มีความอุดมสมบูรณ์ นักมานุษยวิทยาจัดให้ชนชาติกะเหรี่ยงอยู่ในกลุ่มตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan Stock) ภาษากะเหรี่ยง (Karenic) ก็ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan Language Family)^{๑๖๑}

กะเหรี่ยงมีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางทิเบตตะวันออก ต่อมาจึงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศจีนเมื่อราว ๗๓๓ ปี ก่อนพุทธกาล เมื่อถูกจีนรุกรานจึงย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในบริเวณแม่น้ำแยงซีเกียง และต่อมาจึงค่อย ถอยร่นลงอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและสาละวินในประเทศพม่า และมาสู่ดินแดนประเทศไทยตามลำดับ การอพยพทั้งหมดนี้สืบเนื่องจากภัยแห่งภัยสงครามทั้งสิ้น กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นมีถิ่นฐานอยู่แถบชายแดนตามภูเขาต่าง ๆ ก่อนที่ชนชาติไทยจะเข้ามาอยู่ แต่มีจำนวนไม่มากนัก ชนชาติกะเหรี่ยงอพยพเข้ามาประเทศไทยหลายครั้ง ครั้งสำคัญคือ การอพยพเข้ามาในสมัยพระเจ้าอลองพญาทำสงครามกวาดล้างชาวมอญ ซึ่งในช่วงนั้นชาวกะเหรี่ยงเป็นพันธมิตรกับมอญ และอีกคราวหนึ่ง ในปี ค.ศ. ๑๘๘๕ เมื่อจักรวรรดินิยมอังกฤษพยายามปราบปรามชาวกะเหรี่ยงโดยการนำของ “จ่อละผ่อ” ที่ไม่ยอมรับอิทธิพลใด ๆ ของอังกฤษ^{๑๖๒}

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวกะเหรี่ยง เท่าที่ปรากฏในเอกสาร พบว่า สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยกทัพไปตีเมืองตองอู ประมาณปี ค.ศ. ๑๕๔๘ แสนภูมิโลกาเพชร ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า เป็นนายทัพชาวกะเหรี่ยง ได้ถูกส่งไปร่วมกับพระยานครราชสีมา และคนอื่น ๆ ไปตั้งทัพล้อมเมืองตองอูด้านทิศตะวันตก แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างชาวไทยกับชาวกะเหรี่ยงมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้วเป็นอย่างดี

ชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยมีกลุ่มใหญ่ ๆ ๒ กลุ่ม คือ

๑. กะเหรี่ยงสะกอ (Skaw) กะเหรี่ยงกลุ่มนี้เรียกตนเองว่า “ปกากะญอ” ชื่ออื่น ๆ ที่เรียกคนกลุ่มนี้คือ ยางกะเลอ ยางขาว ยางป่า คนไทยมักเรียกกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ว่า กะเหรี่ยงขาว หรือยางขาว คนไทยในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เรียกกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ว่า “กะหรั่ง” ขณะที่ชาวเมียนมาร์ เรียกว่า “เบอมาคะยีน” (Burma Kayin) หมายถึง กะเหรี่ยงพม่า (Burmese Kayin)

^{๑๖๑}ฟ็อน เปรมพันธ์ุ และคณะ, ภูมิปัญญากะเหรี่ยง, (กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, ม.ป.ป.), หน้า ๒.

^{๑๖๒}สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง และสรินยา คำเมือง, สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: กะเหรี่ยงโป, (นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

๒. กะเหรี่ยงโป (P'wo) กลุ่มนี้เรียกตนเองว่า โพล่ว หรือ โพล่ง คนไทยเรียกกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ว่า ย่างโป ชาวเมียนมาร์เรียกว่า “ตาดองคะยีน” ซึ่ง หมายถึง กะเหรี่ยงมอญ (Mon Karen)

และกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีประชากรไม่มากนักอีก ๒ กลุ่ม คือ กะเหรี่ยงคะยา (Kayah Karen) หรือบเว (Bwe Karen) กลุ่มนี้มักเรียกตัวเองว่า แบริ และ กะเหรี่ยงตองตู (Tuang Tsu) หรือเรียกว่า ตองสูบ้าง ปาโอบ้าง กะเหรี่ยงกลุ่มนี้มีจำนวนน้อยที่สุด อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวิถีชีวิตต่างจากกะเหรี่ยงกลุ่มอื่น ๆ^{๑๖๓}

แผนภาพที่ ๒.๕

ชุดชาติพันธุ์กะเหรี่ยง^{๑๖๔}

^{๑๖๓}ฟ่อน เปรมพันธุ์ และคณะ, ภูมิปัญญากะเหรี่ยง, หน้า ๕.

^{๑๖๔}ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐, วนเกษตรในพื้นที่ป่า กรณีศึกษา: ชุมชนกระเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, (ราชบุรี: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐ (ราชบุรี) กรมป่าไม้, ๒๕๕๓), หน้า คำนำ.

ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง เป็นชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงซึ่งตั้งอยู่ ณ หมู่ ๓ บ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ประชากรของหมู่บ้านเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (โพล์/โปว์)^{๑๖๕} ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ คำว่า “ยาง” แปลว่า กะเหรี่ยง “ยางน้ำ” ก็คือกะเหรี่ยงที่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำ เช่นกะเหรี่ยงบ้านยางน้ำกลัดเหนือ ตั้งถิ่นฐานอยู่ติดกับห้วยพิงเพลิน^{๑๖๖}

ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง เป็นชุมชนดั้งเดิมก่อนก่อตั้งหมู่บ้านมานานับร้อยปี ภูมิประเทศที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ราบเชิงเขาสลับกับภูเขาสูง บ้านเรือนในชุมชนสร้างกระจายเป็นกลุ่ม ๆ แบ่งเป็นกลุ่มละ ๔-๕ หลัง เพราะกะเหรี่ยงนิยมอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ เพื่อความสะดวกในการรวมกลุ่มกันในการเดินทางไปทำการเกษตร โดยจะหมุนเวียนช่วยกันทำการเกษตรหรือช่วยกันลงแขกทำไร่จนครบทุกบ้าน โดยในอดีตนั้น การทำไร่ของกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างเป็นการทำไร่หมุนเวียนเหมือนกับชุมชนกะเหรี่ยงทั่วไป

โดยแต่ละครอบครัวจะมีพื้นที่ทำการเกษตรส่วนกลางของครอบครัวหมุนเวียนทำไร่ไปเรื่อย ๆ ไม่ซ้ำที่ แต่เป็นพื้นที่ที่เคยปลูกพืชไร่แล้วปล่อยให้คืนไม่คืนสภาพเป็นป่าประมาณ ๔-๕ ปี กะเหรี่ยงหนึ่งครอบครัวจะแบ่งเนื้อที่ออกเป็น ๔-๕ แปลง คัดเลือกพื้นที่ทำไร่ปีละหนึ่งแปลง เวียนทำกันจนครบทุกแปลง เพราะการรื้อไร่ของกะเหรี่ยงต้องฟันต้นไม้ออกให้หมดแล้วจุดไฟเผาวัชพืช จนทำให้คนทั่วไปคิดว่ากะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชนที่บุกรุกทำลายป่า แต่ที่จริงแล้วเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการพื้นที่ป่า นำมาประยุกต์ใช้ในการเพาะปลูกของกะเหรี่ยง ตามความเชื่อดั้งเดิมของกะเหรี่ยงจะไม่นิยมทำการเพาะปลูกซ้ำที่เดิม แต่จะย้ายไปแปลงถัดไป เพราะมีหลุมรกเต็มพื้นที่จึงทำให้พืชผลไม่งอกงามหรือได้ผลผลิตน้อยลง กะเหรี่ยงจึงปล่อยให้พื้นที่ทำการเพาะปลูกฟื้นคืนสภาพเองโดยธรรมชาติ ต้นไม้ที่แตกออกจากตอเดิมที่เกิดจากการรื้อไร่จะเจริญเติบโตปกคลุมหญ้าจนตาย จนกลายเป็นอินทรีย์วัตถุสร้างความอุดมสมบูรณ์พร้อมที่จะทำการเกษตรในฤดูถัดไป

แต่ปัจจุบันนี้ การทำไร่หมุนเวียนของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างแทบจะไม่มีให้เห็นแล้ว เพราะนอกจากกระแสนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ในพื้นที่อำเภอหนองหญ้าปล้องแล้ว ชุมชนต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญและจัดเป็นเรื่องที่จะต้องร่วมมือร่วมแรงสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน^{๑๖๗}

^{๑๖๕}โครงการชุมชนศึกษาโดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยศิลปากร วัดลั่นช้าง และโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี, บ้านลั่นช้าง, หน้า ๑.

^{๑๖๖}ไทยสกุล, “กะเหรี่ยงยางน้ำกลัด”, <www.thaischool.in.th/_files_school/76101289/>, สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖๗}ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐, วนเกษตรในพื้นที่ป่า กรณีศึกษา: ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, หน้า ๖-๗.

สรุปได้ว่า บ้านลั่นช้างเป็นชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโป (P'wo) โดยชื่อลั่นช้างเป็นชื่อที่เพี้ยนมาจากหินรูปช้าง ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง เป็นชุมชนดั้งเดิมก่อนต่อตั้งหมู่บ้านมาับร้อยปี บ้านเรือนในชุมชนสร้างกระจายเป็นกลุ่ม ๆ เพราะกะเหรี่ยงนิยมอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ เพื่อความสะดวกในการรวมกลุ่มกันในการเดินทางไปทำการเกษตร การทำไร่ของกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างในอดีตนั้น เป็นการทำไร่หมุนเวียนเหมือนกับชุมชนกะเหรี่ยงทั่วไป แต่ปัจจุบันนี้ การทำไร่หมุนเวียนของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างแทบจะไม่มีให้เห็นแล้ว เพราะอิทธิพลจากกระแสอนุรักษ์นิยม

๒.๕.๓ เศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ ๘๐ ของผู้มีงานทำประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา เป็นอาชีพรับจ้าง ค้าขาย รับราชการ/พนักงานของรัฐ ตามลำดับ อาชีพที่ทำรายได้ให้กับประชากรมากที่สุด คือ อาชีพเกษตรกรรม โดยปลูกพริกกะเหรี่ยงเป็นพืชหลัก^{๑๖๘}

สภาพพื้นที่ของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างมีลักษณะลาดชัน ไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ การปลูกพืชทุกชนิดจำเป็นต้องใช้น้ำจากธรรมชาติ โดยอาศัยน้ำฝนในฤดูฝนประมาณ ๓-๔ เดือน ทำการเพาะปลูกพืชไว้รับประทานในครัวเรือนและสามารถนำไปจำหน่ายได้ตลอดทั้งปี

พืชที่ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างนิยมปลูกกัน มีหลายหลากชนิด แต่สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. ไม้ยืนต้น เป็นพันธุ์ไม้ที่ปลูกไว้เพื่อเป็นแนวกันลมพายุรอบพื้นที่ อีกทั้งยังช่วยในการกักเก็บและชะลอการไหลของน้ำ ป้องกันการชะล้างหน้าดิน โดยไม้ยืนต้นแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ

๑.๑ ไม้ยืนต้นประเภทไม้ป่า ได้แก่ สะเดา ชีเหล็ก มะค่าแต้ สัก สน แดง ประดู่ เป็นต้น

๑.๒ ไม้ยืนต้นประเภทไม้ผล ได้แก่ ชมพู่ มะนาว น้อยหน่า มะม่วง ฝรั่ง มะขามหวาน เป็นต้น

๒. พืชล้มลุกหรือพืชตามฤดูกาล เป็นการปลูกพืชที่มีอายุในการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ฤดูกาลหรือใช้เวลา ๓-๔ เดือน จึงสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตไว้บริโภคในครัวเรือน เหลือจึงนำออกมาจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพืชไร่ ได้แก่ พริกกะเหรี่ยง ข้าวไร่ ยาสูบ ฟักทอง ฟัก มะเขือ ถั่วลิสง เป็นต้น^{๑๖๙}

^{๑๖๘}งานวิเคราะห์นโยบายและแผน, แผนพัฒนาสามปี ๒๕๖๐-๒๕๖๒, (เพชรบุรี: องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดเหนือ, ๒๕๖๐), หน้า ๘.

^{๑๖๙}ศูนย์ศึกษาและพัฒนานวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐, วนเกษตรในพื้นที่ป่า กรณีศึกษา: ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, หน้า ๗.

การทำการเกษตรของชุมชนบ้านลั่นช้างจะปลูกพริกกะเหรียงเป็นพืชหลัก เนื่องจากพริกกะเหรียงสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทางหน่วยงานราชการส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพริกกะเหรียง แต่ยังคงให้ปลูกพืชหลายชนิดลงในแปลงเดียวกัน เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติหรือโรคพืชต่าง ๆ การทำการเกษตรแบบนี้เป็นการปลูกพืชผสมผสานซึ่งจะเน้นปลูกพริกกะเหรียงเป็นหลักแล้วปลูกพืชอื่นแซมรอบแปลง แต่ปัญหาสำคัญของชุมชน คือ การขาดที่ดินทำกิน และการบุกรุกพื้นที่ป่า^{๑๗๐}

พริกกะเหรียง มีชื่อสามัญว่า Bird Chili, Chili มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า Capsicum Frutescens Linn เป็นไม้ล้มลุก สูง ๐.๓-๑.๕ เมตร กิ่งอ่อนเป็นเหลี่ยม ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปไข่ปลายแหลม โคนใบสอบ สีเขียวสด^{๑๗๑} ดอกของพริกกะเหรียงมีสีขาว ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ก้านดอกใบกลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายเป็นแฉก ๕ แฉก และจะคงรูปอยู่จนกระทั่งกลายเป็นผล กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นหลอดสั้น ปลายแยกเป็นกลีบดอก ๕ กลีบ กลีบดอกค่อนข้างบาง ใจกลางดอกมีเกสรตัวผู้สีเหลือง ดอกเมื่อบานเต็มทีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑ เซนติเมตร มีเกสรตัวผู้จำนวน ๕ อัน ส่วนผลมีลักษณะชู่อตั้งปลายชี้ขึ้นฟ้า ภารกิจผลจะเป็นช่อ ๆ ละ ๓-๕ ผล หรืออาจมากกว่านั้น ผลเป็นรูปกลมรีและยาว โคนผลใหญ่ ปลายผลเรียวแหลม ผลโตกว่าผลของพริกขี้หนูสวน ทั้งนี้ พริกกะเหรียงมีลักษณะเด่น คือ

๑. มีความทนทานต่อสภาพแวดล้อม ทนทานต่อสภาวะอากาศและโรคแมลง
๒. ลำต้นใหญ่ การแตกแขนงดี สามารถให้ผลผลิตติดต่อกันเป็นระยะเวลาานาน
๓. เป็นที่นิยมทำเป็นพริกตากแห้งได้ดี คุณภาพผลสด ๓ กิโลกรัม ตากแห้งได้ ๑ กิโลกรัม
๔. มีความเผ็ดและหอม ซึ่งเป็นลักษณะประจำพันธุ์ของพริกกะเหรียง

การเตรียมเมล็ดและต้นกล้าปลูก มีดังนี้

๑. เลือกต้นที่มีลำต้นสมบูรณ์แข็งแรง ทนทานต่อโรคและแมลงศัตรูพืช สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นได้ดี ให้ผลผลิตตก ขนาดใหญ่เต็มที่ และเก็บผลในรุ่นที่ ๒-๓

๒. ผลของพริกที่เลือกเก็บนำมาเป็นพันธุ์นั้น ควรเป็นผลที่เริ่มสุกหรือมีสีแดงสด ปราศจากโรคแมลงศัตรูพืชทำลาย นำเมล็ดพันธุ์แช่น้ำทิ้งไว้ ๑ คน หรือนำมาห่อในผ้าขาวบางซบ ๆ เก็บไว้ประมาณ ๒-๓ วัน จนมีตุ่มรากสีขาวเล็ก ๆ แล้วนำไปเพาะในแปลงเพาะ

^{๑๗๐} อ่างแล้ว, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐, วนเกษตรในพื้นที่ป่า กรณีศึกษา: ชุมชนกระเหรียงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, หน้า ๘.

^{๑๗๑} ฟ็อน เปรมพันธุ์ และคณะ, ภูมิปัญญาพริกกะเหรียง, หน้า ๔๔.

การเตรียมแปลงและการเพาะกล้า ควรเตรียมแปลงเพาะเป็นพื้นที่ระบายน้ำได้ดี ดินที่ใช้เพาะควรเป็นดินร่วน นำมาผสมกับปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก ในอัตราส่วน ๒ ต่อ ๑ แล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน ยกเป็นแปลงแล้วนำเมล็ดพริกโรยเป็นแถวห่างกันประมาณ ๓ นิ้ว กลบหน้าดินหนาประมาณ ๑ เซนติเมตร หลังเพาะนาน ๗-๑๐ วัน เริ่มงอก ให้รดน้ำให้ชุ่มอยู่เสมอ อย่าปล่อยให้แปลงเพาะแห้ง กระทั่งต้นกล้าเจริญเติบโตมีใบประมาณ ๓-๔ คู่ หรือต้นกล้ามีอายุประมาณ ๓๐ วัน สามารถนำไปปลูกลงแปลง

การปลูกและการดูแลพริกกะเหรียง

๑. การปลูกพริกกะเหรียงโดยนำเมล็ดพริกที่เก็บเมล็ดจากต้น แล้วนำมาตากแดดจนแห้งสนิท นำไปตำในครกโม่หรือกระบอไม้ไฟให้เมล็ดแตกออก นำเมล็ดมาหยอดลงหลุมที่เตรียมไว้ หลุมละประมาณ ๕-๑๐ เมล็ด ระยะปลูก ๘๐X๘๐ เซนติเมตร และหากปลูกแซมข้าวไร่ ระยะปลูกจะห่างตามความต้องการและสภาพพื้นที่เป็นหลัก

๒. การปลูกด้วยต้นกล้า ควรมีการรองกันหลุมด้วยปุ๋ยหมัก อัตรา ๘๐๐-๑,๐๐๐ กิโลกรัมต่อไร่ จำนวนต้นกล้าประมาณ ๒,๕๐๐-๓,๐๐๐ ต้นต่อไร่ ระยะปลูก ๘๐X๘๐ เซนติเมตร ซึ่งสามารถปลูกแซมกับข้าวไร่หรือพืชชนิดอื่น ๆ

๓. การปลูกพริกกะเหรียงเพื่อเพิ่มมูลค่าของพริกสด สามารถทำได้โดยเกษตรกรต้องมีพื้นที่สามารถให้น้ำได้ และเป็นพื้นที่ดอน น้ำไม่ท่วมขัง โดยให้เริ่มเพาะกล้าพริกตั้งแต่เดือนกันยายน-ตุลาคม หลักปลูกแล้ว ๙๐ วัน ก็เริ่มเก็บผลผลิต ซึ่งจะช่วยเหลือแล้ว พริกสดจะเริ่มราคาแพง ราคาประมาณ ๕๐-๘๐ บาท/กิโลกรัม โดยสามารถเก็บเกี่ยวได้ตั้งแต่ ๒ ปีขึ้นไป

การให้น้ำนิยมใช้น้ำฝนธรรมชาติ และช่วงที่เหมาะสมในการปลูกเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน การกำจัดวัชพืชไม่นิยมใช้สารเคมี และไม่นิยมใช้ปุ๋ยเคมี เนื่องจากความหอมของพริกกะเหรียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจะลดลง สำหรับแมลงศัตรู ได้แก่ เพลี้ยไฟ เพลี้ยอ่อน เพลี้ยแป้ง ทำให้ใบของพริกกะเหรียงหงิกงอ ใบม้วนผิดปกติ ระบาดในช่วงแห้งแล้ง ป้องกันและกำจัดโดยใช้น้ำหมักสมุนไพรฉีดพ่นทุก ๕-๗ วัน^{๑๗๒}

สรุปได้ว่า ประชากรส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ ๘๐ ของผู้มีงานทำประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยปลูกพริกกะเหรียงเป็นพืชหลัก เนื่องจากพริกกะเหรียงสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป แปลง แต่ปัญหาสำคัญของชุมชน คือ การขาดที่ดินทำกิน และการบุกรุกพื้นที่ป่า ซึ่งดังกล่าวนี้ เป็นปัญหาสำคัญที่รอคอยการแก้ไขอยู่ในปัจจุบัน

^{๑๗๒}ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐, วนเกษตรในพื้นที่ป่า กรณีศึกษา: ชุมชนกะเหรียงบ้านลิ้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, หน้า ๑๐-๑๑.

๒.๕.๔ การเมือง

การปกครองของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ขึ้นตรงกับเขตการปกครองขององค์กรบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งได้แบ่งเขตการปกครองโดยรวม ออกเป็น ๕ หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ ๑ บ้านทุ่งกระต่าย

หมู่ ๒ บ้านห้วยเกษม (ห้วยแห้ง)

หมู่ ๓ บ้านล้นช้าง

หมู่ ๔ บ้านท่าเสลา

หมู่ ๕ บ้านพุน้ำร้อน

ตารางที่ ๒.๓

ข้อมูลประชากรตำบลยางน้ำกลัดเหนือ^{๑๗๓}

หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ประชากร		รวม
		ชาย	หญิง	
หมู่ ๑ บ้านทุ่งกระต่าย	๑๑๖	๑๐๖	๘๑	๑๘๗
หมู่ ๒ บ้านห้วยเกษม	๒๗๖	๔๐๕	๔๐๘	๘๑๓
หมู่ ๓ บ้านล้นช้าง	๑๐๗	๑๖๕	๑๗๔	๓๓๙
หมู่ ๔ บ้านท่าเสลา	๒๖๗	๒๘๐	๒๖๑	๕๔๑
หมู่ ๕ บ้านพุน้ำร้อน	๑๒๑	๑๐๙	๑๑๖	๒๒๕
รวม	๘๘๗	๑,๐๖๕	๑,๐๔๐	๒,๑๐๕

จากข้อมูลและสถิติประชากรตามทะเบียนราษฎร จนถึงวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๑ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น ๒,๑๐๕ คน จำแนกเป็นชาย ๑,๐๖๕ คน และหญิง ๑,๐๔๐ คน

^{๑๗๓}งานวิเคราะห์นโยบายและแผน, แผนพัฒนาสามปี ๒๕๖๐-๒๕๖๒, หน้า ๖.

ตารางที่ ๒.๔
จำนวนสาธารณูปโภคตำบลยางน้ำกลัดเหนือ^{๑๗๔}

ที่	สาธารณูปโภค	ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ				
		หมู่ ๑	หมู่ ๒	หมู่ ๓	หมู่ ๔	หมู่ ๕
๑	วัด/สำนักสงฆ์	๑	๑	๑	๑	๑
๒	โรงเรียนประถม	-	๑	๑	๑	-
๓	โรงเรียนมัธยม	-	-	-	-	-
๔	สถานีนามัย	-	๑	-	๑	-
๕	ที่อ่านหนังสือพิมพ์	-	๑	-	-	-
๖	ศาลาหมู่บ้าน	๑	๑	๑	๑	๑
๗	สนามกีฬา/สนามเด็กเล่น	๑	๑	๑	๑	๑
๘	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	-	๑	๑	-	-
๙	หอกระจายข่าว	๑	๑	๑	๑	๑
๑๐	ตู้ไปรษณีย์	-	๑	-	-	-
๑๑	โทรศัพท์สาธารณะ	-	-	-	-	-
๑๒	ที่พักสายตรวจ/ป้อมตำรวจ	-	๑	-	-	-
๑๓	ที่ทำการ อบต.	-	-	-	-	-
๑๔	ปั้มน้ำมัน/ปั้มหลอด	-	๑	-	-	-
๑๕	ร้านค้า/ขายของชำ	๒	๕	๓	๕	๓
๑๖	ร้านค้าชุมชน/สหกรณ์	-	๑	-	-	-
๑๗	ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์/รถยนต์	-	-	-	-	-
๑๘	ร้านเสริมสวย	-	-	-	-	-
๑๙	ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร	-	๑	-	-	-

^{๑๗๔}อ้างแล้ว, งานวิเคราะห์นโยบายและแผน, แผนพัฒนาสามปี ๒๕๖๐-๒๕๖๒, หน้า ๘.

ตารางที่ ๒.๕
ขนาดพื้นที่ตำบลยางน้ำก่ดเหนือ^{๑๗๕}

หมู่บ้าน	พื้นที่ (ไร่)
หมู่ ๑ บ้านทุ่งกระต่าย	๖,๕๓๗
หมู่ ๒ บ้านห้วยเกษม	๒๖,๓๖๔
หมู่ ๓ บ้านลิ้นช้าง	๒๑๗,๔๒๒
หมู่ ๔ บ้านท่าเสลา	๑๖๑,๐๗๖
หมู่ ๕ บ้านพุน้ำร้อน	๑๒,๑๙๔
รวม	๔๒๓,๕๙๓

สรุปได้ว่า ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ขึ้นตรงกับเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี มีประชากรจำนวน ๑๐๗ ครัวเรือน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๓๙ คน เป็นชายจำนวน ๑๖๕ คน และเป็นหญิงจำนวน ๑๗๔ คน มีอาณาเขตพื้นที่ปกครอง จำนวน ๒๑๗,๔๒๒ ไร่

๒.๕.๕ สังคมและวัฒนธรรม

รูปร่างหน้าตาของชาวกะเหรี่ยง มักมีการบรรยายไว้ตรงกันว่า มีรูปร่างหน้าตาคคล้ายคนชาติไต มีสีผิวตั้งแต่ผิวเหลือง จนถึงผิวสีน้ำตาลคล้ำ รูปร่างค่อนข้างเหลี่ยม หน้าแบน จมูกแบนกว้าง มักไม่มีสันจมูก โหนกแก้มสูง ตาหยีเล็กน้อยผมสีดำเหยียดตรง เส้นผมใหญ่และหนา บางคนผมหยักสกรส่วนใหญ่ไม่นิยมไว้หนวดเครา^{๑๗๖} สภาพสังคมของชาวกะเหรี่ยงเป็นสังคมเกษตรกรรมเพื่อการเลี้ยงชีพเป็นหลัก ในอดีตที่ทำการเพาะปลูกแบบย้ายที่หรือแบบไร่เลื่อนลอย ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นการปลูกแบบไร่หมุนเวียน พืชที่ปลูกเป็นหลักคือข้าวไร่ การตั้งถิ่นฐานจึงกระจายอยู่บริเวณ วิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงมีความกลมกลืนกับธรรมชาติที่แวดล้อมรอบตัว มีความเรียบง่ายและสมถะ ไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับคนอื่นหรือคนภายนอกนัก สภาพชุมชนในอดีตจึงมีขนาดเล็ก ๆ ต่อมาด้วยมีข้อจำกัดเรื่องการตั้งชุมชนและที่ทำมาหากิน ชุมชนชาวกะเหรี่ยงจึงมีขนาดใหญ่ขึ้นเช่นปัจจุบัน

^{๑๗๕}อ้างแล้ว, งานวิเคราะห์นโยบายและแผน, แผนพัฒนาสามปี ๒๕๖๐-๒๕๖๒, หน้า ๖.

^{๑๗๖}ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐, วนเกษตรในพื้นที่ป่า กรณีศึกษา: ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง ตำบลยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, หน้า คำนำ.

ลักษณะบ้านเรือนของชาวกะเหรี่ยงในอดีตเป็นเรือนเครื่องผูก ใต้ถุนสูง ทำจากไม้ไผ่ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เริ่มมีแบบถาวรที่สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสีมากขึ้น^{๑๗๗}

การแต่งกายของกะเหรี่ยงที่บ้านลีนช้างเป็นสิ่งที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษของชนเผ่ากะเหรี่ยงสะกอ กว่าจะทำชุดกะเหรี่ยงเสร็จก็ใช้เวลาเป็นปี ใช้เครื่องมือที่ชื่อว่า “กักระตุก” ทอผ้าใช้เวลาประมาณ ๑-๒ สัปดาห์, แต่การปักเย็บลวดลายต้องใช้ความละเอียดมากจึงต้องใช้เวลาานและต้องไปซื้อด้ายสีหรือนำฝ้ายที่ทอมา ไปย้อมสีในตัวเมือง เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีรถจึงต้องเดินเท้าไป ซึ่งต้องใช้เวลาเดินทางนานถึง ๓-๔ วัน ชาวกะเหรี่ยงทุกคนต้องมีชุดกะเหรี่ยงเป็นของตัวเอง และมีความเชื่อว่าถ้าใครไม่มีชุดกะเหรี่ยงก็จะอายคนกะเหรี่ยงด้วยกันเอง ส่วนมากชุดกะเหรี่ยงเป็นสิ่งที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และชุดกะเหรี่ยงจะมีอายุมากกว่า ๔๐ ปีขึ้นไป

ชุดกะเหรี่ยงจะมีเอกลักษณ์และจุดเด่นเฉพาะตัวโดยเน้นทางด้านของความสวยงามและความหนาของเนื้อผ้า เพราะหมู่บ้านลีนช้างเป็นหมู่บ้านที่ติดเขตชายแดนและมีป่าไม้มาก มีอากาศหนาวเย็น จึงต้องใส่เสื้อผ้าหนา เพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย ซึ่งต่อมามีความเจริญมากขึ้น การแต่งกายของชาวกะเหรี่ยงเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม แต่ก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีการแต่งกายไว้บ้าง จะมีการแต่งกายด้วยชุดกะเหรี่ยงประจำท้องถิ่นในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีเจดีย์ทราย (เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำ) ประเพณีกินข้าวห่อ (เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ) ประเพณีทะเลิง (เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ) งานแต่งงาน งานทำบุญบ้าน งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ

ชุดกะเหรี่ยงสำหรับเด็กผู้ชายและผู้หญิงมีลักษณะเป็นเสื้อสีแดง มีการทอและปักเย็บเป็นลายตามยาวสีขาว ใส่กางเกงขาวาวสีดำ งาม น้ำเงิน ส่วนชุดของผู้หญิงมีลักษณะคล้าย ๆ กับชุดกระโปรงคอวี เป็นผ้าฝ้ายสีขาว มีการทอหรือปักลวดลายเล็กน้อย มีความหมายว่าเด็กจะเป็นผู้ที่บริสุทธิ์เหมือนผ้าสีขาว ยังไม่ได้แต่งงาน รูปแบบของชุดนี้จะใส่จนถึงอายุ ๑๘ ปี

ชุดกะเหรี่ยงสำหรับผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน เป็นเสื้อสีดำ น้ำเงิน งาม มีลวดลายตามยาวตามขวาง ลายหยัก จะเหมือนกันหรือแตกต่างกันก็ได้แล้วแต่ความชอบของแต่ละคน สีของด้ายที่เย็บก็จะเป็นสีสด เช่น สีแดง สีเหลือง ส่วนผ้าถุงเป็นสีแดง มีการทอและปักเย็บ ทั้งตามยาว ตามขวาง และลายหยัก แล้วแต่ความชอบของแต่ละคนเช่นเดียวกัน และบริเวณชายผ้าถุงจะมีพู่เย็บติดอยู่ แสดงให้เห็นว่าเป็นสาวบริสุทธิ์ ยังไม่แต่งงาน

^{๑๗๗} ฟ้าวน เปรมพันธ์ุ และคณะ, ภูมิปัญญากะเหรี่ยง, หน้า ๕.

ภาพที่ ๒.๖
ชุดกะเหรี่ยงสำหรับเด็ก^{๑๗๘}

ชุดกะเหรี่ยงสำหรับผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว เป็นเสื้อสีดำ น้ำเงิน กรม มีลวดลายตามยาว ตามขวาง ลายหยัก จะเหมือนกันหรือแตกต่างกันก็ได้แล้วแต่ความชอบของแต่ละคน สีของด้ายจะไม่ใช้สีสด ส่วนผ้าถุงเป็นสีแดง มีการทอและปักเย็บ ทั้งตามยาว ตามขวาง และลายหยักแล้วแต่ความชอบของแต่ละคนเช่นเดียวกัน และบริเวณชายผ้าถุงตกแต่งด้วยลูกเดือย และไม่มีพู่เย็บติดอยู่ แสดงให้เห็นว่าแต่งงานแล้ว

ชุดกะเหรี่ยงสำหรับผู้ชาย เป็นเสื้อสีดำ น้ำเงิน แดง ขาว มีการทอเป็นแถบสีตามยาวและ ไม่มีการปัก ประดับ มีความยาวถึงสะโพก ส่วนกางเกง เป็นกางเกงสะดอ สีดำ น้ำเงิน กรม เทา

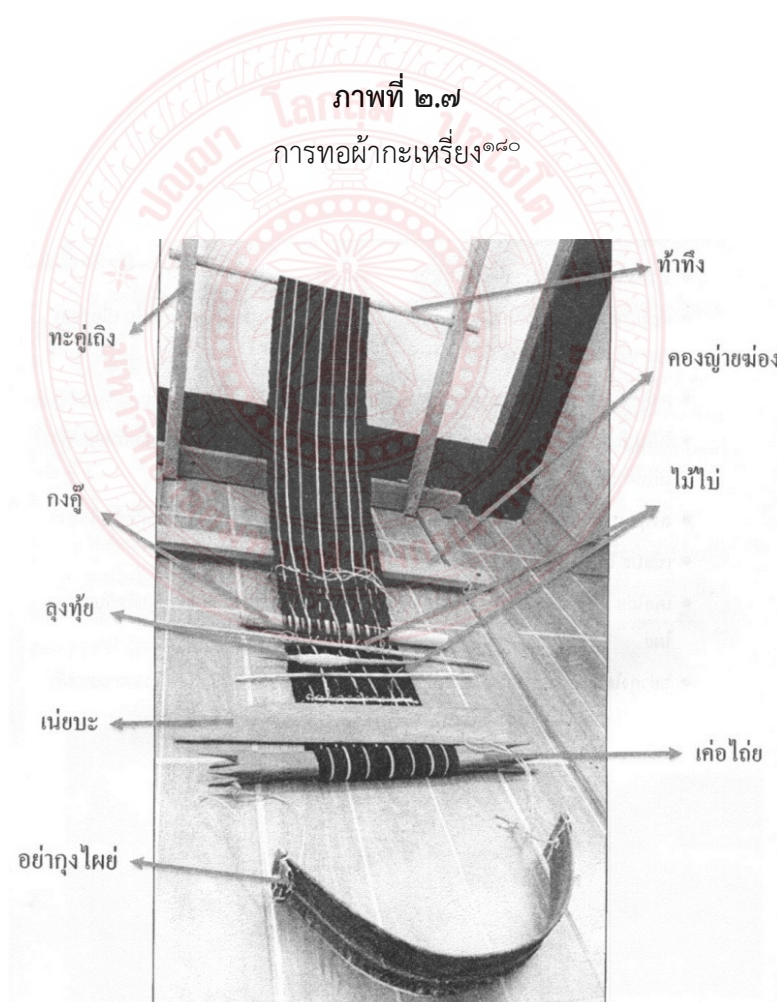
ลวดลายของผ้ากะเหรี่ยงแบ่งได้ ๓ แบบ คือ

๑. การทอธรรมดาหรือทอพื้น เป็นการทอลายขัดมีโครงสร้างหลัก โดยการสอดด้ายขวาง เข้าไประหว่างเส้นด้ายยืน สลับชั้น ๑ ลง ๑ หรือชั้น ๒ ลง ๒ ตามจำนวนเส้นด้ายที่เรียงไว้ขณะขึ้น เครื่องทอ ผ้าที่ได้จะมีสีเดียวตลอดทั้งผืน ผ้าเรียบสม่ำเสมอ เป็นวิธีการทอขั้นพื้นฐานใช้สำหรับการทอ เย็บชุด

^{๑๗๘}โครงการชุมชนศึกษาโดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยศิลปากร วัดลีนช้าง และโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี, บ้านลีนช้าง, หน้า ๔๐.

๒. การทอลายสลัสนี้ เป็นการทอแบบธรรมดา คือ ใช้เส้นด้ายยืนและเส้นด้ายพุ่งตามปกติ แต่แทรกด้ายสีต่าง ๆ สลับกันเข้าไป ขณะเรียงเส้นด้ายยืน ส่วนการทอลายมัดหมี่จะใช้ด้ายที่ย้อมติดสี บางส่วนเป็นด้ายยืนก่อนขึ้นเครื่องทอ ใช้วิธีการทอเหมือนการทอผ้าพื้นลายมัดหมี่เป็นลายที่ทอเป็นตัวขึ้น

๓. การทอลายจกหรือลายแกะดอก เป็นวิธีการทอลวดลายที่มีเทคนิคการทอยากที่สุด เนื่องจากมีเส้นพุ่งพิเศษที่สร้างลวดลายควบคู่กันไปขณะที่ทอ ด้วยการใช้นิ้วล้วงเข้าไปในเส้นด้ายยืน แล้วเอาด้ายสีต่าง ๆ แทรกเข้าไป ขณะที่ทอสลักับการลอดเส้นด้ายพุ่ง เมื่อทอเป็นผืนแล้ว ด้ายที่แทรกเข้าไบนั้นจะปรากฏเป็นลวดลายบนผืนผ้า ทั้งผืนไม่เหมือนกัน การทอนี้จะเห็นได้จากตีนขึ้นแต่ลวดลายมีวิธีการแกะดอกแตกต่างกันออกไป^{๑๗๙}

^{๑๗๙} อ่างแล้ว, โครงการชุมชนศึกษาโดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยช่าง และโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี, บ้านลีนช้าง, หน้า ๔๓-๔๖.

^{๑๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

เทคนิคการทอผ้า คือ ต้องทำผ้าให้ตั้งโดยการถีบกองถักอย่างช่อง แล้วเอนหลังโดยมีอย่างงูไผ่ลองหลังอยู่ จะช่วยให้ผ้ามีความละเอียดมากยิ่งขึ้น และเวลาทอกระตุกเนยบะกระตุกเข้ามาหลาย ๆ ครั้ง จะทำให้เส้นด้ายอัดแน่น และเป็นผ้าทอที่มีความละเอียดมากยิ่งขึ้น

สำหรับความเชื่อและการนับถือศาสนา ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาผสมกับความเชื่อดั้งเดิม ทั้งนี้ เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงโปหรือโพล่วงกลุ่มนี้มีความใกล้ชิดกับชาวมอญมาก่อน ส่วนวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่กับธรรมชาติแต่ดั้งเดิม ถือว่าในสรรพสิ่งมีจิตวิญญาณเป็นเจ้าของดูแล ดังนั้นการนับถือผีและเทวดาหรือเทพเจ้าที่อยู่ในธรรมชาติรอบตัว ซึ่งเทวดาหรือเทพเจ้าเหล่านี้ช่วยปกปักรักษาคุ้มครองชาวกะเหรี่ยงให้อยู่ดีมีสุข เช่น เทพที่ให้ความคุ้มครองโลก (ผิชะไร่) พระแม่ธรณี (ช่งทะรี) พระแม่คงคา (โพโตกุ) แม่โพสพ (พิบูโย) รุกขเทวดา (รุกขจือ) เป็นต้น ชาวกะเหรี่ยงจะเคร่งครัดมีธรรมเนียมปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ด้วยความเคารพ จะต้องมีการไหว้ การบวงสรวง การขอขมาลาโทษเป็นประจำทุกปี จนเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง^{๑๘๑}

พุทธศาสนสถานสำคัญของกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง คือ วัดลั่นช้าง (สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเพชรบุรี แห่งที่ ๑๕ ตามมติ มส. ครั้งที่ ๒/๒๕๕๑) สังกัดมหานิกาย ตั้งอยู่บ้านลั่นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี รหัสไปรษณีย์ โดยมี พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล) เป็นเจ้าอาวาส^{๑๘๒}

วัดลั่นช้างมีสภาพสัปปายสถาน บนเนื้อที่ ๔๒ ไร่ ๒ งาน ๓ ตารางวา มีศาลาปฏิบัติธรรม ๓ หลัง ที่สามารถรับรองผู้ปฏิบัติธรรมได้ ๑๐๐ คน/ครั้ง และจากสถิติพบว่า มีพุทธศาสนิกชนผู้มาปฏิบัติธรรมตลอดทั้งปี

ประเพณีท้องถิ่นของกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง เป็นประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการนับถือผี โดยกิจกรรมทางศาสนาที่ชาวบ้านปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง คือ การสวดมนต์ไหว้พระในวัดเป็นประจำทุกวัน โดยจะมีกลุ่มหญิงวัยกลางคน วัยรุ่นสาวและเด็ก ๆ แต่งชุดขาวมาสวดมนต์ที่ศาลาวัดลั่นช้างทุกวัน และการส่งบุตรหลานมาบวชสามเณรในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน เพื่อฝึกการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

^{๑๘๑} ฟ็อน เปรมพันธ์ุ และคณะ, ภูมิปัญญากะเหรี่ยง, หน้า ๖.

^{๑๘๒} ฐานข้อมูลพระพุทธศาสนาประเทศไทย, “วัดลั่นช้าง”, <<https://www.buddhismdata.org/index.bphp?url=temple&id=204>>, สิงหาคม ๒๕๖๑.

งานประเพณีอันเนื่องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ ประเพณีงานเวียนศาลา ซึ่งเป็นงานสักการะเจดีย์และต้นโพธิ์ของชาวบ้าน และงานแห่ดอกไม้ ซึ่งเป็นงานช่วงที่ดอกไม้ดอกออกดอกแบ่งบานช่วงปลายปี ชาวบ้านจะจัดซื้อดอกไม้และเครื่องตกแต่งสวยงามไปสักการะเจดีย์ในบริเวณพื้นที่วัดเดิม ใกล้ห้วยหินเพลิง นอกจากนี้ ยังมีประเพณีก่อเจดีย์ทราย ประเพณีกินข้าวห่อกะเหรียง ประเพณีวันสงกรานต์ซึ่งถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวกะเหรียง มีการเรียกขวัญขอพรจากผู้ใหญ่และรอกการออกเที่ยวป่า

การนับถือผีตามความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ การนับถือเจ้าพ่อซอแง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน โดยแต่ละปีชาวบ้านจะมารวมตัวกันนำอาหารและดอกไม้ไปเซ่นไหว้เจ้าพ่อที่ศาลบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน โดยเชื่อว่าจะทำให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

ชาวกะเหรียงบ้านลั่นช้าง เป็นผู้ที่นับถือธรรมชาติ โดยเชื่อว่ามีผีหรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ สิ่งนั้นได้แก่ บริเวณต้นไม้ใหญ่ใต้เขื่อน และบริเวณหินก้อนใหญ่ในห้วยหินเพลิง ซึ่งชาวบ้านจะต้องนำสิ่งของไปเซ่นไหว้เมื่อได้รับการทักท้วงจากหมอดูของหมู่บ้าน

สืบเนื่องจากความเชื่อทั้งศาสนาพุทธและความเชื่อดั้งเดิม เมื่อชาวบ้านเจ็บป่วยหรือมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิตแล้วแก้ไขไม่ได้ หนทางหนึ่งเพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว คือ การไปหาหมอดู ซึ่งจะมีวิธีการดูให้โดยใช้หยั้ค่าในการเสี่ยงทาย คำเสี่ยงทายเป็นการถามถึงการทำผิดต่อหลวงพ่อบุ๊วัดลั่นช้าง ที่ได้ต้นไม้ใหญ่ ที่ก้อนหินในห้วย หรือผีเรือน และเมื่อได้รับคำตอบก็แก้ไขโดยการไปขอขมา^{๑๘๓}

สรุปได้ว่า สภาพสังคมของชาวกะเหรียงเป็นสังคมเกษตรกรรมเพื่อการเลี้ยงชีพเป็นหลัก และชาวกะเหรียงบ้านลั่นช้างยังคงรักษาเอกลักษณ์และจุดเด่นเฉพาะตัวต่าง ๆ ไว้ อาทิ การแต่งกายลักษณะบ้านเรือน เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะชาวบ้านกะเหรียงลั่นช้างนับถือศาสนาที่ผสมผสานระหว่างการนับถือพระพุทธศาสนาและการนับถือผี ซึ่งดำรงอยู่อย่างสอดคล้องประสานกันเป็นวิถีชีวิตของชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม กระแสวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ก็เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนวัยหนุ่มสาว แม้นในวัยเด็กจะเกิดและเจริญเติบโตภายใต้วิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิม เรียนรู้ภาษากะเหรียงจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายก็ตาม

^{๑๘๓}โครงการชุมชนศึกษาโดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยศิลปากร วัดลั่นช้าง และโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี, บ้านลั่นช้าง, หน้า ๓-๔.

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งล้วนเป็นงานวิจัยภายในประเทศ โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

เรวัตี เพชรศิราสัณห์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสุขและวิถีการสร้างเสริมสุขภาพ: ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ ความหมายของความสุขและการสร้างเสริมสุขภาพต่างกัน ความสุขของวัยรุ่น คือ อิสระ ไม่ถูกควบคุมจากผู้ใหญ่ และได้รวมกลุ่มกับเพื่อน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำชีวิตให้ดีขึ้น ขณะที่ความสุขของวัยผู้ใหญ่ (มารดา) คือความสามารถในการควบคุมและจัดการสมาชิกในครอบครัว การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้อายุยืนยาว ส่วนความสุขของบิดาคือความสามารถในการหารายได้ ไม่ถูกควบคุมจากภรรยา การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้อายุยืนยาว ทำงานได้ สำหรับวัยผู้สูงอายุ ให้ความสำคัญความสุข คือ ได้รับการยอมรับและเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลาน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำชีวิตให้มีคุณค่า (๒) สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุข ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าเกิดจากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่ต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง ๓ วัยในครอบครัว และ (๓) การทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว ทั้งนี้ควรเป็นกิจกรรมที่เป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่บ้าน^{๑๘๔}

เริงชัย ต้นสุชาติ และธรรณชนก คำแก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ดัชนีวัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกชุมชนในมูลนิธิโครงการหลวง” จากผลการวิจัยพบว่า จาก ดัชนีความสุขและความอยู่ดีมีสุขประกอบไปด้วย ๖ หมวดคือ เศรษฐกิจ ครอบครัว สุขภาพ สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสวัสดิการสังคมและธรรมาภิบาล กลุ่มตัวอย่างให้น้ำหนักดัชนีชี้วัดหมวดเศรษฐกิจมากที่สุด แต่เมื่อพิจารณาความแตกต่างทางด้านชนเผ่าพบว่า ชนเผ่ากะเหรี่ยงและม้งจะให้ความสำคัญกับครอบครัวมากที่สุด ซึ่งแตกต่างจากชนเผ่ามูเซอและลีซอที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจมากที่สุด โดยความสุขเฉลี่ยที่ได้จากตัวชี้วัดและการประเมินด้วยตนเองอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขในแต่ละระดับด้วยแบบจำลองโพรบิตแบบเรียงลำดับพบว่า ดัชนีหมวดครอบครัว สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๘๕}

^{๑๘๔}เรวัตี เพชรศิราสัณห์ และคณะ, “ความสุขและวิถีการสร้างเสริมสุขภาพ: ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์), ๒๕๕๐.

^{๑๘๕}เริงชัย ต้นสุชาติ และธรรณชนก คำแก้ว, “ดัชนีวัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกชุมชนในมูลนิธิโครงการหลวง”, รายงานการวิจัย, (ฝ่ายพัฒนา มูลนิธิโครงการหลวง), ๒๕๕๑.

พนิดา จงสุขสมสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับความสุขของคนในชุมชนดอนแก้ว อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่แสดงให้เห็นความสุขของคนในชุมชน ๖ มิติ คือ สภาวะทางด้านร่างกายและจิตใจ ความมั่นคงในการทำงาน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน การบริหารจัดการของรัฐในชุมชน และสภาพสิ่งแวดล้อมกับสภาพอากาศ พบว่า ทุนนิยมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ทำให้ค่าเฉลี่ยความสุขอยู่ระดับปานกลาง ปัจจัยทุกตัวมีความสัมพันธ์กับค่าเฉลี่ยความสุข โดยเฉพาะการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและจิตใจที่ดี การมีเงินออม ครอบครัวมีการสื่อสารและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การบริหารจัดการของผู้นำชุมชนมีความโปร่งใสและสร้างความมีส่วนร่วมต่อผู้คนในชุมชนก่อให้เกิดทุนสังคมที่ยังรากลึกลงกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรม โดยวิทย์และเสียงตามสายยังคงเป็นสื่อที่เชื่อมโยงคนในชุมชนกับโลกภายนอก และช่วยพัฒนาความรู้จนผู้คนในชุมชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน^{๑๘๖}

นิตยา สุภาภรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การรับรู้ของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางไผ่” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) ประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ต่อความอยู่ดีมีสุขในตัวชี้วัดทั้ง ๗ ด้านอยู่ในระดับดีทุกด้าน โดยเรียงลำดับการรับรู้จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านความรู้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ด้านการบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ด้านสุขภาพ ตามลำดับ (๒) ประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกันมีการรับรู้ต่อความอยู่ดีมีสุขในตัวชี้วัดทั้ง ๗ ด้าน พบว่าผลการเปรียบเทียบด้านเพศ โดยรวมเพศชายรับรู้มากกว่าเพศหญิง ผลการเปรียบเทียบช่วงอายุต่อการรับรู้ความอยู่ดีมีสุข พบว่าประชาชนมีช่วงอายุ ๖๑ ปี ขึ้นไปรับรู้มากที่สุด รองลงมาคือช่วงอายุที่รับรู้ต่ำกว่า ๓๐ ปี สำหรับช่วงอายุ ๔๑-๔๕ ปี รับรู้น้อยที่สุด ผลการเปรียบเทียบระดับการศึกษาพบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีรับรู้มากที่สุด รองลงมาคือระดับการศึกษาปริญญาตรี และระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีรับรู้น้อยที่สุด ผลการเปรียบเทียบอาชีพพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจรับรู้มากที่สุด รองลงมาคือมีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว สำหรับอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่รับรู้น้อยที่สุด และ (๓) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม พบว่า ควรส่งเสริมในด้านการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมให้มีความสามัคคีในหมู่บ้าน/ชุมชน มีน้ำใจซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้านเพื่อทำให้ทุกคนในหมู่บ้านมีความใกล้ชิด มีความสัมพันธ์ที่ดีทำให้หมู่บ้านและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง^{๑๘๗}

^{๑๘๖}พนิดา จงสุขสมสกุล, “การสื่อสารกับความสุขของคนในชุมชนดอนแก้ว อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่”, ใน เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๗, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, (สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่), ๒๕๕๙, หน้า ๑.

^{๑๘๗}นิตยา สุภาภรณ์, “การรับรู้ของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางไผ่”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์), ๒๕๕๒.

พรรณราย เทียมทัน และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) การสร้างทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า บุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีทักษะการใช้ชีวิตแบบพอเพียงที่ดีขึ้น เช่น มีการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น มีการหารายได้เพิ่มขึ้น และมีการออมมากขึ้น (๒) ผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ความรู้เกี่ยวกับทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกทักษะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และ (๓) บุคลากรจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากร อยู่ในระดับมาก^{๑๘๘}

จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และความคิดเห็นต่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนรอบสนามบินสุวรรณภูมิ” จากผลการวิจัยพบว่า รัฐบาลควรมีนโยบายในการเข้ามาดูแลเรื่องสุขภาพ สภาพแวดล้อม และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และควรเป็นเจ้าภาพในการจัดให้กรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการร่วมกันจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนรอบสนามบิน ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ กรมทางหลวง ควรก่อสร้างสะพานข้ามทางแยกเจ้าคุณทหาร และสะพานข้ามแยกเข้าเคหะชุมชนร่มเกล้าตามแนวนนร่มเกล้าซึ่งเป็นเส้นทางเข้า-ออกสนามบินทางทิศเหนือโดยด่วนเพื่อบรรเทาปัญหาการจราจรติดขัดในเวลาเร่งด่วนบนถนนร่มเกล้า สถาบันทางวิชาการที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้อาจารย์ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบลในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนในพื้นที่ในการดูแลสุขภาพ การสร้างหลักประกันด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การรักษาสภาพแวดล้อมที่ทำให้ชุมชนน่าอยู่ การดูแลผู้สูงอายุ และการให้ความรู้เรื่องสิทธิแรงงานให้กับกลุ่มผู้ใช้แรงงานในย่านอุตสาหกรรมที่อยู่รอบ ๆ สนามบินสุวรรณภูมิ^{๑๘๙}

^{๑๘๘}พรรณราย เทียมทัน และคณะ, “การสร้างทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)), ๒๕๕๑.

^{๑๘๙}จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, “สภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และความคิดเห็นต่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนรอบสนามบินสุวรรณภูมิ”, รายงานการวิจัย, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียว), ๒๕๕๑.

รอฮานี เจอะอาแซ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสุขและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบกับเหตุความไม่สงบ” จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสุขเท่ากับคนทั่วไป ปัจจัยทุกตัว ยกเว้นลักษณะพื้นที่ทั้งสามลักษณะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพฤติกรรมกรรมการจัดการความเครียด ความสามารถในการฟื้นตัว การสนับสนุนทางสังคม อิทธิพลสื่อสารมวลชน ความเข้มแข็งในการมองโลก ความเชื่อมั่นต่อหน่วยงาน ของรัฐ การปฏิบัติศาสนกิจ และเพศมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุข ส่วนการได้รับผลกระทบมีความสัมพันธ์ทางลบกับ ความสุข และปัจจัย ๖ ด้านที่ร่วมกันทำนายความสุขของประชาชนคือ พฤติกรรมกรรมการจัดการความเครียด ความสามารถในการฟื้นตัว การสนับสนุนทางสังคม การได้รับผลกระทบ การปฏิบัติศาสนกิจ และอิทธิพลของสื่อสารมวลชน โดยรวม ทำนายได้ร้อยละ ๓๕ ทั้งนี้ พฤติกรรมกรรมการจัดการความเครียด ความสามารถในการฟื้นตัว การสนับสนุนทางสังคมและอิทธิพล สื่อสารมวลชน มีอิทธิพลทางบวกต่อความสุข ส่วนการได้รับผลกระทบ และการปฏิบัติศาสนกิจมีอิทธิพล ทางลบต่อความสุขของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าปัจจัยภายในบุคคล เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะช่วยให้ประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสุข^{๑๙๐}

อภิวีร์ อันตรเสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสุข: กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองกระทุ่ม จังหวัดกำแพงเพชร” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) พบว่า ความแตกต่างทางด้านสถานภาพการสมรสมีความสัมพันธ์ต่อระดับความสุขในแต่ละบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๔๗ โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นหม้ายมีระดับความพึงพอใจในชีวิตโดยรวมสูงที่สุดโดยอยู่ที่ระดับ ๔.๖๔ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพหย่า มีระดับความพึงพอใจในชีวิตโดยรวมน้อยที่สุด ที่ระดับ ๔.๓๙ และ (๒) การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) พบว่า การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ต่อระดับความสุขในละบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๐๔๙ และการวิเคราะห์ความถดถอย (Regression Analysis) แสดงความมีอิทธิพลระหว่างตัวแปรทั้งสองในลักษณะผันแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑๓ โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีระดับความพึงพอใจในชีวิตในด้าน การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้สูงที่สุดที่ระดับ ๔.๘๔^{๑๙๑}

^{๑๙๐}รอฮานี เจอะอาแซ และคณะ, “ความสุขและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบกับเหตุความไม่สงบ”, รายงานการวิจัย, (คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์), ๒๕๕๑.

^{๑๙๑}อภิวีร์ อันตรเสน, “ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสุข: กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองกระทุ่ม จังหวัดกำแพงเพชร”, รายงานการวิจัย, (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๕๐.

จิโรจน์ บุญราชและคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งความสุขในระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลงมูลเหล็ก” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งความสุขในระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลงมูลเหล็ก พบว่า แนวทางการพัฒนาด้านภารกิจหรืองานที่ทำ ควรให้บุคลากรได้เลือกในแผนงานที่ตัวเองรักและชอบ และผลักดันให้บุคลากรได้อยู่ใกล้คู่แกลนครอบครัว แนวทางการพัฒนาด้านเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ควรสร้างให้บุคลากร คิดว่าตัวเองคือส่วนหนึ่งขององค์กร และมีความหมายต่อหน่วยงาน แนวทางการพัฒนาด้านสถานที่ทำงาน สิ่งอำนวยความสะดวก ควรสร้างให้บุคลากร พอใจในกฎระเบียบของหน่วยงาน รวมทั้งไม่ออกข้อบังคับมากจนเกินไปจนกระทบต่อการทำงาน และ (๓) องค์กรประกอบขององค์กรแห่งความสุขที่พบจากการพัฒนาแบบองค์กรแห่งความสุขในระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลงมูลเหล็ก พบว่า กิจกรรมด้านที่เด่นที่สุด คือ กิจกรรมการช่วยเหลือชุมชน สังคมรอบข้าง เพราะเป็นภารกิจหลักที่องค์กรบริหารส่วนตำบลงมูลเหล็กต้องให้ความช่วยเหลือทุกข์สุขของประชาชนในเขตพื้นที่ รองลงมา กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ รองลงมา กิจกรรมการส่งเสริมทักษะ เพิ่มพูนความรู้ให้กับพนักงาน รองลงมา กิจกรรมการเสริมสร้างความสนุกสนานผ่อนคลาย รองลงมา กิจกรรมการส่งเสริม รมรงค์ให้พนักงานใช้จ่ายอย่างประหยัด และคุ้มค่า รองลงมา กิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับพนักงาน รองลงมา กิจกรรมสร้างความรัก ความผูกพัน ในครอบครัว และการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างครอบครัว^{๑๙๒}

สุรีย์พร ธรรมิกพงษ์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งชุมชนหมู่ที่ ๖ ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า มีความสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น มีความต่อเนื่อง และนำไปสู่การปฏิบัติได้ในระดับดี (๒) ผลการดำเนินงาน พบว่า สมาชิกในชุมชนดำเนินงานโดยการวางแผนร่วมกัน จัดทำแผนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โดยยึดหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน และการสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (๓) บุคลากรมีความพึงพอใจต่อความพึงพอใจต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง อยู่ในระดับมาก^{๑๙๓}

^{๑๙๒}จิโรจน์ บุญราชและคณะ, “การพัฒนาแบบองค์กรแห่งความสุขในระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลงมูลเหล็ก”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์), ๒๕๕๘.

^{๑๙๓}สุรีย์พร ธรรมิกพงษ์ และคณะ, “รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)), ๒๕๕๑.

พวงผกา แก้วกรม และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์โดยใช้หลักธรรมาภิบาลตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานชุมชนประพัตจังหวัดเพชรบูรณ์โดยใช้หลักธรรมาภิบาล พบว่า รูปแบบมีความสอดคล้อง ความต่อเนื่อง และการไปการปฏิบัติได้อย่างดียิ่ง (๒) การดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานชุมชนประพัตจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้หลักธรรมาภิบาล ได้แก่ ประชุมสัมมนาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมาภิบาล และการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล และดำเนินงานตามแผนการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยการปฏิบัติตามตัวชี้วัดที่กำหนด (๓) ผลการประเมินการปฏิบัติงานตามตัวชี้วัดของการบริหารงานสำนักงานชุมชนประพัตตามหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับดี และ (๔) ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการสำนักงานชุมชนประพัตจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้หลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมาก^{๑๙๔}

อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากร ชุมชน และองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) การพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า บุคลากรมีทักษะการใช้ชีวิตแบบพอเพียงมากขึ้น เช่น การลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การหารายได้เพิ่มขึ้น และมีการออมที่เพิ่มขึ้น ส่วนผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ หลังการฝึกทักษะสูงกว่าก่อนการฝึกทักษะการดำเนินชีวิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรอยู่ในระดับมาก (๒) รูปแบบการบริหารจัดการของสำนักงานชุมชนประพัต มีความสอดคล้อง ความต่อเนื่อง และนำไปสู่การปฏิบัติได้ในระดับดี และบุคลากรมีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการสำนักงานชุมชนประพัตจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้หลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมาก และ (๓) รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนมีความเป็นไปได้ มีความสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น มีความต่อเนื่อง และนำไปสู่การปฏิบัติได้ในระดับดี สำหรับผลการดำเนินงานพบว่า สมาชิกในชุมชนดำเนินงานโดยการวางแผนร่วมกัน จัดทำแผนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โดยยึดหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน และการสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๑๙๕}

^{๑๙๔}พวงผกา แก้วกรม และคณะ, “รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์โดยใช้หลักธรรมาภิบาลตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)), ๒๕๕๑.

^{๑๙๕}อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ, “การพัฒนาบุคลากร ชุมชน และองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)), ๒๕๕๑.

ฉัตรวิบูลย์ ไพจ์เชล, อีรวรรณ อีรพงษ์ และพิมพ์ชนก เครือสุคนธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการฝึกเจริญสติต่อความสุขในชีวิต” จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกเจริญสติมีค่าเฉลี่ยคะแนนความสุขสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และเมื่อศึกษาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความสุขก่อนและหลังการฝึกเจริญสติ พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยความสุขสูงกว่าก่อนการเข้ารับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน จึงสรุปได้ว่า การฝึกเจริญสติมีผลต่อความสุขในชีวิต และการวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะสำคัญ คือ จากผลการวิจัยดังกล่าว ควรนำไปประยุกต์ใช้การเพิ่มความสุขในชีวิตในกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เช่น กลุ่มของผู้ป่วยที่มีภาวะตึงเครียด หรือซึมเศร้า หรือเป็นลักษณะการศึกษาที่ชัดเจนของการฝึกสติต่อความสุขในชีวิต^{๑๙๖}

ทีฆา โยธากิติ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ดัชนีความสุขของชุมชนบริเวณรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดแพร่” จากผลการวิจัยพบว่า ความสุขของชุมชนบริเวณรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดแพร่ จากการใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติเพื่อเป็นแหล่งอาหารของชุมชน มีความน่าสนใจในการประเมินปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของชาวบ้าน ในวิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ตัวแปรตาม ความสุขของตนเอง ตัวแปรอิสระทั้งหมด ๙ ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ (รายได้, หนี้สิน) สังคม (เพศ, อายุ, การศึกษา, จำนวนสมาชิกในบ้าน, การประเมินความสุขของชุมชน) และสิ่งแวดล้อม (ความรู้เรื่องป่า, การใช้ประโยชน์จากป่า) พบว่า จำนวนสมาชิกในบ้าน, การประเมินความสุขของชุมชน และการใช้ประโยชน์จากป่าเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ ๙๕ แสดงว่า การอาศัยอยู่ร่วมกันในครอบครัวทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในสังคมที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการมีแหล่งอาหารที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี ดังนั้น ปัจจัยที่ได้นำมาพิจารณาด้านคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยเน้นที่การใช้ประโยชน์จากป่า ทำให้ชาวบ้านตระหนักการช่วยกันดูแลรักษาให้พื้นที่ป่าแห่งนี้อยู่กับชุมชนต่อไป^{๑๙๗}

^{๑๙๖}ฉัตรวิบูลย์ ไพจ์เชล, อีรวรรณ อีรพงษ์ และพิมพ์ชนก เครือสุคนธ์, “ผลของการฝึกเจริญสติต่อความสุขในชีวิต”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๕.

^{๑๙๗}ทีฆา โยธากิติ และคณะ, “ดัชนีความสุขของชุมชนบริเวณรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดแพร่”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้), ๒๕๕๙.

กุลธีรา ทองใหญ่ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุในเขตชุมชนเก่าแก่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” จากผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวม พบว่า ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตในระดับมาก ด้านที่มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทุกด้าน คือ ด้านสภาพร่างกาย และผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุโดยภาพรวม พบว่า ผู้สูงอายุมีความสุขในชีวิตในระดับมาก และผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีปัจจัยส่วนบุคคลจำแนกตามความเพียงพอของรายได้ ภาวะการฉ้อโกง การเข้าร่วมกิจกรรม ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุ พบว่า ปัจจัยคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุ คือ ปัจจัยด้านสภาพอารมณ์และปัจจัยด้านสภาพความเป็นอยู่ โดยทั้งสองปัจจัยมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสุขของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๙๘}

อัชฌา สุวรรณกาญจน์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสมานฉันท์-อยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนมุสลิมในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส ผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนทางการแพทย์พยาบาลอนามัยชุมชน” จากผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาความต้องการและผลการสร้างความสมานฉันท์-อยู่เย็นเป็นสุข ของชุมชน มุสลิมในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาสด้วยวิธีการเข้าร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอนทางการแพทย์พยาบาลอนามัย ชุมชนและการพัฒนาอนามัยชุมชนของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ทั้ง ๕ กระบวนการ ได้แก่ สร้างทีมงานและการกำหนดวิสัยทัศน์ ศึกษาและระบุปัญหาสุขภาพชุมชน วิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน ดำเนินการแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน และประเมินผลการแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ถึงความต้องการและผลการสร้างความสมานฉันท์-อยู่เย็นเป็นสุข ๖ ด้าน คือ สุขภาวะของบุคคลและครอบครัว ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมประชาธิปไตยและสมานฉันท์ เศรษฐกิจมั่นคง และสิ่งแวดล้อมดีและสมดุล จึงพบข้อมูลเชิงประจักษ์ว่า มีความต้องการสร้างความสมานฉันท์-อยู่เย็นเป็นสุข โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก อย่างไรก็ตามยังพบว่าในด้านครอบครัวอบอุ่น เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง^{๑๙๙}

^{๑๙๘}กุลธีรา ทองใหญ่, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุในเขตชุมชนเก่าแก่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา”, รายงานการวิจัย, (คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย), ๒๕๕๙.

^{๑๙๙}อัชฌา สุวรรณกาญจน์ และคณะ, “ความสมานฉันท์-อยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนมุสลิมในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส ผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนทางการแพทย์พยาบาลอนามัยชุมชน”, รายงานการวิจัย, (คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์), ๒๕๕๒.

ดาเรณี จงอุดมการณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบชีวิตคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระยะที่ ๑” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) ความอยู่ดีมีสุขฯ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของครัวเรือนและชุมชน มีลักษณะดังนี้ ชุมชนมีความหลากหลาย ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ชุมชนมีแหล่งน้ำธรรมชาติ ชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้าไปใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพของแหล่งน้ำธรรมชาติในชุมชนมีคุณภาพ สะอาด และอุดมสมบูรณ์ ครัวเรือนมีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรพอเพียง มีสภาพอากาศในครัวเรือนและชุมชนดี ครัวเรือนและชุมชนมีน้ำสะอาดดื่ม ชุมชนมีแหล่งอาหารธรรมชาติ คนส่วนใหญ่ทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมีอันตราย ชุมชน/หมู่บ้านตั้งอยู่ห่างไกลพื้นที่ที่มีอันตรายจากสารพิษอันตราย ชุมชน/หมู่บ้านตั้งอยู่ห่างไกลพื้นที่ที่เกิดภัยธรรมชาติที่มีอันตรายนอกเหนือจากปัญหาธรรมชาติที่มีตามปกติอยู่แล้ว (๒) ความอยู่ดีมีสุขฯ ด้านเศรษฐกิจ มีลักษณะดังนี้ ครอบครัวยังมีพื้นที่ทำกินพอเพียง ครอบครัวยังมีที่ดินเป็นของตัวเอง มีที่ทำกินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย มีความมั่นคงแข็งแรงของบ้านที่อยู่อาศัย ครัวเรือนมีข้าวกินตลอดปี ครัวเรือนมีความสามารถในการผลิตอาหารอื่น ๆ นอกเหนือจากข้าวเพื่อการบริโภคอย่างเพียงพอ มีแหล่งอาหารธรรมชาติที่เพียงพอ ได้กินอาหารที่ปลอดภัยไม่มีสารเคมีตกค้าง มีเงินพอใช้และเหลือเก็บ ไม่มีหนี้สิน หรือมี แต่สามารถชำระได้ มีการรวมกลุ่มหารายได้ร่วมกันในชุมชน ครัวเรือนมีแรงงานช่วยในการทำการเกษตร คนในครอบครัวยังมีอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองได้อย่างพอเพียง (๓) ความอยู่ดีมีสุขฯ ด้านสุขภาพและความมั่นคงในชีวิต มีลักษณะดังนี้ คนในครอบครัวไม่มีการเจ็บป่วยโรคประจำตัวที่ต้องการการดูแล มีเวลาพักผ่อนหย่อนใจ สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพ/ได้รับการบริการด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม ไร้ซึ่งความกังวล ได้ทำบุญให้ทาน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน/การได้ช่วยเหลือชุมชน เป็นที่นับหน้าถือตาในชุมชน/สังคม ได้รับการดูแลและเยี่ยมจากลูกหลาน/ญาติพี่น้อง (๔) ความอยู่ดีมีสุขฯ ด้านสังคม มีลักษณะดังนี้ มีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน ไม่มีการใช้อายุมุข/ยาเสพติดในครอบครัวและชุมชน มีความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติที่ดี มีความสัมพันธ์ในชุมชนที่ดี มีผู้นำที่เอาใจใส่ เสียสละ ชาวบ้านให้ความร่วมมือต่อการทำกิจกรรมในชุมชน มีการดำรงและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับหรือเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานจากหน่วยงานของรัฐ การมีคุณธรรมจริยธรรมยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนา มีความยุติธรรมในสังคม มีผู้บริหารที่ทำงานด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์ สุจริต^{๒๐๐}

^{๒๐๐}ดาเรณี จงอุดมการณ์, “การพัฒนาแบบชีวิตคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระยะที่ ๑”, รายงานการวิจัย, (คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๐.

ภูริต โศภนคณาภรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขเกิดขึ้นจากภาครัฐเอาใจใส่ในเรื่องสวัสดิการและประกันสุขภาพ ทำให้คนในชุมชนเกิดความเกื้อกูลกันและพึ่งพากัน ตลอดจนอยู่อาศัยด้วยความเท่าเทียมเสมอภาคกันและการยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล ภาคส่วนท้องถิ่นมีการส่งเสริมให้ประชาชนหันมาทำเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนและประชาชนมีรายได้สูงขึ้นจนเกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนเพื่อรักษาคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนภาคประชาชนร่วมกันสร้างการเรียนรู้จากกิจกรรมตามองค์ประกอบความสุขที่เข้ากับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน (๒) ผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ประกอบด้วย การร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนด้วยกระบวนการที่หลากหลาย อาทิเช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชน วิทยุชุมชน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้างอาชีพและสืบทอดประเพณีท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการใช้ศูนย์การเรียนรู้ประจำท้องถิ่นและห้องสมุดชุมชน ศาลาประชาคม รวมถึงการเรียนตามอัธยาศัย และ (๓) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขที่พัฒนาขึ้นเสริมสร้างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสุขให้กับผู้ร่วมทดลองในระดับมากถึงมากที่สุด และพบว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ประกอบด้วย ๗ กระบวนการเรียนรู้ คือ การสร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความสุขในชุมชน การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้เพื่อสร้างความสุขของคนในชุมชน การสำรวจและวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันเพื่อสร้างความสุขของคนในชุมชน การกำหนดแผนและปฏิบัติการแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อสร้างความสุขของคนในชุมชน การสาธิตและลงมือปฏิบัติร่วมกันเพื่อสร้างความสุขของคนในชุมชน การแลกเปลี่ยน และรับผลประโยชน์ความสุขร่วมกันของคนในชุมชน^{๒๐๑}

สรุปได้ว่า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชุมชนแห่งความสุข แม้จะมีการศึกษาตามกรอบตัวชี้วัดความสุขในบริบทต่าง ๆ แต่เมื่อสังเคราะห์เป็นองค์รวมจึงเห็นได้ว่ามีความครอบคลุมหรือเกี่ยวข้องกับ การศึกษาความสุขของปัจเจกบุคคลในสองมุมมอง ประกอบด้วย ความสุขกายและความสุขใจ โดยที่ความสุขกาย ได้แก่ สภาวะทางกายของมนุษย์ที่มีความสุขจากการมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมวัย ฯลฯ ส่วนความสุขใจ ได้แก่ สภาวะทางจิตใจของมนุษย์ที่มีความสุข ปราศจากความทุกข์ในจิตใจ มีความไม่ยึดมั่น ฯลฯ ซึ่งความสุขประเภทนี้มักสัมพันธ์กับ อิศราภาพในระดับจิตและปัญญา และสามารถเรียนรู้และเกิดขึ้นได้เฉพาะตน แต่จำเป็นต้องอาศัยกลไกสนับสนุนจากความสุขกายบนพื้นฐานการดำรงชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา นั่นเอง

^{๒๐๑} ภูริต โศภนคณาภรณ์, “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๕.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะขนาดกลาง โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้ง ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย ฝ่ายบ้าน (ภาคประชาสังคม/ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง) ฝ่ายวัด (พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง) และฝ่ายราชการ/โรงเรียน (บุคลากรของหน่วยงานราชการ/สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี พร้อมทั้งกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยอาสาสมัครเยาวชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ มีประชากร (Population) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมทั้ง ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ดังนี้

๓.๒.๑ ประชากร (Population)

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการสำรวจ (Survey) ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยแบบสอบถามที่มีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ได้แก่ ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี (พื้นที่ในปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้) จำนวน ๓๓๙ คน^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการสำรวจ (Survey) ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ได้แก่ ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี (พื้นที่ในปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้) โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)^๒ ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย

e คือ เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (0.05)

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า} \quad n &= \frac{339}{1 + 339(0.05)^2} \\ &= 183.94 \text{ หรือ } 184 \text{ คน} \end{aligned}$$

^๑องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้, แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๒), (เพชรบุรี: งานวิเคราะห์นโยบายและแผน องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้, ๒๕๖๐), หน้า ๓๗.

^๒คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามเพศ แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๑๘๔ คน ออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ดังนี้^๓

$$\text{สูตร} \quad n_i = \frac{N_i}{N} \times n$$

เมื่อ n_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย

N_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

N คือ จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

n คือ จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่างเช่น ขนาดกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง เพศชาย จำนวน ๑๖๕ คน ได้แก่

$$\begin{aligned} n_i &= \frac{184}{399} \times 165 \\ &= 76.09 \text{ คน หรือ } 76 \text{ คน} \end{aligned}$$

รายละเอียดของขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณ จำแนกตามเพศ แสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง จำแนกตามเพศ

ที่	รายการ	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง เพศชาย	๑๖๕	๗๖
๒	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง เพศหญิง	๑๗๔	๑๐๘
	รวม	๓๓๙	๑๘๔

^๓กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี จากการสุ่มแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกออกเป็น ๓ กลุ่ม รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๐ รูป/คน ดังแสดงในตารางที่ ๓.๒

ตารางที่ ๓.๒

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ที่	กลุ่ม	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (รูป/คน)
๑	ฝ่ายบ้าน (ภาคประชาสังคม/ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง)	๖
๒	ฝ่ายวัด (พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง)	๑
๓	ฝ่ายราชการ/โรงเรียน (บุคลากรของหน่วยงานราชการ/สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง)	๓
	รวม	๑๐

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑๐ รูป/คน มีดังนี้

ก. ฝ่ายบ้าน (ภาคประชาสังคม/ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) จำนวน ๖ คน ได้แก่

๑. นางระเอียง หนาแน่น	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๒. นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๓. นายจองเนี่ย ดังแสง	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี

๔. นายสุข กรองรัง ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี

๕. นายบุญช่วย วาดิ ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี

๖. นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี

ข. ฝ่ายวัด (พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) จำนวน ๑ รูป ได้แก่

๑. พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัด
เหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

ค. ฝ่ายราชการ/โรงเรียน (บุคลากรของหน่วยงานราชการ/สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่
ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) จำนวน ๓ คน ได้แก่

๑. นางสาวน้อย พวงไม้ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัด
เหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

๒. นางสาวจิรศยา บุญคน ประธานกลุ่มสตรีบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำ
กลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัด
เพชรบุรี

๓. นางสาวกานต์พิชชา ทองต้า ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบล
ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี

๓.๒.๔ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและ
ลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการ
เรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับ
วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี จำแนกออกเป็น
๓ กลุ่ม รวมทั้งสิ้นจำนวน ๘ รูป/คน ดังแสดงในตารางที่ ๓.๓

ตารางที่ ๓.๓

จำนวนผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ที่	กลุ่ม	ผู้เข้าร่วมการสนทนา กลุ่มเฉพาะ (รูป/คน)
๑	ฝ่ายบ้าน (ภาคประชาสังคม/ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง)	๔
๒	ฝ่ายวัด (พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง)	๑
๓	ฝ่ายราชการ/โรงเรียน (บุคลากรของหน่วยงานราชการ/สถานศึกษา ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง)	๓
	รวม	๘

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากการสุ่มแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ รูป/คน มีดังนี้

- ก. ฝ่ายบ้าน (ภาคประชาสังคม/ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) จำนวน ๔ คน ได้แก่
๑. นายธีระเกียรติ วาดี ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
 ๒. นายมะโน ทองกลอง ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
 ๓. นางสาววรพร พวงไม้ ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
 ๔. นางสาวสาวิตรี ดังแสง ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
- ข. ฝ่ายวัด (พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) จำนวน ๑ รูป ได้แก่
๑. พระไชยสิทธิ์ จิตสพโท เลขาธิการวัดล้นช้าง ตำบลยางน้ำก่ดเหนือ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

ค. ฝ่ายราชการ/โรงเรียน (บุคลากรของหน่วยงานราชการ/สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง) จำนวน ๓ คน ได้แก่

๑. นายสิทธิธา พวงไม้ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๒. นายทองสุข พวงไม้ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก่ดเหนือ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
๓. นางสาวไอยรา เย็นตั้ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลั่นช้าง ตำบลยาง
น้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี

๓.๒.๕ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

กิจกรรม (ต้นแบบ) การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เขตพื้นที่การปกครององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำก่ดใต้) โดยอาสาสมัครเยาวชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง จำนวน ๒๐ คน

ตารางที่ ๓.๔

อาสาสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

ที่	กลุ่ม	อาสาสมัคร (คน)
๑	อาสาสมัครเยาวชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง เพศชาย	๑๐
๒	อาสาสมัครเยาวชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง เพศหญิง	๑๐
	รวม	๒๐

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสำรวจ (Questionnaire) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และแบบบันทึกรายละเอียดผลการปฏิบัติการ (รายตัวชีวิต) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๓.๑ ประเภทของเครื่องมือ

ก. แบบสอบถาม (Questionnaire)

แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ใช้ในการสำรวจระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เพื่อวัดระดับพื้นฐานการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี หรือสำรวจสภาพการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

๒. กำหนดวัตถุประสงค์และกรอบการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. สร้างเครื่องมือ

๔. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๕. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๖. ปรับปรุงแก้ไข

๗. นำเครื่องมือไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ^๔ ความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) ความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถามรูปแบบ ตลอดจนภาษาที่ใช้ จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่าน ดังนี้

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๔สุวิมล ติรกานันท์, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕.

๒. ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. ผศ.ดร.ยุพธนา ปราณีต	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.รพีพรรณ เทียมเดช	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง ๕ ท่าน ได้พิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยมีผลการคำนวณ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ ๐.๘๐-๑.๐๐ จากนั้นจึงได้นำไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) กับผู้ที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ ราย และนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient)^๕ โดยได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๗๓๒

แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ใช้ในการสำรวจระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข ของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ และการศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี รวม ๔ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ประกอบด้วย

ด้านเศรษฐกิจ มีคำถามจำนวน ๑๒ ข้อ

ด้านสังคม มีคำถามจำนวน ๑๔ ข้อ

ด้านการศึกษา มีคำถามจำนวน ๑๔ ข้อ

ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม มีคำถามจำนวน ๑๐ ข้อ

^๕ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

ข. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นการสัมภาษณ์ที่กระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เล่าเรื่องราวอย่างมีเป้าหมาย โดยที่ผู้สัมภาษณ์มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในลักษณะเป็นคู่สนทนา ภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลาย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑. สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร
๒. ชี้แจง แนะนำตัว/อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย/แจ้งผู้ให้ข้อมูลหลักทราบถึงความสำคัญ
๓. ดำเนินการสนทนาตามประเด็น
๔. แสดงความเข้าใจข้อมูล
๕. สนทนาให้ได้ความจริง
๖. เคารพต่อความจริงที่ถูกเปิดเผยจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๗. การลดระดับอารมณ์ความรู้สึกหลังพูดคุยแล้ว
๘. ยุติการสนทนาโดยได้ถึงการรักษาความลับและนำข้อมูลไปใช้เพื่อการวิจัย เท่านั้น

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์ เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกัน โดยมีข้อคำถามแบบสัมภาษณ์ รวม ๑๒ ข้อ ดังนี้

ข้อที่ ๑ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของหลักประกันคุณภาพ ทางการ (ศีล)

ข้อที่ ๒ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)

ข้อที่ ๓ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)

ข้อที่ ๔ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสังคม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพ ทางการ (ศีล)

ข้อที่ ๕ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสังคม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)

ข้อที่ ๖ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสังคม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)

ข้อที่ ๗ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านการศึกษา ในบริบทของหลักประกันคุณภาพ ทางการ (ศีล)

ข้อที่ ๘ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านการศึกษา ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)

ข้อที่ ๙ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านการศึกษา ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)

ข้อที่ ๑๐ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล)

ข้อที่ ๑๑ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)

ข้อที่ ข้อที่ ๑๒ ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)

ค. แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เน้นการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล โดยมีผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเกิดแนวคิด และแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางของการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง ทั้งนี้ ผู้วิจัยในฐานะผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ได้กระตุ้นให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการอภิปรายโต้ตอบ แสดงความเห็น เล่าเรื่อง ประสบการณ์ร่วมกัน ตามประเด็นที่ผู้วิจัยโดยฐานะเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลังไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยตนเอง และระหว่างสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกลุ่มกับผู้วิจัยในฐานะผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เพื่อให้ได้แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

๓.๔.๑ ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการสำรวจ (Survey) เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ดำเนินการจัดส่งหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถามในพื้นที่เป้าหมาย

๒. ดำเนินการนำแบบสำรวจฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดด้วยตัวเอง พร้อมผู้ช่วยการวิจัย และเก็บรวบรวมนำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดร้อยละ ๑๐๐ ของแบบสอบถามทั้งหมด

๓. ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓.๔.๒ ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ข้อมูลขั้นต้น ผู้วิจัยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามที่กำหนดไว้ ดังนี้

๑.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ทั้งที่เป็นทางการโดยใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนาซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกัน โดยครอบคลุมในประเด็นการวิจัย

๑.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มขนาดกลาง โดยอภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลหลังไหลออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเองและระหว่างกลุ่มสมาชิกกลุ่มกับผู้ดำเนินการสนทนา

ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัว ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ ข้อมูลที่เกี่วข้องต่อการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. ข้อมูลชั้นรอง ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ได้จากแบบสำรวจ (Survey) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)^๖

$$P = \frac{X \times 100}{N}$$

P คือ ค่าร้อยละ

X คือ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

N คือ จำนวนประชากร

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

ค่าเฉลี่ย (Mean)^๗

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

\bar{X} คือ ค่าเฉลี่ย

$\sum fx$ คือ ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม

N คือ จำนวนประชากร

^๖นิภา เมธาวีชัย, *วิทยาการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๘.

^๗สงศรี ชมภูวงศ์, *การวิจัย*, (นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗), หน้า

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^๔

$$S = \sqrt{\frac{N \sum fx^2 - (\sum fx)^2}{N(N-1)}}$$

S คือ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

$\sum fx$ คือ ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละระดับ

N คือ จำนวนประชากร

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้

ทั้งนี้ นอกจากเอกสารแสดงผลงานดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังแสดงหลักฐานเพิ่มเติมอื่น ๆ เช่น รูปภาพ เป็นต้น

^๔ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่าง (Sample) จำนวน ๑๘๔ คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๐ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๘ รูป/คน โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

๔.๒ ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

๔.๓ แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

๔.๔ ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๐ รูป/คน ประกอบด้วย

๑. ฝ่ายบ้าน (ภาคประชาสังคม/ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง) จำนวน ๖ คน ได้แก่

นางระเอียง หนาแน่น	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบล ยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบล ยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
นายจองเนียบ ดั่งแสง	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบล ยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
นายสุข กรองรัง	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบล ยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
นายบุญช่วย วาตี	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบล ยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบล ยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

๒. ฝ่ายวัด (พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง) จำนวน ๑ รูป ได้แก่

พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลีนช้าง ตำบลยางน้ำ กลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัด เพชรบุรี
-------------------------	---

๓. ฝ่ายราชการ/โรงเรียน (บุคลากรของหน่วยงานราชการ/สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่
ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง) จำนวน ๓ คน ได้แก่

นางสาวน้อย พวงไม้	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำ กลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัด เพชรบุรี
-------------------	--

นางสาวจิรัชยา บุญคน	ประธานกลุ่มสตรีบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำ กลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัด เพชรบุรี
---------------------	---

นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ	ครูประจำศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ตำบล ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
------------------------	--

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑.๑ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา ดังนี้

ก. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล)

๑. ประชาชนทั่วไปยึดถือศีลข้อที่ ๒ คือ ไม่ทูลจริต ไม่คดโกง เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมาย^๑

๒. ไม่คดโกง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมกลุ่มทำอาชีพต้องซื่อสัตย์ต่อกัน^๒

๓. ด้านเศรษฐกิจนี้ มองไปที่ศีล ข้อที่ ๔ คือ มุสาวาท ได้แก่ การไม่หลวงลวงกล่าวเท็จ แม้กระทั่งผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าแม่ค้า ก็รักษาศีลได้ คือ ให้บอกราคาตามจริง โดยคำว่าตามจริงนี้ เป็นการบอกราคาที่รวมค่าต้นทุนและกำไรที่สมเหตุสมผลไว้แล้ว คือ ไม่ได้พูดโกหก แต่ให้พูดจริงว่าขายราคาเท่านั้น เท่านั้น ถ้าต่ำกว่านี้ขาดทุน ซึ่งหมายถึง “ขาดทุนกำไร” นั่นเอง^๓

๔. คนในครอบครัวไม่ดื่มสุรา เศรษฐกิจครัวเรือนจะดีขึ้น ศีลที่เป็นข้อห้ามเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ คือ การไม่ดื่มสุรา ซึ่งชาวบ้านจะรับรู้ได้ว่าตนเสียทรัพย์สินไปกับสิ่งไม่จำเป็นต่าง ๆ ได้ด้วยการทำบุญชื้อรายจ่ายครัวเรือน^๔

๕. มีการใช้ระบบเครือญาติให้สำนึกไม่โกง ไม่ลักขโมยกันในบ้าน หรือเรียกว่า ให้เริ่มต้นจากครอบครัว^๕

^๑สัมภาษณ์ นางระเอียง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^๒สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^๓สัมภาษณ์ นายจอนเณย ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^๔สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^๕สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๖. ด้านเศรษฐกิจ ถือศีลข้ออทินนาทาน คือ ซื่อสัตย์สุจริตกับคนอื่น หรือต้องซื้อตรง ไม่คดโกง^๖

๗. คณะสงฆ์มีการรณรงค์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในชุมชน ถ้ากล่าวถึงด้านเศรษฐกิจ ก็ต้อง ศีลข้อ ๒ คือ ไม่ทุจริตคดโกง หรือทำมาหากิจด้วยความสุจริต นั่นเอง คนที่รักษาศีล ๕ ชื่อว่า รักษาทรัพย์ เพราะมีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกงผู้อื่น และศีลข้อนี้ มีอานิสงส์ คือ ทำให้มีโภคะมากมาย^๗

๘. ส่งเสริมการมีวินัยในการลดรายจ่าย โดยเฉพาะในปัจจุบันที่สภาพเศรษฐกิจไม่ค่อยดี การเพิ่มรายได้จึงทำได้ยาก ฉะนั้น ต้องพยายามลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในครอบครัว เช่น ค่าเหล้า ค่าบุหรี^๘

๙. ปัจจุบัน มีการรณรงค์ให้ติดป้ายราคา และขายให้ตรงกับฉลากราคาที่ติดไว้ โดยในการกำหนดราคาสินค้าและผลิตผลทางการเกษตรนั้นก็จะมีการตลาดหรือราคากลางเป็นตัวกำหนดอยู่แล้ว^๙

๑๐. ส่งเสริมการอยู่แบบฉันทะที่ฉันทะน้อย อยู่ดี มีสุข ผากข้าวของกับคนข้างบ้านได้ตอนที่ไม่มีอยู่ เพราะไม่ลักขโมยกัน เชื่อใจกันมาก ทุกคนเคารพและเชื่อฟังผู้อาวุโส ตลอดจนผู้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน สิ่งของต่าง ๆ ภายในบ้านไม่ปรากฏว่ามีการลักขโมย^{๑๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล) คือ การหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง การไม่ขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหกหรือเกินความจริง การหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์ไปกับสุรา เหล้า บุหรี และอบายมุขต่าง ๆ การประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ และการกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรตามราคาตลาด

^๖สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^๗สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^๘สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^๙สัมภาษณ์ นางสาวจิรัชยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

ข. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)

๑. คิดเป็นระเบียบในการทำงาน เป็นสมาธิในการทำงาน เช่น การทอผ้าโดยมีอารมณ์สงบไปทำงานทอผ้า ซึ่งจะดูได้จากงานเย็บที่มีเส้นด้ายสม่ำเสมอ^{๑๑}

๒. ส่งเสริมความตั้งใจและมุ่งมั่นกับงานที่ทำ^{๑๒}

๓. การมีสมาธิในเรื่องทำ คือ ตั้งใจทำให้สำเร็จที่ละเรื่อง จับหลายเรื่องอาจไม่สำเร็จสักเรื่อง^{๑๓}

๔. มีการไตร่ตรองพิจารณาตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน ตามที่รัฐบาลมีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจให้ชุมชนสร้างรายได้เสริม เช่น การปลูกพืชใช้น้ำน้อย^{๑๔}

๕. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำสมาธิทางอ้อม โดยให้จดจ่อต่อการทำงานกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมสร้างรายได้ เช่น ทำดอกไม้จันทน์ เป็นต้น^{๑๕}

๖. ส่งเสริมให้ไม่คิดคำนึงถึงเรื่องราววุ่นวายต่าง ๆ เฟื่องที่งานที่กำลังทำเพียงอย่างเดียว^{๑๖}

๗. สนับสนุนการปฏิบัติสมาธิ เพื่อให้มีจิตสงบ มีสติ ประกอบกิจการใดก็ไม่พลั้งพลาด^{๑๗}

^{๑๑}สัมภาษณ์ นางระเอียง หนานแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓}สัมภาษณ์ นายจองเนียบ ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาตี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

๘. ชุมชนมีการพิจารณาความต้องการร่วมกันในการพัฒนาอาชีพ มีการคิดพิจารณาตัดสินใจ ก่อนใช้เงิน เช่น พิจารณาความจำเป็นก่อนใช้เงินกองทุน หรือเงินกองกลางของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ^{๑๘}

๙. ผู้นำอาสาจะคอยบอกทุกคนเสมอว่า ให้มีความตั้งใจ มุ่งมั่นในการทำงาน งานที่ทำก็จะ ได้ผลดี การมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ตั้งใจทำงานเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี เน้นมีสติ ควบคุมอารมณ์ การทำงานก็จะดี^{๑๙}

๑๐. ส่งเสริมความมุ่งมั่น ตั้งใจ ขณะทำงานหรือประกอบอาชีพ การมีใจจดจ่อกับงานที่ทำ ก็ถือว่าเป็นสมาธิ เพราะไม่วอกแวก^{๒๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชน แห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กระเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กระเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ) คือ ส่งเสริมการมีจิตสงบเป็นสมาธิขณะ ทำงาน ส่งเสริมความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการ และส่งเสริมการร่วมกันคิดพิจารณา ร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน

^{๑๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๙}สัมภาษณ์ นางสาวจิรัสยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลิ้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๒๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

ค. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)

๑. คนในชุมชนอาศัยพระสงฆ์เป็นตัวอย่างที่ดี เป็นตำราที่มีชีวิต สำหรับให้ชาวบ้านศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับใช้ชีวิตพอเพียง มีก้น้อย สันโดษ^{๒๑}

๒. วัดลั่นช้างสนับสนุนให้ชาวบ้านใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต โดยมีในหลวง รัชกาลที่ ๙ เป็นต้นแบบความดี ทางวัดได้เชิญวิทยากรจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ มาให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักคิดการระเบิดจากภายใน^{๒๒}

๓. ชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพดั้งเดิมในชุมชนให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้การทำเกษตรกรรม เช่น การปลูกพริก เป็นต้น^{๒๓}

๔. ปัจจุบัน มีการตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ซึ่งเกิดมาจากการประชุมประชาคมชาวบ้าน เช่น มีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ หรือกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ มีการตั้งกลุ่มอาชีพข้าว มีการสีข้าวกันเอง^{๒๔}

๕. ในชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ และสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม^{๒๕}

๖. มีการส่งเสริมให้ใช้สติพิจารณาการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ มีสติในการใช้จ่าย^{๒๖}

^{๒๑}สัมภาษณ์ นางระเอียง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๒๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๒๓}สัมภาษณ์ นายจองเนี้ย ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๒๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๒๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๒๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๗. วัดลั่นช้างเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน พระสงฆ์สอนให้คนใช้ปัญญาในการพิจารณาทุกสิ่งตามความเป็นจริง^{๒๗}

๘. หน่วยงานราชการทำหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ๓ แห่ง ๒ เงื่อนไข มีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากชีวิตจริงในหมู่บ้าน ที่เรียกว่า แก่นของเศรษฐกิจพอเพียง^{๒๘}

๙. มีการเชิญพัฒนากรอำเภอเข้ามาเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพในชุมชน หรือการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน อีกทั้ง มีการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ให้รู้ช่องรั่วไหลของเงินครัวเรือน^{๒๙}

๑๐. ชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้านและมีภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดวิชาชีพออกสู่ลูกหลาน เช่น การปลูกข้าว ปลูกพริก ปลูกมะละกอ ยาสูบ และพืชต่าง ๆ^{๓๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ) คือ มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตที่น้อยสันโดษ มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน และมีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน

^{๒๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลั่นช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๒๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๒๙}สัมภาษณ์ นางสาวจิรัสยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๓๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

๔.๑.๒ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา ดังนี้

ก. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล)

๑. ชาวบ้านจะพูดคำสุภาพ คือ พูดด้วยภาษาที่สุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบโหลน หยาบคาย ไม่ใช้ภาษาที่ไม่สุภาพ แม้พื้นฐานการศึกษาจะไม่สูง แต่กิริยาคำพูดคำจาที่ไพเราะน่าฟัง^{๓๑}

๒. สนับสนุนการไม่เบียดเบียนกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายกัน ไม่ประทุษร้ายกัน สังคมก็จะสงบสุข ไม่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง^{๓๒}

๓. ด้านสังคม มีกฎหมายควบคุมไม่ให้ล่วงละเมิดกัน เช่น ไม่ทำร้ายร่างกายหรือทรัพย์สิน แต่โดยแท้จริง ถ้าประชาชนมีศีล ถือฝักกันเคร่งครัด ก็ไม่จำเป็นต้องใช้กฎหมายบังคับ^{๓๓}

๔. มีการรณรงค์ให้คนในชุมชนสร้างสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวอื่น โดยไม่ล่วงละเมิดสามีภรรยา หรือไม่ประพฤติผิดในกาม^{๓๔}

๕. ในชุมชนรณรงค์ให้งดเหล้าเข้าพรรษา ไม่ได้เป็นการบังคับ แต่กระตุ้นจิตสำนึก โดยใช้กระแสสังคม ให้รู้สึกผิดถ้าฝืนปฏิบัติ^{๓๕}

^{๓๑}สัมภาษณ์ นางระเอิง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๓๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๓๓}สัมภาษณ์ นายจองเนียบ ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๓๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๓๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๖. คนตี๋มสุรา คนติดยาเสพติด เป็นที่รังเกียจ และหวาดกลัวของคนอื่น เพราะกลัวเขาจะทำร้าย ดังนั้น การไม่ยุ่งเกี่ยวกับเหล่า เบียร์ สุรา ยาเสพติดให้โทษทั้งหลาย ช่วยให้คนในสังคมอยู่กันอย่างไม่วาตระแวงกัน^{๓๖}

๗. ปัจจุบันมีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ภาคคณะสงฆ์ได้รณรงค์ให้คนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัยนำหลักศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เป็นปกติ สำหรับด้านสังคมนี้ จึงให้ถือปฏิบัติศีลข้อ ๔ คือ ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จกับคนทุกคน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ศีลข้อ ๔ มุสาวาท เป็นเครื่องประกันเรื่องสังคม เพราะคนในสังคมจะยอมรับฟังคนพูดจริง ทำจริง ถ้าพูดไม่จริง ทำไม่จริง ก็ไม่มีใครยอมรับ^{๓๗}

๘. ในชุมชนไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกันจึงอยู่ด้วยกันได้อย่างสงบสุข จะมีก็แต่พวกมิจฉาชีพที่มาจากที่อื่น ซึ่งคนในชุมชนก็สามัคคีร่วมใจกัน คอยเป็นหูเป็นตา^{๓๘}

๙. ชาวบ้านสามารถฝากข้าวของกับคนข้างบ้านได้ตอนที่ไม่มีอยู่ เพราะไม่ลักขโมยกัน ไม่มีการลักเล็กขโมยน้อย สังคมเป็นสุข^{๓๙}

๑๐. การอยู่ร่วมกันต้องซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกงกัน พระเทศน์สอนอยู่ทุกวันพระ ส่วนใหญ่ก็ไม่คดไม่โกง แต่บางคนก็ไม่สนใจ เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว ก็ถือว่าเป็นธรรมดาโลก เพราะคนเราก็มีอยู่ ๖ ประเภท คือ หัวไวใจสู้ รอคูที่ท่า เบ่งตาลังเล หันเหหัวต้อ งอมือจับเจ้า ไม่เอาไหนเลย^{๔๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสังคม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสังคม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล) คือ การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน การไม่ประพฤตินอกใจ การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ การไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน และการไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน

^{๓๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๓๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๓๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๓๙}สัมภาษณ์ นางสาวจรัสยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๔๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

ข. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)

๑. ด้านสังคม เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีสติในการกระทำ ไม่ประมาทจนเป็นเหตุให้คนอื่นเดือดร้อนจากการกระทำ^{๔๑}

๒. ชุมชนมีเวทีประชาคมเพื่อการพิจารณาตัดสินใจร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน เพื่อรับฟังปัญหาของชาวบ้าน และทุกครั้งที่มีการประชุมกันก็เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีความขัดแย้ง ทุกฝ่ายใช้เหตุผลมาคุยกัน ไม่ใช่อารมณ์หรือไม่ใช่ความคิดของตนเป็นที่ตั้ง^{๔๒}

๓. คนในชุมชนอยู่ร่วมกันโดยสันติ มีสติ ไม่กระทำสิ่งใดที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ทุกคนมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ของตนเองต่อสังคม บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ ไม่ก่อโทษต่อส่วนรวม^{๔๓}

๔. ด้านสังคมมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดำรงมาเป็นเครื่องหล่อหลอมให้เกิดความสามัคคีปรองดอง สมานฉันท์ และสันติสุข^{๔๔}

๕. การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องพันทางสังคมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีการประชุมพิจารณาร่วมกัน ผ่านที่ประชุมต่าง ๆ ของชุมชน^{๔๕}

๖. เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการประชุมร่วมกันบ่อยครั้ง ที่สำคัญคือ ทุกคนรู้จักให้เกียรติกัน รับฟังความคิดเห็นกัน และควบคุมอารมณ์ไม่ให้เกิดปากเสียงกัน^{๔๖}

^{๔๑}สัมภาษณ์ นางระเอียง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๔๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๔๓}สัมภาษณ์ นายจองเนียบ ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๔๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๔๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๔๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๗. มีการควบคุมสติ ไม่ประมาท ใช้สติควบคุมการพูดและการกระทำ เมื่ออยู่ร่วมกับคนอื่น มีความตั้งใจดี เจตนามั่นในกุศลกรรมต่อเพื่อนมนุษย์ ไม่ประมาท ระมัดระวังก่อนที่จะพูด และก่อนที่จะทำ^{๔๗}

๘. มีการประชุมกลุ่มทุกเดือน เน้นให้เร็วในการฟัง หรือจดจ่อ จับใจความให้ได้ หรือมีสมาธิในการฟัง แต่ ช้าในการพูด ใช้สติพิจารณาไตร่ตรองก่อนพูด^{๔๘}

๙. ในการอยู่ร่วมกัน สิ่งสำคัญ คือ การควบคุมอารมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการประชุม หรือปรึกษาหารือร่วมกันในคราวประชุมประจำเดือน ไม่มีอะไรที่นอกเหนือไปจากการจัดการกับอารมณ์ของตน ควบคุมอารมณ์ของตนเอง รักษาความสงบเรียบร้อย ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่ใช้อารมณ์เป็นที่ตั้ง^{๔๙}

๑๐. มีการใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นเครื่องมือช่วยหล่อหลอมความสามัคคี เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ให้คนในชุมชนร่วมกิจกรรมกัน เช่น มีประเพณีงานเวียนศาลาที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ เพื่อให้เป็นสังคมเอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน โดยอาศัยขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจ^{๕๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสังคม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสังคม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ) คือ มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน และมีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี

^{๔๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๔๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๔๙}สัมภาษณ์ นางสาวจิรัสยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๕๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

ค. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)

๑. ชุมชนมีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม ชุมชนอาศัยประเพณีวัฒนธรรมประจำชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมพฤติกรรมของคนในชุมชน^{๕๑}

๒. ประเพณีสงกรานต์มีการสร้างกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้เฒ่า เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน^{๕๒}

๓. มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยงของทั้งผู้ใหญ่และเด็กในชุมชน^{๕๓}

๔. พระสงฆ์ส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา พระสงฆ์เป็นต้นแบบของสังคม พระสงฆ์ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน^{๕๔}

๕. ในชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นทุนทางสังคม ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นสังคมเอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน^{๕๕}

๖. ชุมชนมีวัฒนธรรมประจำถิ่น เช่น การนับถือเจ้าพ่อซอแง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน โดยแต่ละปีชาวบ้านจะมารวมตัวกันนำอาหารและดอกไม้ไปเซ่นไหว้เจ้าพ่อที่ศาลบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน โดยเชื่อว่าจะทำให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต^{๕๖}

^{๕๑}สัมภาษณ์ นางระเอียง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๕๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๕๓}สัมภาษณ์ นายจองเนี่ย ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๕๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๕๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๕๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๗. ชุมชนบ้านล้นช้าง มีวัดล้นช้างเป็นสถานที่เรียนรู้หรือเป็นแหล่งเรียนรู้หลักการแนวคิดของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นชุมชนแห่งความสุข วัดล้นช้างเป็นแหล่งบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่เด็กและผู้ใหญ่ มีสังคมสงฆ์เป็นต้นแบบของการอยู่ร่วมกันโดยสันติของคนต่างชั้นวรรณะ^{๕๗}

๘. ชุมชนอาศัยพื้นที่ของวัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางสังคม ส่งเสริมให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนได้เข้าใจและเห็นคุณค่าของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง^{๕๘}

๙. มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน ที่มีชาวบ้านอาสาสมัครมาปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมในด้านการพัฒนาชุมชน มีโครงการคนดีของชุมชน มีการมอบรางวัลให้เป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้ทำความดีให้ชุมชน^{๕๙}

๑๐. วัดล้นช้างเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์รวมมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จากอดีตถึงปัจจุบัน^{๖๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสังคม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสังคม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา) คือ มีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข และมีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

^{๕๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๕๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๕๙}สัมภาษณ์ นางสาวจิรียา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๖๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

๔.๑.๓ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา ดังนี้

ก. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล)

๑. มีการอบรมเด็ก ๆ ในหมู่บ้านให้เป็นคนดี เน้นความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง^{๖๑}
๒. คนในครอบครัวทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง คือ มีตัวอย่างจากคนในบ้าน เช่น พ่อ แม่^{๖๒}
๓. เด็กจะมีพ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นแบบอย่างทางความประพฤติ^{๖๓}
๔. ด้านการศึกษามีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนยึดมั่นในความสัตย์จริงและสิ่งที่จะต้องรู้จักแยกแยะถูกผิด ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยดี ไม่คดโกง^{๖๔}
๕. เด็กจะดีอยู่ที่พ่อแม่ รองมาคือครูอาจารย์ พ่อแม่เป็นอันดับหนึ่ง ส่วนครูเป็นอันดับสอง รองลงมา^{๖๕}
๖. มีการฝึกให้เด็กซื่อสัตย์ต่อตนเองและต่อผู้อื่น เพื่อโตไปจะได้เป็นคนดีของสังคม^{๖๖}

^{๖๑}สัมภาษณ์ นางระเอียง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๖๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๖๓}สัมภาษณ์ นายจองเนียง ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๖๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๖๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๖๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๗. ปัจจุบัน มีการเรียนศิลปกรรมในโรงเรียน มีพระสอนศิลปกรรมเข้าไปสอนเด็กนักเรียนทุกโรงเรียน มีการส่งเสริมวิถีพุทธในสถานศึกษา โดยมุ่งพัฒนาเด็กนักเรียนโดยใช้หลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น มีการนำนักเรียนเข้าวัดซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่โรงเรียนดำเนินการร่วมกับพระสอนศิลปกรรมในโรงเรียน^{๖๗}

๘. ภาครัฐได้ส่งเสริมให้มีการปลูกฝังศิลปกรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา เสริมการเรียนเพื่อสร้างคนให้เห็นคนดี มีการส่งเสริมเรื่องศิลปะในการศึกษาในระบบ และมีการส่งเสริมเรื่องศิลปะในการศึกษานอกระบบด้วย ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำนักเรียนดูงานด้านอาชีพในชุมชน เป็นระบบการศึกษานอกห้องเรียน นอกระบบ คือ เรียนรู้จากวิถีชุมชน^{๖๘}

๙. โครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ มีกิจกรรมอบรมให้เด็กและเยาวชนพุดดี ทำดี และมีวินัยในตนเอง^{๖๙}

๑๐. ตามนโยบายของภาครัฐ ด้านการศึกษาเน้นปลูกฝังให้นักเรียนยึดถือศีล ข้อ ๒ ไม่ทุจริตคดโกง โดยเริ่มตั้งแต่การเรียน เช่น การไม่ลอกการบ้าน เป็นต้น^{๗๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล) คือ มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก มีการเรียนศิลปกรรมในโรงเรียน มีการปลูกฝังศิลปกรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา และมีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศิล ๕

^{๖๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลินช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๖๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๖๙}สัมภาษณ์ นางสาวจรัสยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลินช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๗๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

ข. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)

๑. ในเวทีประชาคม มีการรณรงค์ให้ลูกหลานได้เรียนในระบบที่โรงเรียนใกล้บ้าน และสนับสนุนให้มีการเรียนนอกระบบหรือเรียนรู้จากวิถีชุมชนด้วย^{๗๑}

๒. ฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และไม่ตั้งอยู่ในความประมาท^{๗๒}

๓. ปัจจุบัน มีการสนับสนุนให้เกิดการศึกษาเรียนรู้จากปัจจัยธรรมชาติแวดล้อมมากกว่าเรียนในโรงเรียน เน้นให้เยาวชนเรียนรู้โดยไม่จำกัดอยู่แต่ภายในระบบ โดยให้ศึกษาจากวิถีชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ^{๗๓}

๔. มีคำพูดที่ว่า “เรียนที่ไหนก็ได้ถ้าเด็กตั้งใจ” คือ ให้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงจากการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน^{๗๔}

๕. คนในชุมชนส่วนหนึ่งฝึกให้เด็กทำสมาธิทางอ้อม จดจ่อต่อการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรืออาจเรียกว่าเป็นอุปนิสัยสร้างสมาธิ^{๗๕}

๖. ฝึกฝนให้เด็ก ๆ ในชุมชนทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ผ่านการปฏิบัติการจริง ให้ได้ฝึกในสภาพสิ่งแวดล้อมจริงของชุมชน^{๗๖}

^{๗๑}สัมภาษณ์ นางระเอียง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๗๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๗๓}สัมภาษณ์ นายจองเนี่ย ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๗๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๗๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๗๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๗. ปัจจุบัน มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา และมีการสอนให้เด็กนักเรียนนั่งสมาธิเป็นประจำ วัดก็เข้าไปส่งเสริมคนในชุมชนให้ปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมระยะที่ ๓ ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยคณะสงฆ์ร่วมกับโรงเรียนและหน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่ มีการฝึกสมาธิภาคปฏิบัติให้กับนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ มีการนำกรรมฐานพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนเข้าไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ ทุกระดับ มีการส่งเสริมวิถีพุทธในภาคปฏิบัติกับเด็ก ๆ ในทุก ๆ สถานศึกษา พัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข มีการฝึกให้เด็กสวดมนต์ และทำสมาธิ สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติธรรม ทำสมาธิ ตามสมควรกับวัย^{๗๗}

๘. ในชุมชนมีโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับของรัฐ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) แก่ผู้ขาดโอกาส รวมถึง ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อเสริมความรู้นอกการบังคับ^{๗๘}

๙. ชุมชนมีการสอนอาชีพซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมหรือเป็นอาชีพเก่าแก่ให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน ช่วงวันหยุดเสาร์/อาทิตย์^{๗๙}

๑๐. ชุมชนมี ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน หรือ กศน. ซึ่งนอกจากให้โอกาสทางการศึกษากับเด็กรุ่นใหม่ ๆ แล้ว ยังเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามาเรียนเพื่อทบทวนความรู้ด้วย^{๘๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ) คือ มีการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน มีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ มีอุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก และมีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

^{๗๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลินช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๗๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๗๙}สัมภาษณ์ นางสาวจิรัสยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลินช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๘๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

ค. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)

๑. พระสงฆ์ส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา พระสงฆ์เป็นต้นแบบของสังคม พระสงฆ์ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน^{๑๑}

๒. เด็ก ๆ มีพระสงฆ์เป็นแบบอย่างทางปัญญา ปกติ ถ้าพ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นผู้สอน เด็กจะเชื่อมากกว่าครู และพระสอนเด็กจะเชื่อมากกว่าพ่อแม่^{๑๒}

๓. ปัจจุบัน มีกลุ่มยูวเกษตร และพบว่าหลายชุมชนก็ดำเนินการในรูปแบบนี้ มีเกษตรกรในท้องถิ่นอาสาสมัครเป็นที่ปรึกษาเกษตรกรประจำกลุ่ม เป็นพี่เลี้ยงดูแลให้คำแนะนำกลุ่มในการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ^{๑๓}

๔. มีการนำนักเรียนในชุมชนมาศึกษาดูงานอาชีพที่ศูนย์ของอำเภอ โดยทางโรงเรียนได้พาเด็กมาดูงานอาชีพและแหล่งเรียนรู้ทั้งในชุมชนและชุมชนอื่นด้วย ซึ่งจะเน้นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ให้นักเรียนรู้หลักการที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง^{๑๔}

๕. มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน และยังมีการนำปราชญ์ชาวบ้านไปให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการอาชีพในชุมชน^{๑๕}

๖. ชุมชนมีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา^{๑๖}

^{๑๑}สัมภาษณ์ นางระเอียง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓}สัมภาษณ์ นายจองเนียบ ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๗. ปัจจุบัน มีการจัดพระสอนศีลธรรมที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรัฐวิชาพระพุทธศาสนา น้อมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียนในโรงเรียนเพื่อให้สามารถบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้ เรียกได้ว่าเป็น “แหล่งเรียนรู้เคลื่อนที่”^{๘๗}

๘. เด็กนักเรียน ทั้งกลุ่มในโรงเรียน และนอกโรงเรียน รวมตัวกันในระดับหมู่บ้าน จัดตั้งเป็นกลุ่มยุวเกษตรกรต่อสำนักงานเกษตรอำเภอ^{๘๘}

๙. มีพระสงฆ์เข้าไปสอนให้เด็กนักเรียนสามารถพัฒนาตนเองไปในทางที่พึงประสงค์ได้ คือ เก่งแต่ไม่โกง^{๘๙}

๑๐. โรงเรียนได้เชิญพัฒนากรอำเภอเข้าไปอบรมนักเรียนในชุมชน และยังพบว่ายังมีอีกหลายหน่วยงานได้เข้าไปส่งเสริมความรู้แก่มทั้งนักเรียนและชาวบ้านในชุมชนด้วย^{๙๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา) คือ มีพระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา มีการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชน โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานงานวิถีชีวิตชุมชน มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน และมีพระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน

^{๘๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลินช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๘๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๘๙}สัมภาษณ์ นางสาวจิรัสยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลินช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๙๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

๔.๑.๔ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา ดังนี้

ก. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล)

๑. ด้านสุขอนามัย เน้นสุขอนามัยในครัวเรือน ระเบียบในการกิน นอน ขับถ่าย^{๙๑}
๒. มีการรณรงค์ทั้งจากภาครัฐ ร่วมกับวัด และโรงเรียน ให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนงดเว้นการดื่มสุราและไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด^{๙๒}
๓. มีการร่วมกันแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน ปัจจุบัน ปัญหาเสพติดของชุมชนจึงเบาบางลง^{๙๓}
๔. มี อสม. คอยดูแล ให้คำแนะนำ และตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ เช่น ความดัน สุขภาพช่องปาก เป็นต้น^{๙๔}
๕. มีการช่วยกันสอดส่องไม่ให้เสพยาเสพติดเข้ามาแพร่ระบาดในชุมชน^{๙๕}
๖. การงดเว้นจาก การดื่มสุรา นอกจากทำให้ไม่สิ้นเปลืองเงินทองไปกับสิ่งไม่จำเป็น ยังเป็นการรักษาสุขภาพด้วย^{๙๖}

^{๙๑}สัมภาษณ์ นางระเอียง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๙๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๙๓}สัมภาษณ์ นายจองเนียง ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๙๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๙๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๙๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๗. มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ภาคคณะสงฆ์โดยวัดทุกวัดได้รณรงค์ให้คนชุมชนทุกเพศทุกวัยนำหลักศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตรประจำวันให้เป็นปกติ สำหรับด้านสุขอนามัยนี้ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ถือปฏิบัติศีลข้อ ๕ คือ ไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ เน้นการป้องกันยาเสพติดในหมู่บ้าน มีศีลดี เท่ากับ มีสุขภาพกายดี และมีสุขภาพจิตใจ ศีลข้อ ๕ สามารถส่งเสริมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมได้โดยตรง^{๙๗}

๘. ชุมชนหรือหมู่บ้านจะมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือที่เรียกกันว่า อสม. ปฏิบัติงานเชิงรุกด้านส่งเสริมสุขภาพในชุมชน^{๙๘}

๙. นอกจากมี อสม. ดูแลสุขอนามัยขั้นพื้นฐานแก่คนในชุมชนแล้ว พัฒนาการอำเภอยังเข้ามาให้คำแนะนำในการรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชนด้วย^{๙๙}

๑๐. มีการรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติดในชุมชน การไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ซึ่งได้ช่วยให้คนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง^{๑๐๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล) คือ รณรงค์สุขอนามัยในครัวเรือน ส่งเสริมและสนับสนุนการไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ และมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแล แนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน

^{๙๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลินช้าง ตำบลยางน้ำกัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๙๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๙๙}สัมภาษณ์ นางสาวจิรศยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลินช้าง ตำบลยางน้ำกัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกรโรงเรียน ตำบลยางน้ำกัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

ข. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)

๑. คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เพราะเป็นปัญหาร่วมกัน ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพราะทุกคนได้รับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม จากการกระทำของตนเอง ทั้งนี้^{๑๐๑}

๒. มีการรณรงค์การแก้ไขปัญหาด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อมในระดับครอบครัว เช่น การคัดแยกขยะครัวเรือน^{๑๐๒}

๓. ทุกฝ่ายร่วมกันระดมความคิดในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นเรื่องที่คนทั้งชุมชนได้รับผลกระทบร่วมกัน^{๑๐๓}

๔. ในชุมชนมีการรณรงค์ให้คัดแยกขยะในครัวเรือน เน้นการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยคนในชุมชนร่วมกันตัดสินใจ^{๑๐๔}

๕. ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหา ปัจจุบันชาวบ้านมีความเข้าใจเรื่องสุขภาพองค์รวมที่เชื่อมโยงกับบริบทของท้องถิ่นมากขึ้น^{๑๐๕}

๖. การทำงานแต่พอดี คือ ทำแต่พอที่กำลังของร่างกายจะรับได้ หรือไม่หักโหม มีความพอเพียง เพียงพอกับรายได้สำหรับจุนเจือชีวิตและจุนเจือครอบครัว การงานนั้นจะไม่มีโทษ ทั้งต่อตนเอง เมื่อร่างกายเจ็บป่วย และทั้งต่อครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบดูแล^{๑๐๖}

^{๑๐๑}สัมภาษณ์ นางระเอิง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๓}สัมภาษณ์ นายจองเนีย ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๗. ด้านสุขอนามัย วัดได้รณรงค์ให้ชาวบ้านมีสติในการเลือกรับประทานอาหาร เป็นการดูแลสุขภาพตนเองไม่ให้เป็นภาระแก่คนในครอบครัว ตามหลักมัชฌิมาหรือทางสายกลาง กล่าวคือ ไม่หักโหมในการทำงาน ทำแต่พอดีจะไม่มีผลร้ายต่อร่างกาย ซึ่งโดยแท้จริง สมาธิ คือ จิตตั้งมั่น ตั้งใจแน่วแน่ ได้แก่ ตั้งใจแน่วแน่ในการทำกิจการงาน รวมถึง การดูแลสุขภาพด้วย ไม่ใช่แค่หลับตาภาวนาเท่านั้น เป็นการใช้ชีวิตกิน อยู่ หลับนอนด้วยสติ การฝึกสติหรือฝึกสมาธินี้ มีผลต่อการตัดสินใจกระทำ การใด ๆ แม้แต่การใช้ชีวิตประจำวัน ถ้ามีสติในการกิน ระวังระวังเลือกกินอาหารที่ถูกสุขลักษณะก็จะไม่เกิดโทษตามมา^{๑๐๗}

๘. เรื่องสุขอนามัยเริ่มที่ตัวบุคคล แต่ต้องมีสติพิจารณา รู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดทำแล้วเป็นโทษหรือเป็นผลร้ายต่อร่างกายในภายหลัง^{๑๐๘}

๙. มีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดในการดูแลสุขภาพชุมชน ซึ่งเป็นงานหนึ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยมี อสม. คูแล ร่วมกับโรงพยาบาลตำบล โดยคำนึงถึงสถานะสมดุล เรียกว่า คุณภาพของชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญ^{๑๐๙}

๑๐. คนในชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เริ่มต้นจากตนเอง คนในชุมชนไม่มีโรคอัลไซเมอร์ เพราะฝึกใช้สติ หรือใช้สมาธิกับการทำอะไรสักอย่างในชีวิตประจำวัน^{๑๑๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ) คือ การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต และการสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน

^{๑๐๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๙}สัมภาษณ์ นางสาวจิรัชยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกรโรงเรียน ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

ค. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)

๑. ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพราะทุกคนได้รับผลกระทบ จากการกระทำของตนเอง ทั้งนี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัญหาส่วนรวม ที่ต้องแก้ไขด้วยปัญญา และอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม หรือกระบวนการกลุ่ม^{๑๑๑}

๒. ด้านสุขภาพ คือ กินให้เป็น กินแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่มีโทษ เช่น เหล้า เบียร์^{๑๑๒}

๓. สุขภาพดี มาจากการกินอาหารให้ครบ ๕ หมู่ และไม่บ่อยหรือไม่มากเกินไปความต้องการของร่างกาย กินเท่าที่จำเป็น และจำเป็นต้องกินจริง ๆ^{๑๑๓}

๔. ชาวบ้านปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และสุขภาพดีด้วย เพราะทุกอย่างปลอดสารพิษ มีกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ขยับร่างกาย ไม่นอนติดเตียง ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้^{๑๑๔}

๕. มีการรณรงค์เลิกเหล้าเข้าพรรษา รณรงค์ คือ ไม่บังคับ ใช้ชุมชนผลักดันให้เปลี่ยนพฤติกรรม หรือใช้ชุมชนกดดัน^{๑๑๕}

๖. มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ที่มีชาวบ้านอาสาสมัครมาปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมในด้านการพัฒนาชุมชน^{๑๑๖}

^{๑๑๑}สัมภาษณ์ นางระเอียง หนาแน่น, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๒}สัมภาษณ์ นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๓}สัมภาษณ์ นายจองเนีย ดั่งแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๔}สัมภาษณ์ นายสุข กรองรัง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๕}สัมภาษณ์ นายบุญช่วย วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๖}สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลีนช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

๗. มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนใช้ปัญญาพิจารณาอาหาร อาหารดีเท่ากับสุขภาพดี สิ่งที่ร่างกายไม่จำเป็น เช่น สุรา เมรัยต่าง ๆ ร่างกายไม่ต้องการ ให้หลีกเลี่ยง กล่าวคือ ตอนเช้าทำตัวเหมือนรวย ตอนเย็นทำตัวเหมือนยาจก คือ มื้อเช้าเป็นอาหารมื้อสำคัญ ต้องเป็นมื้อหนัก ส่วนตอนเย็นเป็นอาหารมื้อเบา ๆ^{๑๑๗}

๘. สุขภาพจิตดี เริ่มจากสุขภาพกายดี สุขภาพกายดีเริ่มจากการใช้ปัญญาพิจารณาการกิน ซึ่งอันนี้ต้องย้อนไปที่ศีลข้อ ๕ ซึ่งเกี่ยวเนื่องถึงกัน^{๑๑๘}

๙. มีกลุ่มจิตอาสาพัฒนาชุมชนโดยไม่มีค่าตอบแทน คนในชุมชนเห็นก็เข้าร่วม ใครไม่ร่วมจะรู้สึกอาย ช่วงหลัง ๆ จึงมีคนเข้าร่วมจำนวนมาก กลุ่มจิตอาสาพัฒนาชุมชนนี้ยังได้ช่วยกันดูแลและตรวจสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกับ อสม. ด้วย^{๑๑๙}

๑๐. ชุมชนมีการรณรงค์การงดเหล้าเข้าพรรษา และยังรณรงค์ให้คนในชุมชนเลือกกินอาหารสะอาด ถูกสุขลักษณะ สุขอนามัยดี พอมี พอกิน และต้องกินเท่าที่จำเป็น สุรยาเมา ไม่จำเป็นไม่ต้องกินเข้าไป^{๑๒๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา) พบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา) คือ การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาแวดล้อม ใช้ปัญญาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ และมีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม

^{๑๑๗}สัมภาษณ์ พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลั่นช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๘}สัมภาษณ์ นางสาวน้อย พวงไม้, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๙}สัมภาษณ์ นางสาวจิรัชยา บุญคน, ประธานกลุ่มสตรีบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๐}สัมภาษณ์ นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ, ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน เมษายน ๒๕๖๒.

๔.๑.๕ สรุปและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามรายด้านของการวิจัย โดยครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา ประกอบด้วย

ก. ด้านเศรษฐกิจ

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ พบว่า มี ๑๒ ประเด็น ดังนี้

๑. การหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง
๒. การไม่ขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหกหรือเกินความจริง
๓. การหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์สินไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ
๔. การประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ
๕. การกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรตามราคาตลาด
๖. ส่งเสริมการมีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน
๗. ส่งเสริมความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน
๘. ส่งเสริมการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน
๙. มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตที่มั่งคั่งน้อยสันโดษ
๑๐. มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑๑. มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน

๑๒. มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน

ข. ด้านสังคม

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม พบว่า มี ๑๔ ประเด็น ดังนี้

๑. การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ

๒. การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน
๓. การไม่ประพฤติผิดในกาม
๔. การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ
๕. การไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน
๖. การไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน
๗. มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท
๘. มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน
๙. มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี
๑๐. มีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม
๑๑. มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น
๑๒. มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา
๑๓. มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข
๑๔. มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

ค. ด้านการศึกษา

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา พบว่า มี ๑๔ ประเด็น ดังนี้

๑. มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง
๒. มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก
๓. มีการเรียนศีลธรรมในโรงเรียน
๔. มีการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา
๕. มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕
๖. มีการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน
๗. มีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ
๘. มีอุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก

๙. มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา
๑๐. มีพระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา
๑๑. มีการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชน
๑๒. โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานวิถีชีวิตชุมชน
๑๓. มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน
๑๔. มีพระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน

ง. ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า มี ๑๐ ประเด็น ดังนี้

๑. รณรงค์สุขอนามัยในครัวเรือน
๒. ส่งเสริมและสนับสนุนการไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ
๓. มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแล แนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน
๔. การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน
๕. การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต
๖. การสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาวะชุมชน
๗. การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาแวดล้อม
๘. ใช้ปัญญาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกต้องลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย
๙. การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้
๑๐. มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามรายด้านของการวิจัยนี้ เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับสร้างแบบสำรวจ (Questionnaire) ในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ เพื่อวัดระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ต่อไป

๔.๒ ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ เพื่อวัดระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยมีสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

\bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการสำรวจ (Survey) ได้แก่ ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี (พื้นที่ในปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้) จำนวน ๑๘๔ คน โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๒.๑ ปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการสำรวจ (Survey) ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑

จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n = ๑๘๔)

	ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ	ชาย	๗๖	๔๑.๓๐
	หญิง	๑๐๘	๕๘.๗๐
	รวม	๑๘๔	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ	น้อยกว่า ๒๐ ปี	๑๒	๖.๕๒
	๒๐-๓๐ ปี	๒๓	๑๒.๕๐
	๓๑-๔๐ ปี	๔๓	๒๓.๓๗
	๔๑-๕๐ ปี	๔๖	๒๕.๐๐
	๕๑-๖๐ ปี	๔๘	๒๖.๐๘
	มากกว่า ๖๐ ปี	๑๒	๖.๕๒
	รวม	๑๘๔	๑๐๐.๐๐
๓. การศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๗๖	๙๕.๖๕
	ปริญญาตรี	๗	๓.๘๐
	สูงกว่าปริญญาตรี	๑	๐.๕๔
	รวม	๑๘๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงให้เห็น ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสำรวจ พบว่า ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๐๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๗๐ มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี จำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๐๘ และมีการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๖๕

๔.๒.๒ ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยภาพรวม และรายด้านทั้ง ๔ ด้าน ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยภาพรวม

(n = ๑๘๔)

ที่	การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ด้านเศรษฐกิจ	๓.๙๔	๐.๗๐๐	มาก
๒	ด้านสังคม	๓.๘๗	๐.๗๑๒	มาก
๓	ด้านการศึกษา	๓.๘๕	๐.๗๓๖	มาก
๔	ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม	๓.๙๔	๐.๖๘๙	มาก
	ภาพรวม	๓.๙๐	๐.๔๑๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงให้เห็น ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มี ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๓

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์
กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ

(n = ๑๘๔)

ข้อ	ด้านเศรษฐกิจ	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ส่งเสริมการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง	๔.๒๑	๐.๘๔๕	มาก
๒	ส่งเสริมการไม่ขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหกหรือเกินความจริง	๔.๑๑	๐.๘๔๒	มาก
๓	ส่งเสริมการหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์สินไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ	๓.๙๒	๐.๘๖๘	มาก
๔	ส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ	๓.๙๐	๐.๙๘๔	มาก
๕	ส่งเสริมการกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรตามราคาตลาด	๓.๗๕	๐.๙๘๒	มาก
๖	ส่งเสริมการมีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน	๓.๘๙	๐.๙๘๐	มาก
๗	ส่งเสริมความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบการทำงาน	๔.๐๒	๐.๙๖๔	มาก
๘	ส่งเสริมการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน	๓.๘๖	๑.๐๐๗	มาก

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ข้อ	ด้านเศรษฐกิจ	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๙	ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมัคน้อย สันโดษ	๔.๐๔	๐.๙๑๖	มาก
๑๐	ส่งเสริมให้วัด ภาครัฐ และเอกชนเผยแพร่ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	๔.๐๑	๐.๙๕๒	มาก
๑๑	ส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ด้าน อาชีพในชุมชน	๓.๗๗	๐.๙๑๙	มาก
๑๒	ส่งเสริมการเผยแพร่ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน ในชุมชนที่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ	๓.๗๘	๐.๙๒๙	มาก
	รวม	๓.๙๔	๐.๗๐๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ แสดงให้เห็น ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ ส่งเสริมการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ ส่งเสริมการกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรตามราคาตลาด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

ตารางที่ ๔.๔

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์
กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม

(n = ๑๘๔)

ข้อ	ด้านสังคม	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ส่งเสริมการใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ	๔.๐๑	๐.๘๕๙	มาก
๒	ส่งเสริมการไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน	๓.๗๘	๐.๘๗๒	มาก
๓	ส่งเสริมการไม่ประพฤติผิดในกาม	๓.๘๑	๐.๙๓๐	มาก
๔	ส่งเสริมการไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ	๓.๘๔	๐.๙๐๓	มาก
๕	ส่งเสริมการไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน	๓.๘๘	๐.๘๙๑	มาก
๖	ส่งเสริมการไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน	๓.๙๕	๐.๘๗๙	มาก
๗	ส่งเสริมการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท	๓.๘๐	๐.๙๑๖	มาก
๘	ส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน	๔.๐๒	๐.๘๙๙	มาก
๙	ส่งเสริมขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้เป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี	๔.๐๓	๐.๘๐๙	มาก
๑๐	ส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนทางสังคม	๓.๘๔	๐.๘๙๕	มาก

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ข้อ	ด้านสังคม	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑๑	ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	๓.๗๗	๐.๙๑๔	มาก
๑๒	ส่งเสริมการยกย่องให้พระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา	๓.๗๒	๐.๘๘๔	มาก
๑๓	ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข	๓.๗๑	๐.๙๓๐	มาก
๑๔	ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน	๔.๐๘	๐.๘๖๕	มาก
	รวม	๓.๘๗	๐.๗๑๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงให้เห็น ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๔ ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๑๓ ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๑

ตารางที่ ๔.๕

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์
กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา

(n = ๑๘๔)

ข้อ	ด้านการศึกษา	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ส่งเสริมการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง	๓.๙๖	๐.๘๘๙	มาก
๒	ส่งเสริมการสร้างตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก	๓.๘๐	๐.๙๓๒	มาก
๓	ส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปกรรมในโรงเรียน	๓.๘๐	๐.๙๐๘	มาก
๔	ส่งเสริมการปลูกฝังศิลปกรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา	๓.๘๗	๐.๙๑๔	มาก
๕	ส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศิล ๕	๓.๙๓	๐.๙๑๘	มาก
๖	ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน	๔.๑๕	๐.๘๖๕	มาก
๗	ส่งเสริมการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ	๓.๘๘	๐.๙๓๐	มาก
๘	ส่งเสริมสร้างสมาธิให้กับเด็กโดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับช่วงวัย	๓.๗๒	๐.๙๖๑	มาก
๙	ส่งเสริมการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา	๓.๗๙	๐.๙๐๒	มาก

ตารางที่ ๔.๕ (ต่อ)

ข้อ	ด้านการศึกษา	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑๐	ส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา	๓.๘๓	๐.๙๔๘	มาก
๑๑	ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชน	๓.๗๙	๐.๙๕๕	มาก
๑๒	ส่งเสริมให้โรงเรียนน่านักเรียนไปศึกษาดูงานงานวิถีชีวิตชุมชน	๓.๗๔	๐.๙๘๓	มาก
๑๓	ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน	๓.๙๐	๐.๘๗๘	มาก
๑๔	ส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน	๓.๘๐	๐.๘๗๑	มาก
	รวม	๓.๘๕	๐.๗๓๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงให้เห็น ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๖ ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๘ ส่งเสริมสร้างสมาธิให้กับเด็กโดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับช่วงวัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒

ตารางที่ ๔.๖

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์
กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

(n = ๑๘๔)

ข้อ	ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ส่งเสริมการรณรงค์สุขอนามัยในครัวเรือน	๓.๘๘	๐.๙๐๐	มาก
๒	ส่งเสริมและสนับสนุนการไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพ ติดให้โทษ	๓.๘๔	๐.๙๘๗	มาก
๓	ส่งเสริมให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแล แนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน	๓.๘๔	๐.๙๓๒	มาก
๔	ส่งเสริมให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทาง สิ่งแวดล้อมร่วมกัน	๓.๙๘	๐.๘๓๖	มาก
๕	ส่งเสริมการใช้สติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต	๔.๐๑	๐.๙๐๒	มาก
๖	ส่งเสริมการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดูแล สุขภาพชุมชน	๓.๙๕	๐.๙๖๘	มาก
๗	ส่งเสริมการใช้ปัญหาพิจารณาแก้ไขปัญหาแวดล้อม	๔.๐๒	๐.๙๔๖	มาก
๘	ส่งเสริมการใช้ปัญหาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูก สุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย	๓.๘๒	๐.๙๒๘	มาก
๙	ส่งเสริมการดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้	๓.๙๒	๐.๙๖๖	มาก

ตารางที่ ๔.๖ (ต่อ)

ข้อ	ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑๐	ส่งเสริมการทำงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม ของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน	๔.๒๐	๐.๘๐๘	มาก
	รวม	๓.๙๔	๐.๖๘๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ แสดงให้เห็น ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๐ ส่งเสริมการทำงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๘ ส่งเสริมการใช้ปัญญาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

สรุปได้ว่า ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า

๑. ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้าน เศรษฐกิจ พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มี ค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๒๑

๒. ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้าน สังคม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ย สูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘

๓. ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้าน การศึกษา พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มี ค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕

๔. ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้าน สุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการทำงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอาสา พัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงเพชรบุรี จากข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสำรวจ (Questionnaire) นี้ เป็นข้อมูลสำคัญ สำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่ง ความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็น ห้องปฏิบัติการทางสังคม ต่อไป

๔.๓ แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมือง ของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

ผลการวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๘ รูป/คน ประกอบด้วย

๑. ฝ่ายบ้าน (ภาคประชาสังคม/ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) จำนวน ๔ คน ได้แก่

นายธีระเกียรติ วาตี	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
นายมะโน ทองกลอง	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
นางสาววรรณพร พวงไม้	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
นางสาวสาวิตรี ดังแสง	ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

๒. ฝ่ายวัด (พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) จำนวน ๑ รูป ได้แก่

พระไชยาลิทธิ จิตสทุโท	เลขานุการวัดล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
-----------------------	---

๓. ฝ่ายราชการ/โรงเรียน (บุคลากรของหน่วยงานราชการ/สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) จำนวน ๓ คน ได้แก่

นายสิทธิธา พวงไม้	ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
-------------------	---

นายทองสุข พวงไม้

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

นางสาวไอลรา เย็นตั้ง

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลั่นช้าง ตำบลยาง
น้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับ แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม เพื่อเรียนรู้สำนักพลเมือง จำเป็นต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ระดับเยาวชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ เกิดความเข้มแข็งให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาพื้นฐานของตนเองให้ก้าวต่อไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ เปรียบได้ว่าเด็กและเยาวชนคือต้นกล้าของสังคม ถ้าเรารดน้ำพรวนดิน ต้นกล้านี้ก็จะอุดมสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะเติบโตชูดอก ออกผลต่อไปได้ ที่สำคัญคือ การดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนจะส่งผลถึงคุณภาพชีวิต ช่วยสังคม พัฒนาประเทศชาติต่อไป^{๑๒๑}

๒. แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับสภาพชุมชน ควรทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกรกรรม ได้แก่ การปลูกข้าว ปลูกพริก ปลูกมะละกอ ยาสูบ และพืชต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชะเยีโพลง หรือที่รู้จักกันในชื่อ พริกกระเหรี่ยง นั่นเอง แม้การบุกรุกแผ้วถางป่า หรือการทำไร่หมุนเวียนของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างแทบจะไม่มีให้เห็นแล้ว เพราะนอกจากกระแสนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ในพื้นที่อำเภอหนองหญ้าปล้องแล้ว ชุมชนได้ให้ความสำคัญและจัดเป็นเรื่องที่จะต้องร่วมมือร่วมแรงสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน แต่ปัญหาของการขาดที่ดินทำกิน และปัญหาการขาดน้ำสำหรับการทำเกษตรในบางฤดูกาล ยังคงมีอยู่^{๑๒๒}

^{๑๒๑}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายธีระเกียรติ วาดี, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน กันยายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๒}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายมะโน ทองกลอง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน กันยายน ๒๕๖๒.

๓. ชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ควรสร้างขึ้นโดยอาศัยทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน โดยมุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม พัฒนาการศึกษา และรักษาสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยทำให้คุณภาพชีวิตของชาวบ้านชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้างดีขึ้น สืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกพริกกะเหรี่ยง และส่งเสริมการแปรรูปเพื่อจำหน่ายในหลากหลายรูปแบบ ทั้งในส่วนของการจำหน่ายพริกกะเหรี่ยงสดในฤดูกาล และในส่วนของการพริกแห้งและพริกคั่วที่จำหน่ายนอกฤดูกาล พร้อมทั้งเน้นการลดต้นทุนการผลิตโดยอาศัยภูมิปัญญาการควบคุมการระบาดของแมลง หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดแมลง รักษาสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อช่วยให้ชาวบ้านชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้างมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตผลได้ตลอดทั้งปีด้วย^{๑๒๓}

๔. การเสริมสร้างชุมชนแห่งความสุข ควรเป็นการดำเนินงานที่สามารถแก้ไขปัญหาสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาการระบาดของศัตรูพืช ปัญหาผลผลิตเสียหาย ปัญหาของการขาดองค์ความรู้ในการเพิ่มผลผลิต รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้หรือขยายผลที่ไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร เป็นต้น ทั้งนี้ ต้องดำเนินการควบคู่กับกระบวนการเรียนรู้สำนึกพลเมือง มีคุณธรรมในตนเอง และคุณธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งไม่ใช่เรื่องของการแบ่งผลประโยชน์หรือการแย่งกันใช้ เพื่อเอาไปหาประโยชน์ส่วนตัว^{๑๒๔}

๕. กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงย่างน้ำกลัดเหนือ จำเป็นต้องครอบคลุมการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ใน ๓ บริบท ได้แก่ บริบทของศีลสิกขา คือ สร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัวยั่งยืน สังคม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ บริบทของจิตสิกขา คือ สร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ และบริบทของปัญญาสิกขา คือ สร้างองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นต่อไป^{๑๒๕}

^{๑๒๓} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวรพร พวงไม้, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน กันยายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๔} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสาวิตรี ดังแสง, ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน กันยายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระไชยาสีหิ จิตสทุโท, เลขานุการวัดล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน กันยายน ๒๕๖๒.

๖. แนวทางการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม ควรดำเนินงานในลักษณะกระบวนการ ๓ ประสาน หรือ ๓ เส้า หรือเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมอย่างน้อย ๓ สถาบัน ได้แก่ บ้าน-วัด-ราชการ/โรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีความสำคัญและความหมายอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทย เป็นสามเสาหลักที่ยึดโยงค้ำจุนสัมพันธ์กันอย่างสมดุล เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตและเป็นหลักของการพัฒนาให้เด็กกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ดี เป็นทั้งกระบวนการเรียนรู้ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นการคิดการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความรู้ในการกินการทำงานบนลำแข้งของตนเอง และพัฒนาได้ไม่หยุดยั้ง เป็นสังคมแห่งการพึ่งพาอาศัยกันและกันไปตลอด จากการเคารพนับถือ ด้วยความเข้าใจ และด้วยความศรัทธา^{๑๒๖}

๗. การสร้างชุมชนแห่งความสุข ต้องน้อมนำหลักการทรงงาน มาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ หลักศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ หลักระเบิดจากข้างใจ หลักภูมิสังคมหลักพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม หลักการมีส่วนร่วม หลักการพึ่งพาตนเอง และที่สำคัญคือหลักเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๒๗}

๘. การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างครั้งนี้ หากพิจารณาผลการสำรวจความเห็นจากประชาชนในพื้นที่ เห็นได้ว่า มีจุดแข็งที่นำมาใช้เป็นฐานในการขับเคลื่อนกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการให้เป็นรูปธรรมได้ ดังกล่าวนี้ ได้แก่ มีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชนที่สนับสนุนการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง โดยกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนที่เน้นงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ดังนั้น อาจใช้ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหลวงป่าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม ให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้สำนักพลเมืองชุมชนแห่งความสุข ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมต้นแบบที่ชื่อว่า “ชะเย่โพลง พริกแสบสรร ผืนชีวิต” (พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน) อย่างไรก็ตาม ต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ^{๑๒๘}

^{๑๒๖} สทนากลุ่มเฉพาะ นายสิทธิ พวงไม้, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหลวงป่าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน กันยายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๗} สทนากลุ่มเฉพาะ นายทองสุข พวงไม้, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหลวงป่าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน กันยายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๘} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวไอลยา เย็นตั้ง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหลวงป่าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน กันยายน ๒๕๖๒.

๔.๔ ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็น ห้องปฏิบัติการทางสังคม

ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขนี้ เป็นผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน และวิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

ภาพที่ ๔.๑

กิจกรรม “ชะเอ๋ไพลง พริกแสบสรร ผันชีวิต”

(พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน)^{๑๒๙}

ชื่อกิจกรรม “ชะเอ๋ไพลง พริกแสบสรร ผันชีวิต” (พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน)

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเรียนรู้สำนักพลเมืองและชุมชนแห่งความสุขของชุมชนกะเหรี่ยงจังหวัดเพชรบุรี (ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม อาสาสมัครชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง จำนวน ๒๐ คน

ผู้รับผิดชอบ (๑) วัดลิ้นช้าง (๒) องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดเหนือ (๓) โรงเรียนบ้านลิ้นช้าง

^{๑๒๙}ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม.

กิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม มีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ ๔.๒

ภาคทฤษฎี^{๑๓๐}

๑. ภาคทฤษฎี : ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับชุมชนดำเนินกิจกรรมชะเอมไหลง ฯ โดยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับ (๑) หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ (๒) ยุทธศาสตร์การพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ (๓) หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และ (๔) แนวคิดการควบคุมประสิทธิภาพด้วยวงจรบริหารงานคุณภาพของเดมมิ่ง (Deming Cycle) โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจากวัดลั่นช้าง องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดเหนือ และโรงเรียนบ้านลั่นช้าง เป็นวิทยากร

^{๑๓๐}ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม: ภาคทฤษฎี.

ภาพที่ ๔.๓
ภาคปฏิบัติการ ๑^{๑๓๑}

๒. ภาคปฏิบัติการ ๑ : ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับชุมชนดำเนินกิจกรรมขยะเฝ้าแปลง ฯ โดยการนำวัสดุดีบจากธรรมชาติ มาใช้ในการเตรียมดินสำหรับเพาะปลูกพริกกะเหรี่ยง ซึ่งได้ใช้ดินร่วน นำมาผสมน้ำกับปุ๋ยคอก/ปุ๋ยหมัก อัตราส่วน ๒:๑ แล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วจึงนำบรรจุในถุงกระดาษเพาะกล้าพริกกะเหรี่ยง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดเหนือ เป็นวิทยากรและพี่เลี้ยง

^{๑๓๑}ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม: ภาคปฏิบัติการ ๑.

ภาพที่ ๔.๔
 ภาคปฏิบัติการ ๒^{๑๓๒}

๓. ภาคปฏิบัติการ ๒ : ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับชุมชนดำเนินกิจกรรมขยะเฝ้าแปลง ฯ โดยการนำถุง-กระดาษเพาะกล้าพริกกะเหรี่ยง แจกจ่ายชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินสำหรับปลูกพริกกะเหรี่ยงของชาวบ้านซึ่งไม่สามารถเข้าไปใช้พื้นที่ในอุทยานได้ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะสงฆ์วัดลิ้นช้าง เป็นวิทยากรและพี่เลี้ยง

^{๑๓๒}ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม: ภาคปฏิบัติการ ๒.

ภาพที่ ๔.๕
ภาคปฏิบัติการ ๓^{๑๓๓}

๔. ภาคปฏิบัติการ ๓ : ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับชุมชน นำผลผลิตเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปพริกกะเหรี่ยงอย่างได้มาตรฐาน ให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย พริกแกงป่า พริกแกงส้ม พริกแกงเผ็ด พริกนรก ฯลฯ และผลิตภัณฑ์สารสกัดจากเมล็ดพริก โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจากกลุ่มสตรีบ้านลิ้นช้าง เป็นวิทยากรและพี่เลี้ยง

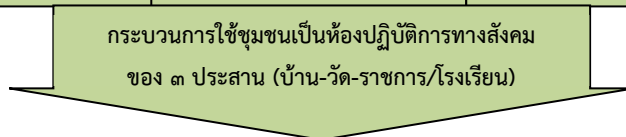
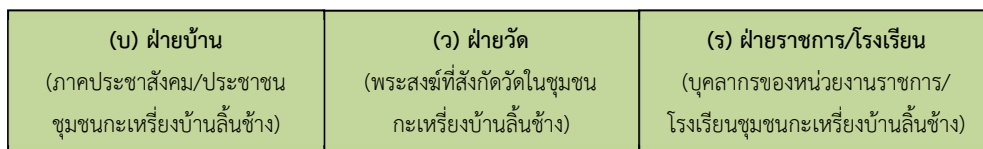
^{๑๓๓}ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม: ภาคปฏิบัติการ ๓.

สรุปได้ว่า ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนรู้สำนึกพลเมืองที่ดีโดยฐานะพลเมืองของประเทศไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา โดยสอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ซึ่งมีต้นแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ชื่อว่า “ชะเย่โพลง พรึกแสบสรร ผันชีวิต” (พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน) เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมได้อย่างสอดคล้องกับสภาพวิถีของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกรกรรม โดยเริ่มปลูกฝังสำนึกพลเมืองตั้งแต่ระดับเยาวชนให้สามารถพัฒนาพื้นฐานของตนเองให้ก้าวต่อไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพได้ ทั้งนี้ ได้อาศัยทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจพัฒนาสังคม พัฒนาการศึกษา และรักษาสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินงานในลักษณะกระบวนการ ๓ ประสาน หรือ ๓ เสา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมอย่างน้อย ๓ สถาบัน ได้แก่ บ้าน-วัด-ราชการ/โรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีความสำคัญและความหมายอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทย เป็นสามเสาหลักที่ยึดโยงค้ำจุนสัมพันธ์กันอย่างสมดุล โดยมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ ๔.๖
องค์ความรู้จากการวิจัย

สภาพปัจจุบันและระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี	
<p>การหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง, การไม่ขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหกหรือเกินความจริง, การหลีกเลี่ยงการเสียวทรัพย์ไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ, การประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ, การกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรตามราคาตลาด, ส่งเสริมการมีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน, ส่งเสริมความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการ, ส่งเสริมการร่วมกันคิดพิจารณา ร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน, มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมีกน้อยสันโดษ, มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน, มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน</p>	<p>การใช้คำพูดที่ไพเราะ, การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน, การไม่ประพฤติผิดในกาม, การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ, การไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน, การไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน, มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท, มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน, มีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี, มีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม, วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น, มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา, มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข, มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน</p>
<p>๓. ด้านการศึกษา [ระดับ ๓.๘๕]</p> <p>การอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง, ตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก, มีการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา, กิจกรมโรงเรียนรักษาศีล ๕, มีการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน, มีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ, มีอุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก, มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา, มีพระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา, มีการจัดตั้งกลุ่มยูวเกษตรกรชุมชน, โรงเรียนน่านักเรียนไปศึกษาคุณงามความดีวิถีชีวิตชุมชน, การอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน, นำความรู้สำหรับพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน</p>	<p>๔. ด้านการศึกษา [ระดับ ๓.๙๔]</p> <p>รณรงค์สุขอนามัยในครัวเรือน, ส่งเสริมและสนับสนุนการไม่ดื่มสุราหรือเสพยาเสพติดให้โทษ, มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแล แนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน, การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน, การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต, การสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน, การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาแวดล้อม, ใช้ปัญญาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกต้องลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย, การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้, มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาพและสิ่งแวดล้อม</p>

ต้นแบบกิจกรรม “ชะงัดไหลง พริกเสบสรร ผืนชีวิต”
(พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน)
กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเรียนรู้สำนึกพลเมืองและชุมชนแห่งความสุขของชุมชนกะเหรี่ยงจังหวัดเพชรบุรี

องค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมือง
ของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม ประกอบด้วย

๑. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี
พบว่า

๑.๑ ด้านเศรษฐกิจ พบว่า มี ๑๒ ประเด็น คือ

- ประเด็นที่ ๑ การหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง
- ประเด็นที่ ๒ การไม่ขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหกหรือเกินความจริง
- ประเด็นที่ ๓ การหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์ไปกับสุรา เหล้า บุหรี่และอบายมุขต่าง ๆ
- ประเด็นที่ ๔ การประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ
- ประเด็นที่ ๕ การกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรตามราคาตลาด
- ประเด็นที่ ๖ ส่งเสริมการมีจิตสงบเป็นสมมติขณะทำงาน
- ประเด็นที่ ๗ ส่งเสริมความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน
- ประเด็นที่ ๘ ส่งเสริมการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน
- ประเด็นที่ ๙ มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมีแก่นน้อยสันโดษ
- ประเด็นที่ ๑๐ มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
- ประเด็นที่ ๑๑ มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน
- ประเด็นที่ ๑๒ มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน

๑.๒ ด้านสังคม พบว่า มี ๑๔ ประเด็น คือ

- ประเด็นที่ ๑ การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ
- ประเด็นที่ ๒ การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน
- ประเด็นที่ ๓ การไม่ประพฤติผิดในกาม
- ประเด็นที่ ๔ การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ
- ประเด็นที่ ๕ การไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน
- ประเด็นที่ ๖ การไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน
- ประเด็นที่ ๗ มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท

ประเด็นที่ ๘ มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน

ประเด็นที่ ๙ มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนหล่อหลอมความสามัคคี

ประเด็นที่ ๑๐ มีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม

ประเด็นที่ ๑๑ มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม

ประเด็นที่ ๑๒ มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา

ประเด็นที่ ๑๓ มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข

ประเด็นที่ ๑๔ มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

๑.๓ ด้านการศึกษา พบว่า มี ๑๔ ประเด็น คือ

ประเด็นที่ ๑ มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง

ประเด็นที่ ๒ มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก

ประเด็นที่ ๓ มีการเรียนศิลปกรรมในโรงเรียน

ประเด็นที่ ๔ มีการปลูกฝังศิลปกรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา

ประเด็นที่ ๕ มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศิล ๕

ประเด็นที่ ๖ มีการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน

ประเด็นที่ ๗ มีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ

ประเด็นที่ ๘ มีอุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก

ประเด็นที่ ๙ มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

ประเด็นที่ ๑๐ มีพระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา

ประเด็นที่ ๑๑ มีการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชน

ประเด็นที่ ๑๒ โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานวิถีชีวิตชุมชน

ประเด็นที่ ๑๓ มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับ
วิถีชุมชนแก่นักเรียน

ประเด็นที่ ๑๔ มีพระสอนศิลปกรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธ-
ศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน

๑.๔ ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า มี ๑๔ ประเด็น คือ

ประเด็นที่ ๑ รณรงค์สุขอนามัยในครัวเรือน

ประเด็นที่ ๒ ส่งเสริมและสนับสนุนการไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ

ประเด็นที่ ๓ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแลสุขอนามัยพื้นฐาน

ประเด็นที่ ๔ การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

ประเด็นที่ ๕ การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต

ประเด็นที่ ๖ การสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน

ประเด็นที่ ๗ การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาแวดล้อม

ประเด็นที่ ๘ ใช้ปัญญาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์

ประเด็นที่ ๙ การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้

ประเด็นที่ ๑๐ มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

๒. ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับมาก ด้านสังคม อยู่ในระดับมาก ด้านการศึกษา อยู่ในระดับมาก ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการศึกษา

๓. ต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนรู้สำนึกพลเมืองที่ดีโดยฐานะพลเมืองของประเทศไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย

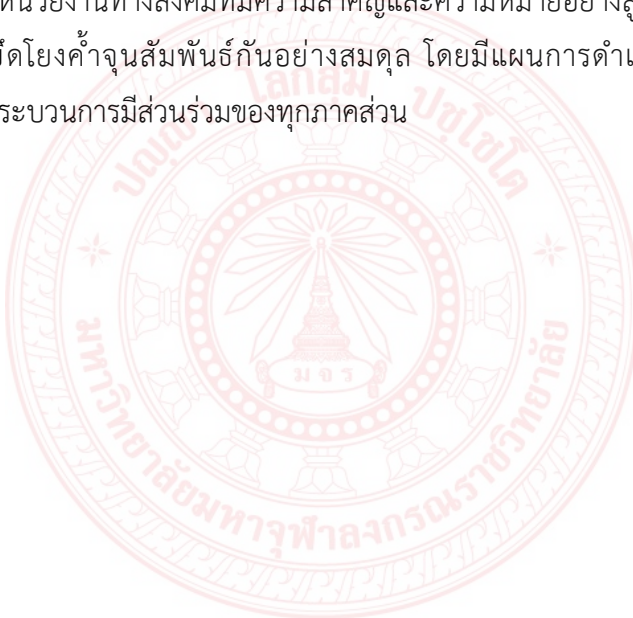
๓.๑ บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย

๓.๒ บริบทของความสงบทางจิตใจ

๓.๓ บริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา

ทั้งนี้ โดยสอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ซึ่งได้มีต้นแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ชื่อว่า “ชะแย้โพลง พริกแสบสรร ผืนชีวิต”

กิจกรรม “ชะเย่โพลง พริกแสบสรร ผืนชีวิต” (พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน) เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมได้อย่างสอดคล้องกับสภาพวิถีของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกรกรรม โดยเริ่มปลูกฝังสำนึกพลเมืองตั้งแต่ระดับเยาวชนให้สามารถพัฒนาพื้นฐานของตนเองให้ก้าวต่อไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพได้ ทั้งนี้ ได้อาศัยทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจพัฒนาสังคม พัฒนาการศึกษา และรักษาสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินงานในลักษณะกระบวนการ ๓ ประสาน หรือ ๓ เสา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมอย่างน้อย ๓ สถาบัน ได้แก่ บ้าน-วัด-ราชการ/โรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีความสำคัญและความหมายอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทย เป็นสามเสาหลักที่ยึดโยงค้ำจุนสัมพันธ์กันอย่างสมดุล โดยมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (๒) วิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (๓) นำเสนอแนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม โดยการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๘ รูป/คน ครอบคลุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย ฝ่ายบ้าน (ภาคประชาสังคม/ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) ฝ่ายวัด (พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) และฝ่ายราชการ/โรงเรียน (บุคลากรของหน่วยงานราชการ/สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง) ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสำรวจเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี (ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เขตพื้นที่การปกครององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้) จำนวน ๑๘๔ คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ พร้อมทั้งต้นแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรีตามรายด้านของการวิจัย โดยครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา พบว่า

ก. ด้านเศรษฐกิจ

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรีด้านเศรษฐกิจ พบว่า มี ๑๒ ประเด็น ดังนี้

๑. การหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง
๒. การไม่ขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหกหรือเกินความจริง
๓. การหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์ไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ
๔. การประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ
๕. การกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรตามราคาตลาด
๖. ส่งเสริมการมีจิตสงบเป็นสมมติขณะทำงาน
๗. ส่งเสริมความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน
๘. ส่งเสริมการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน
๙. มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมัคน้อยสันโดษ
๑๐. มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๑๑. มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน
๑๒. มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน

ข. ด้านสังคม

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม พบว่า มี ๑๔ ประเด็น ดังนี้

๑. การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ
๒. การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน
๓. การไม่ประพฤติดีในกาม
๔. การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ
๕. การไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน
๖. การไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน
๗. มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท
๘. มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน
๙. มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี
๑๐. มีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม
๑๑. มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น
๑๒. มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา
๑๓. มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข
๑๔. มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

ค. ด้านการศึกษา

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา พบว่า มี ๑๔ ประเด็น ดังนี้

๑. มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง
๒. มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก
๓. มีการเรียนศีลธรรมในโรงเรียน
๔. มีการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา
๕. มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕

๖. มีการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน
๗. มีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ
๘. มีอุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก
๙. มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา
๑๐. มีพระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา
๑๑. มีการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชน
๑๒. โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานวิถีชีวิตชุมชน
๑๓. มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน
๑๔. มีพระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน

ง. ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า มี ๑๐ ประเด็น ดังนี้

๑. รณรงค์สุขอนามัยในครัวเรือน
๒. ส่งเสริมและสนับสนุนการไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ
๓. มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแล แนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน
๔. การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน
๕. การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต
๖. การสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน
๗. การใช้ปัญหาพิจารณาแก้ไขปัญหาแวดล้อม
๘. ใช้ปัญหาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย
๙. การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้
๑๐. มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

๕.๑.๒ ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า

ก. ด้านเศรษฐกิจ

ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านเศรษฐกิจ พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ ส่งเสริมการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ ส่งเสริมการกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรตามราคาตลาด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

ข. ด้านสังคม

ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสังคม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๔ ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๑๓ ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๑

ค. ด้านการศึกษา

ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านการศึกษา พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๖ ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๘ ส่งเสริมสร้างสมาธิให้กับเด็กโดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับช่วงวัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒

ง. ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๐ ส่งเสริมการทำงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๘ ส่งเสริมการใช้ปัญญาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

๕.๑.๓ แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม พบว่า

แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับสภาพชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง ควรส่งเสริมกิจกรรมที่สนับสนุนการศึกษาเรียนรู้จากวิถีของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกร ซึ่งจำเป็นต้องเริ่มปลูกฝังสำนึกพลเมืองตั้งแต่ระดับเยาวชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ เกิดความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาพื้นฐานของตนเองให้ก้าวต่อไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ อันจะส่งผลถึงคุณภาพชีวิต สังคมและประเทศชาติ โดยในบริบทของการดำเนินงานจำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม พัฒนาการศึกษา และรักษาสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี สืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปลูกพริกกะเหรี่ยง และส่งเสริมการแปรรูปเพื่อจำหน่ายในหลากหลายรูปแบบ เพื่อแก้ไขปัญหาสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน อาทิเช่น ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ปัญหาภัยแล้ง รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้หรือขยายผลที่ไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม จำเป็นต้องครอบคลุมการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ใน ๓ บริบท ได้แก่ บริบทของศีลสิกขา คือ สร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัวยุติธรรม สังคม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ บริบทของจิตสิกขา คือ สร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ และบริบทของปัญญาสิกขา คือ สร้างองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจและสามารถถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นต่อไป ทั้งนี้ จำเป็นต้องดำเนินงานในลักษณะกระบวนการ ๓ ประสาน หรือ ๓ เส้า ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมอย่างน้อย ๓ สถาบัน ได้แก่ บ้าน-วัด-ราชการ/โรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีความสำคัญและความหมายอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทย เป็นสามเสาหลักที่ยึดโยงความสัมพันธ์กันอย่างสมดุล ดังนั้น กระบวนการใช้ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้สำนึกพลเมืองชุมชนแห่งความสุข สามารถนำเสนอเป็นต้นแบบกิจกรรมที่ชื่อว่า “ชะแย้โพลงพริกแสบสรร ผืนชีวิต” (พริกวิฤฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน) อย่างไรก็ตาม หัวใจสำคัญคือการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม ได้แก่ กระบวนการใช้ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้สำนึกพลเมืองชุมชนแห่งความสุข ด้วยต้นแบบกิจกรรมที่ชื่อว่า “ชะเย่โพลง พริกแสบสรร ผันชีวิต” (พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน) เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมซึ่งสอดคล้องกับสภาพวิถีของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกรกรรม โดยเริ่มปลูกฝังสำนึกพลเมืองตั้งแต่ระดับเยาวชนให้สามารถพัฒนาพื้นฐานของตนเองให้ก้าวต่อไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพได้ ทั้งนี้ ได้อาศัยทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม พัฒนาการศึกษาศึกษา และรักษาสุนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินงานในลักษณะกระบวนการ ๓ ประสาน หรือ ๓ เส้า ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมอย่างน้อย ๓ สถาบัน ได้แก่ บ้าน-วัด-ราชการ/โรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีความสำคัญและความหมายอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทย เป็นสามเสาหลักที่ยึดโยงค้ำจุนสัมพันธ์กันอย่างสมดุล โดยมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ **ดร.ณิ จงอุดมการณ์** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบชีวิตคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระยะที่ ๑” จากผลการวิจัยพบว่า ความอยู่ดีมีสุข ๆ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของครัวเรือนและชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมในการเข้าไปใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพแหล่งน้ำ ความอยู่ดีมีสุขฯ ด้านเศรษฐกิจ เน้นความสามารถในการผลิตอาหารที่ปลอดภัยไม่มีสารเคมีตกค้าง มีเงินพอใช้และเหลือเก็บ ไม่มีหนี้สิน ความอยู่ดีมีสุข ๆ ด้านสุขภาพและความมั่นคงในชีวิต เน้นการได้รับการบริการด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม และความอยู่ดีมีสุข ๆ ด้านสังคม เน้นความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชนที่ดี มีการดำรงและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับหรือเข้าถึงบริการพื้นฐานของรัฐ และการมีคุณธรรมจริยธรรมยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนา^๑

^๑ดร.ณิ จงอุดมการณ์, “การพัฒนาแบบชีวิตคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระยะที่ ๑”, รายงานการวิจัย, (คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๐.

และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ภูริต โศภนคณาภรณ์** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขที่พัฒนาขึ้นเสริมสร้างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสุขให้กับผู้ร่วมทดลองในระดับมากถึงมากที่สุด และพบว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ประกอบด้วย การสร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความสุขในชุมชน การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้เพื่อสร้างความสุขของคนในชุมชน การสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกันเพื่อสร้างความสุขของคนในชุมชน การกำหนดแผนและปฏิบัติการแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อสร้างความสุขของคนในชุมชน การสาธิตและลงมือปฏิบัติร่วมกันเพื่อสร้างความสุขของคนในชุมชน การแลกเปลี่ยน และรับผลประโยชน์ความสุขร่วมกันของคนในชุมชน^๒ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **จิรโรจน์ บุญราชและคณะ** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งความสุขในระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก” จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาด้านภารกิจหรืองานที่ทำ ควรให้บุคลากรได้เลือกในแผนงานที่ตัวเองรักและชอบ และผลักดันให้บุคลากรได้อยู่ใกล้ชิดดูแลครอบครัว แนวทางการพัฒนาด้านเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ควรสร้างให้บุคลากร คิดว่าตัวเองคือส่วนหนึ่งขององค์กรและมีความหมายต่อหน่วยงาน แนวทางการพัฒนาด้านสถานที่ทำงาน สิ่งอำนวยความสะดวก ควรสร้างให้บุคลากร พอใจในกฎระเบียบข้อบังคับของหน่วยงาน รวมทั้งไม่ออกข้อบังคับมากจนเกินไปจนกระทบต่อการทำงาน โดยกิจกรรมที่เด่นที่สุด คือ กิจกรรมการช่วยเหลือชุมชนสังคมรอบข้างและการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัว^๓ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **นิตยา สุภาพรณ์** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การรับรู้ของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางไผ่” จากผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ต่อความอยู่ดีมีสุขมีดัชนีชี้วัดคือ ด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านความรู้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ด้านการบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ด้านสุขภาพ ทั้งนี้ กระบวนการดำเนินงานของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางไผ่ เน้นการส่งเสริมในด้านการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมให้มีความสามัคคีในหมู่บ้าน/ชุมชน มีน้ำใจซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้านเพื่อทำให้ทุกคนในหมู่บ้านมีความใกล้ชิด มีความสัมพันธ์ที่ดีทำให้หมู่บ้านและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง^๔ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ

^๒ภูริต โศภนคณาภรณ์, “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๕.

^๓จิรโรจน์ บุญราชและคณะ, “การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งความสุขในระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์), ๒๕๕๘.

^๔นิตยา สุภาพรณ์, “การรับรู้ของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางไผ่”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ), ๒๕๕๒.

สุรียพร ธรรมิกพงษ์ และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” จากผลการวิจัยพบว่า สมาชิกในชุมชนดำเนินงานโดยการวางแผนร่วมกัน จัดทำแผนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โดยยึดหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน และการสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^๕ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และความคิดเห็นต่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนรอบสนามบินสุวรรณภูมิ” จากผลการวิจัยพบว่า รัฐบาลควรมีนโยบายในการเข้ามาดูแลเรื่องสุขภาพ สภาพแวดล้อม และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสถาบันทางวิชาการที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้อาจารย์ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนในพื้นที่ในการดูแลสุขภาพ การสร้างหลักประกันด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การรักษาสภาพแวดล้อมที่ทำให้ชุมชนน่าอยู่^๖ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **อนูวัติ คุณแก้ว และคณะ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรชุมชน และองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” จากผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีทักษะการใช้ชีวิตแบบพอเพียงมากขึ้น ซึ่งเกิดจากกระบวนการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การหารายได้เพิ่มขึ้น และมีการออมที่เพิ่มขึ้น^๗ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ฉัตรวิบูลย์ ไพจ์เชล, ธีรวรรณ ธีรพงษ์ และพิมพ์ชนก เครือสุคนธ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการฝึกเจริญสติต่อความสุขในชีวิต” จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยความสุขสูงกว่าก่อนการเข้ารับการฝึก แสดงให้เห็นว่า การฝึกเจริญสติมีผลต่อความสุขในชีวิต ดังนั้น จึงควรนำไปประยุกต์ใช้การเพิ่มความสุขในชีวิตในกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เช่น กลุ่มของผู้ป่วยที่มีภาวะตึงเครียดหรือซึมเศร้า หรือเป็นลักษณะการศึกษาที่ชัดเจนของการฝึกสติต่อความสุขในชีวิต^๘

^๕สุรียพร ธรรมิกพงษ์ และคณะ, “รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)), ๒๕๕๑.

^๖จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, “สภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และความคิดเห็นต่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนรอบสนามบินสุวรรณภูมิ”, รายงานการวิจัย, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียว), ๒๕๕๑.

^๗อนูวัติ คุณแก้ว และคณะ, “การพัฒนาบุคลากร ชุมชน และองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)), ๒๕๕๑.

^๘ฉัตรวิบูลย์ ไพจ์เชล, ธีรวรรณ ธีรพงษ์ และพิมพ์ชนก เครือสุคนธ์, “ผลของการฝึกเจริญสติต่อความสุขในชีวิต”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๕.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ควรส่งเสริมการเผยแพร่ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนที่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
๒. ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
๓. ควรส่งเสริมการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาวะชุมชน
๔. ควรส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยใช้กิจกรรมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นเครื่องมือ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ เครือข่ายการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนแห่งความสุขโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม
๒. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ นวัตกรรมการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนแห่งความสุข

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือทั่วไป:

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. **คู่มือพัฒนากร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๐.

_____. **คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.

_____. **ดัชนีชี้วัดความ “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนหรือความสุขมวลรวมชุมชน (Gross Village Happiness)**. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๔.

กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ. **แบบเรียนหน้าที่พลเมือง**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗.

กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี. **แผนพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔)**. เพชรบุรี: สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี, ๒๕๖๐.

กัญจิกา ชัยสวัสดิ์. **ภาวะความสุขและปัจจัยเกี่ยวข้องของหญิงตั้งครรภ์ที่มีฝากครรภ์ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

กัลยา วานิชย์บัญชา. **สถิติสำหรับงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

กิติ ตย์คานนท์. **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เปลวอักษร, ๒๕๔๓.

คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) **ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี. ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๑**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวง ศึกษาธิการ, ๒๕๕๔.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- คัตนางค์ มณีศร และวัชรารภรณ์ เฟ่งจิตต์. **จิตวิทยาเพื่อคุณบพสารคดีทางวิทยาเล่มที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- โครงการชุมชนศึกษาโดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยช่าง และโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี. **บ้านลินช้าง**. ม.ป.ท.: ม.ป.ป.
- งานวิเคราะห์นโยบายและแผน. **แผนพัฒนาสามปี ๒๕๖๐-๒๕๖๒**. เพชรบุรี: องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดเหนือ, ๒๕๖๐.
- จักษ์ พันธุ์เพชร. **การเมืองการปกครองไทย: จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัท มายด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. **การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- เฉลียว บุรีภักดี. **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๔.
- ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. **คู่มือสู่องค์กรแห่งความเป็นเลิศ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๑.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. **การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สมดุล**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔.
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. **พฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๖.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. **ชุมชน**. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา, ๒๕๕๖.
- ทองคุณ หงษ์พันธ์. **การศึกษากับการพัฒนา: แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๑.
- ทิพย์พาพร ต้นตีสุนทร. **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๕๕.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. **แนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นพลเมือง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คลังวิชา, ๒๕๔๘.
- นำชัย ทนุผล. **พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี**. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, ๒๕๔๕.
- นิภา เมธาวีชัย. **วิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓.
- นิรมิต เทียมทัน. **ยุทธศิลป์การบริหารจัดการ: ศาสตร์และศิลป์สำหรับผู้สร้างอนาคตใหม่**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ส.เอเซียเพรส, ๒๕๔๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้าน
สุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประเวศ วะสี. บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มติชน, ๒๕๔๐.
- _____ . ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: Civic Education. กรุงเทพมหานคร: อักษร
สัมพันธ์, ๒๕๕๕.
- ปรีชา วงศ์ทิพย์. การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดการบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๕๕.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๖.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๒.
- ปิยะนุช เงินคล้าย และคนอื่น ๆ. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.
- พยัคฆ์ วุฒิรงค์. สหุยอดการบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หมวดพุทธศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- _____ . ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก
จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระมหาสุภา อุทโท. พระสงฆ์ไทยในสองทศวรรษหน้า พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๖๐. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พวงเพชร สุรัตน์กีกุล และคณะ. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.
- พีชนี เขยจรรยา และคณะ. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พิชิต เทพวรรณ. A-Z เครื่องมือการจัดการทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.
- พิณสุดา สิริธังศรี. การกระจายอำนาจทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒.
- พิภพ กาญจนะ. คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- พ็อน เปรมพันธ์ และคณะ. ภูมิปัญญาเกษตรเชิง. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, ม.ป.ป. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. เบญจศีลและเบญจธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . มงคลดลทีปนี แบล เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๐.
- ลิขิต ธีรเวคิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.
- วราพร ศรีสุพรรณ. สิ่งแวดล้อมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโลกสีเขียว, ม.ป.ป.
- วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ. บทบาทของชุมชนกับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑.
- วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์. ทฤษฎีการสื่อสาร. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๒.
- ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี. การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการ พิมพ์, ๒๕๔๘.
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐. วนเกษตรในพื้นที่ป่า กรณีศึกษา: ชุมชนกระเหรี่ยง บ้านลั่นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. ราชบุรี: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตรชุมชนที่ ๑๐ (ราชบุรี) กรมป่าไม้, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ส่งศรี ชมภูวงศ์. การวิจัย. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗.
- สถาบันพระปกเกล้า. **วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐.
- _____. **สรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๓ เรื่อง ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕.
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๗. **แนวทางการขับเคลื่อน PLC สู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน Thailand 4.0**. จันทบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๗, ม.ป.ป.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **รายงานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ; ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย: เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ๒๕๔๕ “ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ๕ ปี หลังวิกฤตเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบจรรยาบรรณ. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.). **รวมตัวชีวิตเกี่ยวกับความอยู่เย็นเป็นสุข**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๘.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง(พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๖๑)**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.
- สำนักงานวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน (สพช.). **เครื่องมือสร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน: เอกสารประกอบการประชุมมหกรรมสุขภาพชุมชน ครั้งที่ ๒**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน (สพช.), ๒๕๕๕.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **การสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทย พ.ศ. ๒๕๕๘**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๙.
- สำนักงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ. **รายงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๘**. นนทบุรี: สำนักงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สุจริตลักษณ์ ดีผดุง และสรินยา คำเมือง. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: กะเหรี่ยงโป. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, ๒๕๔๐.

สุวิทย์ ชันธาโรจน์. การประเมินแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๕.

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. พัฒนาชนบทในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: อักษรสาสน์, ๒๕๔๔.

สุวิมล ตีรกานันท์. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา, ๒๕๕๓.

องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้. แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๒). เพชรบุรี: งานวิเคราะห์นโยบายและแผน องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้, ๒๕๖๐.

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. ประชาสังคม คำ ความคิด และความหมาย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.

อนุชาติ พวงสำลี. ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซนเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๒.

อริยา เสวตามร์. เศรษฐศาสตร์การเมือง เอ็นจีโอ ๒,๐๐๐. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๐.

อุบล เสถียรปภีรณกณ. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ใจการพิมพ์, ๒๕๔๓.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. การเมืองของพลเมือง: คู่สหัสวรรษใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, ๒๕๕๖.

๑.๒.๒ หนังสือแปล:

รัสเซล วอลลิง เอดเวิร์ด. MBA 50 หลักบริหาร. แปลโดย ัญญา สันตระการผล. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๑.๒.๓ บทความ:

กรองทิพย์ นาควิเชตร. “ชุมชนแห่งการเรียนรู้: คนอุดมศึกษาสุจริตคิดชอบ”. วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๗๐.

กัมปนาท ปิยะธำรงชัย. “แผนที่ความสุขชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดพิจิตรและพิษณุโลก”. วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๕): ๓๔.

จิระพงศ์ เรืองกุน. “ชุมชนนักปฏิบัติ: แนวทางการจัดการความรู้เพื่อสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน”. วารสาร FEU Academic Review. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม ๒๕๕๖-พฤษภาคม ๒๕๕๗): ๑๘-๑๙.

ฉันทนา ภาคบงกช. “การอบรมเลี้ยงดูเพื่อเสริมสร้างความสุข”. พฤติกรรมศาสตร์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (พฤษภาคม ๒๕๔๔): ๒๗-๓๔.

พนิดา จงสุขสมสกุล. “การสื่อสารกับความสุขของคนในชุมชนดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”, ใน เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมหาดีใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๗, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยหาดีใหญ่, (สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดีใหญ่), ๒๕๕๙, หน้า ๑.

รุ่งรัตน์ หัตถกรรม. “การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวม”. วารสารสหวิทยาการจัดการ. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๑๐๔-๑๐๕.

วรลักษณ์ ชูกำเนิด และเอกรินทร์ สังข์ทอง. “โรงเรียนแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู เพื่อการพัฒนาวิชาชีพครูที่เน้นผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ”. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๙๕.

อภิชัย มงคล และคณะ. “ความสุขและสุขภาพจิตในบริบทของสังคมไทย”. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. ปีที่ ๔๖ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๒๒๙.

๑.๒.๔ รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์:

กัลยาณี เสนาสุ. “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสุขของคนไทย”. รายงานการวิจัย. คณะพัฒนาศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๙.

กุลธีรา ทองใหญ่. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุในเขตชุมชนเก่าแก่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา”. รายงานการวิจัย. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. “สภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และความคิดเห็นต่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนรอบสนามบินสุวรรณภูมิ”. รายงานการวิจัย. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียว, ๒๕๕๑.
- จารุวรรณ แก้วมะโน. “การประเมินโครงการสร้างสำนักพลเมือง”. รายงานการวิจัย. สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕.
- จิรโรจน์ บุญราชและคณะ. “การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งความสุขในระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๘.
- ฉัตรวิบูลย์ ไพจ์เชล, อีรวรรณ อีรพงษ์ และพิมพ์ชนก เครือสุคนธ์. “ผลของการฝึกเจริญสติต่อความสุขในชีวิต”. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.
- ดารุณี จงอุดมการณ์. “การพัฒนาแบบชี้วัดคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระยะที่ ๑”. รายงานการวิจัย. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.
- ทีฆา โยธาทักดี และคณะ. “ดัชนีความสุขของชุมชนบริเวณรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดแพร่”. รายงานการวิจัย. สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๙.
- นิตยา สุภาภรณ์. “การรับรู้ของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางไผ่”. รายงานการวิจัย. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๒.
- พรรณราย เทียมทัน และคณะ. “การสร้างทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืนของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์”. รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.), ๒๕๕๑.
- พระมหาชำนาญ กตธมโม. “การศึกษาจิตสาธารณะในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พวงผกา แก้วกรม และคณะ. “รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์โดยใช้หลักธรรมาภิบาลตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”. รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.), ๒๕๕๑.
- ภูริต ไศภณคณาภรณ์. “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- รอฮานี เจอะอาแซ และคณะ. “ความสุขและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบกับเหตุความไม่สงบ”. รายงานการวิจัย. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, ๒๕๕๑.
- เรวดี เพชรศิราสัมพันธ์ และคณะ. “ความสุขและวิธีการสร้างเสริมสุขภาพ: ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย”. รายงานการวิจัย. สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๕๐.
- เริงชัย ต้นสุชาติ และธรรณชนก คำแก้ว. “ดัชนีวัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกชุมชนในมูลนิธิโครงการหลวง”. รายงานการวิจัย. ฝ่ายพัฒนา มูลนิธิโครงการหลวง, ๒๕๕๑.
- สุชาติ ศรีรักษา. “ระดับความสุขของครอบครัวประชาชนในตำบลเกาะปันหยี่ อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.
- สุรียัญ ชูช่วย. “การแสวงหาความสุขและคุณค่าของชีวิต: กรณีศึกษาที่คนกลุ่มคนต่างวัยในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๙.
- สุรียพร ธรรมิกพงษ์ และคณะ. “รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”. รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.), ๒๕๕๑.
- อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ. “การพัฒนาบุคลากร ชุมชน และองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”. รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.), ๒๕๕๑.
- อภิวิธ อันตรเสน. “ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสุข: กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองกระทุ่ม จังหวัดกำแพงเพชร”. รายงานการวิจัย. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.
- อมรวิชช์ นาครทรรพ. “การศึกษาในวิถีชุมชน: การสังเคราะห์ประสบการณ์”. รายงานการวิจัย. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), ๒๕๕๘.
- อัสมา สุวรรณกาญจน์ และคณะ. “ความสมานฉันท์-อยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนมุสลิมในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส ผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนทางการพยาบาลอนามัยชุมชน”. รายงานการวิจัย. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๑.๒.๕ สัมภาษณ์:

นางระเอียง หนาแน่น. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

นางสาวกานต์พิชชา ทองดำ. ครูประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๒.

นางสาวจิรัชยา บุญคน. ประธานกลุ่มสตรีบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๓๐ เมษายน ๒๕๖๒.

นางสาวน้อย พวงไม้. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

นายจองเนียร ดั่งแสง. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

นายบุญช่วย วาตี. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

นายสุข กรองรัง. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๒.

๑.๒.๖ สันทนาการเฉพาะ:

นางสาววรพร พวงไม้. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๒.

นางสาวสาวิตรี ดั่งแสง. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๒.

นางสาวไอยรา เย็นตั้ง. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

นายทองสุข พวงไม้. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัด เพชรบุรี. สนนากลุ่มเฉพาะ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๒.

นายธีระเกียรติ วาดี. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้า ปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สนนากลุ่มเฉพาะ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๒.

นายมะโน ทองกลอง. ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลิ้นช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้า ปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สนนากลุ่มเฉพาะ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๒.

นายสิทธิ พวงไม้. ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สนนากลุ่มเฉพาะ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๒.

พระไชยสิทธิ์ จิตสพโท. เลขานุการวัดลิ้นช้าง ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัด เพชรบุรี. สนนากลุ่มเฉพาะ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๒.

๑.๒.๗ สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ฐานข้อมูลพระพุทธศาสนาประเทศไทย, “วัดลิ้นช้าง”, <<https://www.buddhismdata.org/index.bphp?url=temple&id=204>>, สิงหาคม ๒๕๖๑.

ไทยสกุล, “กระเหรี่ยงยางน้ำก๊าด”, <www.thaischool.in.th/_files_school/76101289/>, สิงหาคม ๒๕๖๑.

สำนักงานเกษตรอำเภอหนองหญ้าปล้อง, “ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ”, <<http://nongyaplong.phetchaburi.doae.go.th/sites/tumbon.html>>, สิงหาคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

Alan Norton. *A Comparative Analysis of Advanced Democracies*. Birmingham: Elger, 1994.

Anna Alexandrova. “Subjective Well-Being and Kahneman’s Objective Happiness” *Journal of Happiness Studies*. Vol 6 No 2, (2005): 301.

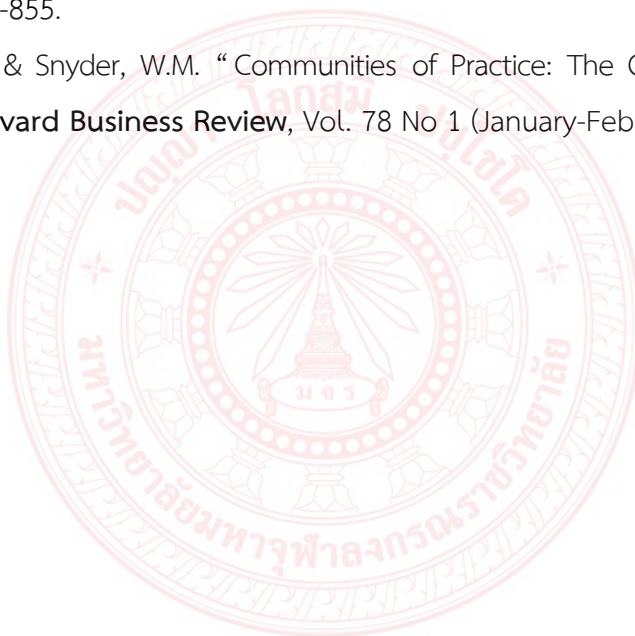
Banks J.A. *Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives*. San Francisco: John Wiley & Sons, 2004.

Cambridge University. *Cambridge Advanced Learner’s Dictionary*. U.K.: Cambridge University Press, 2003.

Friere p. *Society in transition: Education for critical consciousness*. London: Sheed and Ward, 1973.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ife J.W. **Community Development, Creating Community Alternatives Vision Analysis and Practice**. Australia: Longman. 1999.
- Kahneman and et.al. **Experienced Utility and Objective Happiness: A Moment-Based Approach**, in Daniel Kahneman and Amos Tversky, eds., **Choices, Values, and Frames**. New York: Cambridge University Press, 1999.
- Lyubomirsky S., King L., & Diener E. “The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Happiness Lead to Success”, **Psychological Bulletin**, Vol. 136 No. 1 (2005): 803-855.
- Wenger, E. C. & Snyder, W.M. “Communities of Practice: The Organizational Frontier” **Harvard Business Review**, Vol. 78 No 1 (January-February 2000): 139-145.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการ
ใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม และต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล)
๒. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)
๓. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจ ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)
๔. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสังคม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล)
๕. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสังคม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)

๖. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสังคม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)
๗. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านการศึกษา ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล)
๘. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านการศึกษา ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)
๙. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านการศึกษา ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)
๑๐. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย (ศีล)
๑๑. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของความสงบทางจิตใจ (สมาธิ)
๑๒. ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะ ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ในบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา (ปัญญา)

พระครูสุนทรวัชรการ และ พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม

อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการ
ใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดประสงค์ของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์
กะเหรี่ยงเพชรบุรี เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัย
กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทาง
สังคม และต้นแบบกิจกรรมการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึก
พลเมืองของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม
ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

เมื่อตอบแบบสอบถามเสร็จแล้ว กรุณาตรวจสอบอีกครั้งว่าได้ตอบแบบสอบถามครบทุกข้อ
แล้วหรือไม่ แบบสอบถามที่ตอบทุกข้อแล้วเท่านั้น จึงจะเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์และนำไปใช้
ประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ได้ ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ โดยจะนำ
ผลมาใช้ในการวิจัย เท่านั้น

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระครูสุนทรวิจิตร และ พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม

อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

(ผู้วิจัย)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสำรวจ

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่แสดงปัจจัยส่วนบุคคลของท่านตามความเป็นจริง

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

น้อยกว่า ๒๐ ปี

๒๐-๓๐ ปี

๓๑-๔๐ ปี

๔๑-๕๐ ปี

๕๑-๖๐ ปี

มากกว่า ๖๐ ปี

๓. การศึกษา

ต่ำกว่าปริญญาตรี

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ ๒ ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับ ที่ท่านเห็นว่า การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ในปัจจุบัน อยู่ในระดับใด โดยกำหนดระดับคะแนนดังนี้

๕ หมายถึง อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านเศรษฐกิจ						
๑	ส่งเสริมการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง					
๒	ส่งเสริมการไม่ขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหกหรือเกินความจริง					
๓	ส่งเสริมการหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์สินไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ					
๔	ส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ					
๕	ส่งเสริมการกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรตามราคาตลาด					
๖	ส่งเสริมการมีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน					
๗	ส่งเสริมความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบการทำงาน					
๘	ส่งเสริมการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน					

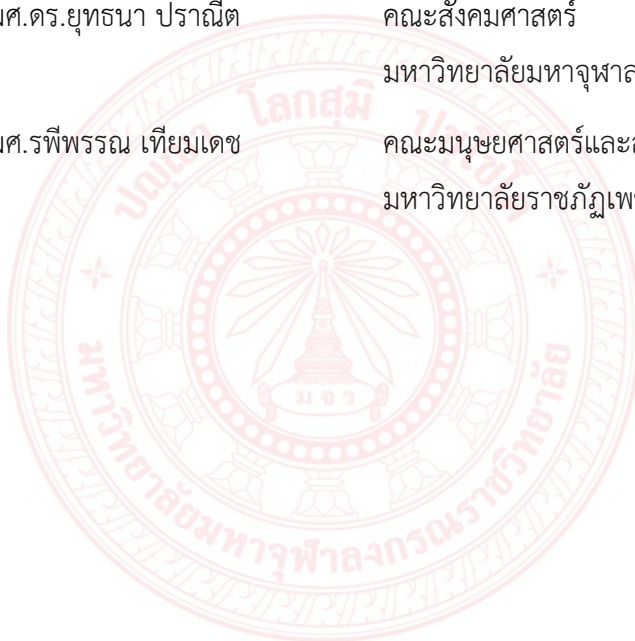
ข้อ	การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชน ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๙	ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตที่เรียบง่ายน้อย สันโดษ					
๑๐	ส่งเสริมให้วัด ภาครัฐ และเอกชนเผยแพร่ ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
๑๑	ส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ด้าน อาชีพในชุมชน					
๑๒	ส่งเสริมการเผยแพร่ภูมิปัญญาของปราชญ์ ชาวบ้านในชุมชนที่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ					
	๒. ด้านสังคม					
๑	ส่งเสริมการใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ					
๒	ส่งเสริมการไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน					
๓	ส่งเสริมการไม่ประพฤตินิดในกาม					
๔	ส่งเสริมการไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติด ให้โทษ					
๕	ส่งเสริมการไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน					
๖	ส่งเสริมการไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน					
๗	ส่งเสริมการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความ ประมาท					
๘	ส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุม ร่วมกัน					
๙	ส่งเสริมขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของ ชุมชนให้เป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี					
๑๐	ส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปะและ วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนทางสังคม					
๑๑	ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น					

ข้อ	การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชน ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑๒	ส่งเสริมการยกย่องให้พระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา					
๑๓	ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข					
๑๔	ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน					
๓. ด้านการศึกษา						
๑	ส่งเสริมการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง					
๒	ส่งเสริมการสร้างตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก					
๓	ส่งเสริมการเรียนศีลธรรมในโรงเรียน					
๔	ส่งเสริมการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา					
๕	ส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕					
๖	ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน					
๗	ส่งเสริมการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ					
๘	ส่งเสริมสร้างสมาธิให้กับเด็กโดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับช่วงวัย					
๙	ส่งเสริมการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา					
๑๐	ส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา					
๑๑	ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชน					
๑๒	ส่งเสริมให้โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานงานวิถีชีวิตชุมชน					

ข้อ	การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชน ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑๓	ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน					
๑๔	ส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน					
๔. ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม						
๑	ส่งเสริมการรณรงค์สุขอนามัยในครัวเรือน					
๒	ส่งเสริมและสนับสนุนการไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ					
๓	ส่งเสริมให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแล แนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน					
๔	ส่งเสริมให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน					
๕	ส่งเสริมการใช้สติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต					
๖	ส่งเสริมการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพชุมชน					
๗	ส่งเสริมการใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม					
๘	ส่งเสริมการใช้ปัญญาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกต้องลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย					
๙	ส่งเสริมการดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้					
๑๐	ส่งเสริมการทำงานด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน					

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.รพีพรรณ เทียมเดช คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑. นางระเอียง หนาแน่น ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๒. นายรุ่งนรินทร์ พวงไม้ ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๓. นายจองเนียบ ดั่งแสง ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๔. นายสุข กรองรัง ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๕. นายบุญช่วย วาดี ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๖. นายวีระศักดิ์ ชื่นกมล ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๗. พระใบฎีกานาวาเรศ ชินวโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดล้นช้าง ตำบลยางน้ำก่ด
เหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
๘. นางสาวน้อย พวงไม้ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก่ด
เหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
๙. นางสาวจิรศยา บุญคน ประธานกลุ่มสตรีบ้านล้นช้าง ตำบลยางน้ำ
ก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัด
เพชรบุรี

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. นายธีระเกียรติ วาติ ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๒. นายมะโน ทองกลอง ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๓. นางสาววรพร พวงไม้ ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๔. นางสาวสาวิตรี ดั่งแสง ประชาชนชุมชนกะเหรี่ยงบ้านล้นช้าง ตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๕. พระไชยสิทธิ์ จิตสพโท เลขานุการวัดล้นช้าง ตำบลยางน้ำก่ดเหนือ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
๖. นายสิทธิธา พวงไม้ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
ยางน้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี
๗. นายทองสุข พวงไม้ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลยางน้ำก่ดเหนือ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
๘. นางสาวไอยรา เย็นตั้ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านล้นช้าง ตำบลยาง
น้ำก่ดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
จังหวัดเพชรบุรี

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) (ต่อ)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

แบบฟอร์มการนำผลงานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์

งานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ เรื่อง

ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

ชื่อหน่วยงานที่นำผลงานไปใช้

องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

การนำไปใช้ประโยชน์

หน่วยงาน/บุคคล ได้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านใด (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

 ๑. เชิงสาธารณะ (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นสารสนเทศสำหรับหน่วยงานภาครัฐนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารราชการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเพื่อพัฒนาพลเมืองของประเทศไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

 ๒. เชิงนโยบาย (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ สำหรับจัดทำ/ทบทวน/ปรับปรุง แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนปฏิบัติการประจำปี แผนพัฒนาระยะ ๓ ปี และแผนพัฒนาระยะ ๕ ปี ทั้งในด้าน (๑) เศรษฐกิจ (๒) ด้านสังคมและความมั่นคง และ (๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

 ๓. เชิงพาณิชย์ (โปรดระบุรายละเอียด)

.....

.....

โปรดระบุถึงหลักฐานการนำไปใช้ประโยชน์ พร้อมแนบหลักฐานประกอบ (ถ้ามี)

.....

.....

(นายลิตา พวงไม้)

ผู้ให้ข้อมูล

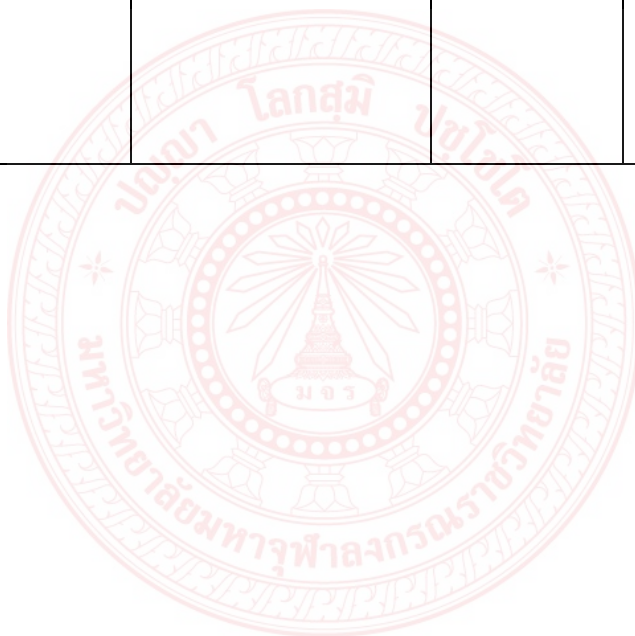
ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒

หมายเหตุ: ให้ประทับตราตำแหน่ง/หน่วยงานที่นำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลลัพธ์	ผลผลิต	บรรลุนิติคุณประสงค์	ผลกระทบ
๑. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี	ข้อมูลเชิงประจักษ์ของสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้ง ๒ ส่วน (เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ)	ข้อที่ ๑	หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรีที่เป็นปัจจุบัน
๒. ผลวิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี	ข้อมูลผลวิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ที่เป็นปัจจุบัน	ข้อที่ ๒	หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศสภาพการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนกะเหรี่ยงเพชรบุรีที่เป็นปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง
๓. ผลวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม	รูปแบบแนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข (ต้นแบบกิจกรรม) อาศัยกระบวนการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม ที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนตามนโยบายรัฐบาล	ข้อที่ ๓	หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ประสานเครือข่ายร่วมกันถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนภารกิจการสร้างชุมชนแห่งความสุข

ผลลัพธ์	ผลผลิต	บรรลุนิติคุณประสงค์	ผลกระทบ
๕. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานการวิจัยตามเป้าหมายของผลผลิตผลลัพธ์ ตัวชี้วัด และความคุ้มค่าตามที่กำหนดไว้	ข้อที่ ๑-๓	หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมนำรูปแบบกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมือง และชุมชนแห่งความสุข (ต้นแบบ) ของชุมชนกะเหรี่ยงเพชรบุรี ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนแห่งความสุข

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่	MCU RS 610761341
ชื่อโครงการ	ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนักพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม
หัวหน้าโครงการ	พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล วนิชย์ธิตกาล) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี โทรศัพท์ ๐๘๙-๘๙๑๘๘๕๕
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	<p>ความสุขสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ในหลายวิธีการ ณ ระดับสังคม ระดับความสุขที่สูงขึ้นของประชาชนสามารถเกิดขึ้นได้จากนโยบายที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีในการทำงานทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการส่งเสริมมาตรฐานการครองชีพของประชาชน เป็นต้น ประชาชนที่มีความสุขความสบายใจจะมีความได้เปรียบหลายอย่าง เมื่อเทียบกับผู้ที่มีความทุกข์ คือ ประชาชนที่มีความสุขสร้างทุนทางสังคมได้มากกว่า ทำงานหนักกว่า มีสุขภาพที่ดีกว่า และพึ่งตนเองได้มากกว่า ทั้งนี้ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ร่วมกับ กรมสุขภาพจิต ดำเนินการสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) ของคนไทย ไตรมาสที่ ๓ ด้วยแบบสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทย ตามองค์ประกอบหลักของสุขภาพจิต ได้ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึที่ดี ด้านการมีความรู้สึกที่ไม่ดี ด้านสมรรถภาพจิตใจ ด้านคุณภาพของจิตใจ และด้านปัจจัยสนับสนุน พบว่า องค์ประกอบที่อ่อนแอที่สุด คือ สมรรถภาพของจิตใจ (ร้อยละ ๕๗.๖๐) เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น</p> <p>ปัญหาสำคัญ คือ แม้ว่าทางราชการไทยเองจะได้มีการกำหนดแผนประเทศที่เน้นการให้ความสำคัญกับการอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน มีการจัดทำตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องของมาแล้วบ้าง แต่ก็ยังไม่เกิดผลมากนักในทางปฏิบัติ รวมทั้งขาดความต่อเนื่อง และการให้ความสำคัญที่จะประกาศใช้เป็นนโยบายระดับชาติและกำหนดให้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง ในส่วนของการดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมการกินดีอยู่ดีบางอย่างของรัฐบาล (โดยเฉพาะนโยบายประชานิยม) ก็นำมาซึ่งปัญหาที่ยุ่ยยากที่ต้องตามแก้ไขกันเป็นเวลานานและไม่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงอย่างยั่งยืนได้</p> <p>โดยแท้จริง ความสุขภายในใจของแต่ละคนมักได้รับผลกระทบมาจากปัจจัยภายนอก องค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งประกอบไปด้วย (๑) ความสุขภายนอก คือ ความสุขที่มักสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและปัจจัยทางสิ่งต่าง ๆ แบ่งออกได้เป็น การมีปัจจัยสี่พอเพียง มีความมั่นคงในชีวิต ครอบครัวอบอุ่น การมีชุมชนเข้มแข็ง และ (๒) ความสุขภายใน คือ ความสุขที่เกิดขนภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นกับการมีหรือไม่มีปัจจัย</p>

ภายนอกโดยตรง ความสุขภายในมักเป็นในระดับจิตและปัญญา แบ่งออกเป็นความสุขจากการมีอิสรภาพ ความภาคภูมิใจ การเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล) ความสงบ (สมาธิ) ความไม่ยึดมั่น (ปัญญา) ความสุขภายใน ซึ่งส่วนใหญ่สามารถเรียนรู้และเกิดขึ้นได้เฉพาะตน แต่จำเป็นต้องอาศัยกลไกการสนับสนุนจากระบบสังคม

หลักการดังกล่าวข้างต้นนี้ มีแนวความคิดการดำเนินงาน “การสร้างสำนึกพลเมือง” ซึ่งเป็นโครงการที่ประเทศสหรัฐอเมริกาดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว โดยมีกว่า ๗๐ ประเทศที่นำโครงการสร้างสำนึกพลเมืองนี้ไปดำเนินการในประเทศของตนและประสบความสำเร็จสามารถกระตุ้นให้นักเรียนและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจและมีจิตสาธารณะเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ ตามคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยฐานะพลเมืองของประเทศไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

โดยนัยนี้ ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้าง เป็นชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงซึ่งตั้งอยู่ ณ หมู่ ๓ บ้านลั่นช้างตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ประชากรของหมู่บ้านเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (โพล์/โปว์) อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกรรวม ได้แก่ การปลูกข้าว ปลูกพริก ปลูกมะละกอ ยาสูบ และพืชต่าง ๆ เช่น พักทอง น้ำเต้า โดยบริเวณที่ปลูกจะอยู่ในพื้นที่ไร่นอกหมู่บ้าน ซึ่งในอดีตคนหนุ่มสาวต้องไปนอนเร่ร่อนเพื่อดูแลพืชผลของตนเอง ในหมู่บ้านจะมีผู้สูงอายุและเด็กเป็นส่วนใหญ่ และการทำมาหากินอีกลักษณะหนึ่งของชาวบ้าน คือ การเก็บหาอาหารจากธรรมชาติ ได้แก่ การจับปลา กบหูด ตะพาบจากห้วยพิงเพลินและห้วยต่าง ๆ และจับสัตว์ด้วยเครื่องประมงพื้นบ้าน (เบ็ด, สวิง, ฉมวก) เป็นอาหารสำหรับครัวเรือน

ในอดีตนั้น การทำไร่ของกะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างเป็นการทำไร่หมุนเวียนเหมือนกับชุมชนกะเหรี่ยงทั่วไป โดยแต่ละครอบครัวจะมีพื้นที่ทำการเกษตรส่วนกลางของครอบครัวหมุนเวียนทำไร่ไปเรื่อย ๆ ไม่ซ้ำที่ แต่เป็นพื้นที่ที่เคยปลูกพืชไร่แล้วปล่อยให้คืนสภาพเป็นป่าประมาณ ๔-๕ ปี กะเหรี่ยงหนึ่งครอบครัวจะแบ่งเนื้อที่ออกเป็น ๔-๕ แปลง คัดเลือกพื้นที่ทำไร่ปีละหนึ่งแปลง เวียนทำกันจนครบทุกแปลง เพราะการรื้อไร่ของกะเหรี่ยงต้องพินต้นไม่ออกให้หมดแล้วจุดไฟเผาวัชพืชจนทำให้คนทั่วไปคิดว่ากะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชนที่บุกรุกทำลายป่า แต่ที่จริงแล้วเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการพื้นที่ป่า นำมาประยุกต์ใช้ในการเพาะปลูกของกะเหรี่ยง ตามความเชื่อดั้งเดิมของกะเหรี่ยงจะไม่นิยมทำการเพาะปลูกซ้ำที่เดิม แต่จะย้ายไปแปลงถัดไป เพราะมีเห็บรากเต็มพื้นที่จึงทำให้พืชไม่งอกงามหรือได้ผลผลิตน้อยลง กะเหรี่ยงจึงปล่อยให้พื้นที่ทำการเพาะปลูกฟื้นคืนสภาพเองโดยธรรมชาติ ต้นไม้ที่แตกออกจากตอเดิมที่เกิดจากการรื้อไร่จะเจริญเติบโตปกคลุมหญ้าจนตาย จนกลายเป็นอินทรียวตถุสร้างควมอุดมสมบูรณ์พร้อมที่จะทำการเกษตรในฤดูถัดไป

ดังกล่าวนี้ หากมีการนำชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมเพื่อศึกษากระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชน ก็จักสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้ และสามารถเป็นแนวทางในการสร้าง “ชุมชนแห่งความสุข” ที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี
๒. เพื่อวิเคราะห์ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม

สรุปผลการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา พบว่า (๑) ด้านเศรษฐกิจ มีการดำเนินการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข ๑๒ ประเด็น เช่น ส่งเสริมการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง (๒) ด้านสังคม มีการดำเนินการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข ๑๔ ประเด็น เช่น ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (๓) ด้านการศึกษา มีการดำเนินการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข ๑๔ ประเด็น เช่น ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน และ (๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม มีการดำเนินการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุข ๑๐ ประเด็น เช่น ส่งเสริมการทำงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

๒. ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า (๑) ด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ (๒) ด้านสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ (๓) ด้านการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากวิถีชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ และ (๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการทำงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

๓. แนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม พบว่า มีแนวทางในการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการ คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้สำนึกพลเมืองที่ดีโดยฐานะพลเมืองของประเทศไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ครอบคลุม ๓ บริบท ประกอบด้วย บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา โดยสอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ซึ่งมีต้นแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ชื่อว่า “ชะเย่โพลง พริกแสบสรรร ฝิ่นชีวิต” (พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน) เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมได้อย่างสอดคล้องกับสภาพวิถีของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นเกษตรกรกรรม โดยเริ่มปลูกฝังสำนึกพลเมืองตั้งแต่ระดับเยาวชนให้สามารถพัฒนาพื้นฐานของตนเองให้ก้าวต่อไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพได้ ทั้งนี้ ได้อาศัยทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม พัฒนาการศึกษา และรักษาสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินงานในลักษณะกระบวนการ ๓ ประสาน หรือ ๓ เสา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมอย่างน้อย ๓ สถาบัน ได้แก่ บ้าน-วัด-ราชการ/โรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีความสำคัญและความหมายอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทย เป็นสามเสาหลักที่ยึดโยงค้ำจุนสัมพันธ์กันอย่างสมดุล โดยมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมมีฐาน ข้อมูลสารสนเทศสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรีที่เป็นปัจจุบัน

๒. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมมีฐาน ข้อมูลสารสนเทศสภาพการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนกะเหรี่ยงเพชรบุรีที่เป็นปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง

๓. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมประสานเครือข่ายร่วมกันถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนภารกิจการสร้างชุมชนแห่งความสุข

<p>๔. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมนำรูปแบบกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองและชุมชนแห่งความสุข(ต้นแบบ) ของชุมชนกะเหรี่ยงเพชรบุรี ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนแห่งความสุข</p>
<p>การประชาสัมพันธ์</p> <p>มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต</p> <p>มีการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์อยู่ระหว่างดำเนินการ</p>

ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล วณิชยธิติกาล)
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phrakhrusoontornwatcharakan (Ampon Vanititikarn)
ประวัติการศึกษา	พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี วัดพระรูป ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ๗๖๐๐๐

๒. ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม (ศิริชัย เพ็ชรรัตน์)
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phrakhruwiroonwatcharadham (Sirichai Petcharat)
ประวัติการศึกษา	พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี วัดพระรูป ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ๗๖๐๐๐